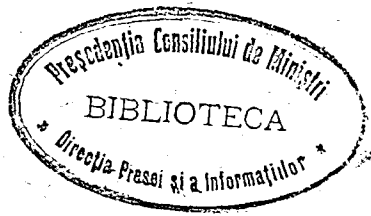

1057
No 816

ROMÂNII DINTRE VIDIN ȘI TIMOC

189

CU UN ADAUS DE DOCUMENTE, FOLK-
LOR, GLOSAR, FOTOGRAFII, HĂRȚI

DE

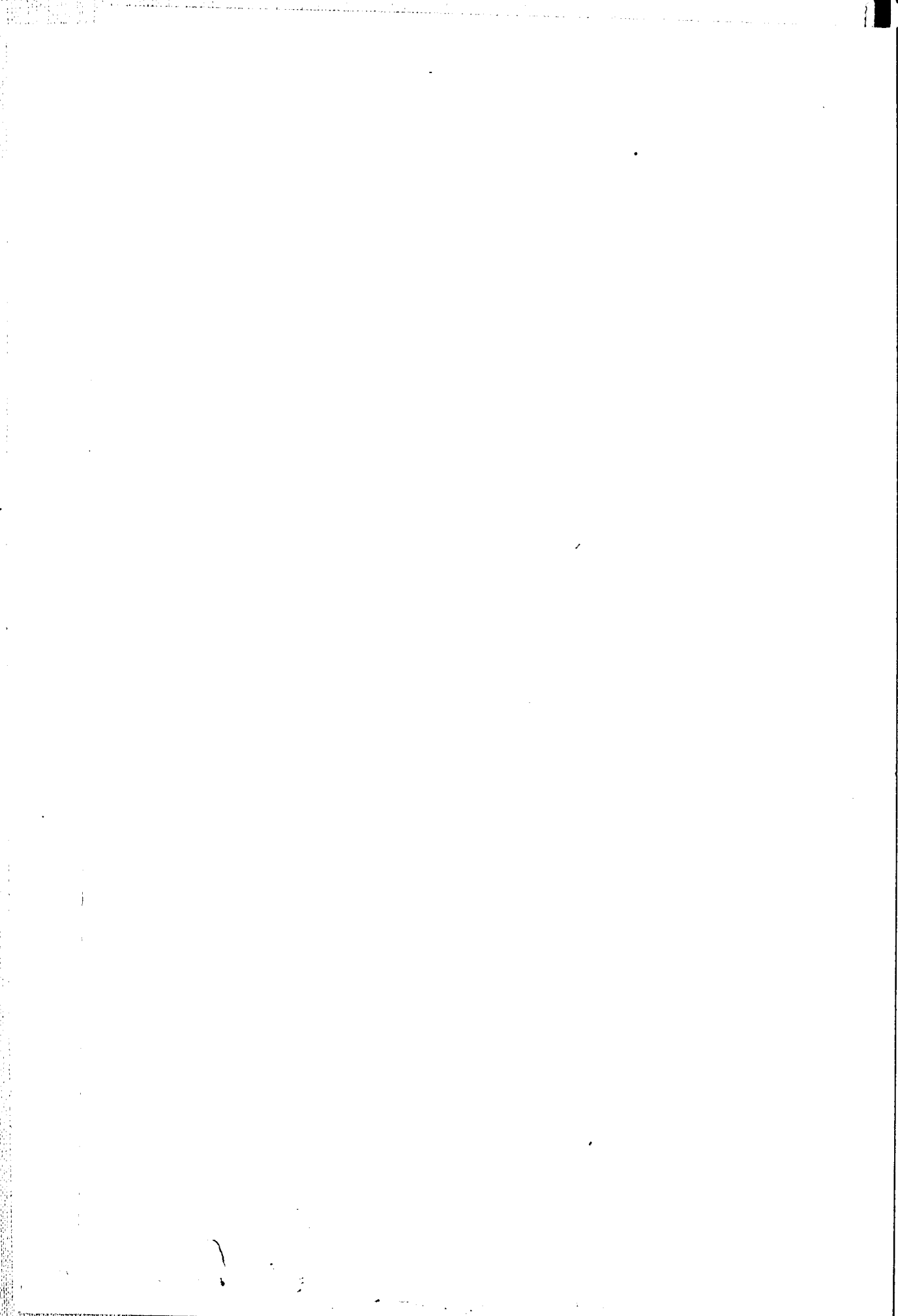
EMANOIL BUCUȚA

TIP. „CARTEA ROMÂNEASCĂ” S. A.

PREȚUL LEI 69.—

D. 9725/1972

REPUBLICA ROMÂNIA
MINISTERUL AFĂRIILOR EXTERNE
BIBLIOTECA

№. Inventar: 1654
9 (200) (1972)

ROMÂNII DINTRE VIDIN ȘI TIMOC

CU UN ADAUS DE DOCUMENTE, FOLK-
LOR, GLOSAR, FOTOGRAFII, HĂRȚI

DE

EMANOIL BUCUȚA

TIP. „CARTEA ROMÂNEASCĂ” S. A.

10.354

I 74672 (I)

EXTRAS DIN „CUGETUL ROMĂNESC“
CU INTREGIRI

16144

PĂMÂNTUL

La trei kilometri în jos de Calafat stă infipt în apă, cu indoitul lui brâu de ziduri de cetate, Vidinul. Cum aleargă barca, ținută de șuvoiu pe lângă ostroave și ferindu-se de ulițele liniștite dintre ele: Ostrovul mare, Ostroviolul mic, Chichinetele, al Schelei, Turcesc, Bogdanu, vechiul zăvor de piatră al Dunărei crește singur și parcă se apropie el, tremurător, chemat din ruina istoriei, ca o vedenie. Depărtați, abia ca o poală mai vânăta a cerului, și înalți, peste fire din fundul acestei râpi joase și netede, se ridică în zare Balcanii.

Luntrașul e un ardelean bătrân care de patruzeci de ani bate aceste paragini. Vrea să-mi povestească de un necaz avut aseară în prăvălia lui Toșa din Bitoli, dar nu-l las. Trece pe lângă pescari, strânși în brăe late peștrițe, cari asvârl năpasta în val, deschisă deodată, într'o mișcare isteată rotundă, ca o rochiță străvezie de balerină. Sunt Turci. Il pui să le vorbească. Imi răspund și mie într'o românească sfărâmată. O clipă, pentru că unda ne-a și luat. Mai încolo luptă din lopeți să ajungă la o troacă legănată, doi flăcăi îmbrăcați cu totul și cu totul în alb. Pe-aici trebuie să fie întinse pe dedesupt, cursă peștelui, zăote și cărlige legate de vreo piatră cât cufărul. Ei vin greu încoa. Noi zburăm într'acolo. Și pe neașteptate aud, cu o limpezime numai pe apă întâlnită, parcă din gura cuiva de-alături: „Dacă nu ești gândit, gândește-te!“ Sunt Români dela Kirimbeg, întâii Români bulgari cari ne întâmpină. „Nu știm *bugărește*, neam!“ Iată-i și cu adusătura lor de vorbă olte-nească.

Ceva din babilonia de seminții dunăreană răsare și în această potcoavă uriașă de cot leneș de fluviu. Toate neamurile Balcanului, amestecate cu Asiatici și cu Apuseni, s'au adăpostit pe-aici. Poligloți fiecare prin conviețuire mai îndelungă, cu asprimi și iuțeli care vorbesc de o rasă nouă

ieșită din atâtea încrucișări de oameni aprigi purtați de toate vânturile, ei se aleg numai treptat în două grupe, după majoritățile înconjurătoare. Românii au ajuns la apă mai de mult și au stat neîntrerupt, prin preajma schelelor care călăfătuiau corăbii și le primeau roadele trudei. Bulgarii, îndepărtați de raiaua și de spahiii din acest colț întărit de veghe, au coborât mai târziu, încet, către drumul fără pulbere, vestit prin negustori și legende până în munții lor și la marea cea mare. Numele lui Strașimir, țarul nenorocit de pe vremuri, cumnat Vlaicului Vodă domn a toată țara românească și stăpân câtva timp ca „rege“ valah peste Vidinul cel mândru, abia dacă e amintit azi de o uliță din cetate, strâmbă, cu caldarâmul ieșit și înfundată în niște maidane înobilate de o geamie de piatră.

Golul dintre Vidin și Timoc fusese umplut însă înainte să sosească Bulgarii, de săteni dârzi trecuți de dincoace, cari nu voiau să sufere apăsarea unor anumite orânduirii economice și sociale. Sau de frați de-ai lor, smulși de-acasă pe alte căi și porniți acum, într'o mișcare contrarie celorlalți, dela Miazăzi spre Miazănoapte, prin păduri, de pe plaiurile sârbești. Când s'au întâlnit pe culmile care se înfundă în terasa fără copaci dunăreană, Câmpenii și Pădurenii, ei s'au descoperit uimiți din acelaș os etnic și de acelaș graiu. Statul bulgar, încheșat din nou la 1878, i-a găsit aici. Moșiile părăsite de așezările de Tătari, sparte după aceea de bunăvoie, s'au împărțit între satele românești rămase neclintite. Nicio pană bulgărească nu s'a strecurat între ele.

Călătorii, puțini, cari au străbătut cam în cei din urmă cincizeci de ani ținutul, dau de Români peste tot și vorbesc despre ei. Așa face Kanitz, curând după 1860, ale cărui cinci, șase volume mari și temeinice despre Serbia și Bulgaria, atât de aproape de noi prin ani și pământ cercetat, se citesc însă cu mirare, ca niște pagini exotice. Intr'atât s'au schimbat lucrurile și atât ne sunt de necunoscute! Nici astăzi nu știm o lucrare așa de cuprinzătoare despre cele două țări, care să fi fost scrisă cu o deopotrivă iubire și scormonire proprie, la fața locului, a tot materialului folosit. Sârbi și Bulgari trebuie să fie mândri că au stârnit simțirile și munca din ea.

La fel face și Weigand, care aleargă pe-aici cam repede, cu puțin înainte de 1900. O răceală pe care o căpătase abia trecut din Serbia, într'o casă cu geamurile lipsă, de pe

malul Timocului, unde măsesse chiar întâia noapte, îl silește să ție întins șoseaua dela Brègova prin Novosel și apoi deacurmezîșul câmpiei, până în Vidin. Cine știe câte lămuriri de preț ne-ar fi adus și despre oameni, nu numai despre limba și folklorul lor, fără acea blestemată răceală! Filologii au fost însă totdeauna mai gingași, și destul a pățimit știința lor din această pricină. Indeletnicire de multă arhivă și hârtie! Kanitz era mai mult arheolog și geograf, și a răscolit locurile cu anii și fără milă. El mai are în ochii noștri și indoita trecere că a fost pe-acolo încă pe când mai era stăpân Turcul și că nu s'a dus anume pentru noi, de cari se lovește nepregătit și are cuvintele de proaspătă uimire.

Când am pornit într'un început de toamnă peste acest hotar curgător, nici nu citisem scrisul celor doi cercetători, nici nu ne muncea gândul vreunui studiu. Veneam cu alte rosturi și știam, nedeslușit, numai că vom întârzia două, trei zile tot între ai noștri. Dar apoi acele zile s'au mai lungit și cinci călătorii la rând n'au izbutit să ne îndestuleze deplin. Știrile adunate în aceste colindări vom căuta să le împărtășim aci. Așezarea lor în trei mănunchiuri: Pământul, care a fost totdeauna; Oamenii, cari au venit și s'au potrivit lui; și Datinele, care au ieșit din viața acestor oameni pe acest pământ, ori s'au putut păstra pe el, nu e făcută nici pe departe cu vreo intenție de clasificare și tratare științifică. Ea nu urmărește decât să tragă cititorului câteva poteci în mulțimea unor simple însemnări de drumetș, altminteri prea aspre și stufoase.

Ținutul, pe care îl locuiesc Românii între Vidin și Timoc, are înfățișarea unui mare triumhiu, cu vârful la Coșava, sat chiar în indoitura cea mare a Dunărei, de deasupra Calafatului și de sub Cetatea. Dela acest vârf până la baza așezată pe râul de graniță de către Serbia, sunt în linie dreaptă dealungul fluviului cam 35 km. Până la celălalt unghiu sudic, latura poate să aibă însă pe puțin aproape de două ori atât.

Pământul e încins de două părți de Dunăre și de alta de Timoc. Latura de sud, dela Vidin înainte, prin Molălia, Calinic, Fundeni, Răbrova, Perilovăț, Borôivăț până la Hălova, trece peste văi, dealuri, păduri. Apele cele mari rămân pe-aici românești. Deoparte și de alta a lor răsună aceeaș limbă. Oamenii sunt chiar prin aceasta apărați, cuprinși

cum se găesc și simțindu-se în strânsimea caldă a aceluiaș braț etnic. Pentru că, dacă locul acesta, luat în sine, nu e prea întins, însemnătatea lui cea adevărată răsare întreagă atunci când, peste șanțul hotarului sârb, e privit ca parte din acea singură lespede cu capătul tocmai la Dunărea bănățeană și în malul Moravei, și sfârșită aci. Afară de ochiurile sârbești, strâns circumscrise, conul acesta de dejecție etnografică, năvălit în lumea slavă balcanică, n'are nici o întrerupere.

La linia de sud bate și urcă încet valul străin.

Relieful are trei părți caracteristice, bine cercuite cu în-doite linii: una, curba de nivel, iar cealaltă, și încă mai precisă decât ea, granița între provinciile de limbă ale aceluiaș populații.

Indărătul genunchiului celui mare dunărean, care începe între Isăn și Gumătărți și se încheie numaidecât în josul Vidinului, locul e un șes neted, strâns între curba de nivel de 40 m. și cea de 60. Trebuie să străbați deacurmezișul 10, și pe alocuri 15 km., ca să urci zece și douăzeci de metri, spre dealurile care țin destul de înalte zarea. Iar fața Dunărei e între 30 și 35 m. deasupra mării.

Spre Miazăzi de dreptunghiul întins, mărginit de sate, Gumătărți, Negovăniț, Halvagii, Inova, Căpitănuț, Kirim-beg, Șeu, Cătova, Stănotărn, Coșava, dar fără așezare ome-nească la mijloc, pământul coboară și mai mult. Punga aceasta, care merge lărgindu-se dela Stănotărn spre Smărdan, peste valea Deleinei și până în valea vecină a Topoloviței, se umple de apele Dunărei revărsate primăvara și toamna. Din ceanacul rotund al unei geamii din Vidin, de unde își plânge hogeă cântecele către toate unghiurile, ochiul nu alunecă decât peste o singură pânză de apă. Ca niște subțiri punți atârinate, pleacă în toate părțile, printre tabii sfărâmate, șoselele. Vidinul-cetate era apărat nu numai de zidurile și de tunurile lui, dar și de viitură. În vremurile de uscăciune ea putea fi pricinuită la voință. Râul Topolovița, care se împreună aici cu mai multe văi și se plimbă răsfrat, nesigur de drum, în câmpia joasă, era abătut și vărsat în depresiune. Vidinul-cetate stătea sigur în cingătoarea lui de apă.

Altminteri, căruța, ocolind șoseaua suită pe zăgazul scobit de poduri de scurgere, o ia deadreptul prin lășătură, care e un ceair cu iară sau o pădure de salcie cu liane și țurțuri de mușchiu de baltă. Drumul se chiamă

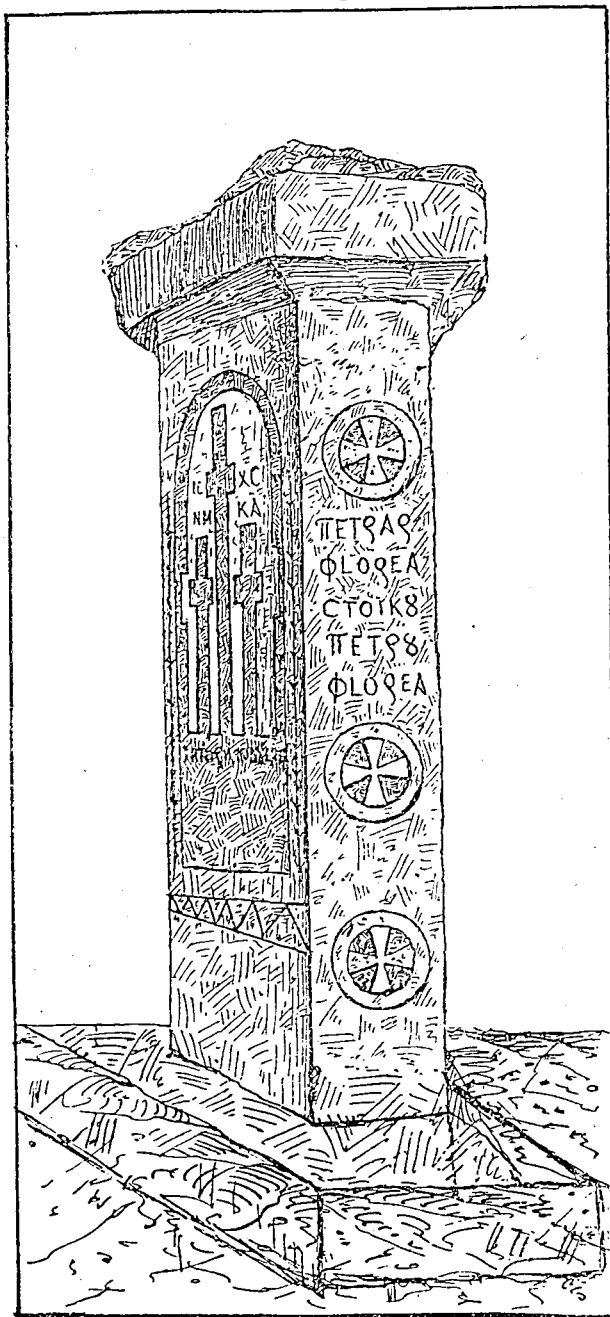
Prin Ostrov, cu toate că atunci n'ai avea cum ghici de ce. Pe margini, mai sus, albește în fund, între mălinii întunecați, biserica ascuțită din Șeu, sau, la stânga, cele două turle în rând deasupra fațadei, din Căpitanuț. Deadreapta se arcuește liniștit malul dimpotrivă, iar, în spate, pe o culme împădurită, se'nfige pe cer biserica grecească din Calafat, stăpână până la mari depărtări a vederii. Din deșisul, unde caii aleargă ușor pe moale, iar călătorul se ține încovoiat ca să nu-l tae crăcile, se aude cântecul oltenesc al vreunui sătean nevăzut care se întoarce dela oraș, sau al unui ciobănel pe urma oilor.

Pe aici nu ne simțim străini. Răul peste care trecem pe un pod de butuci, scoși din loc de fuga roților, se cheamă Părăsita. Când a ajuns pe aceste meleaguri, acum aproape șazeci de ani, Kanitz l-a însemnat fără să știe că e un nume românesc: Peresit-bach. Bulgari, cari să-i fi adus până sub zidul cetății numele dela obârșie, Topolovița, nu erau. Turcii nu-i ziceau nici cum. Iar Românii, cari umpluseră satele dimprejur și se lipiseră chiar de porțile Vidinului cu satul Kumbair = Dealul-de-nisip, azi încorporat orașului, erau destul de puternici ca să dea și numiri geografice.

Sătenii zic toți Vidinului, Dii. E chemarea lui bătrână, și din hrisoave, iar alții decât ei n'o cunosc. Weigand scrie destul de incurcat, nu atât despre origine, cât despre legătura cu Românii localnici și pronunțarea lui adevărată. Forma veche bulgară era **БЪДЪИЪ**, ungurească Bodon, românească Diu. Weigand își aduce aminte și de o formă auzită la Luche în Serbia, Džii, și dă ca formă a Românilor vidineni Vd'ie, ieșită ca și cea bulgară de acum, Vidin, din Βιδύνη, grecească (Bulgarii accentuează Vidin). Ce-a auzit profesorul dela Lipsca în Serbia e însuș numele, singurul, dat Vidinului de toți Românii, numai că înmuiat bănătenește. Ce poate fi Vd'ie, în afară de o diagramă etimologică fără înțeles, nu vedem. Dii e un cuvânt în totul asemenea cu Jii și Sibii, și precum acestea, articulate, își pierd înfățișarea de plurale, la fel se întâmplă și cu Dii. Așa se face că se găsește Diu, care e Diu' = Diiul. Poezia populară stă mărturie.

La câte o margine de drum întâmpină vreo cruce măreață de piatră, cu pizanie românească. Slovele, cu înfloritura lor chirilică, sunt cioplite sigur de pietrarii cari se cheamă Florea, sau asemănător, os din osul nostru. Așa

sunt cele două cruci, puse într'un cap de pod, la ieșirea

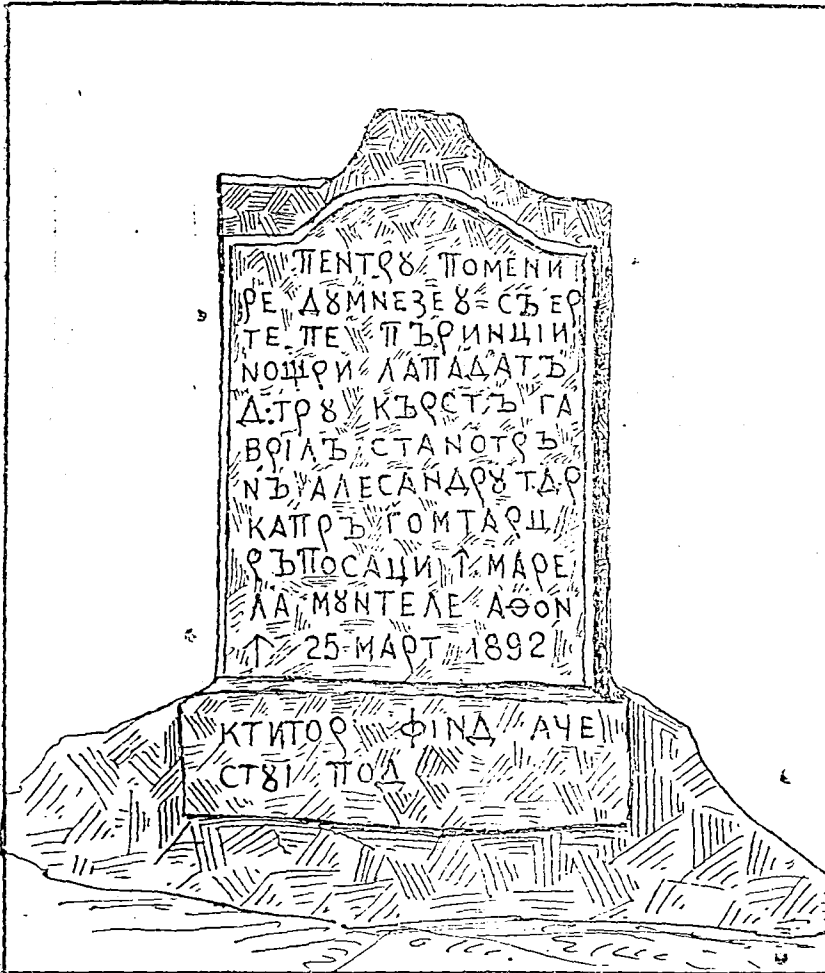

CRUCE DE PIATRĂ
 înaltă de un stat și jumătate de om
 la podul peste baltă din Stanotârn

din Stanotârn, cu numele ctitorilor și cu isprava minunată din care au ieșit: „Pentru pomenire — Dumnezeu să erte pe părinții noștri... răposați în Mare la Muntele Athon“. Se însoțiseră câțiva Stanotârneni și Gumătârceni, ca să se ducă în hagialăc la Sfântul Munte. Și când ajunseră acolo la un țarm, unii n'au vrut s'oa pe apă, ci au apucat pe delături, pe poteci stâncoase. Ceilalți, când să coboare în bărci, au călcat greșit și s'au inecat. Podul acesta s'a ridicat în amintirea trecerii lor năprasnice la cele veșnice.

Dar după ce rămâne înapoi scufundătura aceasta și se isprăvește și dreptunghiul mai răsărit, plin de porumbiști și de grădini de zar-

zavat, pe marginile căruia satele stau ca niște oaspeți de jur împrejurul unei mese chivernisite, locul se strâmtează deodată și abia mai e o fâșie dealungul Dunărei. Dela Gu-

PICIORUL UNEI CRUCI DE PIATRĂ RUPTE
la podul peste baltă din Stanotârn

mătarți la Isăn curbele de nivel de 40 și 60 m., merg alături lipite de mal, iar delă Isăn li se adaugă cea de 80, și curând și cea de 100. Satele încep să se cuibărească greu prin surpături. Dealurile se apropie, se mușuroesc

încet sau se țugue năprasnic, vinete ca niște munți de bazalt pe cerul de amurg. Așa e Băciova, dintre Isăn și Florentin, înalt de 220 m. și pe care oamenii și-aduc aminte să fi văzut măiag, adică prăjina cu bairac sau flamură, ridicată de ofițeri ca să sărbătorească ducerea la bun sfârșit a măsurătorii și hărții ținutului, rezemate tocmai pe acest vârf.

Drumul tae drept printre vii, pe lângă pomi puțini, ascuns, îngust, abia de-o trăsură. Câte odată el înebunește scurt, cotește, sue iute, cade prăpăstios, printre pereți înalți cu mălini scuturați de vânt, iar roata se afundă fără spor într'un nisip cafeniu, făină vânturată prin sită. Măgura aceasta nu era decât o dună călătoare, oprită. În altă parte, o ruptură spintecă malul și printre coastele lui măcinate se arată fluviul gălbui. Pe-acolo vitele coboară opintite, peste năruirea povârniță, la adăpat. Porțile acestea de lut se chiamă unii. Una e Unia-cu-iarbă, alta Unia-vițelilor, alta Unia-albă. Pe alocuri unia e o întortoचere de cărări pe lângă adânci rupturi, o cioplire ca de ape de ploii și de scufundări subterane, cu case cocotate pe tot felul de prispe spânzurând pe goluri, și cu ogrăzi zăpăcite, în caturi, până la care nu te dumirești cum să ajungi. Căruța pârâe împiedicată, iar caii trag îndărăt de oiștea ridicată peste capete și repezită ca într'o gaură de răpă. Pe când dedesubt, liniștită și sclipitoare, la fiecare răspântie răsare și piere Doamna locurilor, Dunărea. Pe asemenea dărâmături e așezat Isănul, pe ogii, cum zic băștinașii. „Noi la popă, zicem turcește (h)oge. La o iamă mare (groapă, răpă) zicem oagă, și la mai multe, ogii“. Dicționarul Academiei abia amintește cuvântul, dibăcit la Creangă. Tiktin nu-l cunoaște. Acum în urmă l-am găsit în Topirceanu—La jderi—Viața românească, 1922. XII, pag. 404: „Trecurăm pe lângă Hoaga-cu-ferigă“. Hoagă se aude pe aici numai Oagă; la fel, Unia—dincolo, în Dolj, deasupra Maglavitului stă călare pe șosea un sat: Hunia—oț, în loc de hoț, (H) Alvagii, (H)Alova. Pe malul acesta al Dunărei cuvântul e în gura tuturor.

Între Florentin și Novosel e un fel de pas de piatră. Calea e săpată adânc, iar deastânga se ridică zid culmea, din care bucăți de stâncă mărunțită pleacă să pietruiască toate șoselele ținutului. Roca e tare și vestită. Apoi valurile de cremene ocolesc mai pe departe, se strâng iară în mănunchiu, însă mai puțin semeț, abia de 170 m., înăuntru

bine, și tot plaiul se lasă mereu, până găsește curba de nivel de 60 m., și trece și pragul ei, la cea de 40, dela care pornisem. Am ajuns în valea Timocului.

Apele lui cu bulboci line, făcute nu atât de repezișuri sau de gropile de pe fund, cât de izbitura cu malurile de lut foarte cotite, se ivesc pe neașteptate, supt o ruptură. Înaintea ochilor, dincolo, lunca e acoperită cu hainele poleite și beteala porumburilor coapte. Munții își invinețesc dela un capăt la altul al zării crestele colțuroase. Prin deșișul de pomi își fac loc pâlcuri de case, cu biserica albă strânsă grijuliv la mijloc. Sunt întâile sate de graniță, ale celorlalți Români, din Serbia: Bucovcea și Cobășnița. Am trecut peste marele sat Vârful și suntem pe dâmbul de unde se vede spre Miazăzi, Răcovița. Grănicerii sârbi trebuie să fie chiar dedesupt. Aici hotarul a fost de curând mutat cu vreo doi kilometri, peste „țarină“, dincoace de Timoc, în lungul unei adâncituri pe unde a curs altădată râul și Sârbii vor să-l abată din nou. Satele însă au rămas nesmintite și nicio casă n'a fost luată în noua țară.

Noi însă, de mult, încă dela Florentin, lăsasem îndărăt granița uneia din provinciile de limbă. Pe-aici oamenii încep să vorbească altminteri. Cei din jos, de unde venim, sunt Fundenii sau Vălenii, ceștilalți, Cămpenii; pământul locuit de ei, Valea, sau, în termeni puțin mai geografici, lunca dunăreană; așezările celorlalți, Cămpul, sau a doua prispă înaltă, terasa propriu zisă, proptită în culmile împădurite, de pe ai căror pereți se alege două, trei gârle sărace.

Până în Gânzova și Florentin se zice „chiatră“; către Timoc, nu se mai aude decât „piatră“. E ceeace izbește mai mult pe localnici și-ți dau dela sine ca semn deosebitor. Altele, mai interesante poate filologic, le prinzi tu și ți se lămuresc numai la cerere. Oamenii s'au așezat și întins atât de strict după caracterul geografic al ținutului, încât, de pildă, în Negovanii, risipit și el pe unde de dună și ogi la o întâlnire de multe drumuri, partea de sat care privește spre înălțimile dela Halvagii și Ciunguruș, are graiul Cămpenilor, iar partea dinspre vale, vorbește ca Fundenii. Granița limbii e aproape curba de nivel. Satele într'adevăr de Văleni, neamestecate, sunt, pe linia Dunărei, Șeu. Cutova și Stanotărni, în baltă, Coșava, Gumărtari, Isăni și Florentin, în sus; iar înăuntru, Kirimbeg și Căpitanuș.

Când ieși din Vidin pe drumul Gazi-bair, așternut cu bolovani mari de gârlă, parcă pentru căruțe de acioae smeești

și te hurduci pe lângă tabia cu acelaș nume, odinioară lacăt cetății, mai departe peste Topolovița, un șes împlinit ca o arie te întâmpină. Dinspre Șeu și Cutova abia îl ținusem, pe-o margine, dealungul, către vârful limbii celei mai subțiri, dela Stanotârn. Aici îl străbătem în toată lățimea.

Fundul acesta! dacă se saltă peste 35 m., și, la orice umflare a Dunărei, mustește și se umple. Uite cum joacă pe șoseluța albă din dreapta noastră, ca niște șerpi argintii, încolăciți și rezemați în coadă, cari cad și iară se ridică, pier și se înmulțesc, intră în pământ și se apropie—suluri și noruleți de praf. O fetiță desculță, cu părul scuturat pe spate, aleargă cu ochi de spaimă încoace, către drumul mai înălțat. Li scapă o tingirică trecută peste braț cu un baer. Nu se apleacă după ea. Tipă și vine. Șerpii de praf îi cuprind călcăele. Și acum se prinde deabușele de malurile șoselei și se înmoae suspinând în mâinile noastre întinse în ajutor. O ajungea apa. Fluviul se strecurase repede prin scobiturile dela Răsărit. Viitura!

Curba de nivel de 40 m. care înaintează șovăitoare dinspre Șeu, pe unde s'a ținut în vederea țărmlui, face un ocol uriaș pe dincolo de Inova, Rubț, Tatargic și înconjoară la Miazăzi, Vidbolul. Tot locul e plin în zilele uscate de o ierbărie umedă prin care se plimbă barza.

Smârdan și Inova, cele două sate bulgărești acum lipite, par așezate pe un înalt pinten de grind, și nu se găsesc decât pe întâia treaptă a terasei, la 5, 6 km. de Dunăre. Ca să ajungă la unda de 60 m. a scoarței, șoseaua mai merge încă pe atâta și sare peste încă o vale, a Deleinei. Dealurile însă s'au apropiat. Ele vin ca niște aripi, una dela Miazănoapte și alta dela Miazăzi. Pe coastele din dreapta sunt Halvagiii, și mai după cot, în fund, Ciungurușul, iar între ele, la o parte, privind spre Dunăre, Negovanițul; în râpile din stânga, Dincovița. Călătorim pe hotarul altor două ținuturi, deopotrivă românești, dar deosebite și ele atât prin caractere fizice, cât și etnice și filologice. Suntem pe o linie care se menține cam la zece kilometri departe de albia fluviului, pe o lungime de 30, și îngrădește dintr'o latură o suprafață aproape regulat geometrică.

Apucând pe unul din multele drumeaguri care se furisază prin văile dela Apus, călătorul ar da de tot ceeace n'a mai întâlnit în rătăcirile lui: ape, codri, maluri rupte, sătuce priponite pe câte o poeniță. Un braț al Balcanului se întinde până aci cu pumnul mișos în ploii și inele de

piatră. Până sub streășina lui Dunărea a cioplit în sutele și miile de ani, deoparte și de alta a căei sortite, după aceleași legi. Locurile se aseamănă. Oamenii, de s'ar așeza aici sau de ceea parte, nu-și dau seama, după cer și pământ, că sunt într'alte țări. Așa au fost Românii de această latură, și Bulgarii de pe la Băilești și aiurea, de cealaltă. Străinătatea începe abia cu muntele.

Ca și gorunii falnici, oamenii s'au oprit deasupra prispei uscate și goale, și au privit numai, la ogoarele aidoma unor chilimuri înflorite și la jocul de lumini schimbăcioase al Dunărei din vale. Ei aduceau cu sine graiul mai aspru și altul, al moșilor poposiți prin curăturile și băile de aramă sârbești. Coborau cu toporul pe umăr, cu care abăteau copacii și scoteau buturugile ca să facă locuri de arătură. Mai mult decât alții, Românii aceștia erau plini de puterea și dărzia colonistului, pătrunși în sălbăticie singur și având să aștepte totul, în primejdiile de multe feluri, numai dela el însuș.

Față de golătatea locului dintre dealuri și Dunăre, pădurea izbea. Ființele care ieșeau sperioase din desiș erau oamenii pădurii. Numele, pe care li l-au dat Vălenii și Câmpenii, a fost Pădureni. Satele lor încep chiar de pe linia despărțitoare, slabe ca niște turnuri de pândar înaintate, și din ce în ce mai puternice cu cât se afundă spre vetrele de populație de obârșie. Iată Còsova, Delèina, Calinic, în dosul cărora se desvoltă Răbrova cu Fundenii, Perilovățul, Boroivățul, cei doi Isănovèți, Hălova, Zlocùtea, Țarlomășnița, Grațcòvul, Șipicova.

La mijloc, între Pădureni și Văleni, cari, fără oarecare pene străine în părțile de jos, ar părea că se învecinează, ca un ostrov înalt și uscat, se întinde Câmpul. Urci pe el între Ciorocălina și Gânzova, pieptiș, dela 80 m. aproape la 200. Deacurmezișul scapă dinspre pădure și înaintează până între Florentin și Isăn, deasupra Dunărei, dealul, din care Baciova e acolo cel mai avântat pisc. Îndărătul ei, pe-aici, în văzul Gânzovei, un sfârc de piatră se gurguiază chiar cu 15 metri mai sus.

În altă parte Baciova n'ar fi decât o măgură oarecare. Când însă fața apei e la mai puțin de 40 m., lată și oglindă, parcă inadins, ca o tablă de nivel măsurătoare făcută pentru socotit orice abatere în sus ori în jos dela ea, un greabăn mohorit de stâncă repezit la 220 de metri are un aspect alpin. Cine l-a privit ca noi, de pe faleza din coasta

Gumătarților, pe care nu încăpea, peste peretele drept de 20 m., decât o colibă-cort de vier, ca o căciulă de răchită și coceni, cu pușca haiducească spânzurată în curea de un proșap afară, l-a privit liliachiu sub baldachinul cu purpură, de aureolă, al amurgului, cotropitor în cer cât bătea ochiul, știe ce fior de munți prăpăstioși dă. Sau cine cel puțin a văzut, de pe puntea legănată a vaporului, la celălalt capăt al Dunărei, deasupra bălții dobrogene, „munții” Beștepê, poate să-și inchipue această părere.

Șoseaua face, ca să sue, un mare colac și ajunge greu în creștet. Lăsasem trăsura. E, de unde se îndoaie cotitura, o potecă prin iarbă, care ține drept. Pădurea de stejari plini de ghindă merge cu noi. A năvălit și ea în cărca îngustă a culmii. Dedesupt se scobește o copae care se înmlădie și se pierde pe după înălțimi. Ar încăpea un fluviu în surpătura ei, și n'are un firicel de apă. Povârnișurile au fost curățate. Astăzi le îmbracă porumbul. Din loc în loc s'a păstrat câte un tufan, cu crăcile în vârf, dar cu tulpina înverzită, ca supt o rotundă sarică de frunze. Și e o singurătate și o liniște, fără șoaptă de fluer sau glas de pasăre. Numai soarele trece, argintindu-se la o bătae de gene în fire subțiri, ca niște ațe de păianjen plutitoare sau ca urzeala lovită de spata dela răsboiul Sorei Soarelui, Iana Sânziana. Iată bogazul de Mare, de care zic lăutarii de-aici cu fața lipită de diplă, secăt de blestem, și iată și gura de argea.

Sus, după această cățărare, numai ogor oblu. Gânzova e undeva deadreapta drumului celui mare, în niște ogi răsucite de basm, cu nenumărate curți păzite de mălini înfășurați în glugi de coceni, ca niște ostași ai barbariei în armuri de aur. Granița de gârle a rămas acum spre Miazăzi, și valea Topoloviței, și șanțul Deleinei, care dela Tîanuț își începe încovoarea în pădure. Altminteri, zeci și zeci de kilometri, dela balta Dunărei până în Timoc, ape nu se mai întâlnesc. Numai o gârlă puțină se împletește din fântânile de sub Gânzova și își caută scurgere, însă paralel cu fluviul, printre ulițele iuți și nisipoase ale Bregovei. Nicio vale transversală către Dunăre. O apă pornită spre Florentin se pierde într'o gaură ca o peșteră, înainte să ajungă pragul terasei.

Puțurile sunt adevărate monumente. Furca lor e făcută din două, trei rânduri de goruni bătrâni necojiți, crăciți zdravăn în lut și rezemându-se unul în altul către cer. Cumpăna e lungă și spânzurată în văzduh peste orice în-

chipuire. Iar lumânarea ciuturii, din multe prăjini lustruite înădite sau din sângir, adică lanț, coboară în căutarea apei până la 15, 20 sau mai mulți metri. Doar în unele năruiri, cum sunt acelea unde ca o jucărie de copii uriași, s'a fost clădit Gânzova, Turcii și-au putut zidi, albe și cu ciubuce, chiar ceșmelele lor de piatră. Acum, femei cu zăvelca prinsă în brâu bat cu maiul la rufe în marginea bogatelor jghia-buri și vorbesc între ele sau ne urmăresc, fără să-și ridice capul. Dincolo, în altă uliță, fântâna e cu ciutură și are câțiva metri. Așa de tonatecă aleargă pe dedesupt pânza de apă!

Pădurile lipsesc și ele. Dela Ciorocălina linia lor fuge în arc spre Apus. O geană de copaci de-aici se chiamă Basaraba. În fața acestui străvechiu nume de întemeetor, dat unui codru ca acela de unde Craiul unguresc vrea să-l scoată de barbă pe întâiul nostru domn, înțelegi cari sunt zeii și focul altarelor, luați de pribeagul de astăzi la plecarea de-acasă, pentru țarmii străini. Oamenii nu știu ce cuvânt de pază au infipt pe-aici. Poate că e o amintire a satului dintre Golenți și Calafat, poate că e o păstrătură din vechi între ei. Oricum, satul e Basarabi, iar numele acesta sună bătrân și plin, articulat femeeste ca în zilele descălăcării: Basaraba. Până departe ne însoțește freamătul copacilor, se involbură în jurul capetelor noastre, slăbește, se întoarce iară. Frunzișul pădurii dintre Ciorocălina și Tiănuț! Șopotă după noi! Basaraba veghează!

Mai încolo spre Bregova, altei dumbrăvi îi zic oamenii La Ghiocci. Locuitorii malului îți vorbesc de ele ca de dreptul lor la umbră și de singura pădure. Pe la ei, ca și în lungul Timocului, prin locuri mereu nisipoase, numai sălcii și salcâmi. Salcâmi, căroră aici li se zice mălini, pâlă-măreț întunecos în verdele argintat al celeilalte frunzături, ca aceia dintre Cutova și Șeu, sau înalți și pletoși, cu coroana foarte sus, într'un belșug de țări mai calde, cum sunt ceice mărginesc drumul și gâtesc Baleii și Racovița, satele împletite pe după șerpuelile Timocului, n'am mai văzut. Pe aici malul, la borile incropite ale Austrului, se acopere de mărgăritărel și de liliac nepus de nimeni. Incepe să se simtă pieptul mediteranean al Adriaticei.

OAMENII

Săici cu înalte catarguri și tunuri de bronz n'au adus pe Români de pe țărmul stâng al Dunărei la schelele și gura de râu dintre Vidin și Timoc. Am găsi atunci crestate pe răbojul istoriei o zi și un an. Iar acea zi și acel an nu se întâlnesc nicăeri.

Oamenii au trecut, dar urmele pașilor lor s'au șters. E pentru toate miile de pe aceste locuri ceeace-mi povestea despre moșul tatălui său un bătrân verde din Bregova.

Așezământul lui Chiselev pusese peste țară orânduelile și birurile lui noi. Oltenii de pe plaiul Cloșanilor și de aiurea, unde au crescut pandurii lui Tudor și sămânța slobozeniei prinsese și scosese holde roșii, se mișcau. Un om din Lupoiaia, sat tocmai de sub streășina gorjană, a dat să pornească împreună cu toți ai lui, în căruță, către Dunăre. Dar l-au bănuț că vrea să se strecoare la Turc. Trebuia să adaste, sub pază, pândit pas cu pas. El era maistor nălbant și a potcovit atunci caii cu cuele înainte. Paznicii socoteau că Lupulescul a tunat în coșere, pentru că într'acolo arăta pecetea copitelor, pe când el luase drumul fără întoarcere, al apei.

Nălbanți meșteri au fost, pentru istorie, Români toți câți și-au ales pe acele vremuri altă țară. Istoria s'a încurcat în urmele lor și i-a scăpat. Ne rămâne nouă, târziu și după alte semne, slabe și rătăcitoare, să le descoperim obârșiile.

Scrisori vechi în vreun săltar, necum în vreo arhivă de sat, care să cuprindă cel puțin un cuvânt despre așezarea alor noștri anume aci, cu toată căutarea, n'am aflat. E greu de închipuit că nici n'ar fi. Vreo hârtie cu plângeri de exod al plugarilor de pe pământuri, a vreunui boer sau ispravnic ori vătaf, și cu arătarea unghiului unde s'au oprit, trebuie să fi fost scrisă. Dar la cine sau în ce volum de acte și documente stă ascunsă, nu știm. Ea de altminteri

n'ar da la iveală decât clipe ale unui fenomen de lungă durată, cu scăderile, creșterile și mutările dintr'un tărâm într'altul. Ființa lui însăș e de așa fel că nu poate fi cuprinsă întreagă, nici în însemnările logofeților și vameșilor, nici în ale oamenilor de știință. Emigrarea pe furiș, chiar în timpuri mai puțin turburi și în alte împrejurări administrative și culturale decât era Bănia Olteniei în părțile ei de Apus-Miazăzi pe la începutul veacului al nouăsprezecelea sau mai înainte, anevoe se poate urmări.

Altminteri, dovezi despre fenomenul acesta al emigrării, spre Miazăzi, poate îndreptat mai mult spre Serbia, sunt. „Analele Olteniei“ au reprodus câteva în an I pag. 236 și urm. și an II pag. 29 și urm. (de N. G. Dinculescu).

1613 (7121) Aprilie 6

(Io Radul Voevod)... acestor oameni pre nume, popa cu fecioriiși Stoiian I Pătru și Iuiova și Stoiian I Giora de în sat de în Comani ca să fie de acuma înainte în pace și slobози de cătră boiiarinul Domnii Meale Ion Comisul de în Priia pentrucă au venit acești oameni ce sânt mai sus ziși inaintea Domnii Meale de seau jeluît și au spus cum suntu rumăni sfintei mănăstiri dela Tismeana de moșie de în sat de în Comani. Deci, cându au fost mai denainte vreama au fost trecut Dunărea de multe nevoi și de răutăți. Iar cându au fost în zilele lu Șerban-Vodă, deacă seau împăcat țeara, ei au trecut Dunărea iar deinceoace în țeară. Deci au fost mersu de au șezut în satul lu Ioan Comisul în Măglavit patru ai și au lucrat și iau dij-muit ca pre nește oameni ce seau hrănit pre locul lui deatunce până acum. Iar cându-au fost acum, în zilele Domnii Meale și seau dus la a lor moșie în Comani. Iar Ion Comisul, el i trage, săi facă rumăni cu sila...

1629 (7137) Februar 9

(Io Alexandru Voevod)... voo tuturorora megiiășilor den sat den Sovărlov carii ați fost rumăni ai sfintii mănăstiri Topolnița ce este hram sti. Haranghel Mihail și acum v'ați răsipit pren țeara Turcească și pren țeara ungurească, după aceasta vă dau în știre Domnie Mea păntru că am înțelas Domnie Mea di 3 călugărași sârbi cum au venit din Țeara Turcească de au mersu la acea sfântă mănăstire Topolnița de seau apucat de mănăstire pustie să o dereagă și au venit aicea naintea Domnii Meale de seau jăluit acii 3 călugărași pentru acest sat Sovărlov cum au fost de moșie al sfintii mănăstiri și seau răsăpit. Derept aceaia Domniia Mea am socotit păntru acea sfântă mănăstire ca să nu stea pustie, deci v'am ertat Domnie Mea ca să fiți în pace de bir și de bou și de cal și de oae seacă și de oae de sulgiu și de miare și de ciară și de toate dăjdile și mănăstiri și câte sânt preste an în țeara Domnii Meale. Derept aceaia în vreama ce veți vedea această carte a Domnii Meale, iar voi să căutați să vă veniți la sileștea voastră, toți, să vă apucați de hrană și de loc, să fiți pre lângă sfânta mănăstire, să nu fie fără de oameni, iar de cătră Domnie Mea veți avea pace de toate cum scrie mai sus. Derept aceaia și voi toate slugile Domnii Meale care veți îmbla întru acest județ de aceste

slujbe, voi să căutați foarte să vă feriți de acest sat și în pace să lăsați de câte sânt scrise mai sus, pentrucă acest sat au fost fugit încă den zilele lui Mihail Voivod...

1635 (7143) August 29

(Io Matei Basarab Voeved și Domn)... la voi satelor ale sfînt mănăstiri Tismeana, carii ați fost fugiți în Țara Turcească de bogate nevoi ce ați avut, anume Jidoștița i Bucina i Precrestiia i Clinovețul i Bresnița i Șusița i Erhovița și alte sate toate ale mănăstirii...

În schimb nu lipsește documentul viu. Atâția între Vidin și Timoc își mai aduc aminte de cece povesteau vreun tată sau moș, ori bătrânii când se adunau cu toții la un loc. Apoi, numele unor sate dela noi de dincoace de Dunăre, s'au păstrat dincolo. Nu chiar în toponimia oficială. Descălecarea Românilor s'a făcut totdeauna nu în colțuri pustii, ci în vetre cunoscute, pe care le-au lărgit și și le-au însușit cu desăvârșire. Numele vechi slave sau altele urcând până la strămoșii Romani, cari erau aici la ei acasă și-și au pietrele desgropate pretutindeni, au fost păstrate fără schimbare. Dar sunt azi părți întregi de sate, de câte treizeci, patruzeci de căși, legate prin acelaș nume, care e al satului din țară de unde se trag. Așa sunt Lupuleștii Bregovei, din Lupoia mehedințeană. Pe cutare din ei îl chiamă Trucă al lui Ghioldăș, dar e în acelaș timp și Lupulesc, împreună cu încă două, trei sute de inși. Sau ai Orchei, din Orchêși, și alții. Și mai dau mărturii din gură și oameni dela noi. Prin ceața anilor răsar câteva cărări albe. Iar pe ele îi zărim pe Oltenii de demult îndreptându-se din toate părțile incoace.

Că la ei nu se pomenește ceva scris, nu e de mirare. Erau toți pălmași ai ogorului, neștiutori de carte. Săteni au trecut, săteni au rămas. Puținii cărturari, mângăetori și călăuzi de minți, nu s'au ridicat din mijlocul lor, ci le-au venit, unii dela Români din Serbia, alții dela noi. Iar dintre ei, cei pentru desfătarea lumească, lăutarii, cari aici sunt adevărate bresle, cu școlile lor, de cântăreți rătăcitori stăpâni pe toată comoara de cântece a poporului și nu pot fi așezați decât între cărturari, lăutarii erau de cele mai multe ori cărturari fără carte. Cei pentru grija sufletului, preoții, în întâiele timpuri și dascăli de copii, știau ei înșiși foarte puțin și nu simțiau, peste cele câteva buchi și socoteli, nicio trebuință mai înaltă de cultură. Am mai văzut un asemenea popă, rămășiță a trecutului. Umbla printr'un sat dela Dunăre, cu patrafirul după gât peste hainele găit-

nate olteneste, bătrân și ager, dar ca și alți semeni, vii încă în amintirea oamenilor, știa cântările slujbei mai mult, sau poate numai, pe dinafară, iar de citit, ca să nu mai vorbim de scris, abia bănuială. Litera era pentru ei o hieroglifă ermetică, pusă pe niște table de cremene de chiar degetul de fulger al lui Dumnezeu în muntele Sinai, numai pentru patriarhi și prooroci, și din care e destul dacă doar duhul se desface și intră în leviții smeriți, slugi alese între toate, ale chivotului legii. În loc de umilință, o mândrie în neștiință, pe care nu vor fi cunoscut-o decât acei popi și pseudo-vlădici, adevărați lupi și urși duhovnicești sau hirotonisitori, ocăriți prin bulele papistașe dela începuturile medievale ale vieții de Stat românești.

Oamenii sunt până într'atât săteni încât și-au făurit și cuvinte ciudate neîntâlnite aiurea. Lăsăm că atunci când stai cu ei la sfat, mai cu seamă prin părțile Deleinei și Rabovei, au fereli de acestea: „Noi în loc să vorbim vorba să apropiem pe om, îl depărtăm. Nu ne e limba așa descurcată. Auzi vorbă! :

Pe gurgui mă sui
Culegând făsui.

Noi, vă spunem, vorbim prost, pădurenește, sătenește“. Această pază, chiar dacă și-alege altfel graiul, e de pretutindeni, prin sălașurile de țară scăpate de orașenizare. Dar aici sătenii au ajuns până la înlocuirea cuvântului oraș cu altceva. De pildă, am auzit zicându-se: „Voi cari trăiți în diuri“. Sau: „Eu am umblat mult prin Rusciuc, Sofia, Plovdiv, Odriu și alte diuri“. Aceste „diuri“ nu sunt alta, precum ușor se simte, decât un plural al numelui românesc, și el cu formă de plural, al Vidinului, Dii, schimbat din substantiv propriu în comun. Afară de Dii, pe o spiță de roată de cel puțin șaiszeci de kilometri de jur împrejur, localnicii nu cunoșteau alt oraș. Calafatul a fost un sătuc până târziu, după 1850. Cernețul nu și-a mai venit în fire după pârjolul Cârjalilor, și mai se găsea și în părțile sârbești. Craiova era la o margine de lume, mai mult un simbol de țară, cetatea Băniei, Oltenia însăș. Severinul s'a zidit după plecarea celei din urmă unde mari de emigrare, aceea pe care o putem boteza a Regulamentului Organic. Chiar oameni cari au fost la muncă în el, nu-i pot zice pe nume. Cei mai mulți îți vorbesc de Sufurin, amestecându-l, după nu știm ce potriveli, cu galbenii mari de

salbă, cari se chiamă în partea locului sufurini. Se înțelege atunci de ce oraș a ajuns să se zică „diuri” și cât dela o parte de orice viață cu dorință și îndestulări culturale mai subțiri au rămas Românii dintre Vidin și Timoc.

Oricâte ar fi însă piedicile, întrebările de căpetenie ale acestui capitol nu vor fi lăsate chiar fără răspuns: când au venit Românii aici, de unde, ce sate locuiesc, în ce număr, cu ce înfățișare și care îndeletniciri?

Două feluri de izvoare pot fi de ajutor la statornicirea anilor: spusele băștinașilor și însemnările din cărțile de călători apuseni prin aceste vaduri dunărene. Cele din urmă se rezeamă tot pe ce au povestit oamenii, întrebați. Dar și așa ele sunt de netăgăduit folos, atât pentru că ne vin, unele, de departe dindărăt în timp, cât și ca o adevărire a propriilor cercetări. Cronica aceasta, păstrată și moștenită din om în om, e neștirbită și astăzi.

Sunt locuri pe unde s'au născut chiar legende ale descălecării. Ele sună straniu. Prețul lor e mai mare că sunt decât că ar putea pune pe vreă cale. Sau cel puțin calea e de alt soi decât cel așteptat.

Spun oamenii bătrâni din Rabova că Kneaz Viteaz a pus mâna la vremea aia pe Cetatea Vidinului și pe satele dimprejur. Aici sus, „pingă recăta Timoc” și în Sârbia, a adus el atunci Moldovenii, de i-a așezat. Între acești Moldovenii și Dunăre rămăseseră Bulgarii. Și dădu poruncă și zise așa: Voi, dascăli, cari învățați la Bulgarii, trebuie să fiți Români. — Și le-a împărțit dascăli și popi români. — Care nu vorbește românește are să-i fie capul tăiat. Și cum a dat poruncă, așa a fost, și oamenii au uitat limba bulgărească și nu s'a mai vorbit după aia din Dii până în pădure și în Sârbia decât românește. Astea le-a făcut la vremea aia Kneaz Viteaz.

Când va fi fost „vremea aia” și cine era Kneaz Viteaz, oamenii nu se pricep să arate. Dar legenda nu-și pierde însemnătatea. Ea e, întâiu, o dovadă că Românii sunt în aceste părți de timp, destul, pentru ca amintirea așezării să se fi pierdut într'atât încât să-și țeară un basm eroic, potrivit cu locurile sălbatice de veșnice lupte între împărății sau cu strungile înguste cu haiduci. S'ar putea ca legenda să-și fi avut începutul în lumea cărturărească a Pădurenilor. Unii popi de pe la 1800 au venit de prin satele oltene ale Doljului. Mai ales amestecul, fără rost, al Moldovenilor pe aici, ar vorbi pentru această părere. Pădurenii

se deosebesc, prin graiul mai repezit, prin înmuierea multor sunete și prin cuvinte proprii, de ceilalți Români vidinieni. Dar toate acestea se lămuresc prin obârșie bănățenească sau poate numai prin conviețuirea cu Bănățenii sârbi, a multora dintre ei. Cineva care suia încoace dinspre câmpia olteană, cu puținele cunoștințe ale unui biet păstor de suflete de-atunci între ciobani de oi înăspriti de singurătate în străini, n'avea cum să știe aceste lucruri. În loc să lege pe localnici cu Banatul, el, izbit de ceeace semăna în graiul celor două ramuri, pe care va fi avut prilejul să-l cunoască din călugăreștile pribegii prin mânăstiri, îi lega de Moldova. Iar în acel Kneaz Viteaz nu reînvie cumva chipul depărtat al Domnului Mihai care și-a plimbat sabia pe toată Dunărea și trebuie să fi zguduit închipuirea, mai ales a Oltenilor săi, cel puțin cât Ștefan cel Mare pe a Moldovenilor, așa că, așijderea acestora, să-i pue în seamă toate isprăvile minunate și fără izvor cunoscut? Că acela, apoi, care a ajutat la urzirea acestor legende nu numai că venea pe drumul arătat, dar era și cărturar, se vede din partea ce o dă preoților și învățătorilor în topirea rămășițelor de Bulgari, înecate în viitura românească. În naivitatea poveștii e o întreagă teorie de desnaționalizare. Legenda, înfățișată, e de aci și nu călătorită de aiurea, dela Câmpeni sau Văleni, pentru ecoul de mândrie locală care freamătă în ea. Ceilalți disprețuiesc pe Pădureni, ca neciopliți și înapoiți. Aceștia, la rândul-le pe poenele lor retrase, pe unde și-au înfipt sălașele în curături și arșițe de codru de ei făcute, se socotesc singuri adevărații Români, în marginea celor dintâi, niște simpli desnaționalizați de un cuceritor ostaș, dintr'ai lor.

Din spusele adunate mai din toate satele reiese că ai noștri au venit în județul Vidinului în trei unde. Timpul cât a ținut fiecare e foarte deosebit. Puterea, deopotrivă alta, în fiecare din cele trei ținuturi de revărsare a lor. Alta, și pricina de plecare. Tot altul, locul de pornire.

Întâia undă se întinde, nu se știe de când, până în pragul anului 1831. Prin negura începuturilor ei abia luminează unele legende, cu răsunset secular, frânturi din vreun cântec bătrânesc, amintiri aproape șterse. Sunt ca zugrăvelile mâncate de vreme ale unei biserici de demult. Nimic nu mai poate rotunji chipul unui ctitor, sau anul unei puneri de piatră de temelie. Numai pe alocuri, luând ușor un strat mai nou de deasupra, răsare îndărăt vie, în rostu-

rile dintăi, o pictură veche acoperită de pensula meșterului de mai târziu. Ea nu mai e însă decât un crâmpeiu, și ajută cel mult să ghicim făptura a ceea ce a fost și de nimeni și niciodată nu mai poate fi descoperit.

Crunt hanger a învățat peste aceste întinderi cel de care se leagă mai limpede știrile îndepărtate ale unui popor fără alt sipet de așezat valurile istoriei sale, decât amintirea. Ne-am oprit la mormântul lui alb, cu fior. În cutia de piatră cu doi pereți înrămurați din daltă, ridicată peste trupul lui, flori liniștite au crescut și se îndoie de prea mare înălțime, ca într'o rugăciune ferită și verde. Unul din stâlpii cari închid cu părțile de jos mormântul, poartă peste pizania mândră arabă, greul turban. De jur împrejur morții s'au îndesit. Pietrele s'au urcat până lângă sarcofagul Strălucitului. Il ascund de ochii turburătorilor. Alături, moscheia își trimite, măreață și împăcată, minaretul ei veșnic în mătasea de azur a cerului. Palatul, în care s'au urzit atâtea porunci temute și s'au plămădit nopțile albe pentru Stambul, abia își înaintează o muche, cu ferestrele sus și streșini cu turturele, în grădina morților. Casmale au surpat zidul de împrejmuire și sapă gropi. De acolo ies lespezi buburoșate, ca niște țeste de uriași. Ele singure mai sunt martore ale stăpânilor de odinioară. Din balcoanele caselor vecine, care pot privi peste stradă și zid în cimitir, glasuri în graiu străin de ghiauri se întreabă între ele de urma și de rostul nostru. Suntem în Dii, afară din Cetate, înaintea pașei cu trei tuiuri, Răsvrătitul împotriva Sultanului, Capul Cârjaliilor, groaza Țării-Românești, Osman Pasvan Oglu.

Datorită luptelor de pe aici cu Rușii sau măcelurilor săvârșite asupra raialei de către Turci, lumea se împutinase. Pământul nu mai avea cine să-l lucreze și păgânul de după ziduri de cine să fie hrănit. Și a făcut Pasvan Oglu lege să se dea atâta loc de plug și atâta de pășune oricui se va statornici pe el și a chemat oameni din Țara Românească. Aceasta a fost pe la anul 1800. Mulți de-ai noștri s'au furișat atunci peste Dunăre. Românii mai de mult trecuți s'au găsit întăriți de acest adaus. Dar amintirea venirii lor s'a pierdut în a celor mai proaspăt veniți. Și o vreme, descălecător al tuturor Românilor din aceste răspântii, a fost Pasvan Oglu. Până ce o altă undă i-a înecat și pe ei, și, împreună cu ei, și pe descălecător, care a fost uitat ca atare. În numele tuturor au vorbit după ace-

ea aceștia și au pus început al istoriei lor drumețe, anul atât de apropiat al propriei sosiri. Unii călători străini i-au crezut pe cuvânt și l-au primit și dat mai departe ca bun.

De sfârșitul veacului al optsprezecelea se leagă popula-rea cu Români a satului Florentin, frumos poposit la apă, într'o vatră de stânci cu rămășițe romane, între două spi-nări de deal. O știu locuitorii și ne-a povestit-o și d-l Mișu Săulescu, cel mai însemnat vlăstar de astăzi al fostului lor stăpân.

Vestea împărțirii de pământuri la Turc, din belșug și pe de geaba, ajunsese numai decât și în satul Salcia. Clă-cașii lui se trăgeau din veteranii viteazului Spătar Drăgan Săulescu, dus cu Șerban Vodă Cantacuzinul, la porunca lui Kara Mustafa, pentru războiul cu Neamțul, și răpus în izbirea cu Craiul Sobiețchi, la Beci, leat 1683.

Domnul dăduse la întoarcere acest sat dunărean văduvei și îl locuise cu ostașii Spătarului. Urmașii lor dela 1800 au pierit într'o noapte cu vitele și cu tot avutul. Boierul trezit a doua zi fără oameni, a trecut și el dincolo după ei. I-a îndemnat să se întoarcă, le-a făgăduit inlesniri, s'a crucit cum de se îndură să rămână la păgân. Pribegii știau numai atât că aveau de acum ogoare de muncă și fânețe pentru vite. Săulescul a trebuit să facă fără ispravă calea îndărăt. Mai târziu le-a clădit tot el și o bisericuță, în noua lor țară, în sat la Florentin, de unde nu s'au mai mișcat. Flo-rentinenii de astăzi sunt nepoții și strănepoții Sălcenilor de-atunci. Oarecarele amestec local și împrejurările noi nu i-au schimbat prea mult.

Numai decât după începutul veacului trebuie să se fi mutat Români noi și în Bregova, urcând Timocul. Se simte că drumul le era prieten. Nici vorbă că de ai lor se găseau mai dinainte acolo și-i ispiteau. Legăturile de rudenie neîn-terupte tot timpul între cele două maluri, până mai anii trecuți, de când războaiele din Balcani au închis hotarele, nu se poate să nu se fi incheiat și atunci. Atâtea case își au adusă astăzi gospodina din Dolj sau Mehedinți, când nu-i venită dela Români din Serbia. Oamenii au trăit tot-deauna, peste îngrădirile politice întâmplătoare, într'o singură obște, făcută din simțul aceleiaș obârșii.

Români de aceia dârji s'au aruncat în vârtejul întâmplă-rilor vidinene ale vremii. Cu ele numele și un an sigur s'au păstrat mai lesne. Iată, de pildă, ce se povestește despre Popa Ghiță, moșul lui Popa Ristea din Bregova

Acesta e acum de șaptezeci de ani, tată-său, născut aici, a murit la nouăzeci, iar Popa Ghiță însuș, la mai bine de o sută.

A fugit dela noi de răutate. In zilele acelea Valcu, Haidu' Velcu de mai târziu, era argat la Turci. Dar într'o zi, nu știm pentru ce vină, l-au bătut. Mănios el a trecut în Sârbia, și-a făcut oaste, a înfrânt pe stăpânii de ieri și i-a gonit peste Timoc. Sârbii se frământau. Neascultarea lui Pasvan Oglu molipsise pe creștini. Marele pașă se stinsese cu plămâni tineri măcinați de boală, prin Februarie 1807, și numai după cinci ani era cu puțință un Haidu' Velcu. Acesta și-a făcut un polc de două, trei sute de oameni și tun de cireș. Umblă în ilèc roșu pe o iapă albă și era dres. Turcii au sosit câtă frunză și iarbă, la Bucovcea. Haidu' Velcu s'a așezat la tun și a tras. Turcii alergau năvală. Atunci a încălecat pe iapă și cu mânecile sumese s'a pus a-i tăia cu sabia, și tae și tae! Era mare și mustăcios, cu un cap și ochi de taur. Are pâmet, cu chip cum a fost el, în Negotin. Topciu la tun a avut din Rusia. „Tu nu trași cum trebuie!“ i-a zis Haidu' Velcu. „Privește la mine!“ Și l-a injurat și i-a dat o palmă. Rusneacul zice: „Am să-ți mânânc viața!“ Trece la Turci. Turcește știa. Ei îi pun în mână câtă blagă vrea, numai să-i scape de Haidu' Velcu. Rusneacul s'așează la pândă cu ocheanul. La douăsprezece ieșea totdeauna pe endec — o țără de meterez — Haidu' Velcu pe iapa lui. Intăiu s'a ivit altcineva. „Nu dați, că nu-i el!“ strigă Rusneacul. Și când se arată celălalt: „El e! Trageți!“ L-au fărâmat cu ghiuleaua în jumătate. Găvajii lui l-au luat și l-au îngropat în zidul bisericii, ca să nu-i ia Turcii capul. Ai lui au dat fuga prin trestie și s'au pierdut în baltă. Pe urmă a ieșit altul, Miloș.

Intre acei scăpați prin trestie și baltă se găsea și Popa Ghiță. El fusese pisar lui Haidu' Velcu. Era din lumea și cu năzuințele acelea din care a izbucnit mișcarea lui Tudor. Cu oamenii aceștia se poate să se fi cunoscut și să fi lucrat, și la încercările acestea turburi de luptă de desrobire să fi fost în vreun fel sau altul părtaș, Domnul Țăranilor. Cu ei și în ele și-a făcut ucenicia și i-a născut gândul. Cu ei și în ele taina și scopurile lui se mai luminează. Popa Ghiță și Tudor erau din sate vecine și cam de aceeaș vârstă.

Tot despre popa Ghiță știu unii să fi lăsat lopata înfiptă în grămada de grâu și să fi fugit peste Dunăre. Cei mai

mulți istorisesc însă aceeaș ispravă despre alții. Zic să fi fost unul căruia de-atunci i-a și rămas numele Fudulu Țereanu, adică din Țara Românească. Epizodul se găsește ca un motiv descriptiv de baladă, aidoma, cu aceleași cuvinte, în „Graiul Nostru“, texte publicate în 1906—1907 de Candrea, Densușianu și Speranția, vol. I. pag. 9, cules dela un sătean din Vrata-Mehedinți, de pe unde atâția din cei cu cari am vorbit în județul Vidinului, se vor fi trăgând: „Cin venia Turcii oamenii să strîngea, să ducea fuga cite cinci-șasă săptămîni mai bine, lăsa pătule, *lopata 'nfiptă 'n griu*. Turcii lăa boi, vaci, lăa și muiera de lingă tine, lăa fata cū-i plăcea, iș făcea ris de ele între om“. Numai atăt că Românii din Bulgaria fugeau nu de Turc, ci la Turc, și de apăsarea ciocoiului. Colgii păgani erau mult mai blânzi decăt culegătorii de biruri și dijme domnești și boerești.

Peste așezările din acel timp a năvălit însă a doua undă. Cea dintăi se aduna în jurul lui Pasvan Oglu, cu indepărtatele ei șuvițe, și vorbea mai mult de trecut. Ceastălaltă se strînge pe lângă Chiselev și se petrece parcă sub ochii noștri. Anul ei se cunoaște sigur. A fost ca o sculare scurtă de plugari răsvrățiți, cari s'au rupt de brazdă și au plecat fără să se mai uite îndărăt. Mânia de atunci mai arde până și în ochii de astăzi ai copiilor de copii. Era pe la 1831 și Regulamentul Organic își întindea treptat orânduelile lui nesuferite. Ce apăsări sălbatice însemnaseră anii dinainte, cei zece plini de răsboae și de angarale, dintre Tudor și Ghinărarul rus, oblăduitor acum peste pământul și daținele românești, dovezile ni s'au păstrat destule. Ce nemulțumiri stărnise, mai ales după ei, când se aștepta o descărcare, noua lege, deopotrivă. Moldova se răsculase. Oltenia a luat iară drumul Dunărei.

Cei mai mulți trebuie să se fi urnit din aceleași locuri mai ferite și mai slobode ale Mehedințului de sus. În anul acela s'a umplut de lume unghiul dintre fluviu și apa sârbească de graniță, iar coasta ei, până la Satul-din-Mal, Bregova, și Câmpul înăuntru, către Gânzova sau satele din pădure, au fost tot vad de surghiuniți de bunăvoie, neimpăcați și colțoși. Aceștia aveau într'adevăr osul de piatră al colonistului și hotărîrea lui să se implante în ocolul străin și să-l destelenească, lărgindu-l. Din locurile unde s'au îngămădit ca în cetăți, la orice slăbire a cercului s'au revărsat. Un sălaș de Tătari, care nu se putea altoi, era înghițit. O colonie de Cerchezi, în risipă, înlocuită numaidecăt. Sfă-

rămăturile bulgare rămase, sau dibuelile prin inși și mutările în cete dela Miazăzi, înăbușite. Urme ale acestei lupte și înaintări încete se află în atâtea amintiri. Nu e bătrân în care, din două, trei întrebări, să nu le descoperi.

A treia undă de emigrare, care a fost o prefirare răspândită, mai viu, pe o întindere de treizeci de ani după oprirea înaintașei sale, și, mai lin, până în pragul zilelor noastre, n'a mai schimbat ce clădise aceea. Ea s'a lăsat numai înviorând peste o alcătuire încheată. Cărările i s'au abătut mai ales către lunca vidineană. Golul de-aici sorbea mai mult. Din împrejurări care se ghicesc, Românii din ea erau și mai puțini. Treccerile de-acum se făceau însă slabe, rar câteva case, și din ce în ce mai des numai oameni răsleți, în căutarea norocului. Statornicirea deplină a României și întocmirea Bulgariei au oprit mișcarea. Valea Dunărei a conținut să mai fie o cumpănă de neamuri.

Înfățișarea etnografică a tras-o a doua undă. Iar stâlpul pe care se rezema toată această încercare de colonizare îl făceau locuitorii Câmpului. Atunci a fost el înălțat și întărit. Ceeace era șovăitor și risipit înainte, s'a așezat. Românii de pe acest pridvor luminos, mărginit deoparte de Dunăre, dela Florentin până la gura Timocului, de acolo pe această apă în sus până aproape sub Coilova la hotarul cel nou sârbesc, și mai departe dealungul pădurilor până unde se oprește rotunjindu-se deasupra luncii și iară în hotarul Florentinului, sunt nu numai cei mai numeroși, dar și cei mai siguri de sine: întâiu, prin obârșie, podgoreană și munteană; apoi, ca veniți parcă deodată, atât de covârșitor au fost cei din urmă sosiți, așa că s'au ținut mai legați; și în sfârșit, pentrucă impresurați tot de Români, la nici un colț nu s'a suit, tulburând sau chiar măcinând, valul străin.

Ei au satele cele mai puternice în oameni și moșie. Bregova, cu cele 1200 de căși ale ei și peste 7000 de locuitori, e metropola Românilor din Bulgaria aceasta nord-vestică. O optime din ei toți sunt adăpostiți pe ulițele cotite din malul de pământ fărâmicios și pulbere de dună de peste lunca Timocului. Vârful cu cele 800 de căși și Gânzova cu peste 600 — după arătările locuitorilor — sunt tot ale lor și lasă îndărăt în mărime orice alte sate de Văleni sau Pădureni. Poate că tot Câmpenii aceștia mândri, iuți și ascuțiți la limbă, înaintați ca o punte între celelalte două fâșii de Români, le-au dat și numele. Ei priveau depe locul lor înalt pe unii mușuroși jos pe țărnul dunărean, în fundul văii, și le-au

zis Văleni sau Fundeni, iar pe ceilalți, ieșind din desișul de goruni, găitânați toți în negru și bolovănoși la vorbă, pe lângă carele de lemne sau de coarne de pădure, și i-au botezat Pădureni, după o împărțire care nu e, între Români, numai de aici.

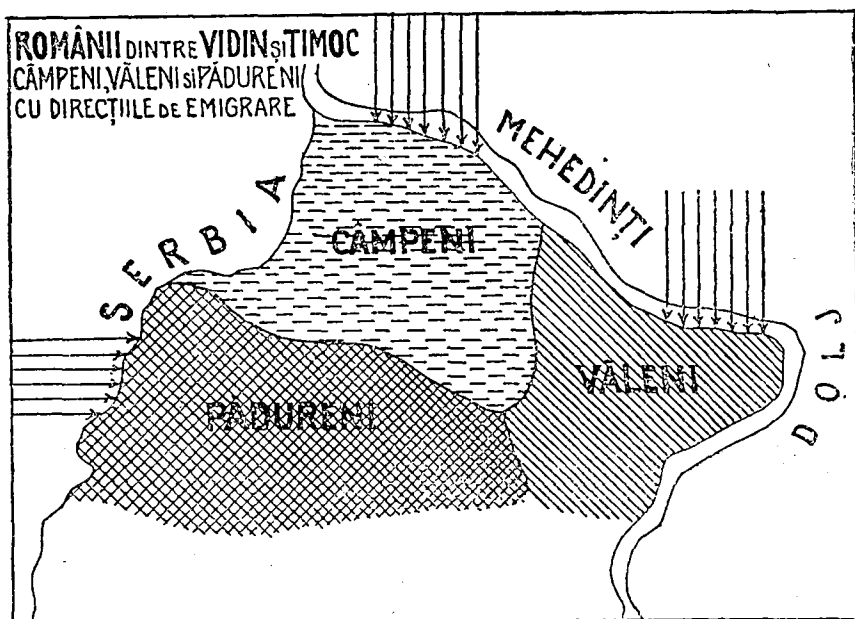
Sunt Mehedințeni, dacă nu și cu câțiva Gorjeni, coboriți pe o linie, care merge dela Lupoia și Băluța până la Balta Verde, Gârla Mare și mai jos. Chiar astăzi după atâtea stratificări și cronologii altele și nelămurite, se poate lega aproape fiecare casă, nu mult mai veche de o sută de ani, cu satul de dincolo de unde își are răsadul. Pe pânza aceea de poteci necăjite au grăbit oamenii câteva veacuri, și mai ales în cel din urmă, spre locuința lor de acum.

Aceeaș lucrare, mai lesnicioasă încă prin noutatea atâtor mutări și înrudiri, se poate face cu Vălenii. Granița mișcării lor e o boltă care începe dela Salcia și se îndoaie peste Plenița, ca să ajungă până în mahalalele Craiovei și să se lase pe albia Jiului. De pretutindeni din ținutul de subt ea a picurat și s'a strâns în acest ulcior dunărean, emigrarea doljană.

Mai grea de urmărit e strecurarea prin păduri a celeilalte aripi. Față de ea, închisă în sine și cu conștiința deosebirii, celelalte două grupe destul de asemănătoare altminteri, între ele, pot fi luate laolaltă. Deoparte, Românii Dunăreni, iar de alta, Românii Pădureni.

Unul îți spune că îi e tamazlăcul la Isicova, dincolo de Timoc, altul prin satele vecine ei sau mai din fund. Ceeace se întoarce sigur în spusele lor e că vin din Serbia și se poartă și vorbesc altfel, păliș. La viața fraților din Miazănoapte au luat parte puțin. Istoria, ca și obârșia, le-a fost alta. Întărirea și împospătarea Pădurenilor s'a făcut mai anevoe și la alte date, cu neputință de statornicit. Ei erau, întâiu, numai capătul înaintat al unei revărsări etnice care se înfiora doar din când în când și se acoperea de o șuviță de undă, la o suflare istorică sau social-economică, necunoscută. Și, apoi, după ce se treziseră trecuți în mijlocul altei limbi și pe alt pământ decât temelul lor dindărăt, mai se întindeau și deacurmezișul curentului de coborire spre Dunăre al Bulgarilor, apăsăți multă vreme spre munți. Foarte mulți stăruie că neamul lor se trage din Ungaria. În destui se vădește Bănățeanul. Rudarii, cari umblă cu cotorițe sau coșuri, cu linguri, fuse, și unde-i cați nu-i găsești, zic pe

acolo toți: deparce, frunce. Din împrejurările ciudate de traiu, încă din Serbia cași de-aici, din amestecul bănățean-oltenesc dintru început și din izolarea de mai târziu după așezarea dincoace, a ieșit ceva nou, în care firele răslețe ale urzelei se îmbină subt ochiul cercetătorului, strânse puternic în aceeaș lespede, ca vinele tainice ale unui onix.

Un om din Rabova povestea că unii spun să fi trecut prin Sârbia. De Rabova arată bătrânii că, de când s'a năsălit, adică s'a făcut sat, sunt o sută treizeci, o sută patruzeci de ani. Iar de când s'au năsălit Fundenii, mai mic și într'o vale subt ea, sunt cu o sută de ani mai mult.

Alt om din Țarlomașnița ne spunea cum mamă-sa a venit din bătrâneată dela Isicova. Cum el a fost odată cu mai mulți din sat la muncă la un boer pe malul Prutului. Și mai erau acolo lucrători din alte părți. Avea opincile de acasă îngăurite cu vârzoabe groase și în picioare obdèle albe. Era ca o oară sârbatică. Și stătea deoparte între ai lui. Numai ce dădea pe la ei uneori doamna boerului, în țoale mândre. Și a temat el („noi așa zicem aici sus, la: chemat“) într'un rând pe altul din Țarlomașnița: „Văzuși mă, bårdarule, ce Diană frumoasă?“ (nu săteancă, ci oră-

șeancă, din Dii). Dar când au auzit de „bârdar“, lucrătorii ceilalți, Români din Ungaria, au început să vorbească între ei că Bulgarii ar fi din neamul lor. I-au luat și s'au dus la han. Și nu i-au lăsat să plătească nimic. Și până la urmă, cât au mai rămas pe acele locuri, s'au avut bine. Și au cunoscut unii și alții că ei dela Ungaria își au tamazlăcul ceal bățarn.

Schimbări de siliști de sate, înăuntrul acestui ținut, nu s'au întâmplat. Se știe doar de fuga oamenilor în Serbia, mai cu seamă a Câmpenilor, în războiul din 1877. Dar s'au întors toți cu întoarcerea liniștei. Atunci au cuprins Românii moșia și sălașurile sau cuiburile de palancă și caraulă ale Tătarilor, Cherchezilor și Turcilor plecați.

Sat sfărâmată a fost Schela. Era înșirat în fața Ciupercenilor. Dar Schelenii făceau atâta contrabandă de rachiu cu cei de dincolo, că Turcii, desnădăjduind să-i supravegheze sau îndrepte, le-au stricat așezarea, iar pe ei i-au risipit. Cinci, șase sate, spre Miazăzi până la Vidbol, Bucovăț și mai în jos, iar la Miazănoapte, până în Kirimbeg, le-au primit crâmpete. În Kirimbeg și astăzi mai noii veniți, Schelenii, se deosebesc de Kirimbegeni. Hora și-o făceau până acum în urmă aparte. La clădirea bisericii a fost ceartă, pe-al cui loc să se ridice. Ocolul Schelenilor e altul decât al băștinașilor.

Pacea, de curând adusă la îndeplinire și pe teren, a însemnat o înaintare a țărășilor de hotar sârb. Călătoream câte odată pe o șosea al cărei șant din stânga era într'o țară, iar cel din dreapta într'alta. Opt, nouă sate românești de pe margine au trecut regatului vecin. Străvechea obște cu strânse legături a fost tăiată în două. Dar cu aceasta chiar, o parte din Pădureni s'au lipit iară de locurile și de oamenii din cari odinioară s'au desprins. Nici o vamă nu-i mai desparte de satele de unde arată să-și fi tras vița. Numai atât că întregirea dintr'o lature nu s'a săvârșit fără o ruptură din cealaltă. Să se adauge și atâtea nemulțumiri gospodărești. Că apoi desfacerea de Statul de ieri nu i-a lăsat nici ea nesimțitori. Și iată cum bucuria acelei întoarceri, închipuită poate mai mult pe căi cărturărești, nu-i mișcă, pe când necazul îi întunecă și-i pune pe unii pe drumuri. Popi prigoniți sau goniți de Sârbi își caută altar, cum e cel din Șipicova, printre Văleni. Săteni cu pământ rămas și dincoace se mută mai degrabă la mai puținul de aici.

Anii mai apropiați au fost martori unei tot mai nume-

roase plecări la oraș a prisosului satelor românești. Această mișcare a crescut încă dela război, urmând lozınca de pretutindeni. Unii negustoresc, dar destui își cumpără pământuri împrejurul Vidinului și rămân săteni, în îndeletnicire și obiceiuri. Sunt cei mai mulți dintre Vălenii de-alături, fără să lipsească nici Pădurenii îndepărtați, cari își vând râpile de acasă, pentru ogoarele mai înguste, dar dulci de pe aici. Atât că mai toți au ajuns bilingvi și unul câte unul trec de cea parte, în tabăra celuilalt neam. Un corn întreg din Dii e românesc. Stă îngrămădit pe-afară de ziduri, pe șoseaua și în vatra Kumbairului, mahala acum a Vidinului și sat numai de-ai noștri, și intră pe cea mai frumoasă poartă de piatră înstelată, Căpia Longea sau a Gunoiiului, năvălitor peste întortochiaste uliți cu caldarâm sălbatic și printre case ascunse prin grădini, în miezul falnicei Cetăți.

Alături de mărturiile viei despre venirea și viața Românilor vidineni nu lipsesc nici fărâme prin descrieri de călătorie sau prin alte cărți. Abia fărâme însă, și toate la un loc nu luminează cât gura știrbă a unui moșneag, ieșit să privească de sub streșina unei porți, târgul, într'o Duminică de sat dunărean. Între aceste cărți anevoe numai am putea trece și vreuna românească. Neamul nostru, care a avut, ca în mărșul Neculai Milescu, un Marco Polo cunosător al împărăției Kitailor pe căile noi ale munților Siberiei, nu găsește adesea un cât de smerit condei pentru cei mai scumpi și în apropiere cuibăriți ai săi.

Întârziem mai mult la Kanitz. Ceilalți vor fi amintiți acolo unde documentul lor va putea fi folosit. Și firește nu toți. Înșirările bibliografice n'au stat nicio clipă în gândul nostru.

În însemnările de drum prin Bulgaria, ale învățatului austriac, Românii de-aici n'au paginile lor aparte. Ei răsar într'un capitol sau celălalt, când în acest volum și când în cel următor, după cum locuesc într'un ținut sau altul pe care îl străbate, pe malul Timocului sau la porțile Sofiei. Venea pregătit să-i întâlnească, din informația prealabilă pe care și-o făcuse, și pregătit și să-i înțeleagă, după ce se oprise în atâtea sălașuri de ciobani sau de săpători în gropi de cărbuni și de aramă, prin Serbia românească. Interesul lui cuprinde în aceeași măsură date istorice, caracteristice geografice, economie, cultură, politică. Privit ca un obiect de observație, sub lupa unui ochiu foarte ager, crâmpeii de neam din dreapta Dunărei se alege destul de limpede.

În credințele, puterea și ființa lui însă, nu pătrundem. Pe dinăuntru el nu se luminează. Kanitz nu ne cunoștea limba și nici nu prea ne vedea alt rost acolo, decât poate să îngroșăm, printr'o firească și dreaptă desnaționalizare, rândurile slave lui dragi.

Iată două aliniate de privire generală:

La capătul nord vestic al terasei dunărene bulgare, pe pământul peste care s'au scurs atâtea popoare, a căror urmă timpul atoaie nimicitor amenință s'o șteargă în curând cu totul—o soartă pe care de altminteri rămășițele mult mai tinere ale romanității o împărtășesc din nenorocire cu tumulii — găsim astăzi Bulgari și Români, ba chiar la Timoc satele valahe sunt precumpănitoare. În studiul și harta profesorului Bradaska: «Intinderea Slavilor în Turcia și în ținuturile vecine», elementul bulgar apare aici drept cel mai puternic. Dar aceasta e cu desăvârșire neexact.

Pricini felurite, și mai ales stăpânirea boerilor valahi, dușmană țărănilor, au ajutat nașterea și repede a creșterea a coloniilor românești pe țărmul dunărean bulgar. Pe de altă parte, cârmuirea turcească vedea cu ochi buni popularea acestor districte, foarte sărăcite în oameni de neîntreruptele războaie, cu o naționalitate supusă, deprinsă cu asprele poveri și cu totul străină de elementul bulgăresc și de năzuințele lui (*Donau-Bulgarien u. Balkan*, 1875, vol. I pag. 276).

Kanitz are în gând, cum se va da în vileag mai bine din alt citat, vremea Regulamentului Organic. În anii dintâi după 1860, când și-a făcut întâia călătorie, lucrul se înțelege. Am arătat în altă parte pricina. Un alt călător ceva mai înainte, G. Lejean, scrie și el despre „des réfugiés échappés à l'affreux régime féodal qui pesait avant 1848 sur les principautés roumaines“; sau, aiurea, cu alte cuvinte, că: „en Bulgarie beaucoup de paysans valaques se sont établis dans les environs de Vratcha pour échapper au quasi-servage établi par le règlement organique“ (*L'Ethnographie de la Turquie d'Europe*, 1861, Julius Perthes). Tot el are însă grija să spuie că această emigrare, prin începuturi, „est antérieure à ce siècle“. Boscovici la 1762 povestește cum a mas peste noapte în coliba „di una famiglia valaca venuta là da un anno“. Oamenii erau pe acele locuri datorită lăcomiei principilor moldavi și valahi, de către cari „si fanno estorsioni incredibili che forzano i villani ad abbandonare i loro paesi“. Jirecek, din care am luat citatul (*Das Fürstentum Bulgarien*, 1891; pentru interpretare, G. Vâlsan, „Bulgarii“ lui Boscovich), e deopotrivă de părere că Românii sunt și în județul Vidinului mai de mult decât secolul al nouăsprezecelea și că fugeau de teama boerilor,

aici, unde nu erau nici boeri nici boeresc. Acestea despre vechime.

Dar Kanitz are rânduri, poate mai prețioase, despre felul de traiu și starea culturală a acestor numai foarte de curând veniți, dacă e să-l credem pe el. Mai multe și legate laolaltă sunt cele ce privesc Bregova și locuitorii ei. Le redăm întocmai:

Imigrarea valahă în Bregova s'a întâmplat acum vreo 25 de ani. Ea dă prilej la unele asemănări etnografice pline de învățături. Pe când, de pildă, Românul pe pământul valah, datorită gospodăriei demoralizatoare de mai de mult a boerilor, se găsea ca om aproape pe aceeași treaptă cu negrul din sudul Statelor Unite și e descris cu dreptate ca izbitor de lenș la gândire, aici, pe pământ bulgar, cu toate că trăind sub o stăpânire care nu era mai înainte chiar binevoitoare supușilor creștini, se arată pretutindeni muncitor și isteț. Inșuirile acestea se dau la iveală chiar în înfățișarea de afară a Bregovei. Pe lângă cultura, obișnuită pe întreaga terasă dunăreană bulgară, a porumbului, grâului, cănepei, viței de vie și a pepenilor, în Bregova se face și tutun și mătase. Tot satul are pecetea unei oarecare bunăstări, care nu putea fi ștearsă de sarcinile mari pentru raia, legate de marea colonizare tatáro-cercheză.

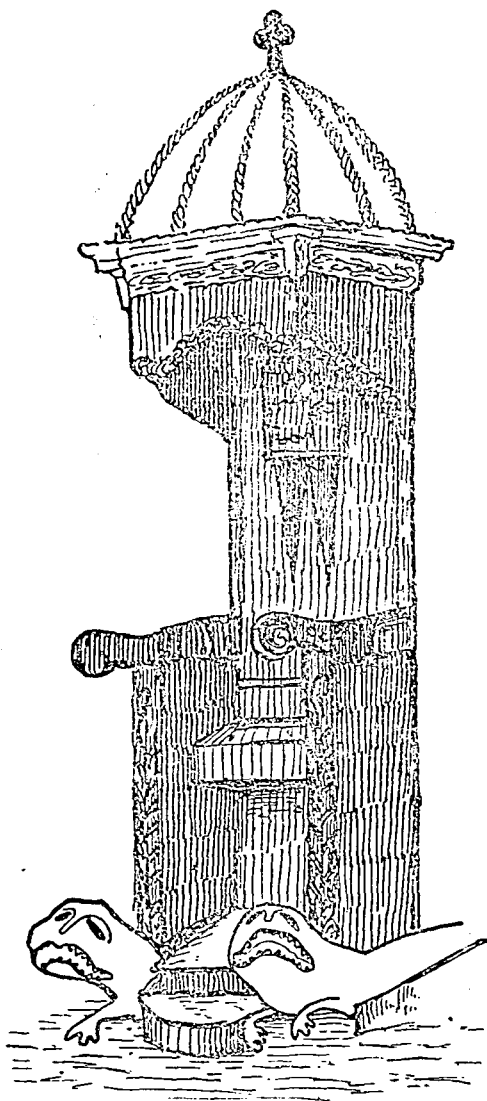
În mijlocul satului se înalță biserica cea nouă cu trei nave, clădită în anul 1857, mai mult măreață decât unitară în stil, ca o corabie lungă în chip de paralelogram, fără abside laterale și cu un turn jos al fațadei principale. Clădirea a costat 200.000 de piaștri (10 P=1 Fl.), o sumă, prin urmare, foarte însemnată pentru această țară. În gâteala dinăuntru a bisericii s'a pus cea mai mare grijă. Iconostasul, jețul mitropolitului și amvonul, sunt toate bogat cioplite și aurite, dar cam prea pestrît zugrăvite. Lucrate de Țântari, ele dovedesc și aici minunatul talent arhitectural și formal al acestei bogat înzestrate ramuri macedo-valahe a Românilor. Unele părți decorative ale ciopliturii în lemn, precum sunt smeeii și păsările ciudat stilizate din ambele părți ale crucii dela ieșirea din mijloc a iconostasului, dau în vileag o bogată inventivitate plastică; scaunul mitropolitan, ținut de un leu așezat, și pupitrul amvonului, sprijinit pe un vultur, amintesc însă și aici de înrăuirile moștenite prin tradiție ale monumentelor vechi bizantine în peninsula ilirică.

Insemnate jertfe, față de alte stări turco-bulgare, aduce comunitatea românească a Bregovei și trebuințelor culturale. În casa unui învățător chemat din Serbia, am găsit pe copiii satului citind, scriind socotind și cântând foarte frumos cântece bisericești (*Donau-Bulgarien*, 1875. vol. I, pag. 282-283).

Toate sunt în Bregova aproape și azi așa cum le privea Kanitz acum 65 de ani. Numai că satul a cotit, mărindu-se, în josul Timocului către Balei și de tătarii spani din margine cu greu își mai aduc aminte cei mai cărunți. În școala frumoasă din piața largă, un progimnaziu, pe care aceiași oameni îl țin, nu se mai aud însă cântece și vorbă românească, decât poate între ore în curte și când suprave-

gherea slăbește. Deși biserica nu mai e în mijlocul satului, ea a rămas tot singura.

O descoperiserăm cu greu pe întunecul fără stele al unei nopți de Înviere. Un zid înalt de bolovani netencuiți o înconjură și ne-ar fi ascuns-o. Două inoiri, pe care le-a suferit, i-au mai ridicat fațada, ascuțită în partea de sus în unghiu. Le poți urmări după cele două, trei straturi de lespezi de piatră mai noi de deasupra, și după țimentul alb cam improșcat pe delături de mistrie. Turnul mic înfipt în față la mijloc, unde cele două muchi ale unghiului ar fi fost să se împreune, s'a păstrat în schimb ca la început și pare scufundat în sine cu două trepte. Dar între împrejmuială și această aspră clădire plutea ca un nor de argint, falsăia încet o horă albă aeriană, păzia un alt gard de lumină și de văzduh. El ne-a oprit uimiți. Și tot el ne-a descoperit biserica. Erau crăcile înflorite toate în noaptea caldă, ale pomilor de

Jeț mitropolitan în biserica din Bregova.

dincolo, din curtea cu morminte. Un miros mai tare decât al tămăiei, mirosul primăverii, cădea în valuri.

În biserica din Bregova Isus învie de mai multe ori în aceeași zi. Oamenii sunt prea mulți pentru un singur locaș dumnezeesc, și vin rânduri, rânduri la ceasuri dinainte hotărâte. Noi așteptaserăm să bată arâmul și porniserăm. Preoții și logofeții de străină se zdrobeau în cântările și slujbele lor până la ziua mare. Prin pâcla luminilor de ceară se zăreau, neprefăcute, așa cum ieșiseră din mâinile, acum de țărăni, ale meșterilor aromâni, iconostasul cu balaurii lui auriți, cele două șiruri de stâlpi rotunzi albi, despărțitori ai celor trei alei, cu arcuri de zidărie sus și cu străni între ei la pardoseală, vulturul amvonului, care parcă zboară neostenit cu o carte de foc pe umeri, și jețul mitropolitan, pus pe doi lei, nu pe unul, lăcuți, cafeniu și cu dinți căsați în gingii sângeroase. Iar prin fum, de subt balauri, vulturi și lei și peste capete aplecate, Isus vorbea din ușa altarului, după buchii chirilice cu inițiale roșii uriașe, în graiul nostru vechiu, plin de aur și de nestimate.

Asemenea, și alte însemnări răslețe, are Kanitz. Dar printre ele am avut norocul să nu scape una, care apasă în cumpănă cât toate celelalte la un loc. Fără ea viața Românilor de-aici ar fi curs pentru noi lipsită de adâncimi și culmi, iar un mare chip ar fi rămas astrucat în praf de arhive, căci nicio mână nu s'ar fi priceput să-l scoată. Frântura de popor săracă în istorie, peste care a altora istorie își mână cavalcadele înaripate și răsunătoare, se aureolează deodată de o faptă din cele rari, țesută din cel mai curat suflet. E vorba de lupta pentru trecerea la altă credință a acestor ortodocși și de slava și pătimirile popei Dragsin, drumetului.

Kanitz însuși nu și-a dat seama în ce clipă grea pentru acei pribegi din trunchiul nostru, coborîse între ei. Frământările lor i se par fără noimă, iar cel care le stârnea, vrednic numai de osândă. E strimt și rău. Ajută poate la căderea lui și la înăbușirea mișcării.

Călătorul străin putuse să vadă încă din 1869 o capelă de scânduri în marginea Vidinului. Un popă de departe, răsărit între oamenii din Stanotârn cu vreo trei ani înainte, o așezase acolo. El ar fi vrut s'o strecoare chiar în cetate, consfințind-o prin aceasta, sau înfigând-o, cel puțin, înăuntru, ca să fie găsită mai târziu, biserică a țării recunoscută și cu aceleași drepturi ca ale celorlalte. Dar Turcii nu îngăduiau clădiri de rugăciune creștinilor în cuprinsul zidurilor. Kanitz, atunci, nu i-a dat nicio însemnătate. Popa nu-l privea și nici

n'a căutat să-i afle numele. Rândurile care povestesc faptul, și cele dintâi în cartea lui amintind pe Români, sunt aproape obiective, cu toate că au fost redactate mai târziu, când știa mai multe și avusese poate și amestec în această treabă:

... Acum în urmă Vidinul a mai căpătat și o bisericuță catolică provizorie, prin silințele unui misionar trimis de episcopul valah unit dela Oradea-Mare. Ea e încheiată foarte sărăcăcios din scânduri și aduce mult a hambar de lemn. Numai decât alături se găsește o piatră de închinare, cu o coroană de fier deasupra și cu următoarea inscripție: *A cęsta s croca darnit-o intru mărirea lui Domne dieei comunitalei romane gr. cat. diu Vidinu 1869* (sau, ținând seama de greșelile de transcriere ale unui necunoscător de românește și de ciudăteniile ortografice ale ciparianismului: „Această sfântă cruce (a) dăruit-o intru mărirea lui Dumnezeu comunității române greco-catolice din Vidin 1869”—Nota noastră). Pentru o clădire de biserică definitivă și mai potrivită scopului, împăratul Franț Iosif a dăruit o sumă însemnată. Eu nu cred în viitorul bisericii catolice pe pământ bulgar ci mi se pare că și cu ridicarea acestei clădiri au să se ivească mari greutăți (*Donau-Bulgarien*, 1875, vol. I, pag. 239).

Mai târziu însă el a descoperit și pe popa misionar și întreprinderea lui. Era în vara lui 1871. Se găsea iară la Vidin. Ședea la un prieten vechiu, consulul austro-ungar. Acesta îi povestea de necazurile pe care i le aducea acel vântură-țară.

Ingrijați de întâile izbânzi ale propagandei, preoții bulgari se ridicau deacurmezișul. Vlădica din Vidin, viitorul exarh, supărat că popa nu era îndepărtat în urma intervențiilor lui, de autoritatea chezaro-crăiască locală, nu mai vizita pe consul. Turcii, întețiți de unul și de altul, nu-l mai priveau cu aceiași ochi buni: «din pricini strategice» nu-i dăduseră voie să clădească, lângă zidul de afară, pe locul anume cumpărat în marginea Kumbairului, biserică statornică. Sprijinul bănesc venit de peste graniță încetase și datoriile neplătite stârneau nemulțumiri și bănueli. Omul nu cruța de loc pe consul, nici pentru aceste nevoi, nici pentru altele mai grele, ale comunității.

Kanitz nu înțelege de ce Austria, care are altă politică, să se pue rău cu Bulgarii și nici de ce să cheltuiască pentru scopuri pierdute și nu pentru întărirea ei comercială în acea deschisă piață dunăreană. Iar toate acestea, de hatărul cui? Al unui neșesălat, care scrie proclamații, unde amintește Valahilor vidineni de nobila origine latină, de frații lor din principatul vecin, și nu de ceilalți, mult mai înaintați, din Ungaria, și de sprijinul lui Napoleon; al unui

necioplit, care nu știe altă limbă decât a lui deacasă și trebuie să stea de vorbă, prin tâlmaci, nu numai cu Turcii și Bulgarii, dar cu însuș consulul; și al unui certat cu legile, pentrucă băiatul lui, și cel mai bun ajutor, dascăl al copiilor de nou uniți, stătuse în temniță pentru moarte de om.

Sub toate aceste vini, deosebite cu ochi austriaci, noi știm astăzi și vom arăta mai departe, că mai era una, care nu putea să scape ochilor prietenului. Și iată cum iese zugrăvit popa în galeria aventurierilor cetății:

Câteva din aceste tipuri le-am și amintit în întâiul volum; alții se cuvine să fie smulși uitării în aceste pagini, pentrucă lor le-au căzut adesea, ca actori în marele joc de uneltiri dela Dunărea-de-jos, cu desăvârșire minunate roluri. Așa se plimba, de pildă, pe sub balconul iubitei mele gazde, popa vâlah Draxin din Transilvania. Ce căuta vrednicul vlăstar daco-latin și preot romano-unit în Vidinul strict bulgaro-ortodox? Să vedem, și oricât de necrezut sună, nu rămâne mai puțin adevărat ceea ce am auzit dintr'un izvor informat.

Se știe că încă demultă vreme politica de Stat maghiară luptă cu putere în Banat și Transilvania împotriva acelei propagande care năzuește la unirea tuturor Românilor într'un mare imperiu Daco-român. Zisul popă Draxin se silea dela 1869, nu din proprie pornire, ci sub egida oficială a de curând răposatului episcop unit de Oradea Mare, Pop Szilagyi, să atragă pe valahii așezați între Dunăre și Timoc, în șivoiul mișcării naționale mari românești (*Donau-Bulgarien*, 1877, II, 4-5).

Ceea ce era prilej de ocară pentru marele călător, n'are poate de ce să fie unul și pentru noi. Dragsin, preotul bănățean, făcut numai din voia sa misionar drumeț, sparge cadrul prea strimt în care încearcă să-l închidă cu încuitori de ironie și de milă, Kanitz. Prea se simte că, în ce ne privește, acesta se născuse la Budapesta.

Astăzi truda lui pe acele locuri și în viață are pentru noi alt înțeles. Un slab chenar de lumină se arcuește peste această față, plecată dintr'un sat din Torontal ca să sufere și să birue pe căile Domnului. În istoria Românilor vidineni, atât de săracă, episodul Dragsin e unul din cele mari și ușor putea fi o răspântie, iar în a noastră, a tuturor, destul de lipsită de misionari, o pagină aprigă și rară.

Pentru toate aceste cuvinte, am crezut că nu e de prisos o oprire cu cât mai multe documente, asupra lui. Oprirea va fi un popas pe înălțime, de unde câmpul pe care ne-am hotărit să-l străbatem se va desluși mai limpede și — dar neașteptat — un suflet adânc și cu multe valuri se va înălța înaintea noastră, ca o troiță cu streășină de argint, pe un loc de înfrângeri și de rugăciune.

Samoil Dragsin a venit pe lume in anul dela Cristos 1822, într'un sat din Banat, Petrovăsela. Azi trag pe-acolo vaporase cu pavilion Sarbo-Hroato-Sloven. Despre cei dintai patruzeci de ani ai lui nu ştim nimic. Bătrâni, cari şi-l mai aduc aminte, spun că până atunci ar fi neguţătorit. Un atestat al primăriei, din vremea când era să fie hirotonit preot, il arată „agronom şi servitor al bisericii, care mult s'a ostenit spre inaintarea şi cultivarea locului natal“. Aşa il descopăr şi faptele de mai târziu: om trecut prin multe, întreprinzător, hotărît, dârz şi, pe deasupra, cu un sâmbure din acel jar care face pe apostoli şi care l-a învăţiat deodată în pragul bătrâneţei. La 5 Iunie 1863, împreună cu fiul său Petru alias Pavel şi cu fata sa vergura Theodora alias Ephrosina, a primit credinţa greco-catolică şi a fost trecut monah al mănăstirii Sfântu' Sava de lângă Ierusalim. Cu acest pas el se desface din vreme şi dintre semeni şi intră în istorie. Cu acelaş pas îşi începe şi calea durerii.

Anul viitor il aflăm călător pe la Roma, „D. Samuil Draxin Monachus Dioecesis Logosole in Austria peregrinus“, ca să se pocăiască şi să vadă faţa Sfântului Părinte. Pe toamnă e la Ierusalim, de unde ni s'a păstrat această ciudată adevărîţă, în care spusele întocmai ale smeritului oaspe îndepărtat au pătruns cu asprimea lor valahă în armătura senină latinească: „monachum Samuelem Draxin de Sancto Petro Vaxilla *Calugaro Monasterii Santului Sava Valea Plângerei se tiene de Diecesa Logosului* Ierusalem feliciter pervenisse“. În primăvara lui 1865 e îndărăt la Lugoj, unde-şi reînnoeşte voturile monastice ale chipului celui mic al îngerilor. De-acolo îi pierdem urma. Când il regăsim e între Românii vidineni, în sat la Stanotârn.

O corespondenţă bogată cu Oradea Mare, Blajul şi Bucureştii, începută în 1867 şi încheiată la 1882, luminează de-acum viaţa lui. Scrisoare cu scrisoare gândul minunat, care putea să dea un cuprins sufletesc de luptă şi să aducă scăparea unui crâmpieiu de neam rupt de ale sale, se înfiripează şi urcă, pentruca treptat, lovit de pretutindeni, să se întunece şi să cadă. Cu gândul lui s'a frânt şi Dragsin. Piere ca o mână de pulbere, răsucită de un ultim vârtej pe drumurile Ierusalimului şi aurită scurt de sfinţenia unui hagialac de mucenicie şi desnădejde.

Cum a ajuns în Stanotârn nu ni s'a păstrat mărturie. Dar de acel sat de baltă, în care Dunărea când creşte dă năvală din toate părţile, înecă fâneţele, umple zâmnicele şi

face din oboare așezări de crapi și de somni, s'a legat soarta și a propovăduitorului și a seminței aruncate de el. Acolo i-a fost întâu ascultat cuvântul și acolo s'a păstrat mai îndelung. În Kumbair a locuit și s'a zvârcolit Dragsin ani. În el a ridicat bisericuță și a slujit, a avut școală de copii și de oameni mai răsăriți. Câte un moșnegel cu ochi albaștri, paznic sub cocoasă al vreunei vechi biserici din Vidin, ca un cocostârc sur de clopotniță, îl știe încă. Ce-a pus la cale nu mai încălzește însă pe nimeni. Cu Stanotârnu e altminteri. Cele mai mândre case, cu comarnic și cu prispe colorate pe sus, sunt ale „catolicilor“. Poate că numele li s'a dat ca ocară. Biserica lor e acum tot cea obștească. Dar cu toții își aduc aminte și nu se rușinează de trecut.

Acî se strecurase un ardelean sau bănățean, cu nume Romuz. Subt el trebue să se fi ascuns un Rêmus sau Romulus oarecare, latinizant. Era și acesta o mică pânză purtată încoace de valul Dragsin. Alții vor fi venit sau ar mai fi venit, solie bună și stâlpi de întărire la margini. Norocul însă a vrut să încurce aceste drumuri și să spulbere pe ceice le apucaseră. Iată pătimirea lui Romuz, povestită chiar de nepoata lui.

Era un om cu știință de carte și cu haină neagră. Învăța copiii oamenilor. Aceștia s'au gândit să-l lege pe pribeag de sat și l-au însurat cu o fată de ciorbăgiu. Prunci s'au născut din această unire. În răstimp, frământările, ale căror unde porneau dela Vidin, sporeau. O parte din săteni se trăgeau înapoi, în adăposturile vechi credințe. Alții se țineau tot mai strâns de Unire. Ciocnirile nu mai conteneau. Atunci i-a murit învățătorului un copil. După ce l-au plâns și l-au așezat în lemnul lui, părinții cu rude, vecini și prieteni, au plecat spre grobiște. Alaiul s'a mișcat încet pe ulița mare, a cotit pe după grădini și s'a îndreptat spre biserică. Dar la întâia răspântie o ceată de pravoslavnici le-a ieșit înainte și le-a cerut să se întoarcă. De ce? Pentru că trupșorul răposat nu fusese botezat după lege și n'avea ce să caute în pământ sfințit. Alaiul s'a îngrămădit, s'a umflat într'un loc, zgomotos, bărbații au dat în față și au încercat deodată să-și rupă trecere. Atunci ceilalți au ridicat cio-bârneacele! Și a fost o învălmășeală, cu capete sparte și oase zdrobite, din care mortul abia a putut fi scăpat și dus repede acasă. Acolo i-au săpat pe seară o groapă în dosul casei și i-au dat o odihnă pe care tată-său n'a mai putut-o avea. Curând a fost silit să se ridice și să se mute către

de unde venise. Și-a luat cu el și casa, femei și copii, dar curând femeia s'a întors. De locurile străine pe care le colindase nu știa să spună multe. Întrebată de ce n'a rămas, se văeta că nu putuse să se mai rabde într'o țară unde mămăliga se fierbe în oală. — Un bastion de colț din cetatea Unirii se dărâmasese. Nu l-a mai ridicat nimeni niciodată. Sfărâmurile lui le mai petrec prin mâini oamenii mirați de azi și le arată, fără înțelegere, trecătorului.

Ceeace a început între Românii vidineni Dragsin era, cum se vede, cu destulă tocmeală și rădăcini. El găsisese aici câteva zeci de mii de oameni, fără alt sprijin pentru sufletul lor decât limba și credința, și fără căpetenii. Cei câțiva preoți erau cu totul umili și nepregătiți pentru o sarcină mai luminată. Stăpânirea era străină și păgână, străin și răznit, pământul, străini și dușmănoși, locuitorii de baștină. Ivirea lui acolo trebuie să fi fost privită ca o sărbătoare fără pereche. El era Legătura, Trimisul, Cuvântul. Nici astăzi nu e altfel. Eram așa de înconjurați și de doriți că ne vedeam adeseori siliți, tocmai ca să nu le facem zadarnice neajunsuri, să ne ferim și să ne închidem. Iar Dragsin n'avea nici de cum aceleași temeri și era și o ființă binecuvântată. Vorba lui trezea iubire, cererea lui, ascultare, focul lui, flacăra. Atâta lume, atunci și mai târziu, în acele locuri sau aiurea, săracă cu duhul sau cărturară și obosită de civilizație, a suferit acelaș farmec. Așa se și lămurește cum el, un biet om, cu scrierea lui tremurată chirilică, de școală veche și puțină, a izbutit să urnească atâtea interese, să creeze o înfricoșată problemă și să adune asupra-i atâta luare aminte, binevoitoare sau împotrivă. Nu mult a lipsit ca să izbutească. El nu se știa însă cât e de singur, și câte puteri, în această bătaioasă singurătate, stărnise spre distrugere, ale duhului și pământului, datini și înverșunări de veacuri, meschinării și deșertăciuni de-o clipă, sau bănuelile Rusiei și neîncrederea Austro-Ungariei. Ele l-au săpat nevăgătat de seamă și l-au prăbușit, când se credea mai tare, pornindu-l pe apele uitării și ale morții.

Ce mirare atunci că poate în mintea lui se născuse într'adevăr gândul de care mai târziu îl învinovăteau cu viclenie dușmanii, al unui rost mai de seamă și mai statornic între acești oameni? El n'o făcuse doar înainte să-și împletească deapaururi soarta lui cu a lor și n'a fost abătut sau grăbit nici cu un bob de nisip dela porunca lucrului în sine. Alexandru Dobra, episcopul Lugojului, răspundea

mitropolitului Ioan Vancea, la îndemnul acestuia să strângă bani pentru clădirea unei biserici la Vidin, că Samuil Dragsin carele mai înainte în dieceza lui a trecut la Sfânta Unire, apoi a apostat, imblând pre la Blaj și Urbea Mare, unde s'a sântit de preot, a venit iar pre acolo, *cu brâu roșu*. Iar Episcopul catolic din București îl învinuia că, întors dintr'o călătorie dela Viena, cetea poporului scrisori mincinoase prin care cardinalul cap al congregației de propagandă l-ar fi așezat vicar apostolic sau ceva asemănător peste tot pământul acela („populo ostendit et legit falsas litteras... quibus instituebatur vicarius apostolicus, vel nescio quid aliud, per totam illam provinciam“). Popa Dragsin n'a rămas dator acestor înalți pârâși. În scrisorile, pe care era prea neîndemânatec în purtarea condeiului ca să le scrie însuș, ci le dicta, el a dovedit, fără puțință de răsturnare, în graiul lui tăios, colorat și pătimăș, ce alte pricini decât iubirea adevărului slobozea peste el asemenea taină.

A nimerit în Stanotârn prin 1865. Intr'un memoriu al lor din 1872, prin care-l cereau îndărăt, curând după ce fusese îndepărtat, Românii vidineni scriau „că sunt vre-o șase sau șapte ani de când ne-au venit în aceste părți răsăritene, în Statul Otoman, în județul Vidinului, un preot călugăr care ne spunea nouă tainic că este misionar și rumân unit, anume părintele Samoil Dragsin“. Dela început îl întâlnim împreună cu băiatul lui, Petru. Împreună sunt și peste șaisprezece ani, când unul, cel mai tânăr, coboară în pământ, iar celălalt așteaptă un cuvânt la malul mării, ca să plece pe drumuri neîntoarse. Pentru noi, el așteaptă mereu, mănios, și după atâția ani, înaintea acelorași ape, cuvântul de deslegare.

A fost bine primit. Oamenii erau evlavioși și orice față bisericească le deschidea inima. Aceasta, spre deosebire de ale lor, le vorbea răspicat despre o obârșie strălucită, despre legătura cu Roma, despre înrudirea cu Franța și cu principatul vecin, de unde cei mai mulți descălecaseră, și care era țara Românilor. Le vorbea despre puțința să fie supuși uneia din acele puteri, Franței, de pildă, și să aibă dela ea școli, biserici și orice ocrotire, Franței, care stătea în toate primejdiile și alături de frații lor de dincolo de Dunăre. Dușmanii lor nu erau Turcii, ci Bulgarii, Rușii și Grecii. Biserica lor nu era a lor, ci a acestora. Ei le tăgăduiau orice drept pe aceste locuri și limba lor în altar, și voiau să-i sărăcească și să-i înghită. Poarta de scăpare

le-o deschidea tot maica Roma. Ea îmbrățișase de mai bine de o sută cincizeci de ani și pe alți Români aflați în marginea pierzării. Biserica acestora se unise cu Biserica Papei, care era a celor mai luminate și consângene popoare, și nu le schimbase nimic din limbă, din obiceiuri, din port. El era călugăr al acelei Biserici, numite pentru aceasta unită, și afară de cele patru puncte nu știa să se deosebească prin altceva de orice creștin român. Il văd, vorbește ca ei, are portul și barba lungă a popilor lor, își face crucea așa, așijderea, zice Tatăl nostru, uite, la fel. Vlădică român unit, dela Lugoj, l-a primit în cinul monahicesc, și Vlădică al Vlădicilor, Mitropolit Preaosfințit, păstorește în odăjdii și cârjă de aur, în cetatea împărătească a Blajului. De-acolo le pot veni și lor, părăsiți cum sunt, bieți plugari fără altă ureche să-i asculte, mântuire și foloase.

Din asemenea și alte lămuriri și îndemnuri a ieșit memoriul neașteptat cu care a intrat în Blaj într'o zi de vară din 1867 călugărul bănățean. Mult se vor fi minunat și-l vor fi întors pe toate părțile cuviosii și învățații canonici. El aducea veste de Români necunoscuți și de o tainică dorință. Omul acesta mic de stat, focos, umblat, isteț, care-i sfredelea cu ochii lui neastâmpărați, putea multe. El arăta lucrurile ca și făcute. Dar Mitropolitul era bolnav la băi, la Vâlcele. Trimisul hotărî să plece cu hârtia numaidecât acolo. Până atunci cerea să i se primească din nou mărturisirea de credință greco-catolică, de care împrejurările slabe ale bisericii lugojene și dușmanii locali, îl desfăcuseră; ceeace, după o examinare pe larg despre cele ce se țin de ea și anumit despre cele patru puncte, i s'a și împlinit, spre laudă.

Dragsin s'a repezit până la Vâlcele, dar n'a putut să facă mare ispravă — Mitropolitul era prea șubred — și s'a întors la Vidin. De aci a pornit peste două luni cu alt memoriu, mai limpede și mai grăbitor decât întâiul, iscălit ca și el de preoții și fruntașii a două sate, Stanotârni și Coșava. Dela Blaj, unde deocamdată nu mai era mult de făcut, s'a dus la București și Nicopol. de unde a plecat cu o înaltă bună voință câștigată, și cu certificatul episcopului Ant. Jos. Pluym, care, „déclare que le vénérable moine Samuel Draxinū et son fils Prierre (!) sont sujets autrichiens et catholiques du rite roumain ; des personnes très honnêtes et qui ne s'occupent que de l'instruction de la jeunesse et de ce qui regarde la religion catholique“. Vidinul făcea

parte din dieceza acestuia și cei dela Blaj îl vor fi îndreptat aici. Apoi s'a înfățișat pașei Midhat și Consulului austro-ungar din cetatea dunăreană, Schulz, cari i-au făgăduit tot sprijinul. Li s'ar putea zice acestor alergări, mijlociri și biruințe faza diplomatică pregătitoare, după faza de pipăire și de propagandă locală, a Unirii. Firele ei erau cum nu se poate mai meșteșugit urzite și se înmănunchează toate în mâinile călugărului, care luase marea hotărâre și lucra de-acuma strâns.

La 13 Martie 1868 „Draxin Samuilescu, călugăr laic din Bulgaria, se roagă să fie primit în cinul călugărilor Basi-liți din Mănăstirea Blajului”. La cererea lui alipise hârtiile de pelerin la Roma și hagiul la Ierusalim, certificatul lui Pluym, adeverința de trecere la Unire în două rânduri, la Lugoj și Blaj, și atestatul de bună faimă al satului de naștere. Consistoriul îl primește, dar, fiind Mitropolia vacantă în urma morții lui Șuluțiu, îl trimete pentru hirotonire, dacă acesta îl va găsi vrednic, episcopului de Oradea Mare, Dr. Iosif Papp Szilágyi. La 30 Martie Dragsin e om albisericii și aduce cu mâna lui la Blaj, raportul episcopului, Aprilie în 7, când capătă și un ajutor de drum de 50 de fiorini. De aici pornește ca preot la Bulgari, cerut dela Roma și dela București. Misionariatul lui luase ființă.

Acasă pune la cale trecerea satelor la Unire. După Stanotârni și Kumbair, vin parte din Coșava și Isăn. Nouii credincioși se numără cu miile. Dar în acelaș timp se ivesc și piedicile. Biserica bulgară prinde de veste și luptă, pe deoparte să dărâme pe preot, iar pe de alta, să ispitească sau să înspăimânte pe credincioși. Bulgarii încercaseră și ei, cu câțiva ani înainte, și tot mai mult din pricini politice, să se unească cu Roma. Amestecul Rusiei îi oprise. Acum erezia dela care fuseseră întorși, ca și întrezărirea unei primejdii naționale în acest unghiu, îi făceau mai crânceni și necruțători decât sunt de obicei.

Dragsin, „în mijlocul a multor lupi sălbatici”, își ține aproape neofiii. Aleargă neostenit în toate părțile. Iar scrisorile lui încep să colinde pe la toate locurile sus puse de unde putea veni, se cuvenea să i se trimeată și i se făgăduise ajutor. Vina căderii lui e că la atâta râvnă s'a răspuns întâiu slab, și apoi deadreptul cu silă sau dușmănie. Misionarul nu făcea parte din datinele noastre. Întâiul, care s'a creiat singur, mic pentru cei mici, ne-a speriat. Nu l-am înțeles. Ne-am întors capul dela el.

Episcopul hirotonisitor e rugat să stăruie la Viena ca bunul consul Schulz să nu fie mutat în Egipt, cum acesta pesemne îi destăinuise că e primejdie ; să mijlocească și deadreptul către ministrul Franței la Constantinopol, pentrucă scrisoarea dată către consulul francez din Vidin n'ajunge, ca țara lui să ia sub ocrotire pe Românii uniți din Bulgaria, osebit de ceilalți catolici, cari sunt sub protecția Austriei ; să ceară pedepsirea unor locuitori Bulgari cari terorizează pe Românii dornici să treacă la Unire. Lui i se plânge apoi de puținul ajutor pe care îl găsește la Episcopul catolic din București, căruia de geaba i-a scris să ceară dela Oradea un canonic „cu părul netăiat și cu barbă și mustăți mari, căci proștilor așa le place“, și să vie la Vidin, unde n'are ce căuta singur, „că nu știe batăr o vorbă românește, și dacă îl vor vedea Românii că nu poate vorbi românește, alta nu vor zice ci vor gândi că le schimbăm ritul și atunci ne vor fi ostenelele zadarnice“. Și tot pe el îl roagă să-i dea povață cum ar face să zidească o biserică Românilor din Vidin. La toate aceste rugăminți și cereri, Szilágyi prevăzătorul, cu toate că a făcut unele intervenții, despre care numai noi din arhivă știm, n'a răspuns nimic.

Misionarul vrea însă cu orice preț biserica lui în Vidin. Ii trebuia un locaș unde să slujască și un adăpost sufletec pentru uniții scoși din biserica lor de Bulgari. Și pleacă în vara 1868 la Viena, cu recomandări dela Consul către Miniștri și înalți demnitari. Erau încă prieteni. O scrisoare lungă, inimoasă și plină de încredere a viceregtorului din seminarul greco-catolic central, dr. Grigoriu Silasi, către Mitropolitul Blajului, ne-a păstrat dovada și a acelei vrăji pe care o răspânda în jurul lui, Dragsin, și a îndrăsnelii cu care acesta a bătut la toate porțile în Capitala Impărăției. S'a întors de acolo, prin Pesta, Blaj și Gherla, cu galbenii trebuitori cumpărării unei grădini unde să ridice biserica, și cu mari făgădueli. Până în toamna viitoare, capela, din scânduri deocamdată, era ridicată, o cruce falnică de piatră cu o inscripție cât un hrisov de domnie, infiptă alături, și școala, deschisă. Cea mai grea treabă fusese săvârșită, o culme ajunsă, temeliile Unirii pu-se. Mucenicia era alături.

Episcopia catolică din București nu era mulțumită cu Dragsin. Această nemulțumire s'a arătat întâiu în oprirea salariului. Omul se vaetă, dovedește în ce incurcături e

pus, cum preoții nou câștigați sunt lăsați în vânt, el însuși umilit și înglodat în datorii. Poate că ajunseseră până acolo știri despre plângerile misionarului la Viena și Blaj, sau despre încercarea lui să se desfacă de jurisdicția Nicopolei și să treacă sub Mitropolia ardeleană.

Dragsin scrie Mitropolitului în 1871 cum n'are sprijin în alergarea lui de zi și de noapte, cu primejdia chiar a vieții, pentru mântuirea neamului și lățirea credinței; „dar servul care a purtat greutatea sarcinii și a suferit zăduful zilei semănând și secerând în holda Domnului său, apoi cu durere ar fi ca seara să nu-și primească dinarul“.

Dinarul acesta nu era numai cel bătut cu chipul Cezarului, ci din ce în ce mai mult, în tot înțelesul lui evanghelic. Peste rodul ostenețelor lui Dragsin osânda se rostise.

Venirea noului episcop catolic la Vidin strică mai mult lucrurile. Consulul se depărtează și el de misionar și e câștigat la punctul de vedere al celuilalt. Legăturile cu legația franceză nu puteau rămâne multă vreme ascunse. Pusese negru pe alb numele lui Napoleon în scrisori pastorale. Iar Franța se găsea după iarna grozavă a lui 1870. Călători cu trecere, cum era Kanitz, arătau, puși în cunoștință de apucăturile lui Dragsin, cât de primejdioase puteau ajunge ele pentru monarhie. Turcii înșiși sunt întârâtați de frământările vidinene. Mitropolia din Blaj e covârșită de pretutindeni, atât dela București cât mai ales dela Viena și Pesta, dela Ministerul de Culte și Externe, cu cereri de rechemare.

Ca și cum ar fi simțit cercul de dușmănie care se închidea în juru-i, Dragsin, sărind peste așezările românești vidinene, aduce deodată 10.000 (!) de noi credincioși în sânul bisericii unite, de rândul acesta dintr'un ținut unde supravegherea dușmanilor trebuia să fie mai mică, al Cibru-Palancei și Rașovei. Duios pune el înainte pe cei 15.000 de fii duhovnicești și-și cere, tare pe oastea lor, drepturile. Acum e tot pe drumuri, „Semper in itineribus erat“, îl părăsc Blajului Bucureștii. Iar Dragsin descopere Mitropoliei cum „spune Măria Sa că este Episcop latin, dar nu este de ritul grec și pentru aceea nu vrea ca să-mi plătească, dar eu nu mă pot latiniza, pre mine și pre acel popor de 15.000 de suflete, ca să-mi pot câștiga leafa, pe care mi-a oprit-o Măria Sa“. Tot atunci Petru, fiul său, la o Înviere, când era obiceiul ieșind din biserică să se tragă cu puștile de bucurie, lovește pe cineva, care moare. Rău-

voitorii spun că dinadins și că ar fi fost la mijloc o femeie. Învățătorul e băgat în temniță de Turci. Tatăl ține piept, leește, tuturor.

El își cunoaște bine dușmanii. Memoriul semnat de 213 inși, din toate satele vidinene și rașovene pe unde trecuse, care cerea îndărăt pe Dragsin și trebuie să fi fost inspirat, dacă nu chiar redactat de el, zice într'un loc: „Prea limpede cunoaștem că ridicarea cuviosului nostru părinte au fost numai dela aceste două persoane, adecă din partea Consulului și a Episcopului latin“. Pentru menținerea mai departe în Vidin a lui Schulz poate că nu puțin contribuise pe vremuri și cuvântul urgisitului de acum. Dar zilele prieteniei trecuseră.

Și aiurea, zice acelaș memoriu, intrând mai adânc în împrejurările locale și desvăluind alte socoteli sau greșeli grele:

Măcar că suntem noi așa de proști și neinvățați totuș cunoaștem că este ceva la mijloc din minciunile Consulului nemțesc din Vidin la ridicarea bunului nostru Părinte, pentru că noi știm și putem adeveri și amărturisi cum că Consulul mai de multe ori au batjocorit caracterul Părintelui și își făcea răs de religia noastră unită, pentru că zicea că legea unită este numai o minciună și că nu suntem catolici și că numai cu ritul latin sunt catolici. Și vă arătăm una mai pe scurt pentru încrederea Măriei Voastre: cum că anul trecut au venit un Italian din Calafat ca să-i boteze părintele un copil în Vidin. Și au întrebat pe secretarul Consulului nemțesc, că unde șade părintele, ca să-i boteze copilul. Dar secretarul așa-i dete răspuns Italianului, cum că Părintele nostru nu este catolic ci să se ducă la Craiova că acolo este popă catolic. Și auzind omul așa, s'au întors cu copilul nebotezat înapoi la Rumânia, unde din întâmplare am fost și noi de față. Iată vedeți contra Consulului nemțesc.

Încă vă mai descoperim și alta, cum că astă toamnă au trecut doi ani de când au venit Episcopul latin Paul din București la noi și au slujit în bisericuța care au făcut-o părintele nostru în Vidin, și după slujbă ne-au ținut nouă cuvânt de învățătură, unde eram pătru, cincisute de bărbați adunați afară, de femei și copii, unde au fost și Consulul de față. Ne spunea cu asprime ca să nu mai ținem praznicele care le-am pomenit dela Părinții noștri, adecă pe cuvioasa Paraschiva, pe Sfântul Dimitrie și pe Sfântul Gheorghe, că acelea nu sunt praznice catolice, ci sunt ale Grecilor. Și ne-a spus că are să ne trimită preoți italieni învățați și luminați, cari pot să ne povățuiască. Pentru care (de) cuvântarea D-lui nici unul n'au fost mulțumiți, pentru că am cunoscut planul ce recugetă ca să facă cu noi. Dară noi ne ținem după făgăduințele care sunt în proclamațiile care ni le-au adus părintele nostru dela prea sfinția sa Episcopul Silagi, cum că nimica nu ni se va schimba, din obiceiurile noastre. Dar nu așa precum au făcut Episcopul latin din București de ne-au trimis pe popa lui cel tuns, ca să ne strice legea și obiceiurile noastre: nu, aceea nu o vom primi nici morți!

Dușmanii aceștia erau însă acum prea puternici, iar prietenii, fără încredere și sperioși.

La 24 Iunie 1872 popa Dragsin dăduse în primire preotului romano-catolic din Calafat, Bartolomeo Pantaleoni, capela, potirul și pe Românii uniți vidineni. La 20 Iulie zugrăvește din Golenți, de lângă Maglavit, Mitropoliei din Blaj, nenorocirea și lipsa lui, risipirea gospodăriei din Bulgaria, lăsarea zălog pentru datorii în mâinile Turcilor a copiilor, și neputința, din toate aceste pricini, să vie la scaunul mitropolitan. Zic să fi spus Ioan Vancea că acesta nu Dragsin, ci Drac în sin (sân) fusese pentru el și Mitropolie. În anul următor era numit preot administrator al mănăstirii Strâmba Fizeșului. Zilele de apostolat apuseseră. Românii vidineni muriseră pentru misionarul lor. Dar muriseră și pentru Unire! Se împlinise ceea ce scrisese învățatul Grigoriu Silasi Mitropolitului Vancea: „Căci ar fi păcat de moarte, și pentru noi în veci rușinea cea mai mare a lăsa din indiferentism ori mârșăvie să cadă și să se ruineze acei muri începuți ai Ierusalimului“.

N'a fost Dragsin vreun călugăr stafidit peste bucoavne învățate, cu mintea ascuțită de mânuirea subtilităților dogmatice și încărcat ca în odăjdii, de citate latinești Nici vreun sfânt, argăsit de posturi, cu genunchii bătătorii de mătânie și mijlocul sângerat în cingători de casne. Era numai un om oțelit de viață, preot al întâmplării și pe care îl umpluse dela o vreme gândul lui sfânt. Om cu patim-i încă și cu păcate, cu câteva adevăruri și o dialectică simplă dar sigură, aproape în totul de oamenii pe cari îi păstora și cari de aceea îl înțelegeau, îl iubeau și îl vreau. Prin scrisorile lui prindem uneori și mici abateri, izbucniri sau potriveli poate mai mărunte. Dar fapta nu e mai puțin îndrăsneată, căile mai pline de jertfă, scopul mai măreț. În vremea aceea și într'un cerc mai strimt, ideea națională n'are ostaș mai hotărît și pe poziție mai pierdută, nici biserica, râvnă mai neodihnită.

Ce s'a mai întâmplat după aceea cu Dragsin, privește mai puțin rosturile lui din vremea de mărire, cu toate că nu e nici atunci străin de ele. Opt ani a stat el în pustnicia lui, înmlădiat după noua soartă și gospodărind cu strășnicie. Mitropolia hotărîse însă altfel cu averea mănăstirii și arendașul, care trebuia s'o ia în seamă, a dus și la îndepărtarea preotului. După firea lui dreaptă și iute, Dragsin a alergat, s'a împotrivit, dar n'a putut să facă ni-

mic. Ba superiorii, ca să-i frângă cerbicea, i-au scos vorba că ar fi fost speculator de avere nu speculator de suflete. Din cercetarea pusă la cale, el a ieșit însă fără pată. Rămas fără căpătâiu, a luat atunci drumurile Banatului, de unde plecase și umblase cu ochii după o stea înșelătoare, douăzeci de ani. Aici a încercat să dobândească un loc de preot dela episcopul Mihali, diplomatul, care, în față, îl căina și îl punea cu el la masă, iar, în dos, scria Mitropolitului că nu vede cum l-ar întrebuința, bătrân cum e, și sarcină fondurilor la a căror strângere cu nimic nu se împărțășise. Mitropolia, pe de altă parte, îi porunceă să se întoarcă și, ca vinovat de plecare fără voe din eparhie, să facă osânda de 40 de zile închisoare.

Și săcâit, amărit și răzvrătit, într'o bună zi Dragsin a pornit în al șazezecelea an al vârstei, rupt și numa' cu toiagul și dăsağa goală, fără un crăițar, dela Ticvanul Mic de lângă Oravița, dealungul Banatului și al Țării, pe jos, către Mare și de-acolo la Ierusalim. Din Calafat își ia pe băiat, pe Petru, pe „fiuțul“ scump, care avea aci soție și casă. Acesta îi moare pe brațe, după plecarea din Mangalia, la Cartal. Și, după ce-l îngroapă, scrie acel îngrozitor memoriu, cel din urmă, către Mitropolia din Blaj, cu toată istoria suferințelor sale, și piere. Va fi ajuns la Ierusalim? Nu va fi ajuns? Se vor fi odihnind oasele lui în Dobrogea aspră, ori s'au târit până în pustiul Iordanului, la locurile sfinte? Peste vatra capelei lui a trecut plugul. Piatra, cu scrisoare măreață și care a stat trântită într'un dos de grădină, până mai anii trecuți, n'am mai putut-o găsi. Arhiva singură a rămas, cu documentele astăzi spălăcite. Și cercetătorul, rătăcit printre ele.

Dacă biserica lui s'ar fi putut ridica de piatră în marginea Vidinului, pe unul din pereții fundului popa Dragsin ar fi fost încondeiat, cu chipul lui aprig, la locul de cinste al ctitorilor. Dacă Românii vidineni ar fi trecut toți, rămânând, în sânul Sfintei Uniri, și ar fi fost destul de puternici, într'o piață a unuia din satele pe unde acest învăpăiat intru Domnul și intru Roma strămoșilor și-a scuturat pletele și cuvântul, ei l-ar fi turnat în bronz. Dar nici una, nici alta istoria n'a îngăduit să se implinească. Iar, după câte, cel puțin a vrut, acest chip, el nu trebuie să se piardă nici să ni se păstreze în caracterizările rele ale neprietenilor.

Unul din acești neprieteni zicea, înălțându-l fără să-și

dea seama: „Certum enim est quod si totam historiam stius miseri hominis enarrare vellem, volumina non sufficerent“. Noi n'am avut volume la îndemână, ci numai aceste câteva pagini, târziu și cu sfială.

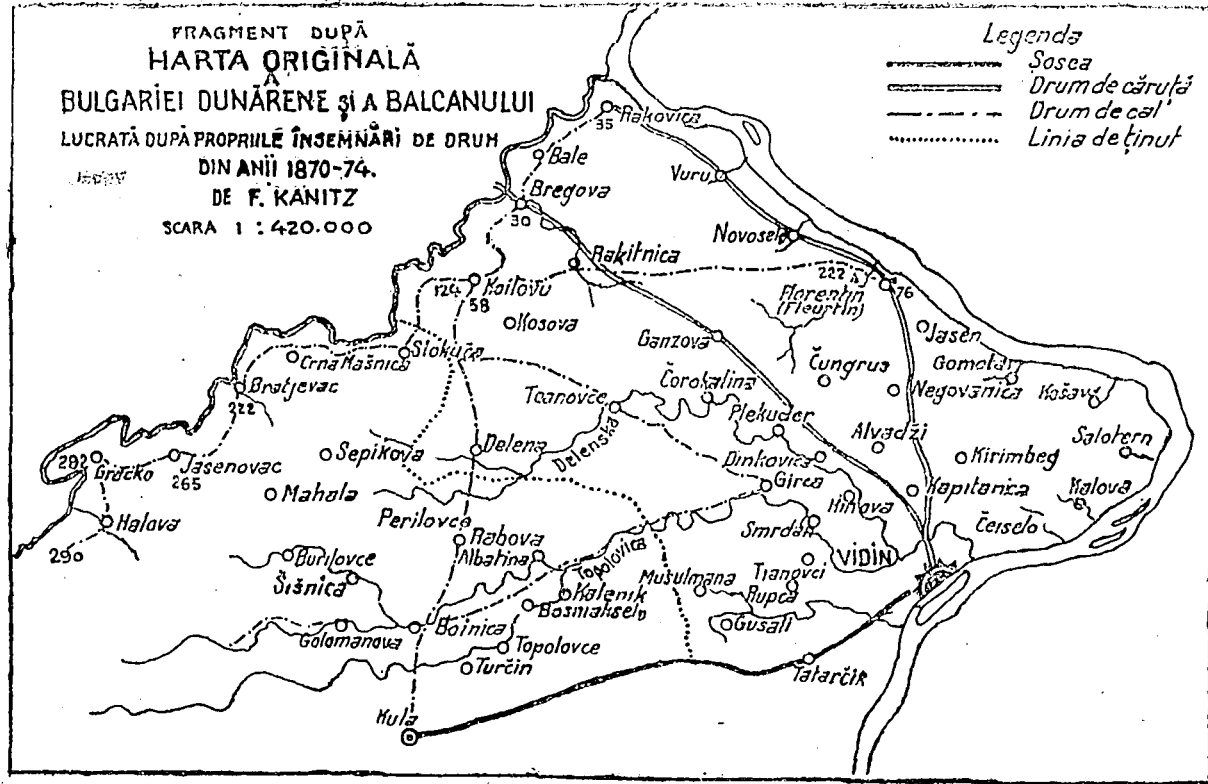
‘Despre satele în care sunt așezați Români vidineni cea mai deplină și veche știre se găsește într'un memoriu trimis de aceștia la îndemnul lui Dragsin Mitropoliei din Blaj. Sunt acolo trecute 52 de sate, din care 7 nu ne privesc, pentru că sunt din alt ținut mai din jos al Dunărei, iar trei: „Mosomani“, „Bucovați“ și „Guzaliea“ chiar dacă atunci vor fi fost în parte românești, azi greu mai pot fi numărate între ele. Români vor mai fi și aici, cum se pot descoperi chiar în sălașuri bulgărești, ca Smârdan și Inova, dar pierduți. Uitat a rămas numai un sat de pe Timoc, Brachevt, unde Români erau și mai sunt amestecați cu Sârbi. Sunt de altminteri singurii Sârbi aflați între așezările românești vidinene. Tot așa uitat a rămas și unul de pe Câmp, mic și mixt, Plăcuder.

Numele satelor sunt bine însemnate, afară de mici greșeli de ureche sau de condeiu. Greșeli mult mai mari nu lipsesc nici din harta lui Kanitz dela 1870—1874, în care firește că numele au forma lor bulgărească. Dragsin era numai în întâile timpuri, dar se arată îngrijit scormonitor. La Kanitz sunt scâpări de transcriere din carnet. Mult mai prejos însă de aceștia doi și fără niciuna din scuzele lor, stă Weigand. El venea târziu după ei, altminteri pregătit și anume ca să studieze, ca filolog, pe Români. Înțelegem că, într'o zi, cât mărturisește că a trecut în fuga telegarilor dela Bregova până în Vidin, și, pe deasupra, și bolnav, nu putea face mare ispravă. Dar nu înțelegem să dea ca informație sigură, luată, față de laici, sub chezașia semnăturii unui om crezut de știință, spusele fragmentare și necontrolate ale unuia și altuia. Transcrierea s'a făcut apoi după harta bulgărească, așa că numele românești sunt adesea de nerecunoscut. Și nici vorbă că dacă trebuia ca undeva aceste nume să fie până la amănunt cum le știu și le zic locuitorii, era aci. Dăm lista lui Weigand (*Die rumänischen Dialekte der Kleinen Walachei, Serbiens u. Bulgariens*, 1899, pag. 15), împreună cu îndreptările și întregirile noastre.

Așezăm, noi, satele pe grupe, după cum sunt locuite: I. de Pădureni, II. de Câmpeni și III. de Văleni.

FRAGMENT DUPĂ
HARTA ORIGINALĂ
BULGARIEI DUNĂRENE ȘI A BALCANULUI
 LUCRATĂ DUPĂ PROPRILE ÎNSEMĂNĂRI DE DRUM
 DIN ANII 1870-74.
 DE F. KANITZ
 SCARA 1 : 420.000

- Legenda*
- Sosea
 - Drum de căruță
 - - - - - Drum de cal
 - Linia de ținut

I. 1. Jasenovac = *Isănovăț* (mare) ; 2. Mahala = *Mahala* (mai des prescurtat, *Mală, Isănovățul mic*) ; 3. Sipicovo = *Șipicova* ; 4. Borilovac = *Boroivăț* ; 5. Perilovac = *Perilovăț* ; 6. Rabovo = *Rab(r)ova* ; 7. Funden = *Fundeni* (singurul nume pus de Români, cu formă de plural, ușor de recunoscut) ; 8. Černomasnica = *Țârlomașnița* ; 9. Zlokuča = *Zlocutea* ; 10. Kojplovo (?) = *Coilova* ; 11. Kosovo = *Cosova* ; 12. Delena = *Deleina* ; 13. Kalenik = *Calinic*.

II. 14. Prekudere = *Plăcuder* ; 15. Tejanovo = *Tianuț* ; 16. Rakitnica = *Răchitnița* ; 17. Bregovo = *Bregova* ; 18. Balevo = *Balei* ; 19. Rakovica = *Racovița* ; 20. Vîrf = *Vârf* ; 21. Novoselo = *Novosel* ; 22. Ginzovo = *Gânzova* ; 23. Čungruš = *Ciunguruș* ; 24. Alvadži = *Halvagii* ; 25. Florentin = *Florentin*.

III. 26. Jasen = *Isăn* ; 27. Gomotar = *Gumătarți* ; 28. Košava = *Coșava* ; 29. Slanotern = *Stanotârni* ; 30. Kutovo = *Cutova* ; 31. Negovanica = *Negovaniț* ; 32. Kapitanovci = *Căpitanuț* ; 33. Kerunbek = *Kirimbeg*.

Lipsesc dela Weigand din întâia grupă : *Brachevț* sau *Brăteuț*, în citirea pădurenească, *Grascoviil, Halova, Boșneacul mare, Boșneacul mic, Molălia* ; din a doua grupă : *Ciorocălina, Dincovița, Gârții* ; din a treia ; *Șeul, Kumbairul*. Satele mărginașe, dintre două insule de limbă, au caracter mixt. Graiul Câmpenilor a pătruns adânc între Pădureni. În unele locuri Bulgarii s'au strecurat și se înfig, desnaționalizând. Din cele 44 de sate înșirate, 9, adică *Halova, Grascovul, Isănovățul mare și mic, Șipicova, Brachevț, Țârlomașnița, Zlocutea și Coilova* au fost luate de Sârbi. Celelalte 35 au rămas Bulgariei.

Stâlcite apar cele mai multe din numele acestor sate în toate cărțile și hărțile, în care au fost amintite sau fixate, dela *Ethnographie de la Turquie d'Europe* din 1861 a lui Lejean, unde e vorba de *Govalantzi* (*Gumătarți* ?) ori de *Stanotitz* (*Stanotârni* ?), până în zilele noastre, la harta Statului Major Român, „*Vidinul*“, scara 1 : 100.000 din 1913, unde citim *Bălecvo* în loc de *Balei*, *Vrad* în loc de *Vârf*, *Slanotrâna* în loc de *Stanotârni*, *Halvadân* în loc de *Halvagii* și altele ; sau la harta despre „*Intinderea elementului românesc în dreapta Dunărei*“, dată de T. Boga la studiul său : „*Românii din Serbia*“ în *Anuarul de geografie și antropogeografie*, destul de cuprinzătoare, dar cu numiri ca *Negovanți, Iasen, iarăș Slanotern, Șef* ; sau la „*România Mare*“, a d-lor General Constantin Teodorescu și Dr. Va-

sile Meruțiu, profesor universitar, scara 1: 650.000 din 1919, cu Coșarevo în loc de Coșava, sau cu erezia ca „Weinkeller“. Pe semne că informația cartografică a autorilor s'a rezemat pe lucrări austriace. Dar „Weinkeller“ putea fi găsit și în harta Statului Major Român cu echivalentul său „Pivnița“, între Cosova și Răchitnița, și în tot cazul e cel puțin umoristic să fie întâlnit cu numele nemțesc într'o hartă românească a unui ținut bulgăresc. E mai greu de găsit pe teren, unde astăzi nu mai corespunde cu nimic. Pivnițele erau așezări de bârne sau și altfel clădite, cu groapă în pământ, unde locuitorii proprietari de vii într'un anumit circuit, se învoiau, până la vânzare sau întrebuintare, să-și păstreze vinurile. Dela un timp ele s'au desființat. Numai balada populară locală le mai cunoaște cu vechiul rost. De-acolo se vede că așezare omenească propriu zisă n'au de ce se fie socotite. Uneori erau lipsite și de paznic.

Dragsin credea, după spusele oamenilor, pentru că el nu pare să fi călcat niciodată în cele mai multe sate pe care le înșiră, că numărul Românilor din cele 52 de așezări ar fi fost la 1868 de vreo 40.000. În ele intrau însă și câteva sălașuri rașovene, care nu încap în cadrul nostru. Weigand scria la 1899 că Românii trăitori în județul Vidinului pe pământ bulgăresc, în 30 de sate (uitând că pe pagina cealaltă singur le socotise, e drept, și așa greșit, la 33!), se ridică neapărat la 50.000 de suflete, căci cea mai mare parte din sate sunt mari. Tot el arată că în Novosel sunt mai mulți Sarbi. Sarbi în Novosel însă nu se întâlnesc. Oameni de știință bulgari s'au pasionat pentru descoperirea originii lor, dar se pare că n'au ajuns la ceva care să poată fi de toți primit. Locuitorii vorbesc o bulgară veche și bătrânii ne-au spus că s'au mutat din Tekia sârbească. Nu se vor fi coborât acolo din Banat din niscaiva coloniști terezani, cari nuputuseră să prindă rădăcină și, venind apoi din Serbia, se vor fi așezat peste o vatră de Români? E ciudat că Românii îi trec toți între satele locuite de ai noștri și spun numai că sunt „letin“. Iar, când îi întrebi: ce înțeleg ei când zic „letin“? răspund că: „letin“ se lumără nici românește curat, nici bugărește curat! și mai mult nu poți scoate dela ei. Din Novoseleni se trage familia olteană Marincu.

Statistica bulgară aduce aceste cifre, ale recensământului din 31 Decembrie 1905 (общи резултати etc. Sofia 1911):

	PLASA VIDIN			1910	PLASA CULA	
	1905				1905	1910
	In g-ral	Oraș	Sat	In g-ral		
Bulgari . . .	34816	10055	24761	37365	32338	35781
Ruși	9	8	1	11	1	—
Sârbi	336	251	85	236	249	127
Alți Slavi . .	35	34	1	49	4	2
Turci	2301	1945	356	1926	9	—
Tătari	1	1	—	2	—	—
Greci	80	42	35	91	5	—
<i>Români</i> . . .	<i>28404</i>	<i>1248</i>	<i>27156</i>	<i>31382</i>	<i>11759</i>	<i>12629</i>
Evrei	1924	1859	65	1764	13	3
Armeni	62	62	—	49	—	—
Germani . . .	114	98	16	—	—	—
Francezi . . .	3	3	—	—	2	—
Tigani	1582	680	902	1798	183	252
Alți neslavi .	124	101	23	205	3	7
Total	69791	16387	53404	74938	44566	48801

Din cele patru plăși în câte e împărțit județul Vidin, întâia, Vidinul, avea în 1905: 28.404 Români, și în 1910: 31.382; a doua, Cula, în 1905: 11.759 și în 1910: 12.629; a treia, Lom în 1905: 3881, și în 1910: 4505; iar a patra, Belogratic, în 1905: 58, și în 1910: 15 (!). Aceasta înseamnă pentru tot județul: 44.122 în 1905 și 48.531 în 1910. La această din urmă dată, populația de limbă română și cetățenie bulgară a Bulgariei întregi era de 96.502 oameni, adică mai bine de jumătate locuia în județul Vidinului.

Și să nu se piardă din vedere că statistica oficială bulgară, oricât de corectă s'ar fi străduit să rămână față de ceea ce numim noi azi minorități, a scăpat pe atâția la numărătoare. La cifrele ei minime trebuie adaus totdeauna un procent de greșală. Mulți din Românii cari vorbesc și bulgărește — iar aceștia sunt din ce în ce mai numeroși — n'au încăput aici. E soarta și aiurea a statisticilor făcute de populația majoritară pentru fragmentele de altă limbă.

Românii dintre Vidin și Timoc, despre cari singuri am vorbit, lăsând de oparte ca o mică insulă, cu altă istorie și nelipită de ei, pe Românii din Lom, au față de ceilalți indoitul folos că sunt strânși la un loc și fac o neîntrepută masă etnică cu Românii din Craina și Banatul sârbesc.

Datele noiei statistici, dela 31 Decembrie 1920, nu s'au publicat decât în parte. În deosebi și în ce ne privește, gruparea după limba vorbită, a populației, n'o avem. Oarecare încheeri însă tot se pot trage. Așa, populația întregii plăși Vidinul, cu cel mai mare procent de Români, era în

1910 : 74.938 (Români 31.382, întrecând, în populație rurală, pe Bulgari); în 1920 : 79.740. Să nu se uite pierderile pe care grupul român le-a suferit prin trecerea celor nouă sate iugoslaviei. Bulgaria o simte ; populația de limbă bulgară, nu (мѣсечни статистически извѣстия София, 1921, 3—4).

Din Dunăre până înăuntru în pădure și dela Timoc până sub streășina de piatră a Diilor, acești cincizeci și mai bine de mii de oameni muncesc pământul și cresc vitele, așa cum moșii și strămoșii au făcut, acasă ori pe unde descălecau, peste munți ori peste apă. Ogoarele sunt acoperite de porumb ori de grâu, poenile pe sus, de oi, malul cu podgorii, râul, cu lăptoace și năvoade. Singurele meșteșuguri care se văd sunt morile, cu titirezul bătând piatra prin zăvoae, pivele de vâclari, vreo țiglarie noroită, vetrele fumegate de nălbantși și războaele prin argele.

Bunăstarea lor abia dacă se poate asemăna cu a celor mai chiaburi țărani dela noi. Averi ca a lui Mitre Ion Cioarec din Șeu, nu sunt de loc lucru rar. El avea, de pildă, 350 de decăre arătură, 80 de decăre, livadă, 10 decăre grădină, 15 bașca, vie, și 5 curte. Toamna gem drumurile de carele încărcate cu bucate sau cu struguri, pornite la Schelă. Și de atâtea ori am întâlnit prin trenuri către Sofia sau orașe de aer și de ape, săteni în cheba lor, cu femeia alături, lângă o lădiță cu alămuri, în căutare de sănătate și de petrecere pe la băi, la sute de kilometri de casă.

Puțini, mai ales din flăcăii în așteptarea moștenirii, au învățat drumul Americii. Pe-acolo se însoțesc totdeauna cu Români ardeleni și le aduc la întoarcere cântecele și amintirea firii vesele și aprige, sau colindă apoi satele cu biblia și propovăduirea lor pocăită. Alții se lasă spre Mizăzi și scot cu lunile chimur de pe la Pernic, de lângă Sofia.

O viață tihnită și stăruitoare, aceeași din vremuri vechi, își vede de rosturi sub înaltele cutrupișuri cu țigla și prin avlia plină cu de toate. Treci pe-alături și n'o ghicești. Dar câte o zi mare vine, și, ca la o deschidere de cer de Bobotează, viața aceasta se desvăluie deodată, imbrăcată în curcubee, ca o floare a pământului, și ducându-i datinile și amintirea prin veacuri. Omul calcă atunci pe prispa de lumină a zării ca un Mare Vistiernic al trecutului, pe care nicio arhivă nu-l cuprinde și căruia niciun învățat nu i-a descuiat lacătele.

DATINELE

Eram pe pridvorul înalt de lut al Dunărei, între butuci cu mischet, portoghiz și mavrut copt. Dincolo de apă se înșirau acoperișurile roșii din Cetatea. Stăpânul viei, care ne adusese până aici, cu caii lui repezi pe drumuri sfărâmicioase de dună, își isprăvisese tocmai lucrul. Cosorul, ud de sângele strugurilor, l-a înfipt în pământ. Ciorchinii grei, tăiați cu frunze și cozi lungi, i-a împletit meșteșugit într'o legătură uriașă, tot în chip de ciorchine, căreia îi zic vâslă. Vâsla, pregătită pentru noi, a prins-o cu un ochiu de câlț într'un crac al vișinului din marginea podgoriei. Și, așezat pe o cergă alături, a început să ne vorbească de America.

Altădată ședeam înaintea unei biserici vechi pe malul Timocului. Amurgul se lăsă încet, albăstrind zarea de munte, fierăstruită, a Serbiei. Crucile sărace de pe turle se înălțau acum de aur și de pietre scumpe scăpărătoare, în ultima rază, peste pomii înserați. Preotul, după ce închisese ușile cu zângănit de chei, se îndrepta spre noi. Era un om puternic și chipeș. Tocmai se întorsese de la Dii, după ce făcuse aproape șaptezeci de kilometri pe jos, fără să se cunoască. O barbă rotundă și stufoasă de necrezut, jumătate albă colilie, jumătate abanos, îi încadra fața hotărâtă. Ochii înfricoșau. Glasul tuna. Și, topindu-se treptat în noaptea care ne acoperea, povestea de lupte în Macedonia stâncoasă și de o intrare busna în palatul Vlădichii din Sofia cu două puști la spinare, în anterior și încins peste mijloc și piept cu cartușe.

Intr'o zi de vară ne oprisem la o căsuță de grăniceri, pe hotarul sârbesc, între păduri. Subofițerul tocmai dăduse în seama soldaților, ca să-l pornească la Dii, pe un munte de om, cu mâinile legate la spate. Acum ieșea cu noi înaintea carelor cu grâu care coborau scârțâind, pe drumuri rele, din Serbia. Fusese dincolo ca să-și secere cu oameni locul rămas în cealaltă țară. La întoarcere, două femei din Tabacovăț, românce, îl întrebaseră dacă nu e pe la ei un

om fugit de dincoace, care, pentru o moștenire, tăiasă și aruncase în Timoc, pe nepotu-său și băețelul uneia. Le cercetase cum arată și plecase. În sat întâlnise un ins smolliț, lat în spete, care părea străin. — „De unde ești tu?” — „Din Gârți”. — „Nu ești din Gârți. Pe Gărceni îi cunosc eu”. — „Adică nu sunt din Gârți, dar șed acolo, la muncă”. — „Dar de fost de unde ești? Tu ești Sârb, te cunoști după vorbă! Ia vino 'ncoa! Întinde mâinile!”. Avea o mână băgată în buzunar. Intinse numai dreapta. Atunci subofiterul, care era un omuleț subțire și iute, îl și lovise peste gură. Omul, luat repede și care cu un pumn l-ar fi putut turti, arată stânga. Dar stânga avea degetul mare jumătate lipsă, cum spusese femeile. Și însoțitorul nostru care, copil și flăcău, ciobănisese pe aici, ne zugrăvea hoțiile și haiduciile graniței și apoi numaidecât Tracia și luptele la baionetă.

Mai târziu treceam pe o zi țărănită de toamnă, prin Vidin, pe ulița de sub Cetate. Drumeții făcuseră potecă pe sus, pe beden. Jos, în locul prăfăraei pe care o știam, piftea acum un noroiu prăpăstios. Școlari, sub supravegherea unui învățător, ciocăneau, în ziua lor de muncă obligatorie, zidul vechiu cu târnăcoapele. Îi priveam, alături de un român dintr'un sat de Văleni; om cu școli grele și inspector în nu mai știm ce administrație. Și îl ascultam, într'o limbă care trebuia să împrumute neologisme slave de neînțeles, despre toate luptele de club sofioțe și despre îndârjirea partidelor locale.

Acelaș gând uimit ne venea, și când ne întorceam pe drumeagul îngust dintre vii plin de bătaia de copită și de nechezatul de neastâmpăr al cailor cari abia mai puteau fi ținuți; și când am lăsat fără să mai vedem de întuneric pe preotul ca un haiduc timocean și am pornit cu felinarul tremurător prin noapte; și când subofiterul de graniță ne făcea semn dintr'un vârf cu un steag roșu-alb-verde; și când inspectorul de trudovaci ne-a părăsit într'o gură de bazar: ce ține pe acest popor, dacă chiaburii sau cei ieșiți din el cu rosturi de călăuzi se încălzesc sau știu despre toate, și numai pe el îl uită?

Ce-l ține cu ființa lui pe poporul acesta?

Școlile sunt azi toate de Stat, cu limbă de predare, bulgara. Grădini de copii n'au, așa că școlarii intră în clasă deadreptul din casa părintească, fără să priceapă boabă din limba cărții și a învățătorului. Acesta trebuie să înceapă

prin a deprinde el dela ei românește, pentruca până într'un an să-i facă s'o rupă bulgărește. Copiii se știu mai dejghețați decât Bulgarii și-ți spun că, pe unde sunt împreună, chiar așa, cu un an sau mai mult aproape pierduți, până la urmă le iau înainte. Pe de altă parte, elevi de liceu în ultimii ani din Vidin ne descopăr că tot se cunosc după ceva în pronunțare, care le rămâne, că nu sunt chiar Bulgari. Iată cam cum vorbește un elev de proghimnaziu din Negovanit. Am dat de el, țărănel de 12, 13 ani, pe un coridor de școală de oraș, bălaiu, cu ochii albaștri deștepți, și cu clonțul ascuțit:

„Sânt acolo la noi câțiva copii mai mari: unu 'a lu' Coliță a lu' Ilie și altu' Pascu a lu' Nicola Omer. Ai de-acum s'a' scriat la Ciunguruș ca să înveațe, și ai de an se tot duc tot acolo la școală. Care a isprăvit cetvărto delenia, și pe aici îi primește; dacă sânt de doi ai îi primește în părviclas la proghimnaziu. Vreau să iau de aici svidetelstvo — aici se zice knișcă — cu care trecui din cetvărto în părviclas. Știu să scriu și românește că mă învăță un om de acolo din sat, Ion a lu' Dinu. Era Bugar, da' s'a dus pin România și aduse cărți. Spune povești, ce n'ai de gând. Și mie, pe-acolo pin sat îmi tae gura în scher!”

Biserica s'a păstrat în mare parte românească. Preotul face aproape toată slujba în limba oamenilor, după cărți chirilice sau noui de Țară. Aceasta nu-l împiedică s'oinvrasteze cu slavianschi. Toate inceputurile de părți, ale utreniei și vecerniei, sau ale liturghiei, se cântă pretutindeni străine. Numai logofeții de strană de o parte și pitropii de alta, câte 12 țărani îmbrăcați în alb, dau răspunsurile puternice totdeauna în graiul străbun. În timpul acesta, „ascultătorul” calcă ferit, cu luleaua de mucărit sau cu țeava de stins, pe sub sfeșnice. Câte un credincios, care are prea scump vreun loc de iarbă al bisericii, luat la arturiseală, se uită puțin pe sub sprâncene către ceata pitropilor. Deastânga femeile stau cu capul aplecat în maramă, ca ascunse în glugi adânci de mare pocăință. Numai zăvelcile lor scurte și încrețite, cu vârgi și alesături în culori tari, cântă peste lespezi și pe sub bolți un cântec înțețitor de viață. În Kumbair, pentrucă el nu e decât o mahala a Vidinului, supusă aceluiaș regim, slujba se face întregă în bulgara veche. Logofătul de strană ne spune că trebuie să fie așa, de vremece s'ar putea să vie și Bulgari din oraș, cari n'ar înțelege.—Că în bulgara lor moartă de carte, înțeleg mai mult! Bulgari nu

prea vin, dar slujbase săvârșește așa, iar oamenii ascultă fără să priceapă. O parte din Români trăesc astfel și astăzi tot ca în veacurile de demult ale slavoniei. Abia dacă la o singură strană un logofăt mai citește românește, ca o amintire.

Eram într'un Noemvrie, la o zi a Morților, în Vidin. Știam că în Kumbair e un mare sărindar. Și am plecat pe sub Poarta Gunoilui, am cotit pe poteci prin fața spitalului și am ținut șoseaua dreaptă linie până la biserica făcută de oameni din „cerșit” prin țara românească. Curtea era plină de șapte, opt rânduri de mese lungi acoperite cu colaci-capuri, cu găini pe orez, cu rațe fripte în tângiri de aramă cu varză, struguri pamit, străchini cu caș, clondire de vin, sticle de țuică, maldăre de nuci, de gutui, de mere, cocoșei de zahăr sau discuri de acadea suflute cu roșu, mărâmi legate cu o tufanică portocalie și o lumânare aprinsă pe o nuia pusă pe două crăcane înfipte în colaci, cini cu grâu fiert cu miez de nuci curățate și felii de gutui la mijloc și o margine de boabe negre de struguri. O revărsare de belșug păgân și îmbătător în fața morții. Parcă după el, în ciuda mângâerii cărților sfinte pe care stătea crucea alături de căldărușa cu aghiazmă, nu puteau veni decât umflarea pântecelor, danțul și orgia. Femei, un sat întreg, datorită măcelului a trei răsboae, ședeau cu bărbați și copii în dreptul părții lor de pomană sau grămezii de haine de împărțit. Cerșetorii, turcoaiice cu cărnurile căzute, ovrei gușați, țigani găuriți de vărsat, pitici cocoșați și cu uime puroioase, rupți și murdari, cu tinichele, oale, saci și cârpe, abia așteptau pe departe, clefăitori de lăcomie, să se sfârșească slujba și apoi ospățul praznicului, ca să dea năvală la rămășițe, cu dreptul Răsăritului, urlând, ocărându-se și răsturnând oamenii. Flăcările lumânărilor palpaiau, femeile plâneau, potrivindu-le feștila sau îndreptând cârpa pe capul vreunei fetițe, iar popii și logofeții de strană cântau: poate cântecele morții și ale locului de verdeață al Raiului. „Gospodi pomilui, gospodi pomilui: Crăciun, Anghel, Florea! Gospodi pomilui: Veta, Maria, Elena! Gospodi pomilui: Andrei, Niculae, Ion! Gospodi pomilui“... sute și sute de chipuri pământene strânse în câmpul de mozaic, ieratic, dar mort, al slavei vechi; „Paraschiv, Constantin, Dumitru! Gospodi pomilui, Gospodi pomilui“...

Administrația, deși, în marginile ei sătești-comunale, în mâinile Românilor, are, și în legăturile cu locuitorii, cele

mai multe titluri și noțiuni legale cu numele bulgărești. Limba proprie nu e înmlădiată și ținută proaspătă de reprezentanții culturali ai ei, fie cât de umili. O tâlmăcire în termeni corespunzători nu se găsește nimeni să facă. Armata lucrează la fel, bălțând și înstrăinând; la fel, amestecul tot mai aprig în viața politică a țării. Un chinez sau un pomonnic în obștină simt nevoia să se traducă, stângaci, la fiecă cuvânt. Ei vorbesc de predsedatel, de nărejdenie, jivesc nu trăesc, gostesc nu cinstesc. O drăgălășie de față de patru anișori, bucălată și bălae, ne dădea pe ulițele Bregovei, celei cu deosebire românești, într'un April înflorit, ouă roșii de Paști, încondeiate dela un capăt la altul în scris bulgăresc: да живее комуна, și se căsnea să ne spună și cu buzișoarele ei numai răs aceleași cuvinte fără înțeles („trăiască Comuna!“).

Și când toate așezămintele îl înconjoară de pretutindeni cu un cerc tot mai strâmt de desnaționalizare, aceeaș întrebare mirată se naște: Ce ține pe acest crâmpieș de popor? Care e cetatea așa de tare, unde se adăpostește și încă se mai apără? Incă!

Poporul își are legile lui nescrise, care scapă celorlalte. El intră numai anevoe și nedeplin în tiparele Statului. Civilizației seculare curtene și orășenești, îi împotrivește civilizația proprie, elementară și cu necercetate și necuprinse izvoare. În locul religiei cu mărturisiri ale credinței și canoane, el își are sfinții puterilor firii, eresurile și sărbătorile soarelui; în locul științei și al cărții, înțelepciunea încercată de mii și milioane, cântecele, descântecele și basmul; în locul vieții de Stat, legăturile rudeniei și îngrămirilor tainice, arta și petrecerile, portul și locuința, limba și obiceiurile. De toate celelalte se poate lipsi sau pe toate le îndură; fără ale lui nu poate trăi. Ele-i alcătuiesc însăși ființa cea netrecătoare, simțul obștei, vatra de putere și îndreptarea nesmintită, în câmpii, fără alte stele, ai existenței colective. Un hotar poate să treacă pela mijlocul lui. Hărțile-l înseamnă și știința politică se oprește neputincioasă la acel hotar; poporul însuși abia dacă-l simte. Te întorci după o sută, după două sute de ani și îl găsești la fel. Afară de mici potriveli de față și de drumurile către alte târguri, el s'a păstrat acelaș; în adâncurile subterane întrerupere n'a fost. Apa, din care răsare sus, aici o fântână și mai departe alta, fântâni acum potmolite, acum țâșnitoare, luate

pe scocuri sau în găleți și duse oriunde, acolo e mereu una. Sufletul popular stăruie încă nedespărțit.

Iată o sfințire de puț în Coșava într'o zi de Duminică asupra Cristovului!

În piața cea mare a satului dela intrarea dinspre Stanotârni și Kırımbeș, o răspântie mai mult pătrată de cinci, șase drumuri, și înrămată de case, e, pe la chindie, oarecare fierbere. De pe uliți ies oameni cu mese în cap și cu scaune pe brațe. Fete duc, două din părți și călcând nepe-de-repede, târne grele, cu acoperământ de pânză. Copiii mișună. Satul parcă se mută. Trecem înainte în căruță, nedumeriți. Dar gazda ne întâmpină în poartă cu toți ai casei, porniți aidoma încrosiați. Abia suntem lăsați să ne desmeticim. Trebuie să mergem și noi. E sărbătoarea fântânii care ține trei zile, toate satele dimprejur vin, cu vremea a vrut Dumnezeu, anul a fost bogat și are să fie veselie.

Când ne întorcem, piața e alta. Oameni de oameni o umplu și se revarsă pe toate cele cinci sau șase deschi-zături ale ei. Pe margini se înșiră fără sfârșit mese rotunde cu picioare scunde, alături de alte mese lungi, încărcate de cărnuri fripte, de hălci mari de nisetru cu boabe prăjit, de lespezi de caș, de azime cât roata, de pometuri, de miere, de must, pe tipsii de aramă, farfurii mici turcești de argint, blide de pământ, castroane bătrânești, sau în câni înflorit smălțuite, cazane cu urechi, ciubere cu ciobârneacul căzut lângă ele, și peste cergi și scoarțe, mărâmi și ștergare. E un popas uriaș în Apus al unui întreg norod plecat cu caravane de daruri la nunți împărătești de poveste.

Intr'o parte, sub înalții mălini, vârteleșca sau dătătoarea își pornește învârtecușul. Plini îi sunt cășorii de brad roși de cari, încălecați drugii de fier, cățărata și streășina acoperișului. Domnițe și jupănese mândre în iile cu răuri și cămășile ca laptele până în călcăe, cu văluri de borangic și papuci cu tocuri de lemn de palisandru intră prin mijloc lîn și se despart în două aripi. Flăcăi încăciulați, sute și sute și ei, le așteaptă. Cinci, șase, șapte roate de horă, una înăuntrul alteia, se incing pe departe și se strâng laolaltă. În zece colțuri odată încep lăutarii, în pâlcuri și câte doi și de câte trei. Pe delături, femeile, bărbații de bătrâni cu cojocțele pe umăr, dau semnul ospățului. Petrecătorii sunt câteva mii. Casele stau oropsite sub chee prin curți.

Un praf auriu se ridică de bătaia pașilor. Horele se în-

vârtesc, cea de afară dela stânga la dreapta, cea deadoua împotriva, cea deatreia și ea altminteri decât vecinele dela spate și din față. E boereasca potolită, băluța repede, trân-tezoaica, ropota, șirul, țandăra, butăreasa, răcinița, ploiașul. E laleaua, tudorca, ristemul, dulghereasca, rața, porumbul, caimaua, putineul, palaonul, Moș Mandale, călușul, mândrele, crăițele. Știm noi câte mai sunt? Mințile se pierd în mișcarea aceasta neconținută și neasemenea de unde. Ruperi perechi, împletiri după grumaz și după mijloc, bătute, fugi și iară undoeri, în care abea se clatină cu taină crețurile zăvelcelor, pe când trupurile tinere stau parcă cioplite. Câteodată turme întregi de berbeci și de oi mari albe, cu lâna țurțuri și fuioare, sparg șirurile și năvălesc vârâte speriate una în alta. S'au întors singure pe unie dela Dunăre și tae pe drumul cunoscut. Iar peste toată această vânzoleală furcile puțului de goruni negri se înalță ca o capiște păgână. Cumpăna lungă nespus e un cioc de pasăre care seara trebuie să ciugulească stele de pe lângă roțile celor două Care. În vârf are o cracă năprasnică, sus în cer, ca un moț verde mistic. Umbra îi cuprinde încet rezemătoarele și urcă pe ea. Soarele se strânge ca un înveliș poleit, până nu mai întârzie decât pe creștet. Și țipând și gemând cumpăna trasă de lanț se apleacă, își ridică la celălalt capăt fiorease peste mulțime buturugile piciorului și se saltă iară, prăbușindu-le ca un maiu. Neștiutori de primejdie și de toanele zeității, jucătorii se strâng și se deșiră, se leagănă și se priponesc pe sub ea, închinându-i-se.

Felinare de sticlă și de hârtie colorată se aprind în toate părțile. Piața e închisă într'o ramă de lumini. Și în această ramă de lumini, aprinzându-se așijderea, și limpezindu-se cu cât se apropie, sau mohorîndu-se și ștergându-se cu cât se depărtează, horele foesc, lăutarii cântă, dătătoarea se învârtește, cumpăna fântânii se lasă și se sue. Dela masă la masă umblă cântăreții. Sunt de-ai locului, Văleni, sunt de prin Gânzova sau de pe la Bregova, Cămpeni, și sunt Pădureni, mai răgușiți și mai aspri. Vin câte unul sau câte doi, scot căciula, trag viersul pe oarca mare sau pe oarca mică, apoi slăbesc de sub bărbie dipla și zic. Zic frânturèle sau se pierd în cântece bătrânești.

Moș Pătru Dinu din Coșava, gras, mic, chel, cu mustața albă groasă și cu ochii răzători s'a oprit la o masă de bătrâni cari molfăe fără dinți, și le cântă;

Cine are ibovnică
 I se pare noaptea mică,
 Cine ibovnică n'are
 I se pare noaptea mare
 Și plapoma drob de sare.

Marin din Negovaniț, frunte de lăutar și cap de școală,
 slab, înalt, smead, cu ochii buni și visători, disprețuiește
 frânturilele și se adâncește într'un cântec bătrân :

De trei zile 'n târg
 A fată de Franc
 Mică Rusculiță,
 Albă la pieluță,
 Frumoasă fetiță,
 Striga, bărăta,
 Cine s'o afla
 Pe ea să mi-o ia?
 Nime nu s'afla,
 Nu s'adăvăra !...

Un băiat subțirel cântă, mișcat el singur de cântec :

La spinarea cășii mele
 A' răsărit trei lalele,
 Trei lalele, trei smicele,
 Aide-Anico la ceșmele,
 La ceșmelele din dos
 Să ți-arăt un pol frumos.
 Polul meu e aurit,
 Să-l pui, Anico, la gât,
 Să-i fie cui te-a făcut
 Că frumos te-a polemit...

Un moș prăpădit de tot, cu arcușul mai mult de sfoară
 și cu dipla spartă și cârpită, venit tocmai din sus de pe
 Timoc, se dă lângă noi și zice în tact focos :

Dela Trachia la vale
 Bate vântul pale pale,
 Vin trii ofițeri călare
 Cu trii sute de cătane.
 Ofițerii vin cântând,

Da' cătanele plângând.
 Dar m'iasă un voinic strin:
 — „Un'ce duci cu voisca roată?
 — „Eu mă duc la Țaligrad
 Unde Sârbii mi se bat,

De trii ai și jumătate,
N'are cin' le ține parte,
Numa Rusia că poate,
Rusia țară bătrână.
Fire-al dracului Bulgăraș,
Da'n Sârbia ce cătași,

Că nimic nu căpătași,
Decât țara mi-o stricași?
Sârbia țară frumoasă
Cine intră nu mai iasă
Că sânt Sârbele frumoase
Și cu cărcimile dease“.

Și vin și alții, stau puțin și se duc mai încolo, la alte mese, cu alte cântece. În câteva ceasuri volume de poezie a poporului au fost zise aici. Venea, sta și se ducea cântecul, ca într'un tron cu scumpe legături de aur, răsărind în mijlocul primejdiilor de uitare, singur, mândru și adorat, arcă și chivot cu cele sfinte, plimbate pe drumurile fără întoarcere.

Acum sunt crâmpee din Miu Haiducul, cu amintirea șesului muntean;

In oraș în București
L'ale case mari domnești,
Mult sunt nalte 'mpărătești
De se văd din Stoenesti,
Alături din Fildişești,
In curte la Ștefan-Vodă
Mi s'a strâns boeri la vorbă...

Sau se arată Moldova, cu ciudate răsunete:

Din oraș în Iaș
Jos în Făgăraș
La masă de piatră
De neamț așezată
Cu margini de os
Cum îi stă frumos,
La ea cine-mi șede?
Domnu' Ștefăniță...

Sau se deschide Ardealul, într'un cântec rar, cu multe variante:

In temnița crăiască
Și 'ntr'a nămeșească
Doi zace mi-ți zace
De sunt nouă ai
Mi-a plecat pe zece:
Bucur Unguru,
Miu Caiducu.
Cine-i arănește

Și cine-i glivește?
Cea fată de sasă
Cu cosița groasă
Cu tâmpluța trasă,
Cu geana sumeasă,
Chip de jupâneasă,
Din toate aleasă.
Cu ce-i arănește?...

Sau, se apropie Serbia cu Români ei, în cântecul celor doi frați dela Alexinaț:

Coboară, doboară,	Cu sângere negre,
Pe-a curare 'n vale	Duce de mi-i pierde,
Un car încărcat	Cu sângere verzi,
Cu scânduri de brad,	Duce nu-i mai vezi,
Cu obezi de fag.	Frânghii înodate
Da'n el cine-mi șede?	Pe capete date,
Au doi frați legați,	Li duce la moarte
Legăți, feregați,	Pe bună dreptate...
Buni de spânzurați.	

Din câți sunt aici la această și la alte „veselii”, sboruri de Ispas la Novoselenii bogați, târguri de Sântă Mărie, praznice și nunți, unul nu știe geografia locurilor și istoria isprăvilor întregului neam din care ei sunt numai o fărâmə scoasă la un țarm străin. Puținii cărturari sau surtucari pe cari-i dau, chiar când învață pe la Craiova sau București, nu fac nimic pentru ținerea acestei fărâme etnografice, unde-și are rădăcina și sufletul lor. Cei mai mulți se depărtează de colțul prea ferit al Vidinului. Auzim de înalți dregători români prin Sofia, pe la Varna sau pe aiurea.

Cântecul însă știe și aduce aminte. El străbate pământurile, răscolește trecutul, învie pe vechii viteji, descopere întâmplările de iubire și de moarte, e de față la orice prilej, înmoae gândul și învăpăiază ochii, rămâne cu femeia la vatră, se strecoară cu flăcăul seara pe subt ferestrele dragi, urcă dosurile pe urmele stânelor. Școala lui e mereu deschisă și nimeni nu-i scapă. El stă aici la o vamă unde s'au adunat și cântecul sârbesc și cel bulgăresc. Pe atâtea le prinzi cum tocmai trec, sub straiul de împrumut al altei limbi și a noui amănunte. Pe atâtea lăutarul îți spune că le știe și în sârbește sau bulgărește. Cântăreții au roit incoace și apoi iară în toate unghiurile. Diul e miezul unei întregi desvoltări, oprite astăzi, din care ecurile se aud încă. Poate nu e cântec bătrânesc să-i lipsească și poate sunt destule pierdute la obârșie și păstrate în el.

Unele se nasc și rămân pe loc; celelalte sunt plămădite din nou și oltenizate. Cântecul lui Stângă, român pădurean sârb din Isicova, care a plecat în haiducie dincoace de Timoc. („Nu plecă de sărăcie, ci plecă de dușmănie. De făcea, de nu făcea, pe dreptate le trăgea”. Pe dreptate = În fața judecății), se știe când și cine l-a făcut. E Moș Stan

Raboveanul, gazda și lăutarul lui, vestit cântăreț mort de mult și care a lăsat în urmă școală. Intr'un epizod apare și el, după obiceiul artiștilor populari, păstrați prin vitralii sau grupuri de piatră gotice medievale. Cântecul lui Stângă trăește în trei variante, câte una de fiecare ramură de limbă. Felul cum acestea și-au potrivit-o pentru sine, localizând-o în propriul ținut prin satele amintite în ea, prin întâmplările de acolo necunoscute alături și prin partea mai largă lăsată umorului sau tragicului, după firea, alta, a oamenilor, arată cu o pildă nouă și subțilă ochi căror schimbări au fost supuse la intrare și cântecele aduse de aiurea.

Toma Alimoș, eroul moldovean, când a ajuns aici s'a făcut Toma Al Imos, Toma cel slinos, argat din țară „din” jos, care, la popas, la cinci ulmi dintr'o tulpină, ia disagii de pe Vânătu, scoate o lubeniță, o tae cu cechia și o mănâncă de mezea.—Boerul din Țara-de-Jos e un flăcău pornit de dimineață din Halova și apucat de soare pe drum.

Alte cântece, mai ales cele de lume, mult mai puțin îndrăgite de Oltenii de-aici, ascuțiți, iuți și puși pe faptă, păstrează, poate tocmai ca o dovadă că sunt în mai mică măsură însușite, amintiri curate ale izvorului. „Luniță, luniță”, cu atâtea variante în toată țara, sună la Dunăre în Albina (Mehedinți):

Luniță, luniță,
Glas de porumbiță,
Fă-mi-ți luminiță
Sara pe uliță;
Eu am inserat
Departe de sat
Cu doi călușei
Vânăț-porumbei,
Eu nu i-am furat
Și i-am cumpărat
Din sat
Din Bănat.
Ei că mă 'ntreba
De dovezi pe cine am
Când i-am cumpărat;
Dovezile mele:
Ușa grajdului.
Grajdul cailor.

(*Graiul nostru*, vol. I, pag. 7-8)

— Luniță, luniță,
Fă-mi-ți luminiță,
Sara pe uliță!
Că am inserat
Departe de sat,
Cu doi călușei,
Vineți porumbei.
Nu sunt de furat,
Ci i-am cumpărat
Din sat din Bărlad
Dela popa Vlad!
Bani am lumărat,
Bănișori de-ai mei
Tot cin'zece de lei,
Pe chei de fântână
La raza de lună
C'o fată de mână!
— Luniță, luniță,
Fă-mi-ți luminiță!
Eu am inserat
La umbră de nuc
Pe brațe de turc.

*Gheorghija a lui Anghel
al Cergioaei*

Aici Bănatul a rămas Bârlad, iar istoria unei furături de cal se adâncește ca parte dintr'o istorie mai cuprinzătoare, de iubire. Cântecul e un dialog și cuvintelor flăcăului le urmează suspinul fetei, într'un cadru de păgânătate veche și desnădejde.

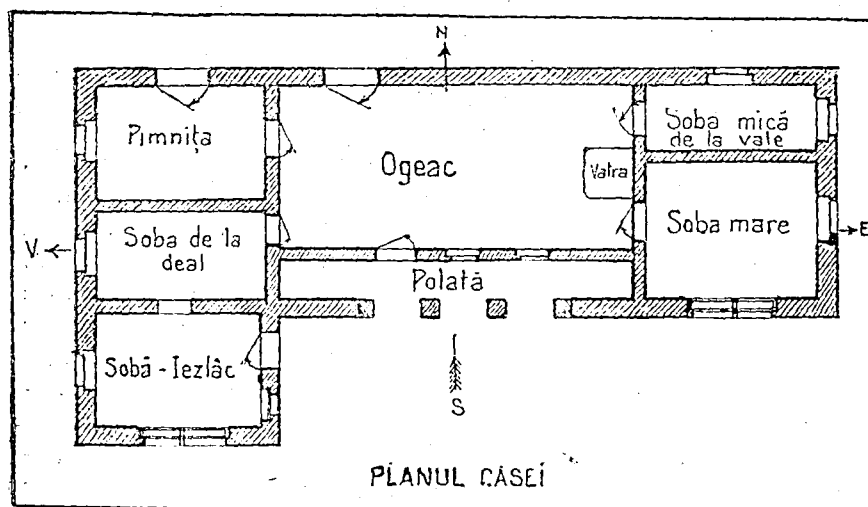
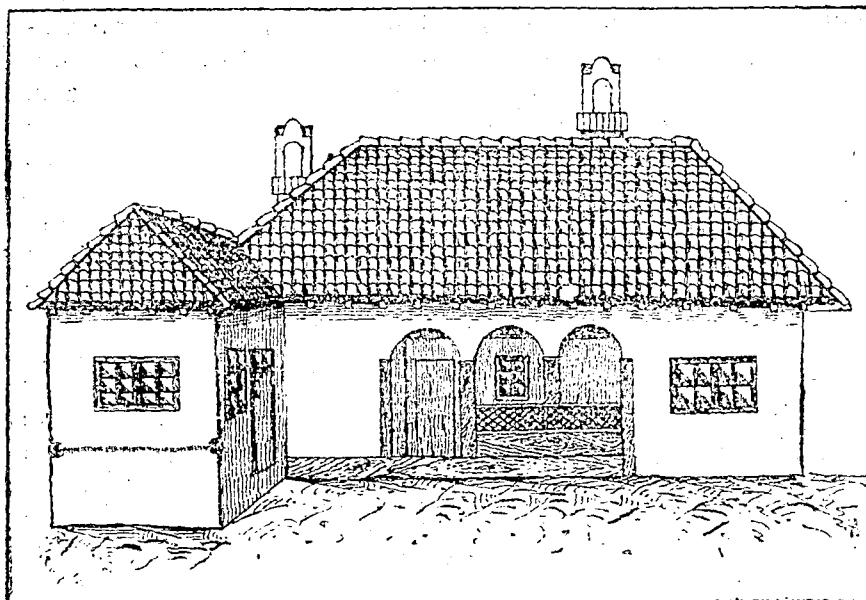
Lăutarii, cu toate că sunt într'o vreme mai mult de păstrare decât de creare și apăsați de o prea bogată moștenire, o cresc mereu. Cutare diplar poate să zică douăzeci de zile în șir, de dimineața până seara și de noaptea până în zori, tot alte cântece. Câte două și trei zile ne-au zis nouă, mii și mii de versuri, fără să se arate de loc la capătul științei și memoriei lor. Zecile de cântece pe care le mai știa, afară de nesfârșitele frânturile, minunau. Iată cântăreții sutelor de mii de versuri, ai vechimii! Ei nu duc pe drumuri Ramayane, Kalevale, Edde, Iliade; baladele nu s'au lipit într'o singură lespede nici nu s'au înmănușat în salbe ciclice; sunt numai bulgări, uneori de aur și de atâtea ori de pământ în care abia sticlesc firele de preț, ai unui munte rămas cu temelia lui sub apele istoriei. Dar cu ei se înțeleg ceilalți. Și ei n'au avut și n'au un rost mai mic, în hotarul lipsit de strălucirea Curților, al satelor și plaiurilor cu viață patriarhală.

În satele și pe plaiurile acestea casa stă ca o cetate după porțile ei înalte cu streșină grea și cu câinii sălbatici din bățatură — pe la Pădureni — sau ca un popas prietenos în împrejmuiala scundă și rară de răchită — prin ținuturile joase, de viitură.

Intr'o parte și în cealaltă ea e clădită însă după acelaș tipic. Avlia, locul întreg de casă cu tot ce are pe el, e împărțită în două de un gard mai mărunț, tarabă, făcut din salcă spartă sau gorun, după ținut. O parte e bățatura, mărginită în față de locuință, iar în fund și pe de lături, de hambarul de grâu, de pătulul de porumb și de cocinele porcilor și a găinilor. La deal, casele au gârliciu și beciu, peste care urcă până la pridvorul săltat sus, o scară acoperită. Li se zice, la Văleni, case cu podrum. „Mă duc în podrum... Novoselenii zic beciu“. În luncă, unde apa străbate, beciul e mai adesea înlocuit de zâmnice, lipit de casă; în el se păstrează varza și merindele de iarnă. A doua parte e oborul, cu locul de dovleți, grajdul și coșerea vitelor.

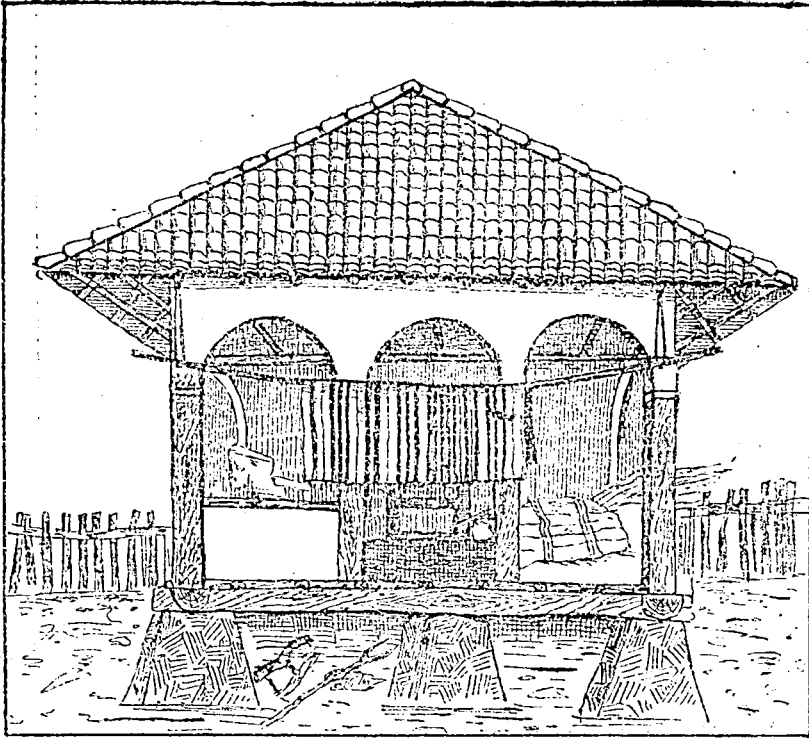
Din curte, cum intri, dai de polată, un pridvor pe stâlpi de lemn, dereci. Între ei se încovoae deasupra arcuri albe de zid, ochiuri. Locul, când e mai larg, adăpostește un pat

de vară și un răsboiu. Aici răspunde ușa și răspunde ferestrele celei mai mari încăperi a casei de unde pătrunzi în celelalte. E ogeacul cu vatra, cu șase, șapte uși în pe-

reții lui. Ușa dela dreapta din față se deschide în odaia cu răsboaele și cu copiii. E soba mare, spre răsărit, dela vale sau din coșavă, numită așa după vântul de Miază-

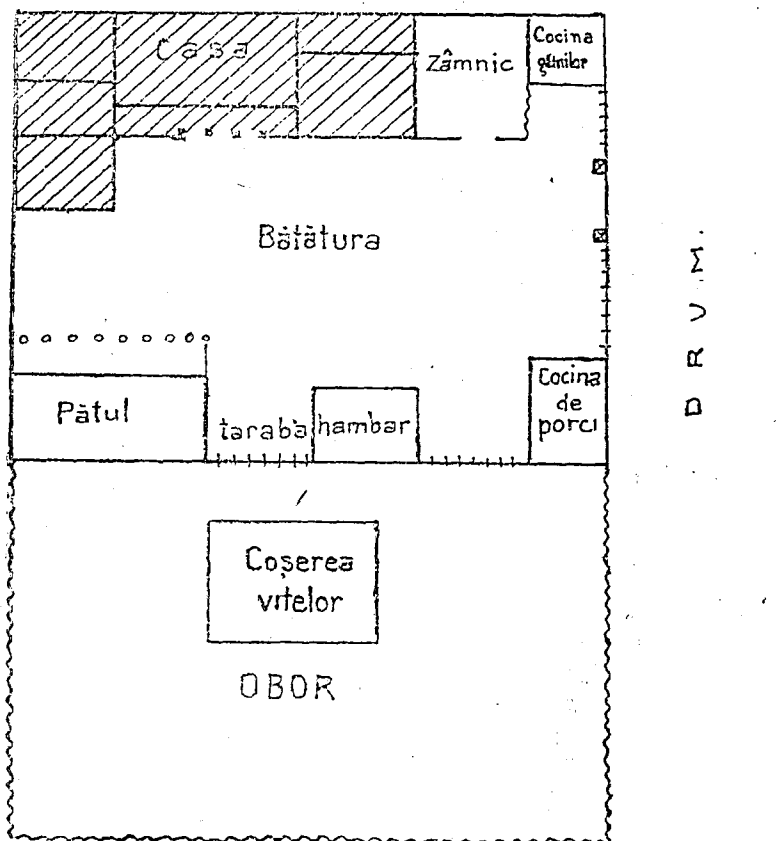
noapte, dela șes. A doua ușă, tot din dreapta, se deschide în soba mică. Uneori lângă ogeacul ăl mare, se găsește și alt ogeac, ogeacul ăl mic, murfacul de gătit. Odăile din stânga stau la scăpătat. Din cea dintâi, care e soba dela deal sau din gorneag, după vântul de munte, dela Miazăzi, și unde sunt lacrele cu haine și găтели și adăpostul de oaspeți, se poate trece, la unele case, într'un fel de foișor deschis, înaintat în curte. Acest foișor, iezlăc, alteori se zidește și se schimbă într'o nouă sobiță. De cele mai

multe ori însă, iezlăcul e chiar în față, în dreptul polatei, și prin el se intră în casă. Ușa dindărăt în stânga, e a pimniței, cămară și magazie în acelaș timp. Aci se țin hambarul de făină, putine, vase și „tot ce e dănănai“. În fundul ogeacului mai e de obicei o ușă, care dă în dosul casei.

Casa e făcută din tughă, cum se zice la cărămidă, sau din chirpici, și așezată pe temel. Sus are cutrupișul, adică

tot podul cu lemnăria și țiglăria lui. Cărămida, sub care se înțeleg solzii jumătate olan sau jghiab de pe cele patru coame ale cutrupișului, e priponită pe o tarabă de bașchii puse pe mârtați, iar țigla, pe cebuce sau șișuri. Între căpriori sunt popii, peste căpriori și popi, cele patru sape sau colțurile casei. Grinzile stau pe polătariu, când locuința sau pătutul e cu polată. Grinda dintr'un capăt până

PLANUL UNEI GOSPODĂRII

dincolo al casei, mai groasă și de care se leagă toate celelalte, are și aici nume bel. Chirișii se aduc dela Dii, iar celălalt lemn al dulgheriei se cioplește și se fățuește pe loc. Coșurile au și ele un frumos cort de zidărie cu ciubuce și păsări deasupra: cutrupișul coșului, „pentru ape, pentru bearze. La tata n'avea cutrupiș, avea patru bețe puse grătar. Se așezau pe ele rândunelele și se scăpau în

mămăligă". Casa are dușămea, iar podul, podeală sau podină. Ferestrele sunt cu dreve, adică zăbrele, iar ușa, cu cușacuri, sau tocul ei de lemn. Intre împletitura hambarelor se pune orozan, un amestec de nisip și var, ca să nu-l poată roade șobolanii; iar între tugle: maltăr—tencuială, amestec de nisip și var. Intăiu se face cutia casei, care în douăzeci de zile se cutrupește, se zidește jos cu tuglă și se lipește. „Casa de gard se face mai amănat; trebuie să aștepti până se usucă intăiu lipeala“.

Intăuntru, casa e aproape pustie. Lucrurile pentru tihna vieții sunt puține; cele pentru înfrumusețarea ei și schimbarea locuinței într'un cuib de bucurie peste necazurile de afară, necunoscute. Ogeacul e o încăpere largă, cu pământ pe jos sau cu cărămidă, afumat și fără lumină. Vatra e monumentală. Un lanț gros sau un drug de fier atărnă de undeva din horn. Când intri sub corlată și cauți după rostul lui în întunericul strălucitor de smoală, nu vezi decât soarele, sus, prin deschizăturile de cort ale cutrupișului de pe coș, tăiat de o sulită neagră trecută prin pereți. E fterarul sau scherarul de lemn, care ține ftearele sau schearele. De ele spânzură căldarea pe flacăra, sau mai des ciocul, care ține țăstul peste jărăgaiu. La o parte stau, pentru tigac, pirostiile. În peretele vetrei sunt firide mici, cobilete, pentru chibrit sau o lumină. Un cuer de lemn are în cuele lui oalele, lingurarul, sărarul, caucul de aramă, trocul, troaca. Rezemată în colț e cobilița. Alături țin apa tingirea sau găleata de lemn. Prin urloiu vatra poate fi în legătură cu o furnă, sobă de încălzit în odaia de culcare. Soba de încălzit își are adesea țăvă, duduca sau burlane proprii. Pe foc fumegă coceni sau mălin, gorun și gociovină, după locuri. La o parte e postava, copae din care se dă la boi, și căpisterele, în care se face mălaiu. Mămăliga se pregătește în căldare. Păsatul se fierbe cu făină de porumb, apoi se amestecă în căpistere cu mestecăul până se face tare, când se ia la mâini și se frământă bine, se pune pe cărpătoriu, se turtește, se aruncă în țăst unde se coace, se taie și se mănâncă, „cu făsui, cu varză, cu ce legume vrei, cu ce poți găti, cu ce te-ajunge mâna, că plugarul mănâncă și ceapă și ardeiu părporit“. Oamenii iau o țără de mănăcare dimineța, „ca așternut la mănăcarea prânzului“, mănăncă la câmp de prânz pe la zece dimineța, de namiazi, între douăsprezece și două, și seara acasă la cină.

Odaia e pe jumătate sau chiar pe trei sferturi, prinsă

de pat, un pat mănăstiresc dealungul unuia sau al doi pereți, lat așa ca să se poată dormi cu capul către geam și cu picioarele către mijlocul încăperii, înfipt în pământ și din blăni rân-delite, bătute în cue. Noaptea primește pe toți ai casei, șir, nedesbrăcați, pe o cergă; de-o grindă din tavan atarnă liuica cu pruncul de sân. Ziua nu e acoperit cu nimic, scândură goală, pe care e urcat scaunul pentru oaspeți sau se joacă copiii. Uite o fată bălae, de șase, șapte anișori, cu cozile aduse, legate cu o cârpă pembă deasupra frunții. În brațe leagă o păpușă de lemn, îmbrăcat în tot felul de pestrițături. Soră-sa mai mică i-a zăpăcit cutia de «podoabe», și de aici un început de ceartă. Mama gătește la furnă, se mai înalță după o strachină până la polița care dă ocol pe sus odăiei și vorbește fără să se întoarcă la ele: — „Sedeți mereu că luați în chiele!” Fata nu ține seamă și-o întreabă liniștită: — «N'ai văzut târna mea de schier, să-mi pun podoabele?» — „Nu!” Fata șterge la nas păpușa cu dunga palmei și mormăe aplecată peste ea jelindu-i-se: — „Pe cine întreb, n'a văzut-o!”

Răsboiul stă și el pe pat. Acum are un șorț ruginos, vârgat și cu alesături, acum o pânză topită, subțire ca o părere. Femeia cântă încet și, ca o măsură, bate cu spata de trestie sau de tătar și schimbă ielele. Se mai ridică la lemnul cu brăgle, strânge cribda, se apleacă pe lavița ei, ciocănește în talpete și se uită îndărătul răsboiului, la spetează sau la corune, scoate cuiul la întorcător și înfășoară. Toate, fără să arate că ne-a văzut. Poate numai mișcarea aceasta fără rost vădit, a înălțării mâinii, în timp ce lucrează înainte, până la o culmie din stânga unde trage a punere în rânduială, de niște țoale, dă de gol oarecare neastâmpăr.

Când vorbim, frumoasa Penelopă cu un trandafir galben la o tâmplă și două garoafe roșii la cealaltă pe cărpa neagră cu trei, patru fluturi de fir, își întoarce spre noi fața fragedă și zâmbetul apropiator. Staròchia e afară și s'ar pricepe să povestească mai bine taina răsboiului, dar, dacă stăruim, poate încerca și ea.

Tocmai a prins pânza în răsboiu, adică a gurit sau a pânzit. Când isprăvește, slobozește, vorbă luată după slobozitor, un lemn pe care se leagă firele scoase de pe scul. La șirul mult de pânză urzită de-aici, de jos, ele zic urzitură, iar Pădurencele, oajdă.

La început cumpără un top de bumbac dela Dii, îl ia

și-l scutură. Leagă câte două scule, la un loc. Fierbe păsat mai rar și-l pune în albie. La bumbacul câte două scule cât e el legat, cu altceva, și-l tăvăleşte prin zeama de mămăligă. Pe fiecare bucată o așează la capul albiei. Asta se chiamă scrobitul bumbacului. Dupăce-l lasă vreo trei ceasuri ca să se umfle, îl ia și-l stoarce. Sculele le întinde pe o culmie, și bagă tot o altă culmie prin ele. Leagă o piatră, sau de amândouă capetele culmiei sau la mijloc, ca să se întindă bumbacul. Pe urmă el se usucă și-l iau femeile, de-l bat și-l scutură de făină că altfel se lipesc firele. Împreună câte cinci scule la un loc și-l deapănă câte un scul, câte un scul cu ceacârcul pe țevi. După depănat, vine lergătoarea, un cadru de lemn cu vergele de fier, pe care se înșiră câte două țevi.

Și Penelopa aceasta de pe Câmp, adâncită în povestirea ei, ne arată cum rostește pânza, cum ia firele chită și le dă după urechea ciubărului, cum le lumără, ca să le știe socoteala: „trei fire se chiamă o viarbă, zece locuri de câte trei fire, o păpușe“; cum se alege un ochete, cum se rânduiesc firele pe sulul dindărăt, cum se calcă cu vergeaua scobinată firele și cum se bagă vergeaua în vadul sculului.

Se scoală dela locul ei și ne pune și pe noi la treabă ca să înțelegem gingașul meșteșug al năvăditului. Cu genunchiul pe sul alege două fire, pe când altă femeie bagă patru dește prin ițe, un iț pe două și altul pe alte două. Acum rămâne spata, și tot două femei, una spre partea iței și alta a spatei, dă, cea dintâi două fire din cocleți — ochiul, cocletele de iț prin care trece firul — și ailaltă le trage printre dinții spetei cu acul.

Starochia intră tocmai atunci și-și ceartă nora că nu lasă pe oaspeți în pace cu isprăvile ei. Vine răsând și îndrugă de cergă. Femeia și-a luat iară locul pe blana răsbolului și cântă slab, fără să se mai întoarcă la noi. Bate spata, schimbă ielele, trage de scripeți, înfășoară întorcătorul. Până se va înroși fereastra de amurg și se va auzi prin bătătură carul cu bărbatul dela mirie, de-acum nu mai contenește.

Bătrâna, în schimb, trebuie să ne spue cum tunde lâna, cum o spală, cum o dărăcește prin dărac. Ce rămâne în el mai zgribănțos, sunt știmul și ghiburile; ce e lung și moale, spegma, care se toarce de pistelici, de căpătaie, de cioareci. Cioarecii îi dă la vaelari, de-i vaește cu apă caldă.

Inul il culege și-l bate de sămânță, il duce în apă, la recă de se moae, se murează, se topește. Al de vară șede șapte zile, ăl de toamnă, două săptămâni. Apoi il scoate, il usucă și-l bate la proțap. De nu-i cad puzderiile toate, il trage la meliță, il perie cu o perie de păr de porc, sau il dărăcește la dărac, până rămâne moale, fuior limpede, și cade călțu-ăl rău. Ce e călț se dă cu druga și se face fir mai gros, băteala de cergă; ce e bun, se face caer și se toarce cu furca pe fus. De pe fus se dă pe rișchitor. Iată rișchitorul ăl de mătase, mai scurt, și iată-l și pe ăl de cergă, mai lung, bumbacul topit de boegii cu calaican la Dii, cãnura, marginea de tireà.

Dacă o lăudăm că e zorlie la lucru și țivilichie la gură, adică nu-i e lene să vorbească, ne spune glumind adetul femeii harnice :

Când intră 'n casă
Spargă vasă,
Ias 'afară
Omoară oară!

Dar ușa la ogeac se deschide. O altă fată, măritată în Dii și venită pentru câteva zile acasă, mecește dincolo niște strugure în ciubăr. Are mecica, bățul cu crăci la un capăt, în mână. Toată noaptea a bârcăit la el și acu il mestecă să nu cure în jos. Mustul il toarnă în puțină, unde il lasă să fiarbă, vinul il scurge în butoiu, iar comina, drojdia, o fierbe la cazan să iasă rachiu. Alături mai e și un ciubăr plin de cluc, must amestecat cu struguri, cum a venit din vie. Tot acolo stau două maldăre de morcoșei și compir sau crâmpei.

Face haz că iscodim după îmbrăcăminte de fomee. Și ne-o înșiră în fugă, în graiul ei orășenizat. Ne-o spune baș cum e. — „Toalele fomeii sunt așa. Intâiu mă improbodesc cu cimbirul, proboadă, zăbratca sau cărpa făcută cotuz sau lăsată pe spate. Coadele le port sau pleteri, sporiți cu alte coade de lână în jurul creștetului; când mi-acopăr pleterii cu cărpa, o fac cotuz. Sau le port pe spate, când le și zice coade. Atunci pui plântici sau floricele. În urechi îmi agăț cărmenți. Cercei zicem numai la ăi mici, pentru copii. Unii sânt din galbeni, iar la mireasă se face sufurină, zale sau lanțuri. Pe obraz pui dresuri, pe care le fac eu acasă lau dela dugae argint viu și chezap, cu sare și

apă. Torn argintu' viu în sticlă, și puțin chezap. Dacă pleacă el să fiarbă de loc, îl zboară de acolo pe argintu' viu ; îl arde și nu se mai alege nimic, nu mai poți să faci albeala. Când începe să fiarbă, îl strecor în altă sticlă. Vărs sare în apă. În sticlă se alege la fund, ca făina de grâu, ceva alb. Pe chezap îl strecor și ce rămâne îl fac albeală. Pui apă goală peste făină, și o bați, o bați pentru chezapu' ăla ce s'a ros. În alt păhăruț pui sare, apă, o torni acolo și iar o bați. Se face albă ca laptele. Până o dai pe ochi o speli în nouă ape, ca să nu te ardă chezapu'. Se turbură, se așază și apa rămâne limpede. Peste alb dau rumeneală, boia dela dugae, în care moi cărpa și dai cât ți-e drag. Negreala se strânge de pe căldare. Pe trup pui reclă, albă, cu pânză de-acasă sau de cumpărat, bluză, flaneră, chebă, jichetă. Vălenii arare au reclă. Ei au cămași și vâlnănic. sau pe bătrâneată, zăvelci — fistane cioante până la genunchi, țesute de ei acasă. Cămașa e cu platcă, numai la babe de-le bătrâne, cu bizăr — încrețită, cu gură. N'are platcă neam, adunată, adunată pe lângă gât și pus gulerul. Cămașa e cu șebac, — găurile de jos, de se văd sub zăvelcă, și cu mâneci, toate: ale voinicești, ale fomeești și la copii. Din burungiuc se fac cămași mândre de sus, pentru când e fo veselie, fun praznic. Peste cămași pui fustă (acu nu mai poartă nima pistolci), peste fustă sau pistolcă, șort, și te strângi cu betele. În picioare am ciorapi și papuci. Iarna iau cheba de mireasă, cu mâneci, și pui obiele legate cu nojițe băgate prin găurile la opincă și făcute vârzoabe. Oamenii au zăbun, gemădan de dimie, o aină scurtă cu găitan și mânecă sumeasă. Aina neagră lungă se chiamă chebă. Când pleacă undeva la lemne, pe fun drum depărtat, îmbracă iepângea cu chepeneag în spate, cusut baraban cu foaia, sau cojoc. Cioarecii nu sânt înalți până sus, și sânt legați cu cureua pe care o bagă prin betelcă. Poartă pălării și căciuli rotate și moțate de mniei și astrăgan. Din căpătaie facem trăiști și din păr de capră, disagi. Copiii își umplu săcuiul și se duc cu oile. Pe Pădureni îi cunoaștem după nosie, adică port. Se poartă în pistolci negre și cu niște scheare, poftale. Se încing așa cu ele peste pistolci. Betele sunt puse în poftale. Se încalță cu opinci. La ei nu se poartă păpuci. Ainele Pădurenilor n'au numai cusătura la guler și ale două dusuri și cotituri pe umeri și poale, da' sânt acoperite cu găitan negru.

Sprintena Gânzoveancă după ce ne spusese că „acu nu

mai poartă nima pistolci,“ desfăcu din lăcre și întinse pe pat, pe antale și săndălii, minuni de cămăși „de sus“ cu răuri, zăvelci sau pistolci înflorite, șorturi cusute, mărâmi alese, haine albe găitănate foarte cumpănit cu negru, tot felul de galbeni, sufurină, spelci, cărmenți, inele, grivne de braț și alte zdrăngănele lucioase. Odaia aspră cu pământ pe jos și numai cu patul năpraznic de scândură, se luminează deodată ca un iatac dela ale cărei ferestre se ridică perdeaua basmului. Imbrăcămintea de aici nici nu părea de-atunci sau a oamenilor cu cari vorbeam, ci niște odăjdii sau strae împărătești, purtate și moștenite prin veacuri de mădularele cu mari ursite, ale aceluiaș neam.

Bărbații sunt la plug sau cu carul. „Unu' lucrează la vase, e butar; altu' la cojoace, cojocar:

Acu 'mpunge, acu' frânge,
Mămăliga nu s'ajunge,

da' meșteșug decât e plugu' pe lume nu e altu' bun.“ Cele două unelte și toată munca ogorului e neschimbată. Iată carul, dela spetezurile și țăpărluele loitrei de blană sau de gard, propte, chilimie, ciocălteul proțapului, piscul, brăcinarul și burmaua la piciorul lui, vârtej, greasă, lișițe, scaun, osie, leucă, obezi, spițe, căpățana roții, până la jugul cu policioară, jiglă, răsteu, jăbiță. Iată și plugul, cu grindeiul, cormana, fierul, plasul, bârta, grivna, rotilele, măsaua, de ține potângul să nu scape, trupita, tânăla cu strămbariul, dreptariul și cărceii ei, cu cobilele sau tălegile, frânghiile cailor, chișărul, sania pe talpeți, biciul sau strămurarea. Și iată și sapa, casmaua, târnăcopul, furca, grebla, fierăstrăul, sfredelul, burghiul, spitelnicul, coasa cu dârjala și brățara, morcoșa sau chēcherița, cu țapușele și panta ei, secerea, cosorul și custura. Coasa e cu pană sau cu chee cuvint. „Când secerăm, cât apuci odată e o mână de grâu — la cânepă o mănuse — ; colo o grămăzue, colo o grămăzue, e un polog, sau un mărunchiu; dacă-i înodăm facem un snop; mai mulți snopi, dau cărstăți, o crâstată, o cruce; toată adunătura e stog, la arie. Porumbul e fire, fire; după ce luăm drugile, rămân cocenii; știulete zicem la ce rămâne jos în pământ; glodeni, la mărunțișul de coccean, când se cură cu ciobârneacele; ghijuri, la porumbul mic, o ghijură; ghighilici, la cel mărunt de tot, noduri; teci de fâsui, când sânt cu boabele în ele; după ce nu mai sânt, ociogi“.

Pe curăturile de dosuri ale Pădurenilor se spânzură aceleași care și aceleași juguri. Dar mult mai des, din păduri din sus de Deleina și pe sub Rabova, sună clopotul și dzângașul oilor și al caprelor. „Ciobanii au ciumag; dacă are rădăcină la căpătăiu îi zice boată. Ei își lasă păr mare ca să fie frumoși; îl netezesc pe frunte ca să-i vadă fetele că e cerchezat, și-l râtează cu foarfecile. Căciula o dă ciobanul o țară la o parte. Lui nu-i e rușine, dacă a jupuit o oaie, să coasă ptelea și s'o pue în cap. Căciula mare o dă pe o ureche, să-i țină adăposteală, când bate coșava. Mustățile nu le rade. La o lună câteodată se rade. Sau vine muerea cu foarfecile de oi și-l tunde. Dacă-i sunt mustățile mari și lungi, zice muerea: — Râtează o țară mustățile, au cruntează mustățile, adică mai puținel. La gât leagă ștergar au maramă. O înoadă să șadă frumos. E îmbrăcat în cămașă de pânză groasă, țesută de muerea lui. Înainte vreme a tors-o din bumbac, dar acum toarce călți (cânepă) și face cămașa. Când e vremea mai bună, îmbracă pe el o aină scurtă, au aină lungă; când e iarnă și mai vânt, atunci pe amândouă. Sub cioareci, groși — dar nu simte pielea lui că-l roade! — n'are nimic. Nu poate el în izmene să trăiască! Cioarecii sânt făcuți cu poznare și cu floricele de găitan, cu cura, și încheetura la partea dreaptă. Curaua o dă pe deasupra și pune la căpătăi ganță sau cărlig, și pe el, nasturi. Când se duce la horă, nasturii ăia din de parte lucesc. Cuțitu-l poartă la brâu, băgat în teacă, sau la cura, atârnat la șold. Afară de cura, are brâu încins pe deasupra de cămașă. Curaua șade pe șolduri. În picioare poartă obdele albe și e încălțat cu nojițe de capre negre (târsână la nojița groasă ca frânghia de legi caru'). Are opinci îngăurite cu arzoabe groase. Se vârzobește găurile cu nojițe, adică împletește cu ele opinca. Strânge opinca la călcăiu, leagă obdelele sus și sumete căpătăiul. De vremea are iepângea făcută cu chepec sau de capră sau de lână de oae. Are ciumag țapăn în mână, să poată să se bată cu el; la căpătăiu trebuie să aibă moacă.

„Trăitul la cioban. Nu cată să aibă așternut bun. Își face în pădure ocaleală cu gard de mărăcini și o colibiță. În ea are căldări și găleată de muls de oi, și are stricătoare, de stricoară laptele. Are și urdariu de prejună urda în el. N'are coș. Fumu' iasă pin bucluc în sus și pe ușă. Un' să face focu' se zice vatră. Ftierariu se atârână de el căldarea, care urdează zeru' cu ea. Colibă se zice numai la casa de

trăește ciobanu' în ea. Imprejuru' colibei e povata de oi, locul unde trăesc ele. Oile tună prin obor și se duc sub poveți. Povata e făcută de mârtași și colaci, lemne care se încue în cruce, se dă gaură cu burghiul, se bagă un lemn în loc de fter și se strânge hine, se bate în sală. Pune bucluc de partea asta și de ceastălaltă, de ploae. La cel care mână oile cătră ciobanii ai bătrâni, le zice păcăraci. Ciobanii amândoi țin genunchii strânși. Pun mâna pe oaie și o dau înaintea găleții. Așa trec toate la rând. Strungă îi zice la ușița unde tună oile. La vreme ra el face strungă coperită. Oile poate să le mulgă și singur, nu-i mai trebuie drugari. După ce le-a muls le mână supt umbrar, au că lemn, au făcut așa dinadins. Laptele îl iau, țin gălețile în mână, păcăraciul care a mână oile trage ciubărul și pune stricătoarea deasupra de ciubăr și face loc puținel cu mâna, să nu fie stricătoarea întinsă, să nu verse laptele. Stricătoarea e făcută de lână țesută rară, da' cum a ieșit din războiu, nu dată la văială. Și stricoară laptele pe rând, dă gălețile în lături, pe mâna păcăraciului, să le spele. Ciobanu' al bătrân, care e mai maistăr de închegat la lapte, răsfrânge ainele până la coate, mânilor amândouă, au că mânele, se spală bine pe mâni (ciobanii au câni, mânăncă pâne — răspunde vorba!). Și așa spală, ia și mestecă laptele până e cald, ia zama de chiag (teag) și o pune pin stricătoare și stricoară zama de chiag. Și după ce stricoară chiagu', trage stricătoarea în lături, ia și mestecă laptele bine, cutroape ciubăru' cu pânză albă, și așa laptele șede până când vine vremea de s'a închegat. Atunci trage cutrupișul de pe ciubăr, mestecă închegătura la lapte iar așa cu mâna, și teamă drugaru' lui. În unele locuri zic: chiamă-l, mă, să vină! Dar mai bine le vine: — teamă-l, mă, să vină încoace! Ia cu trocu' lapte închegat, drugaru' ține stricătoarea și el pune în ea laptele. Și așa pus laptele în stricătoare, o atârnă la cuiu pân' se stricoară zăru' bine. Așa stricurat zăru' îl ia cu căldarea și l-atârnă la fterar, și face focu' indelete, nu dă zor să se prigorească. Și-asa urdește! După ce s'alege urda deasupra, o ia cu lingura îngăurită (urdariul), stricoară și pune în căldare, au că în strachină mare, și o sarează bine, precum e plăcerea, vor sărată, vor nesărată. Brânza stricurată o ia și o tae pe masă, la fălii, o pune la soarețaiată și o rânduște în putinica de brânză.

„Sânt oi albe, oi negre, oi țagări, fără lână, oi cu lână podoasă, aspră, oi cu lână moale, oi mărcoșe, care

au pești, aici la bot, tocma ca Ovreei, oi oaicheșe, care sunt cu negru pingă ochi, oi bărsane cu lăna neagră de tot și mare. — Oae neagră bărsană, sau că albă sau că neagră; mă, bărsana! — Sant oi cornute, oae codălană, oae lăptoasă. Oile fată mnei, mnelușei. După trei, patru luni l-ai tuns; atunci e noatin. Pe urmă îi spune mioară, după un an de zăle. Nume au Rôgoșă, Viorica, Mărcoșă, Cerna, Băluța (oae belă), Cornuta (care are corn nițel), Codălana, Pistrița. Stâna e oi multe strânse la un loc. Treci pe câmp și vezi oi multe: — Trecu o stână de oi (și turmă, da' mai mult stână).

„Ciobanul e dănac neinsurat sau om cu nevastă. Vine nevasta pe la el și-i aduce făină de porumb sau de grâu, îi gătește (mălai, când îl coci în foc, mămăligă când o mesteci cu mestecău' în căldare), îi aduce apă, mătură pin colibă, curățește la rând. După ce a muls oile el, îi spune așa: — Omule! — Ehă, ce vrei? — Aide, imi făcuși lucrul tot, ori măi este? — Măi este măi, f...-i copilu'n c...! — Aide măi tare că veni vremea de mâncat — O, că n'o să mori, de, măi rabdă, până vin și eu. Nu ești pepene să plesnești! — Doamne, Doamne, Doamne, ce om netrebut! Măi umblă măi iut, ce umbli așa rar? — Așa mi-e umbletu' mie. Ești mult vrenică! Vină tu de lucră. El lucră, lucră, vede că nu poate să le isprăvească, strigă: — Ieși afară, de vin de mi-ajută. Ce tot zbieri după mine, că nu ești glangure din pădure! — Ea vece atuncea i se scurtează limba de frică: — Ce, mă, o Doamne, Domne, ia-mă Doamne! Ce măi ai să măi lucrî? — Vezi du-te de închide caii, până închid oile. — Și așa se isprăvește vorba lor.

„Glumele lor ce fac la oră. Se trage fluerașu', care cântă fluèru' (aici sus, la noi, se zice lăută; jos, diplă), și face zur! din fluèr. Dănacii scui-pă în palme: — aide, mă, a pornit ora! Așa prinși își spun ce oră să joace: — Ai să jucăm pe Piperu' (bate în pământ)! Care este dănacul ăl mai bătrân, care i se ascultă vorba: — Destulați! Când a zis vorba aia, ora s'a desfăcut. Ii spune la flueraș așa: — Pornește și cânt'o pe Irindeaua (iar la bătae, ma picioarele amândouă). Zdrăncănelile, banii atârnați ce sânt, șirătura la gât ce este, zdrăncănesc la fete. Floricelele sânt chitite în cap. Înainte erau împletite cotuz. Acum ismeniră. Portu' ăl din vreme, ăl bătrân e cu poftale și ăini negre. Are înainte pistolca podobită cu flori, alesături; îndărăt e cu ciucuri, roșii la căpătâi. S'a păstrat la Grăscov, la Alova, Mală și Isănovăț.

Opreg se zice la care e tesut ca blana, tare. Opregele sant negre, da fãștile, roșii. Se strãnge cu colan și la colan sant puse poftalele.

„Toți la un loc sãntem zãdrugã, din bãtrãneață. Noi cinci frați sãntem la un loc. Al bãtrãn ține rãndu' cãșii, peste toți. El are putere ca un stãpãn la casã, peste copii, peste nepoți de copii și peste muerile lor. Sara cãnd se strãng dela lucru, el spune care unde sã se ducã mãne, ii rãndește. Pãmãntu' e al lui. Cãnd moare, rãmãne fratele al mai bãtrãn; el le ține rãndu' la ailalți. Dacã sãnt fete, cresc pe rãnd, și-și mãritã fetele. A mai micã trebuie sã rãmãnã sã-l cate la vreme de bãtrãneață și-și ia ginere în casã. Ea ia lumea lui. Vorba se ascultã la al mai bãtrãn, rușinea ii poartã ai mici ca la tatal lor. Fãmeia mea dacã vrea sã-mi spunã o vorbã asprã și aude tata, el se întoarce și zice: — N'ai trebã sã vorbești nimic! Dacã eu i-am dat o palmã la fãmeia mea, ea se plãnge la bãtrãn: — Taicã, mã bãtu Goga! — Atunci bãtrãnu' sara cãnd se strãng toți dela lucru, iasã și spune așã; se scoalã în picioare: — Goga, de ce bãtuși muerea (dice bãtuși, dacã te-a auzit el; de ce-ai bãtut muerea, daca i-a spus ea lui)? Eu îi spun: Nu vru sã-mi asculte vorba, undẽ o mãnai. Spuse cã pot eu sã isprãvesc lucru' ala singur. Eu vãzui cã lucru' e greu și nu pot sã-l isprãvesc singur, și ea imi zise cã nu vine, și eu mã necãjii, și-i dãdui douã palme. Și-aia-i! Bãtrãnu': — Mitrã, drept e ce spune Goga, ori nu e? Ea spune: — Este așã ce spune, ma aveam lucru, cã tunase porcii în casã. De frica muichii eu trebuia sã mã duc sã scot porcii din casã, decãt sã mã duc sã-i ajut. Bãtrãnu' se întoarce și zice așã: — Puțã, sã-ți bagi mintea 'n cap! Cã ce faceți se rãde lumea de voi, și-mi rușinați obrazu' meu și maidanu' meu. Muieria asta la vreme de bãtrãneață n'o sã-ți trebuie ție? Prostule! Dacã ai s'o înveți, învaț'o cu gura, da' nu da cu ciomagu'. Cã dãtãtura la mãnã n'are cãntariu. Cã dai într'un ceas rãu și-ți umori muerea și te bagi singur în turmã, cã judecata nu te prosteste! Dacã e vreo pricinã mare, bãtrãnu' se întoarce, învãrtește palma el și cãnd îți dã vreo douã peste ochi, te scuipe, te face albie de porc (dacã ai furat dela comșiu porumb, lobeniță, pepene, dovleți).“

Acestea și altele ni le-a povestit prietenul Vrãjitoru despre Rabovã și Pãdurenii ei. Dar, dupã cum sunt hainele lor aproape cu aceeaș tãeturã ca ale celorlalți, numai cã închise la culoare și ascunse parcã supt un scut de imple-

titură de găitan, așijderea și graiul. Vorbele sunt aspre, grele, pline de icnituri, cu mulți ha și hă și hă, de pădure pe văi cu ecouri și de spațiu larg. Urducătura lor, în care să înfășoară adesea cântece numai dor, e întru totul ardelenescă. Te crezi într'un sat de supt pădurile Oltului, între ceilalți Olteni, dela izvoare! Păcat că acea muzică de piatră și de varteje nu se poate cu nimic împărtași. Ea face pe trei sferturi pe Pădurean:

Măi băete Grigoraș,
Te'nsurași și mă lăsași!
De-ai găsi vr'una ca mine
Facă-ți Dumnezeu vr'un bine!
Da' de-ai găsi vr'o tigoară
Să dea Dumnezeu să moară!
Rămăi cerșitori la țară,
Să cerșești cu poala făioară,
Să te-aducă Dumnezeu
Pingă bordeiașu' meu
Să te mai dărui și eu!

Prin sate retrase de Pădureni, miresei îi mai face nașu-său și astăzi sovon. Din acest cuvânt a ieșit vorba insovonit, aceeaș cu a noastră, om imbrobodit. Sovonul e un fel de sac cu moț, pus în cap. Pe muchia pe care se coase cu fir roșu, în vârf la colț pe cărpitură, se prind grăunte de usturoiu și câte două, trei parale de argint. Mireasa îl poartă de Sâmbătă seara până Duminică, după ce se cunună. Merge la biserică tot cu el și n'are voe să ridice capul în sus. Vede numai picioarele înaintea ei. Din dreapta o duce cumnatul de mână, iar din stânga ginerele, un băiat tânăr. Lor li se pune un ștergar cu alesături, de-i atârnă capetele pe spate. Il țin toată ziua, până Luni ginerele, și până Joi cumnatul de mână. Nașii țin lumânările. Cununiile i le pune miresei deasupra pe sovon. La plecarea din biserică nașa are pregătită o turțiță de pâine cu sare și orz și struguri uscați. Și când iese mireasa, aruncă după ea până acasă.

În ușa casei îi întâmpină soacra în prag, îi leagă pe amândoi tinerii cu frâul calului peste mijloc sau li-l pune în cap și-i trage în casă. Ei se trag deobiceiu îndărăt, dar li se dă brânci dela spate. Cumnatul de mână și nașii, după ei! Li pune în vatra focului la ogeac și le dă câte un copil în brațe, ca să se uite așa pe coș, să le fie copiii frumoși. După prânz scoate pe mireasă s'o învelească.

Lepădatul sovonului se face așa. Din ajun au luat muerile — slughinele, ascultătoarele — o strămurare, i-au pus în vârf maramă și chită de busuioc și au învăluit-o cu bete, de nu se vede până unde o apucă cu mâna. E baraiacul și cu el merg înaintea nunții. Când să se spargă nunta, ies toți cu jocul din sat afară, la margine. Mirii își iau acolo așternutul și căpătâiul, și-l pun jos, și o traistă cu pâine și o ploscă cu vin. Mireasa cu ginerele ingenunche pe căpătâiu, iar nașul îi prosteste, adică se împacă cu ei, îi iartă, și îndoae o cracă de păr, sau din lemnul ce se găsește deasupra lor, până la sovon, îl atarnă de ea și, când îi dă drumul, sovonul zboară și rămâne femeia fără. Nașa îl ia atunci și-l leagă la capul ginerelei ca o cialmă. Tot atunci frâng baraiacul.

Pe mireasă o așează acum pe bușteanul unde tae lemne — la gros — după ce au pus pe el o șa, și nașa începe s'o învelească. E „slujba“ conciiului. Conciul e făcut din lemn, îmbrăcat în cărpe, două: una, de burungiuc, atarnă pe spate, alta peste ea, pe piept, adusă pe umeri. Conciul se înfige în ceafă, ceva mai jos de moalele capului, unde părul, în locu-ăla, e făcut bont. Conciul arată ca un cerc de bani, o căciulă cu pente la urechi, de sfați, cu perușan de parale mărunte și cu rugi și dude de mărgean făcute numai țortoloașe, pe frunte. I-l pune ca un scăluș lăutarul cu arcul dela lăută și-i cântă:

Copiliță cu părinți,
 Ce-ai grăbit să te măriți?
 Că mila dela părinți
 Amănat tu ai s'o uiți.
 Că mila dela bărbat
 I ca umbra de păr uscat,
 Că când dai să te umbrești
 Și mai rău te ofilești.
 Și tu mi te-ai face fată
 Când o cânta știuca 'n baltă
 Și știucoiul pe lopată.

Nașul, după ce a fost desovonită, o întreabă: — Ce ceri, fino? — Cerem iertăciune. Nașul: — Iertați să fiți dela mine și dela Dumnezeu (de trei ori toate). Nașul dă pe urmă plosca ginerelei. Ginerele spune miresei: — Să ne fie de bine! — și bea. Ea: — Să dea Dumnezeu bine! — și-i zice:

— Aide, omule, să ne fie de bine! El: — Să ne fie de bine! Se scoală mireasa, pupă mâna nașului și nașei și se pupă și cu ginerele. După ce au băut, îi întoarce altminteri decât erau și pune pe băiat în dreapta, iar ea rămâne în stânga. Pe urmă nașul ia strămurarea, împinge pe băiat și zice: — hăis! și pe mireasă: — cea! Ei încep să meargă încet. Nașul pune pe strămurare traista și plosca, se duce și i-o dă pe la spate băiatului, și băiatul o apucă. Ii dă pușca, și băiatul trage în sus. Apoi se duc în câmp, la târlă, sau cum zic ei, la sălaş, numai ginerele cu mireasa. Peste vreun ceas se întorc. Vin la nuntă.

La săptămână se duc, bărbatul cu nevasta, la nașul, la iertăciune; la patruzeci de zile, la socri.

Dacă la Românii dintre Vidin și Timoc, a murit cineva azi'niată până'n ziua, până sara îl îngroapă. Dacă moare mai târziu, îl ține până mâine la chindie — patru după namniazi. Cum moare, îl desbracă și-l scaldă, apoi îi pune pânza pe ochi până la picioare. După ce-l scaldă și-l pânzue, îl măsură din cap până în picioare cu fir de bumbac. Cu firul face lumânare, pe obodul sitei de jurîmprejur. Lumânarea o face colac și i-o pune pe piept. La urmă îl pune în lemn de blană și-i face stâlp la cap. Patruzeci de zile o fată mare îl tămăie cu ciobul și-i aprinde statul pe mormânt.

„Noi femeile, la Joimari mergem la fântână și vărsăm apă pentru morți. Când venim dela fântână, aprindem, facem bălătaie de boji, un fel de iarbă, și o ocolim cu apă și tămăie. Tot cu apă și tămăie plecăm la grobiște, tămăiem morții și împărțim care ce are“.

În Kumbair ies femeile de cu noapte, dincolo de tabii, la balta Apostolului. Aprind lumini pe mal de jurîmprejur, iau apă cu găleata, o aruncă pe jos și se duc la cimitirul din apropiere. În urma lor, amestecate cu stelele pălpac, speriate, mici și nenumărate, în răsfrângerii de sânge peste balta incoșată cu inecații ei, hore și hore de flăcările. Iar, în întuneric, femeile se pierd în aceleași glugi de mare pocăință ale maramelor albe, către locurile morții.

Viața pe-aici se mișcă biblic, între Nunta-dela-Cana și Așezarea-in-Mormânt. Toate petrecerile pălesc și scad în fața obiceiurilor strălucite, lungi de zile și zile, cu puneri în scenă bogate, cu mândrețe de haine, cu belșug de mândări, cu nebunie de cântece și jocuri, ale nunții. Împrejurul lor, ca un cerc negru pe departe, nemișcat și plin de

coruri, a căror surdină se ridică de cum îți pleci urechea, sunt datinele morții, boceli pe mormânt cu ciobul de fum înmirezmat alături, pomeni nesfârșite, impletiri de credințe, slujbe mai mult păgâne, alte și alte cântece. Deoparte, lupta de-o clipă, într'o izbucnire veselă și scurtă, cu moartea, sărbătoarea vieții; dincolo, doamna cernită, cu împărăția ei de ceea parte, mult mai întinsă decât aceasta, zâmbitoare și fără grabă. Preoții uneia sunt bărbații; cealaltă e toată în seama femeilor, cu lungi marame albe.

Dealungul anului, după un calendar ciudat și sigur, se înșiră tot felul de sărbători, cu rituri ascunse și cu închinători discreți. Pe unele le descoperi și le poți urmări, cel puțin în ce au exterior, dar atâtea rămân necunoscute, duse din rând în rând de oameni, pe căi minunate. Ele alcătuiesc al treilea brâu de ziduri, prin care trebuie să pătrunzi în cetatea ferecată a sufletului popular, întâiul fiind cel de afară, al portului, casei, indeletnicirilor și limbei, celălalt, al slujbelor magice în legătură cu viața pământească sau viitoare, dela naștere prin nuntă până dincolo de moarte, iar cel din urmă acesta, desfăcut de ins și ingenunchindu-l, al marilor datini ale soarelui, vietăților, buruenilor, pietrei și apei. Cu cât te adâncești semnele sunt mai puține, înțelesurile mai adânci, ființele mai aeriene, simboluri trecătoare ale colectivității statornice, lăsând să se străvadă prin ele, ca printr'un nor subțire focurile cerului, începuturile ermetice cu formule de aur ale întâei omeniri. În miezul lucrurilor, ca într'un pol geografic descoperit numai pe cale de calcul deasupra unei tăceri de valuri, nu e nimic! Nimic de apucat! Bănuiești numai că ai ajuns și nu îndrăznești să te miști, de teamă să nu ieși din cerc, netras de nicio altă linie albă decât fiorul lăuntric. Iar valul te-a și dus!

La Joimari, Joi până'n Paști, umblă patru, cinci copilași la un ceas din noapte cu târna și cu dzângașul, clopotul mic dela oi. Dacă vrei să le dai ou, mări copilul și-i zici: — „Du-te că a venit Joimărica!“ Iar dela ferestre s'aude: (au venit băeții să vadă lucrul fetelor):

Chițu, Chițu'
Tors-ai cățu' ?
Două ouă 'ncondeiate,
Puse bine pe perete,
Dați-mi fata
Care n'a lucrat de Paști,
S'o pârlim.

Spun oamenii că Joimărica e înaltă, cu picioarele cât rischitoarele, cu capul cât banița, cu ochii cât sita, cu dinții ca secerea, și strigă: Chițu, Chițu...

Pe Rusalii cade vreun om bolnav. Poate care îndrăznește de lucrează pe săptămâna Rusaliilor, poate în alt fel. Dar cade bolnav dus și nu-l cunosc nici doftorii! Toromește așa și câte doi, trei ani. Cum aude un lăutar sau țuvărcar joacă singură inima în el. Se zice că a căzut căluș sau că l-a luat din Rusalii. La așa fel de om se adună și joacă flăcăii, joacă șir, șapte până la zece, cu ciumege, călușeri. Femeile care descântă și văd de călușeri se cheamă creițe. Ai cinci, șase, sau mai mulți, de se împreună, se vorbesc așa: — Ai să jucăm călușu'! Unul e vătav. El poartă ciocul, un fel de ciumag, îmbrăcat în cruci, de colea capul, în alta mâinile. Toată ceata, cu lăutari, îi dă ocol căzutu-lui, îi cântă toți pe toate părțile. Pe urmă îl iau în cergă și-l aruncă 'n sus. Au o oală cu pelin, usturoiu și apă schiartă, pe care o dau de pământ de se sparge, și pe cine ajunge apa, cade în loc mort, și îl joacă și pe el din nou. El fuge, și-l prind de subsuori, îl țân, ca să nu cadă iară. Il iau patru inși de cornul dela cergă și-l azvârlu în sus. După ce se scoală, cântă toți, joacă și zghiară: — „Scoală, bălă, scoală! Hai, hai, hai“. Cu ciocul joacă o săptămână, până Marți, și atunci l-îngroapă. Dau cu el deadura, dea azvârlita peste baltă. Flăcăii au clopoței la picioare și pin-teni. Înainte vreme se adunau unul dintr'un sat și altul din altul și jucau din casă 'n casă. Acum a început obiceiul să se strice.

Sânzienele sunt cinci zile până în Sanchietru. Atunci se culg burueni pentru leac. Dă ziua îndărăt. Arde chiatra în apă. Dacă te dor picioarele șezi în apă până în brâu, din vârsatul de zori până răsare. Te uiți tot în apă, ca să nu-l vezi pe soare lucind în cer, ci acolo în apă.

Dar ca să cuprindem în aceste câteva însemnări câte și-a ticluit și apoi își lasă moștenire un popor, ca dedare la legile firii apropiate, la legile vieții și la legile Lumii, nu se poate și nu ne-am gândit. Am urmărit numai să dăm o părere și să suflăm puțin în ceața care-l acopere.

Despre legăturile mai alese dintre un mal și celălalt al Dunărei, nu sunt multe de spus. D-l N. Iorga vorbește într'un număr din *Grafica română* (Sept. 1923) de adevăritorii dela 1694 ai lui Constantin Brâncoveanu trimiși

pe la moara de hârtie de lângă Cozia pe niște locuri «den hotarul Olteanilor» date de un boer a cărui poreclă de Dianul îl arată negustor român din Vidin. Târziu încoace, dela noi la Români dintre Vidin și Timoc, pe urmele lui Dragsin, venea în fiecare an, până înainte de războiu, un călugăr bătrân din părțile Sibiului, cu disagii încărcăți de cărți și de icoane pe care le desfăcea prin sate. Punând un fapt în cumpănă cu celălalt, parcă până astăzi ma mult ne-au fost dat ei nouă decât noi lor. Altminteri, câte un zugrav sfânt ca Meletie din Lom, după ce sfârșește de zugrăvit biserica din Stanotârn și aude de la oameni că vor să ceară cărți Vlădichii din Vidin, le zice, el dela el, să ia cărți românești dela București, că ei nu sunt Bulgari. Și cu toată împotrivirea Vlădichii la aflarea vestei, dacă s'a ridicat lumea și nu s'a lăsat, a rămas pe cum a vrut ea, nu pe cum au poruncit ceilalți. Sau câte un Iordache Tencu al lui Nică al Ancăi, mânat peste Dunăre în Cetatea ca să jefuiască, după prăbușirea Țării, nimereste într'o librărie, ia câte cărți poate, se întoarce, se pune să nvețe singur litera cea nouă, citește tot și le duce acum măcinate, prin lăzi, la cazarmă și ori pe unde îl poartă viața.

Oameni mândri, cari din nimic se pun în poară și stau împofilăți, îți spun când îi întrebi de ce femeile lor nu poartă în cap ca Oltencele sau amintești de felul cum aduc vorba, că mai nadoli sunt ei, adică neînțeleși decât alții, sau că sunt catări, adică de graiu amestecat, și că limba li se lovește mai mult cu a ovreiască -- firește și bine prins, pentru că evreii din Vidin s'au tras încoace dintr'o țară latină și vorbesc spaniola. Și-ți spun în acelaș timp mereu, cu aceleași dragi sonorități repezite la urechi, de pchiarsecă, de vghiermi, de vghier, de schiare, de schiară sălbatică, de a cherit un lucru, de chiatră, de chiept, de chieptene, dar și de piuă, pîtulă, picior, tulpină, vidră sau de birău, de cântălărie, de băt, boci, bebeacă, tuleni, gleodeni.

Lotca neagră și cu ciocul adus ne poartă acum încet dealungul malului cu sălcii și cu așezări de pescari înecate, drum de întoarcere. Iară se ridică albaștri Balcanii îndărăt. Iară sticlesc prin luncă turlle de bisericuțe. Iară se văd pe șosele de-a stânga noastră, jucărioarele căruțelor gonind, de aici fără nici un zgomot, către satele românești dela granița, românească și ea prin oameni, dintre Bulgaria și Serbia. În răspântia aceasta de popoare, păzită de cetăți, cale

de oști din zilele barbariei până astăzi cu turnuri de veghe sau corăbii de pândă, nalba a năvălit liliachie din șanțuri pe poteci și călătorul pregetă să calce sau să indemne caii. Dar oamenii s'au păstrat deopotrivă de prepuelnici și de crânceni. Zâmbetul nu vrea să se nască sub trăsnetul privirii rele. Orice gând e bănuț, orice faptă spre o mai la larg aflare, curmată. Sufăr cei loviți, și suferă și lovitorul. Nu-i nimic! Să suferă! Pentruca blestemul istoriei să poată stăpâni mai departe nedeslegat, blestemul care oprește pe noroade atât de înrudite, prin pățanii, cultură și uneori prin sânge, să se apropie prin mici îngăduiri, și să se iubească.

Peste tot stă ca un iatagan roșu cuvântul acela săpat în monumentul dela Negotin al Vâlcu Haiducului, care poate a fost Român: „Glavu dajem, Krajinu ne dajem!” sau cum l-a talmăcit cântărețul român într'o baladă culeasă de Giuglea, Vâlsan la Români din Serbia: *Capu' dau, Craina n'o dau?*

ADAUS

Cercetarea unui grup de oameni cu o istorie aparte, chiar când acea cercetare nu îmbracă armura științei și acel grup nu e mare, descopere documente care n'ar putea să intre, fără să-i sfărâme unitatea, în povestirea obișnuită. Dar unele din ele sunt prea de preț ca să fie aruncate după folosire, odată cu hârtiile de însemnări și de ciornă. Folosirea înseamnă adesea numai o scoatere de amănunt sau un control, care în rânduri nu mai are cum să apară, al unei păreri. Iar izvorul însuși clocotește de toată viața unui om sau a unei vremi. Alături de el, textul, strâns în malurile zidite ale unui plan, se strecoară aproape firav și searbăd.

Pentru înțiorarea acestui text împărtășim aci câteva scrisori, puțin folklor, o fărâmă de glosar, fotografii și hărți. Împreună cu cele două, trei desene, sunt un material brut de unde, orice nemulțumit cu ceea ce am urzit noi din el, va putea să-și încropească singur chipul și năzuințele cele mai de seamă ale Românilor dintre Vidin și Timoc. Dacă nu i se va găsi alt merit, nu i se va putea însă tăgădui că nu e inedit.

Scrisorile fac parte din corespondența Dragsin. Ele alcătuiesc, împreună cu răspunsurile și corespondența între alții, la care au dat naștere, un întreg volum. Noi am ales numai strictul necesar pentru caracterizare. Cei cari vor judeca și acest strict necesar prea mare, să încerce a găsi în text îndreptățirea. Dacă nu Dragsin însuși, ideea al cărei purtător era — luminarea și mântuirea Românilor Bulgari, prin trecerea la Unire într'un timp când Bulgaria nu exista — ni s'a părut că merită o atare stăruință. Peste aproape douzeci de ani, marele Bunea, ca alumn al colegiului grecesc dela Roma, se pregătea, lăsându-și barbă și păr lung, pentru scopuri asemănătoare prin Macedonia.

Folklorul apare și el foarte fragmentat. Din nenumăratele cântece bătrânești și de iubire, culese, am scos pentru tipar abia un mic mănunchiu. E cântecul lui Stângă, în cele trei variante, ca o creație curat locală și cu eroi locali, și e Cântecul lui Toma al Imos, pentru arătarea prefacerilor suferite, la împământenire, de un cântec venit de aiurea. Acelaș lucru și pentru cele câteva versuri lirice, pentru descântec și basm.

SCRISORI

Românii vidineni către Mitropolitul din Blaj ¹⁾.

I

*Ecselentia Vostra pré Stralucite si Enaltu pré Osfintite
Domnule Mitropolitu noua pré Endurate!*

Noi acesti fii care suntem perduti si raticiti de catra ai nostri adevarati parinti cademü la Présfintele picioare ale Mariei Vöstre ciele Parintesti si cu terbinți lacrami dintru adenculü inimii töte ca unuü pré iubitü tata va aratamü, ce prigoniri, si ce scärbe, si ce greotați suferimü noi Romanii ciei dinü Patria otomanä, dela vitregii nostri Greci, si Bulgari, carii prinü minciunile lorü si prinü orbire minții nöstre cé entunecata de dänšii ne orü tinutü legați pana inü timpulü de acumü suptü jugulü lorü cielü barbarü ci noi nemai putendü rabda ne luasemü de ganderü cie vomu facie, si nu dinu parté turcilorü, ci numai dinu a Grecilorü si a Bulgarilorü nestiindü ca mai aveamü si noi pre cineva inü lume dinü némulü nöstrü prinü care vomu puté gasi mantuire, asé darü bunulu Dumnezeü carele nu voesite mörté pacatosului, ci asitépta ca sa se entörca si viu sa fie, credemü ca au cautatu preste noi si au vazutu umilintia nöstra, si entraciestü timpü ne aduse pre aciestü cuviosü calugarü, Parintele Samoilu dinü Austriéa dinü Banatü, inu mijloculü nostru, carele presuptu ascunsü sarguinduse néa aratatu cie este natia Romana si dinu care néamü ne tragemü si de unde purtamü nume de Romani. Acesté töte nileau aratatu, si care este Religia cé adevarata si mantuitoare a nöstra a Romanilorü, nu alta afara de acésta cu Sf: Apostolicésca si catholicésca Maica nöstra Biserica a Romi intro Sf: Unire a fi ne au aratatu, si cine este tata fiilorü Némului Romanescü si Pastori Adevarati; Si de vreme cie prinü acésté töte furamü increzuti, si acésta nadajduimu ca precumü né au aratatu noua acestu cuviosü Parinte Adevaru si lamü primitu, asia ne vomu sargui si noi ca sa aratamü mai multorü frați ai nostri si vorü primi si densii Adevarulü prinu noi, Ci numai cu umilintia Rugamü Mila cea parintésca a Mariei Vöstre ca se binevoiti a lua inü bagare de sama Rogaré nöstra, iarü nu a o trecie cu vederé, ci fara întarziere prinü Acestu Parinte sa ne sfatuiti Parinteste cumü vomü puté sa faciemü ca sä aflamü mantuire de ciele mai susü aratate, adeca sa scapamü de Erarhia Grecésca sau Bulgarésca, ca sa ne mai putemu Radica odata de unde amü cazutü, si sa venimu inü Staulü cielü Adevaratü parintescü, si de va fi cu putintia saü prinü Acestü cuviosü Parinte fiindü de Maria Vöstra intaritä, sa primimu Sfanta Unire cu Biserica Romi, sau prinu altü trimisü; Si pre langa acésta totu de odata va Rugamü Enduraré Mariei Vöstre ca daca va fi cu puintia sa ne primiti patru saü cinci baeti inu Siminari macarü pre catü de scurtü timpü ca sa invetie Dogmele Religii; si pre langa acésté va facemu cunoscutu si despre acésta cumca inu Patria Otomanä inprejurul Vidinului se afla urmatöarele sate Romanesti adeca 49 de sate locuite de Romani:

¹⁾ Din Arhiva Mitropoliei din Blaj.

In Vidin Kumbairu	Kapitanovati
Kirimbecu	Mosomani
Siü	Gerti
Kutova	Dincovitzä
Stanoternü	Ciorocalina
Koşeva	Alvagiü
Gomotarti	Negovanitiu
Esenu	Ciungurusiu
Florintinü	Genzova
Novo Selo	Thianovați
Verfu	Fundeni
Rakovitia	Rabova
Baliü	Glodnitia
Bregova	Arцерü Palanca
Racilnița	Grasicovü
Kosova	Tibru Pa.
Koilova	Öréva Pa.
Zlocuté	Kodozliu
Ztirlomasița	Bucovati
Halova	Mahalaóá
Boroevati	Guzaliea
Esenovati	Labati
Birlovati	Alvá
Sapicova	
Deleina	
Bosinécu Mare	Aceste (49, şters) 52 de komunitati
Bosinecu Micü	Santu locuite numai de
Kalenicu	Romani nenorociti
Molalia	

Komuna Kóséva, Костандини Понескѣ Прѣвѣтъ, Ионѣ (necitet) Прѣвѣтъ Stanü Ispas. Vladu Ionäscu, Констандини Костандинескѣ; Dumitru Ionü; Marinu Ionescu; Lapadatu Ioanu; Ionu Badé; Iancu Ionu; Ai Enaltu Pré Osfinției Vóstre cei mai plecați fii, George Gitia; Lapadatu Dumitru; Marin Ianculescu; Cârsta Gavrilu; Никола Танаса; Георге Георгиевскѣ; Thanasie Gitia; Carsta George; (necitet) Гаврилескѣ; Gavrilü Gavrilescu; Preda Dumitru; Simionü Calinü; Stancu Gavrilescu; George Dragoti; Ион Понескѣ; Петрѣ Гранскѣ; Ionu Stanculescu; Ionü Lapadatü; Lapadata Vasile; Никола Гривану; Stanü Marinü

Thurclea

Satu Stanotornü in 6 Iunie 1867.

II

*Eccelenția Vóstra Enaltü Pré Osfințite
Domnule Mitropolitu, si
venerabila Kondistorie !*

Iată noi fii Mariei Vóstre ciei dinü Patriéa Musulmana ciei cie cu multa rávna trimisaramü pre Kuviosulü Calugarü Parintele Samoilü Sa Mariea Vóstra ca la nesite Parinți pré iubiți ai Națiunei Romane,

carei dupa cumă amă înțelesă casi iubescă Națiunea si dorescă asf. înmulți si lați credința, cu totul eramă în credinți cumca Rogare noastră va fi primita de Ecselentia sa D. Domnă Mitropolită, si prin Mariea Vóstra numai, ne vomă pătăa mantui de jugulă cielū barbarū alū Grecilorū și alu Bulgarilorū, si noi așteptandū pre Cuviosulū Parinte ca sa ne aduca faima buna ca sa ne mangaemū și sa ne bucuramū, éaru dupa sosiré parintelui inū mijloculū nostru inū locū de bucurie trebuu să ne umplemū de intristare si de durere, auziramū ca dinū parté Domnilorū canonici Rogaré nóstre inū Kondistorie cu bágare de sama fu primita; darū auzindū noi dela Kuviosulū Parinte ca au luatū ostanéla nu numai pana la Blajū la Resiidentia Ecselentiei Sale, ci si pana la Éli Potocū la E-sa, si dinū a noastră nenorocire si trista sórte au aflatū pre E-sa bolnavū intru care nu s'au pututū lua Rogaré noastră inū bagare de sama de E-sa ci desiartă sau Reintorsū la noi, ansa pentru aciasta noi nu ne desperamū ci speramū inū gratiécă cielui pré Enaltū ca daca E-sa va fi ratornatu sanatosū la Blajū, Nadajduimū ca bucurosū va lua inainte Rogaré noastră, ca nu putemū đicie pentru ca nu santemū intru Patrie anu puté plangie si anu ciere ce ne este de lipsa dela Mariéa Vóstra, macarū ca patriécă Otomana darū totusi Sultanu nu se amesteca inū credința cresitina, dinū parté Enaltimei Sale santu cresitini liberi, ca vedemū ca Rusiécă éarasi e o Patrie Straina de catra Patriea Otomana, si totusi sa sargueste a trimite Bulgarilorū bu inca si Romanilorū carti si vestminte pentru Besericile crestinesti.

Și vedemū ca Enaltimé Sa Sultanu nui opresite, asé si noi Romani ciei dinū Patriea Otomana de amū avé pre cineva dupa cumū speramū ca avemū arū lua ostenéla inū acésta privintia, adecă ane aducie inū Staulū cielū Parintescū inū Sinulū Sf: Uniri ca după cumū zicie pre scurtū inū Sinacariū, ca prinū ostanéle au infloritū Numele Sf: Parinți; dara si noi ca ciécă ce ne lipsesite Sitinția si-amū zăcutū pana la aciastū timpū dormindū cu Somnulū cielū de mórte si ne desiteptatū, totusi amū auzitū si santemū incređiuti cumū ca inū Propaganda dela Roma si dinū Lionū cresite si gatesite Misionari si i trimite inū ciele cinci parti ale Lumi ca sa vestesca pretundiné pre Hristosū cielū Restignitū ca si ciei cie nu lau cunoscutū selū cunóscă — darū la noi nu e vorba despre anu cunóste pre hristosū, ci numai despre ane desbina noi de Erarhiécă grecésca si Bolgarésca, si sa venimū inū Staulū cielū adevaratū parintescū, adeca inu Sinulū Sf: Uniri cu Sf. Maica noastră Beserica Romi, caci cine au venitū la noi vreodată din Austriécă sau din Frantia sau macarū, si dinū Italia ca Misionari ca sa ne propoveduésca noúa credinția cea adevarata a Romanilorū sia fi intru Sf: Unire cu Roma; Așé dara noi cazindū la Sf. Picióre ale Mariei Vóstre cu umilintia va Rogamū ca si inū ceécă lalta mai nainte trimisa si acuma insotita scrisóre va Rogamū ca sa bine voiti a lua inu bagare de sama Rogaré noastră si a nu o trecie cu vederé, antru care si santemū incređiuti ca ai nositri pré iubiti Sf: Parinti dinū catū a fi cu putintia nu voru trece plangeré noastră a filor sei cu vederé!

Si ramanemū asiteptendū cuvinciosulu Respunsū inū
cielū mai scurtū timpū,
Ai Mariei Vóstre ciei mai plecati fii.

КОНСТАНДИНА ПОПЕКСЪ ПРАУТЬ, ИВНА (нецитет) ПРАУТЬ. Стара

Ispasu, Vladu Ioanŭ, Костандинъ Костандинескѣ, Dumitru Ionu, Marinu Ionescu, Костандинъ Бадѣ Логофитѣ, Jancu Ionŭ; Ionŭ Bade — Satu Kosieva.
 George Gitia; Lapadatu Dumitru; Marinŭ Ianculescu; Carsta Gavrilŭ; Thanasie Gitia; Carsta George; Gavrilŭ Gavrilescu; Preda Dumitru; Simionŭ Calinŭ; Stancu Gavrilŭ; George Draguti; Ionu Stanculescu; Ionu Lapadatu; Stanŭ Marinŭ; Lapadu Vasilu, Ciorbagi; Nicola Tanasescu, logofăt. Пятръ Станескуесѣ Iwan Понескуесѣ; (necitŭ) Парханаескуесѣ; George Georgesco, Logofetu; Ionu Preda.

Thurecia
 Satu Stanoternu in 20 Iuliu 867.

P. Samollescu Scriitor

Popa Dragsin către Episcopul de Oradea-Mare. ²⁾

III

*Illustrisime si Enaltu pré Osfinçite Domnule Episcopu
 pré graçiose Parinte.*

Iată eu subu skrisu serutand S. Drepta em cieru ertare pentru ka nu vamu an kunostinçatu nimika pana akuma, dara akuma va faku kunoscutu M: vostre despre kalatoriéa nóstra dela Orade pana la Widdinu Turcli, veçi sti Ilustritatea vóstra ka dupa ce ne am apropiéatu an parté lokului prinu Ţiara Romaneska nearu pusu Bulgari obstakole pela tote drumurile ka sa ne prinda sa ne faka rau, daru nóua fakandunise kunoskutú amu ankugiuratu pre alte lokuri si damu lauda lui D:đieu ka ne skapatu dinu manile loru, dara noi fiindu en kalatorie la Mariea vóstra Bulgari aru avutu timpu andemanateku si aru antrebuinçatú destule minciuni si hule asupra S: Uniri ka sa desmante pre Romani đikandu ka le vomú skimba legia si le vom strika posturile si altele mai multe: destulú e atáta ka prinu tóte minciunile loru D:đieu a vrutu aséa ka andata ce am agiunsu akasa la Stanoternu amu fakutu Satu jumatate unitu, si trimeçandu noi ómeni ankrediuți de ai nostri prin sate ka sa vestéska adevaru si se spue kum ka dansi santu uniçi ku Beserika Romi; inú 16 Mai v: n: ne au postitu Preotu si iudele dinpreuna ku alesi, dela unu Satu Esenu ka sa mergemu sai primimú la unire si an 17 Mai am mersu akolo si ému primitu satu ku Beserika ku totu si Preotu Petru Stanú, și avemú sperare ka se va laçi uniré inu Bulgariéa; daru totú de ódatá va facemú kunoskutú M: vóstre ka am avutu aicéa inu Widdinu unu konzulú némçi naskutu din Wiena ku numele Adolfú Siulçi omu forte bunu si ku sufletu mare si iubitori de laçiré Religii katolice kare mau si fostu ajutóru la tote ostanelele mele, apoi akuma din Ordinú Maestatei Sale ne a spusu ka are sa mérga de aicéa la Egipetu de Konzulú, si néa spusu ka aicea ose vina konsulu unu Serbú ku numele Theodorovitsi kare au fostu kançleru la Beligrad in Servica, pentru care noi cu umilinça rugam graçiea Mariei Vostre ka sa bine-voiçi a mijloci la Maestéa Sa ka să ramana totu acestu konsulu kare au fostu pana akuma in Vidinu ka

²⁾ Din Arhiva Episcopiei greco-catolice Oradea-Mare.

daka va veni acelu Konsulu de Serbu atuncèa numai avemu nici o sperare de a se face unire, asèa daru eu vă rogú pre Ilustritatèa Vóstra ka fara de nici o anterđiere se faceçi kunoskutu Maestatei Sale ka sa nu stramute pre D: konsulu dinu Widinu kaci de astaci in diece diile are sè se duká dinú Widinu, si va façemu kunoskutu ka la turkiè este pace.

Stanoternu 5 Iunie 1868

Alu Mariei-Vostre celu mai plekatu supusu fiu

Гаврила Апарин

Misioner, конст:

IV

*Illustrisime si Pré Osfinçite Domnule
Episcopu nouă pré graçioase Patrónè
sărutu Sfanta Dreptá!*

Eu subu scrisu, va facú cunoscutú Mariei-Vóstre, ca dela retornarè mé de Pesita amu luatú ostanèla énu privinça Scolei dinu Stanoternu si pana la Blaju la adunarè care sau fostú adunatú pentru votarè Mitropolitului, sperandú ca voi folosi cieva pentru scola daru zadarnica mau fostu ostanèla, si mamu dusú si pana la Gerla unde earasi sau fostu adunatu o alta soçietate de membri. Si dinú partè Mariei-Sale Domnului Episcopu I: Vancè mamú antorsú mulçamitú inu Turciea daru catu pentru poporu nostru va facu cunoscutu ca sa afla bine daru este forte suparatu dinu partè Bulgariloru cu desmántarè, daru fiindu ca eu mamu dusu singurú de ame buna voinça la Romani din Turciea numai pentru ravna si Zelú care lamu avut si elú amú spre Naciunè nóstra Romana si spre laçirè religiei katicie, nui voiú parasi nici odata, pre Romani sau fii nóstri ciei ratiçi, macaru de oi suferi pre cumú si suferu, vazinduma de multe ori strantoratú si de primejdií inconjuratú ca Oaèa spre jungiere, sau spre darapanare inu mijloculu a multoru lupi salbatici. Si asea ne avandu catra cine samu aratú durerè, ma mangai inu scarbele mele, si speredií inu graçiea celui pré analtú ca nu ne va lasa ca sa fie Naciunè nóstra róaba Sclaviloru si inemicilorú nostri Greci si Bulgari; Numái D:zeu salu traéscu pre Sultanú Azisú, si pre toçi vezirii lui, antru mulçi Ani fericiçi, ca dansii Patrónèdia Naciunè Romana si dinu partèa Turciloru avemu pacie si aparare: daru Illustrisime Domnule Episcopu Recomandaciè care maçi dato M:Vóstra catra Konsulu Françoiescú eamu dato in 15 Octoberu pentru ca sa ne priméscá Françiea subu Protecçiea lorú, si cu cielu mai mare respectú au primito D: Konsulu, si cu mulçamita vau salutatú pre M:Vóstra, si asè mau spusú ca in 17 Oktoberu o va trimite la Menistorú Françoiescú inú Konstantinopolú; daru mie mau disu ca indata sa va scriú M-Vóstre si M-Vóstre si M-Vóstre fara de nici o interđiere sa scrie aci la Ambasiaderu de Franciea in Konstantinopolú o asemené rogarè sau recomandacie ca aceia kare maçi dato in Pesta catra D. Konsulu; ca sai priméscu pre Romanii Katolici dinu Bulgariea subu

Protecția Franței, daru nu pentru totu Katolicismu din Bulgaria, ka katolicismu din Bulgaria are Protectori pre Austria; ci numai pre Românii Katolici si nu au Protecție pana acuma, daru nici nu voescu sa fie subu alta Protecție afara decatu subu Protecția Franței; daru asé mau zisu Illustrisime Domnule Konsulu Franțiodiescu dinu Rusitucu ca catu sa pote cu un césu mai nainte sa scriéți la Menistoru Franței in Konstantinopolu, Si mé zisu Konsulu Franței dinu Rusitucu ca daca vomu avé norocul sa ne primesca Franția subu Protecția sa, vomu fi fereciți kaci ei ne voru face tote ciele trebuincióse, Scole si Beserici si ori cie va fi de lipsa poporului Roman pre tote le voru plini. Si asia va rogu Illustrisime Domnule ca pre unu pré bunu si Sfantu Parinte ca sa binevoiți fara de interdiere sa trimeteți la Konstantinopolu aceste mai susu aratate, si véci sti si acesta ca Konsuli Austrieci nici de cumu nu grijescu de Religiá Katolica din Turcia.

Viddinu,
28 Oktober 1868

Alu M-Vostre cielu mai plecatu fiu

ГЛАГОЛА ДРАГСИН

(pe lungul hártiei)

Si ramanem asiteptandu Parintesculú respunsu in cielu mai scurtu timpul ka sa stim si noi cie sa respundem D. Konsulu!

Popa Dragsin către Mitropolia din Blaj.

V

Exellencia Vóstra pré Gracióse Domnule Arhipastori sarut Santa Drépta.

Prin acésta va facú cunoscutú, ca să bine voiți a lua in bagare de Sama Umilita mé rógare... cumca Missiuné de Viddin caré sau Administrat pana acum de Maritulú Vicariat Apostolicú din Bucuresiti are in Viddin Mahala Kumbair 700 de Suflete de Romani Unici, si cu ce sant afara dela sate em pregiuru Viddinului 3000, si 200 de Suflete, si acésta suma este de un restimp Unita, dara de nou nu au fost cu potincia de a mai primi la Unire pentru ca Administratoru nostru pré puçin au grijitú pentru noi, dara promisiuni si Epistóle am capatat de ajiuns della Maria Sa D. Episcop Anton Iosif din Bucuresiti; Si vaði ca din promisiuni nimica nu sau plinitu până astăzi, pentru a ceá dorere de acest trist exemplu, ca nu era destul Unui credincios Argatu an hólđa séu Viea D-lui sau a porta greotáté Sarcini si diadufulú díili, nu mai si pentru de séara sa grijiasca, ca cie va manca si unde se va Odihni... dara eu ca unulú cemú iobescu naçiuné si Voescu cu ansatare ami laci Religia tóte le am suferitu, ca la cé mai depre urma Candu cautamu ma Vedém asea de stramtoratu catu am lipsa si traiu Viecii, precumú si pana astăzi... pentru care sant ancredinciatu ca si Maria sa Domnu Konsul c. r. de Viddinú dupá cum este va va adeveri! Anse eu prelan-sa tóte acésté nu ma desperedi, ci speredi an grația celui atotu

potintc, dupa disa Profetului ca candu santem parasici de Omeni atuncia Dumnezeu ne vine atru ajutoru nostru pentru ce cu am prepusesem an minte, si im pironisem an inima, cumca ar fi de lipsa a face O Santa Kiasa de rogaciune Romanilor Unici din Vidin, pentru care din Sfatul D-lui Konsul am luatü Ostanela a mergie la Viena fiind recomandatu de Marića sa catre Exelenciile Sale Domni Ministri an privinća unui ajutori de bani, pentru radicare acielui mai sus aratatü Sant locasiü, precum amu si fostu cu Clarisimul Domn Grigorie Silasiu la mai multe locuri an Viena si chiar singur Domnia sa entru-o audienća ce au avutü la Maestatea Sa au datu una suplica an numele nostru pentru rescumparare placiului Beserici din Viddinü pré care am si capatatu-o della Maestate Sa Amparatulu nostru prin Domnul Konsul 208 de Galbini austrieci, cu care am si platitü placiü Beserici, an 20, Novembre c. n. si avem Kontractu la mana nöstra an Konsulatu si totu prin Ostanelle aciestui barbatu cu sufletu Mare Klarisimului D. Gregorie Silasiü, ni sau prezentatu din Viena O santa Crucie, pentru mangaere poporului nostru, pre care nam pututo radica nici pana astadi, din cauza speselor... — Si fiindu eu anü Viena vam trimisu Exelenciei Vostre una rogare iarasi prin domnia sa Clari: Domn Gr. Silasiu! dela care am si primitu mangaitorul resultatü, totu prin Domnia sa, — pentru care am fostu förte aplecatu a mulcumi pentru töte promisiunile Exelenciei Vöstre, cumca Exellenća Vöstra della buna Voincia si din ravna care aveci catra poporulu Romanü, cu multa aplecare si cu caldurösa inima si cu Arhipastorésca andurare san-teci gata spre a ämbraçisia Missiuné de Viddin a o Administra Exelencia Vöstra, — Si totu prin D-sa sant ancunositiñciatu, cumca Exellenća Vöstra aci facut O colecta an Arhi-dieçesa pentru Zidiré Besserici din Viddin anca aci dat ändemnu si Altor Domni Episcopi ca se faca asemené fapta an Diecesele Mariilor Sale, — pentru care eu sarutu Santa drépta cé Arhipastorésca, si pré frumos mulciumescü, Umilitu radicanđumi Ochii Sufletului meu an susü, Zicü, ca acésta Santa si stralucita fapta care aci facutu-o, si anca vreçi a face Exellenća Vöstra, Cieru sa o ancoronedie, dar cie am audite despre Maria Sa Domnul Episcopü Alexandru Dobra ca nau voitu a facie kolecta an diecesa Mariei sale, — ci au amputatu au contra mé ñicând cumca sant antors della Santa Unire. — Acésta este pré lamüritu cunoscutu Mariilor Salle Domnilor Kanonici din Blasiu pré cum cu singur am declarat cauza si nengrijire caré era pré timpulu aciela la poporul Unitu din diecesa Lugosiului,... — clar veçi sti si acésta Exellenća vöstra, cum ca Domnul Secretar Olténu pana am fostu an diecesa Lugosiului mau fostu cielu mai mare contrari, si ne anpacatu inimicu, pentru am si fostu silitu am parasi patria... — Si pentru acesta creçi ca Domnul Episcopü nau voitu a facie Kolecta, dar si acesta veçi stio Exellenća Vöstra, ca Patrića am parasito, dara despr credinća sa nu fie una ca aceá, nici Odata antrecestü seculu trecatoriu. — dara despre antrebare ca ce sau facutu cu carcile date dela Tipografia Metropolitana acélé carçi le am anparcitu la pruncii poporului nostru, dintre care mai avem si ne date pana astadi, dara carcile cele pentru trebuinća Beserici le am datu an dar la Beserica din Rabova si eu am ramas an lipsa de carçi la Viddin pentru care va rogu de veçi bine Voi am trimite un Tacám de carçi la Viddin, pentru Kapela nostra.

Si iarasi va facu cunoscutu despre acésta, cumca Anu trecutu totu

am mai capatat cate ceva bani della D-nul Episcop din Bucuresitã macar ca nu am avutu lefa hotarãta, dara pre Anul acesta 869 cu o vorba nu am capatat nici unu craiciaru... apoi cum potu eu sa traescu, fara spese antracestu locu de strainatate... Si Kasa me este fõrte Gré dupa cumu este Obiceiul in Orientũ, ca unul care portu acestu felu de misiune trebuie sam fie usia descisa pentru fiesite cine... — dara cu poporu care au trecutu Santa Unire avem anca si patru Preoçi la Sate dintre care trei ar primitu Santa Unire de doi ani, si anume Kostandin Popescu din Komuna Koséva, si preotul Petru Stan, din Komuna Isenu, si preotul Stancu Pavelu din Komuna Stanotern... dar Preotul Dimitrie Petrovitsi, sau antorsu la S. Unire numai la 7 October Anu cur. Acesta e de naçiune Bulgar an Komuna Csiungurusiu. Si mau promis Domnul Episcop din Bucuresiti ca si acestora le va facie lefa hotarata spre mangairé lor. si pentru Dascalu meu dela Beserica si vasi ca nici aciasta nu sau plinit pana astadi cáta cu ce angrijire au fost Administratoru nostru pentru Misiuné de Vidin... dara eu pré umilitu rogu andurare Arhipastoresca, ca de va fi cu putincia ane facie Cieva ajutor spre ane poté plini lipsale antracésta iarna, mai nainte pana cie se vor anregula cile lalte tóte,... si amu fõrte de lipsa a veni pana la Exellencia võstra, pentru hirotonia fiului meu Petru si din cauza spelorulu nu potu veni, dara dem va veni Andemana voi fi silitu a veni, pentru care raman asiteptandu parintesculu rezultat an ciefu mai scurt timpu!

Allu Exellencie Võstre cel mai plecatu si supusu fiu

Viddin la 14 December 1869.

Samoil Dragstu
misionar g-katolik.

VI

Exelentiei Sale și Prea Venerabilului Consistoriu Metropolitanu!

Umilitu subscrisulu veniu inainte cu celu mai profundu respectu si facu cunoscutu, cum cá poporulu nostru dein Turcia, dein judeciulu Vidinului, cela ce s'a intorsu catra Santa Unire se afla bine si in pace si catra celea siapte comune, cu 4000 de suflete, 4 baserici si cu 4 preoti adeca: *Stanoternu* baserica cu preotulu Stanu am primitu in 1868 Aprilu 25. *Cosiava*, baserica cu preotulu Constantinu Popescu am primitu in 1868 Aprilu 28. *Iesenu* cu baserica si cu preotulu Petru Stanu i-am primitu in 1868 Maiu 5. *Ciongurusiu* cu baserica si preotulu Dimitrie Petroviciu am primitu in 1869 Iuliu 9. Acestea suntu comunele numai cari au baserici si preoti de cari se arata fora de celelalte comune ce nu au baserici si preoti.

De nou in acestu anu 1871 am intorsu la santa unire 18 comune in cari suntu 11,000 de suflete cu 6 baserici si cu 6 preoti adeca: *Cibru-Palanca*, baserica cu preotulu Stanu Ionete i-am primitu in 1871 Aprilu in 6. *Rasova* baserica cu 4 preoti, preotulu Valcea Petru, preotulu Angelu Ilie, preotulu George Todorovu, preotulu Stretcu Dumitru, i-am primitu in 1871 Iunie 9. *Cerniveru*, baserica cu preotulu Dumitru am primitu in 1871 Iunie 12. *Dervis Mahala* cu baserica am primitu in 1871 Iunie 12. *Carabagiacu* cu baserica i-am primitu in 1871 Iunie 16. *Memisioiu* cu baserica noua, care inca nu e gata nece santita am primitu in 1871 Iunie 18. Sau facutu cunos-

cutu adeva numai despre comunele ce au biserici și preoți ; dar acesti preoți plinescu datoriiile celea cuviintioase ale legei și pre in celealalte comune, cari nu au preoți și biserici, suma de suflete pres-te totu in aceste 25 de comune este de 15.000 mii de suflete si pre langa aceste tote m'am serguitu de am cumperatu unu pamentu in Vidinu cu 208 de galbini austriaci in anulu 1869 Octobre 22 (pre-cum se vede in doc. acclusu) ca se aiba și religia nostra proprietatea ei ; unde pre acestu pamentu am facutu unu monumentu și am pusu pre verfulu lui o cruce in Noembre 1869 ; și totu in acestia luna am facutu o mica capela de lemne și am împodobit'o cum am pututu in care se mangaie 530 de suflete de Romani, dar acestea leam adusu tote inainte, pentru a vă convinge de adeveru ; că suntu unii deintre parintii și fratii nostri, cari s'ar mai increde că este ceva unire in acelea parti orientale, pre unde mi-am pusu tota virtutea si mi-am sacrificatu vietia mea, dar partea cea mai mare se vede a fi la indoire despre ce crede adevverulu acesta.

Si facu cunoscutu si despre acesta că dupa mergerea mea la Vidinu mi-au facutu Eminentia Sa Domnulu Episcopu Antonu Iosifu Ploimu dein Bucuresci o subventiune destinata de 5 napoleoni de-auru pre luna si pentru inchiriarea casei deosebitu 2 galbeni pre luna si la daschali au datu unu Napoleonu la luna pre care mi au tramis-o Eminentia Sa la tempulu cuvenintiosu pana a fostu in Bucuresci ; dar dupa plecarea Eminentiei Sale dein Bucuresci la Constantinopolu au remasu locotenentu Maria Sa Domnulu Vicariu Ionu Petru dela Cruce, care m'au tramisu numai celi 2 galbeni pentru inchiriarea casei : dar dein stipendiu meu celu mai susu aratatu de 5 Napoleoni la luna nu mi-a nece o para pentru anulu 1869 si de pre anulu 1870 erasi asemenea 7 luni nu mi a platitu ; pentru care pre 19 luni am a primi 95 de Napoleoni dela administratorulu dein Bucuresci. Si candu cercam leafa mea mai de multa ori prein epistole dela Domnu Vicariu mi respundea Maria Sa că va veni Episcopulu mane poimane si mi va plati dupa cum se vede prein tote oficiösele epistole, celea dela Ordinariatoru precum dice si in epistola de sub numeru 389 dein anulu 1869 Octobre 2. „Credintia si curagiu ! că aveti se ve capetati leafa fara amenare pentru totu anulu 1869 si se nu ve impucina-ti că candu suntemu parasiti de omeni atunci devine D-dieu intru ajutorulu nostru“. Bine, ar fostu frumose cuvente, am multumitu ; inse in fapta nece pana astăzi nu sa plinitu.

Er dupa venirea Domnului Episcopu Ignatiu Paulu in Bucuresci am fostu la Prea Santia Sa, la buna cuventare si i-am aratatu cum stă poporulu unitu in misiunea Vidinului si atunci m'am adresatu catra Maria Sa a-mi cere leafa cea mai susu aratata care nu am primit'o dela Vicariu pana la acelu Tempu, si rezultatulu asia i-a fostu că nu recunoste nimicu de celea ce au fostu mai inainte de venirea sa in Bucuresci, ci de nou miau destinatu subventiune de 6 napoleoni pre luna, pre carea a si inceputu a mi-o da la anul 1870 dela Octobre pana la Februaru anulu 1871. Era dela Februaru si pana acum nu mi-a datu nimicu, care dupa dreptate se cuvene se-mi de pentru 8 luni, 48 de napoleoni si pentru celea mai susu aratate 19 luni 95 de napoleoni, care se vede că este suma pentru 27 de luni are se-mi de 143 de napoleoni pre cari mai de multe ori i-am cerutu la Santia Sa si nece in unu timpu nu vrea ca se me despăgubesca, ci spune Maria Sa că este Episcopu latinu dar nu este de ritulu greccu si pentru acea nu vrea că se-mi platesca, dara eu nu

me potu latinisa pre mene si pre acelu poporu de 15.000 mii de sufletete pentru interesulu acela ca se-mi pociu castigá leafa, care mi-a oprit'o Maria Sa si nu vrea se mi-o dé, dar' tristu esemplu de o fapta cá acea dela unu Prea Santitu Episcopu, ca se-nu lu mustre semtiurile sale de a recugetá ceva mai de parte dar de credemu ca este ceriu si cene-va cá se-lu domnesca, va fi vediutu dorerea, asudarea, si alergarea mea diua si noptea flamendu, setosu, golu, in lipsa fora de a ave nece de in vreo parte vreo sprigiona in nesuferitele scárbe si in mare nevolia ; ba ce e mai multu vietia in pericolu pre totu momentulu, inse nece acestea tote, nu au pot utu a sta in contrarivnei miele, ca se-me inspaimenteze despre a-mi stinge caldura ce am avut'o pentru mantuirea natiunei si latirea religiunei mele ; dar servulu, care a portatu greutatea sarcinei si a suferitu zedufulu dilei semenendu si secerandu in holda domnului seu apoi cu durere ar fi cá ser'a se nu si primesca denariulu. Dar eu pentru cá nu mi sau tramisu leafa la tempulu seu nu m'am desperatu si se-mi fiu parasitu credintiosii, cá am fostu de securu cá leafa, care mi sa destinatu de catra administratoriu fora smentela debue se-o primescu macar de a si veni ceva mai tardiu pentru acea eu fiendu in lipsa m'am imprumutatu dela facutorii de bene in 27 de luni cu 600 de fl. mai inainte pana a nu veni domnulu episcopu Paulu si 100 fl. in acestu anu.

Si deosebitu de acestea 700 fl. chiria casei este neplatita pentru 8 luni, 8 lire turcesti si cu acestu feliu de conditia me am imprumutatu intru celea 27 de luni cu cea mai susu aratata suma, scriindu cá am se primescu dela administratorulu dein Bucuresci 143 de napoleoni si am fostu incredintiatu, cá am de unde intorce la aceli facutori de bene adeca de in leafa mea. Dar acuma vediendu cá se apera si cu definitivu se lapeda acestu administratoru de a nu me plati nece de cum nemica, ce am a face eu acum ? si unde me voliu duce ? Si catra cene voliu plange eu astadi ? si se credie ? cá se potu aflá gratia si mantuire dein aceste periculose detorii, care mi le au asediatu pre capulu meu Santulu Episcopu Paulu, cá se me scape dein trensele ; dara eu aceste imprumutari nu am cheltuitu in carciune si pre la locuri necuvenintiose ci vai am plinitu lipsele amblando in privintia interesului latirei Santei Uniri. Asia, dara eu acuma umilitu rogu bunatatea cea parintiesca a Exellentiei. Sale si a Prea Venerabilului Consistoriu Motropolitanu, deca am credentia de celea mai susu aratate, si deca se pote ajuta-ti-me in casulu acesta a' éra de nu se pote se-me ajutati imprumuta-ti-me cu 700 fl. cá se-mi potu plati celea mai susu aratate detorii, si cu 8 lire. Ca se potu plati chiria casei pre 8 luni, si erasi rogu cá se nu me treceti cu vederea cá intru alte parte nu am unde me duce afora de catu numai la gratia cea parintiesca a strabunului nostru Patronu dein arhi-dieceasa Blasiului in Ardealu. Speru cum-ca umilita mea rogare nu se va trece cu vederea.

Alu Exellentiei Vostre si Prea Venerabilului Consistoriu Metropolitanu, Cel mai plecatu si supusu fiu

Blasiu 14 Octob. 1871.

Samoil Dragsinu

Misionar Apostolic si paroch in Viddin.

VII

Prin acésta facú cunoscutú, cum cá dupá primire Ordinului Exelentiei vóstre mamú radicatú din Viddin, si amú predatú Kapacl

acea care prin multa mé Ostanéla am facutu-o pentru Romanii-
 Uniçi și cu ce au avutu in launtrulü ei și cu Potirulü meu, la Preotulu
 R. Kath din Kalafatü anume Bartolomei Pantaleoni, la 24 Iunie le
 am datü in primiré lui! dara eu ma aflu astazi in Romania la unu
 satu anume Golenci apröpe de Kalafatü; și am vrutü mai de multe
 ori ca sä viu la Exellençia Vöstra, ansa din cauza speselor nu am
 potutu veni! dara veçi ști Exellençie. ca pe norociïi mei fi, namü
 potutü sai scotü din Vidin, fiindü ca santu Zalogü saü amanetü la
 Turci, ca pe lângä toate ca am vindutü Moșiea fiilorü miei, care
 facea preçi de trei mii de fiorini, V: A: amü datu-o numai in două-
 sprezece sute de fiorini, care eam prefacutu in două sute de Galbini
 Imparatesiti, și éam datü acolo la Turci unde am fostü datori, de
 mam plinitü lipsa cielorü necesari pentru traiu vieçi, in cei trei ani,
 candü nu miam primitü léafa ficsata, eu carele ma aflam Intra cielü-
 locü pentru Propagaré S: Uniri, si totusi cu cele două sute de
 Galbini nu am pututü împaca, ci amü mai ramasü cinzeci de Gal-
 bini datori anca, pentru care se afla copii mei ca Robi acolo in lipsa
 mé. — Așéa dara Exellençie éata ca vazi cu Ochii aceia care nici
 prin minte nu mia trecutü, ca in locu de a vedéa eu mîngaere dupa
 tôte ostanelele mele care le am suferitu in șapte sau optu ani de
 zile, Acuma ma vazi prigonitu și bajocoritü, fără de a stii din care
 cauza miaci Ordonatu ca sa esu afara de acolo, dar acesta este fru-
 mosü Exellençiei vazi ca este judecatü dupa dreptate mulçiamescu,
 ca eu am curacitu unu locü de maracini ingimpatori și Patulü este
 asiternut, ca se sa ducä altul, vrednicu și demnü de lauda,
 sa se odihnésca, si sa domnésca intracelu locu care eu lam pregätiü,
 darü de bine voiçi ca sa viu mai de graba la Blasi, sami trimitä
 Administratorul din Bucuresiti despagubiré, ca sami potü scöte
 Copiü din Viddin din minile Turcilor, și atuncé voi poté veni la
 Blasi fara nici o impedecare, apoi D. Episcop din Bucuresiti sasi
 plinésca scopul säu, — pentru care Umilitü rogü bunätatea Exellen-
 çiei vöstre, ca acésta rogare a mé sa nu O trecieçi cu vederé, ci
 fara întârçierc sami trimiteçi cuvinciosulu resultatü, pentru ca ma
 gasescu aicéa intracestu locu murituri de föme.

Allu Exellençiei vöstre umilu și plecatu fiu

Samoil Dragsin

Komuna Gollenci Maglavit in 20 Iulie 1872.
 Romänia

VIII

Umilu subu scrisulü prinü aclasta facü cunoscutü, cumü ca dupa
 Binecuvintaré Ecselentiei Vöstre care miati datu-o prinü D-lü Secre-
 tarü, amü venitu la Kalafatu, si aby amü ajunsü pana astazi in 12
 Novembre, din cauza cá miarü ostänitu chaii. Si ma voi întârziia
 aicea încä, vreo 8 zile spre a se mai odihni. Si retornaré amü va
 fi la Santa Monastire preste Orsiava priinü Banatü, pentru ca
 aveni dreptü peste Munti Romanii nu potü căci este chaléa pericu-
 löse; Simu pare förte rău caci maü ápucatü unu timpü contrari
 calatorii, caci pacéa ningie, darü dinü citüm va fi cu putintia eu
 ma voi sili batarü catu de tarziu spre a ajunge la Monastire.

Alu Ecselentiei Vostre celü mai plecatü fiu

Kalafatu 12 Noembre 573.

S. Dragsin
 Administratorü

IX

Dupa ce cu ajutorulu si puterea lui Dumnezeu, intrun intervalu de 9 ani ca Misionarü luandü sortea apostolica in partile Orientale, si aiciasta cu atata succesü inbucuratoriü, in catü locuitorii Romani dinü partile Viddinuluï, in numer la vreo 52. comune in care se afla vre-o 18.000 de suflete primira S. Unire cu Beserica Romei, si pe zi ce mergea se immultia poporulü.—

Dara dorere prin intrigile si tote apucaturile celoru voitori de räu, si contrarii ai Santei Uniri si pote Dumnezeu le stie, alte cause inca, fusei silitu a parasi acelu poporü credinciosü.

Acuma de presinte numai de catu primii una Epistola forte magulitore, prinü carea me roaga ca cu oru ce mijloce se ma mai intorcü odata la dansii — sau daca nici de catu nu — atunciä sale respundu dupa cum me vor erta inprejurarile. — Va veti indura Escellentia Vostra a o vede aci subu aclusa.

Starile mele inprejuru si respectiva familie, ce o amu numi concedü nici pre una cale se primescü asemenea misiune.— Altü cumu respunsu mangaitoriu dupa cum se recere nu sumu competente ale da.

Dinü care motive vin cu tota supuneräa a cadea la Parinteasca gratie a Escellentiei vostre rugandume ca se va indurati amu consulta in privintia aiciasta, cu care se pociu da deplina mangaere aceluï poporu.

Totu deodatä emi iau indrasneala ame ruga ca semi pardonati daca indrasnescu dupa modesta mea opiniune a aduce ceva amintire Escellentiei Vöstre de ore ce acelu poporu dupa cum se vede din aci alaturata Epistola au forte mare aplecare catre persoäa mäa. Altu cumü pe langa tota buna mea vointia ce o amu catre dansii, nu sum in stare ca se ma hotarascu la asemenea.

Aru fi de doritu ca spre mangaerea acelora sa se afle un individü plinü de religie resolutu, care apoi in persona mäa lasi introducä in loculu meu. — Carele apoi lucrandü cu unu zelu apostolicu, peste putinu tempu amu casitiga unu poporu numerosu inu Orientu.

Si fiindu ca aiciasta nu este in poteräa mäa — indrasnescu a cadea la Parintesca ingrijire a Escellentiei Vöstre, ca pentru apararea, mantuirea sufleteloru, si casitigaräa aceluï poporu, se binevoiti a dispune präa gratiosü, ca oru cumu sä se resolvedie un barbatu espertu atatu in poterile corporale catu si spiretuale. — Si care ca atare se fie demnu de aceiasi inalta chemare, fiindu totu de odata credinciosu si sultanulu Domnitoru — care dupa esperintia ce o am facutu eu forte multu partinesite pe Greco-Catholici — Si asiä saru potäa casitiga una Beserica Gr: Catholica in partile Orientulu.

Carele pentru indrasnirea ce o facü si in comoditidü cu aceste simple siruri sperandu bine cuvantaré Escellentiei vostre asiteptandü parintesculu resultatu sumu

Allu Escellentiei Vöstre prä plecatu si supusu servu

S. Monastire dela Stramba Fizesiu
14 Noember 1874

Samoilü Dragsin
Ero-Administratoru

X

Prin aceasta umilitu vin avä face cunoscutu si de odatä avä descoperi totu adeväru despre care stiu präa bine cä Escelenäia vösträ

niçi intrun tipu nu vă veți indoi ca on Locotinentu al Mintuitorului nostru Isus Hristos și povățuitori adevăratu alu Turmei sale ței Cuvintătore. La care sper la Grația țeă Parintească și nu potu zice că nu veți simți durere in sincerile simțiri ale Ecselenției-vostre dupa țe visau descoperi intimplarea. La anu 1873 subtu Numerul 2.342 la 23 Augustu de cătră Ecselenția vóstră și Santul Consistori misau incredințiatu și Conferitu Santă Manastire dela Strimba Fúzeșului de a o administra eu și numai decātu in 25 Augustu mam dusu la Manastire și am Slujitu Domnului in Oltariul cel Sântu al lui cu tótă virtutea și Evlaviea și simțirile mele in cătu mau ajutatu Dumnezeu și Poporul cel bine credințiosu cu folositoare Ecsemple Sufletești lám Mângaeatu. Dară nu așa după cum uni și alți din invidie vau informatu pre Ecselenția vóstră și Santul Consistori despre mine cu Adeverinția falsă burfeau contra mea spunându-vă că eu facu una și alta in Manastire la care ați crezut dar acuma pôte pricepe fieste cinc că cu nedreptate și fara de nici o bagare de seamă am fostu scos și alungatu din Manastire la care din Anulu 1873 pană la anulu 1881 multu mam sirguitu și sudori am varsatu pană am renoitu Apoletele, A planta arbori fruptósă de multe feluri Și a renoi Padurile pre teritoriu Manastirei. Apoi la cea de pre urmă după merite iată preți de mulțumită ci im dederăți ordină nici in tótă Arhiedetieza nu potu capăta vreon binoficiu. Atuncea prin Domnu Protopop al Clujului meam cerutu dela Ecselenția vóstră și Santu Consistori să bine voiti am da Literile Dimisionale la care nu ați vrutu a mi le da atuncea ce am avutu de a face de cătu am trebuitu sa mergu la Reverendisimul Domn Protopopu in Cluju sam țe sfatu țe am aface că Arendașu care au cumparatu Manastirea pre arenda șau adus Slugile care ii pazescu Ezi la Manastire casă pótă ródé Lăstari de Pomi roditori care iam Plantatu eu in 8 ani de zile apoi pre ațele Slugi leau băgatu in Casa Călugarului și Calugaru au fostu scos afară din Casă. La care Domnul Protopopu mau datu cuvintul acesta că nu are țe m face că Domniea sa să ține după Ordenul Ecselenției sale și a Santului Consistori dară pre lângă Resultatu Domnului Protopopu Onoratul Domn Vasilie Podóbă capelanu Clujului meu dau altu sfatu mai cu deslușire ca să mă ducu la Banatu in Dietieza Logojului că acolo im voi găsi locu de mângăere mai bun de cătu in Manastirea Strâmbei care estă in Arendă apoi acolo in Banatu am vor trimite Dimisiunea. Apoi atuncea am venitu la Blaju și mam adresatu Domniei sale Prea Onoratului Domn Simeon Pop Matei Secretari și Notari Consistorial și prea Onoratului Domn Ioan Rați Canonicu și Rector la Siminari și iaras iam declăratu persecutarea și alungarea mea din Manastire și iaras iam zisu că nu are țe m face macăr că ii pare rau de o nefericire ca aceasta a unui Cuvios Ieromonah in tru o asemenea Etate să umblu ostenindumă Bătrin retațindumă pre Drumuri la care oftindu iam multiămitu in taçere din çentru Animei mele vâzindu că acestu Santu Sufletu că dreptu grăește șim Compatimește nefericirea ticăloșiei mele unde cu acele cuvinte mângăeósă că cându mar fi uns cu un Balsam și mear fi tãmăduitu o rana crinçenă din Anima mea. Apoi atuncea lám rugatu pre Mariea sa ca sam de prin Santulu Consistori Literile Dimisionale care am cerutu la Ecselenția vóstră și Santu Consistori in Aprilie încă pana nu mau scosu Arendașu din Manastire apoi resultatulu acesta mau fostu dela Maria sa Domnu Canonicu Ioan Rați că in scurte zile veți sosi Ecselenția

voastră dela Peșta aci acasă la Blaju apoi sau ținea Consistoriu și atunci de sigur im veți trimite Dimisiunea în Banatu în Diețea Logojuului, La care am fostu în crezutu. Apoi după aceea mam lăutu Adio dela mariea sa și mam îndreptatu Drumu spre a merge la Banatu fără săm fi zisu ore cîeva dintre totu Cleru nostru Român rămîni astăzi la mine macăr la un Pahar de Apă să poștiți fără de cătu numai un Tinăr Studentu Domn Teolog Feçioru Preotulu din Ceçeș mau zisu ostindu de supărarea mea să rămîn la Prinzu în Siminari la Masă cu Teologi la care cu durere mam pututu săi plinescu dorința dacă mam avutu noroçire ca sămă poștească vre unu dintre Domni noștri çei mai mari și așa lam Salutatu pre acestu tinăr Domnișoru și iam intinsu mână spre semn de despartire și neam lăutu Adio dela Domniea sa și lam lasatu cu lacremile în Ochi ostindu din Animă de durerea mea. Apoi după çe am ajunsu în Banatu mam dusu în Logoju la Ilustritatea sa Domnul Episcopu Victor Mihali și mau primitu forțe după cuvînța și în tru aceeași mau poștitu la Prinț asemenea și la cină cu Ilustritatea sa și intru aceea Nopțe am durmitu aci în Reședința apoi iam făcutu cunoscutu pre scurtu Ilustrității sale precum său suptu Arendatu Manastirea și eu am fostu scos din Manastire afară și cu această condiție mam dus ca săm çer o bună-cuvîntare și am rugătu Indurarea Ilustrității sale ca unui Parinte Sufletescu săm de o Parohie din aceea Diețeză dacă au binevoi casă mă potu mângăea și eu pre câteva momente pre cătu va voi Dumnezeu. La care rugare a mea prea bucuros mam asiguratu Ilustritatea sa zicândum că cu brația deschisă mă primește în Diețeză sim dă Parohie unde să mă potu mulțiami că Diețeză Logojuului este destul de mare dela Tisa până în Ardeal apröpe de Alba Iulia numai săm çer Literile Dimisionale dela Ecșelenția voastră pre care leam çerutu nu numai odată çi mai de multe ori și nici întrun chipu nu ați a mile da. Ore de çe nu ați voitu să mi le dați pöte că fără de voia Ecșelenției vöstre și a Santulu Consistori am eșitu afară din Manastire pöte că eu am vindutu Manastirea ba eu nu am vindutu çi aceea ar vindutu Manastirea care mam scos pre mine din Manastire și mam datu Drumu să eu lumea în Capu și Sufletul în Dinți, și am așteptatu 2 luni de zile adecă 1 lună în Petrovasela la Frații mei și, 1 lună în Diețea Logojuului la Ticfaniu micu și niçi decum nu ați voitu săm trimeteți Literile Dimisionale ba din contră mă chemați în Blaj sămă pedepsiți cu 40 de zile de închisöre pre care bucuros mam primitu casă vin în Blaju ca să ma pedepsiți însă numai dacă mam vândutu eu Manastirea. Ah çe Ecșemplu frumosu. Si am Slujitu în Ticfaniu micu 30 de Sante Liturgii la Credinçioși Romani Uniți unde și acolo mam venitu Fum casă nu fiu primitu în Diețea Logojuului capatînd Orden dela Ilustritatea sa Domnulu Episcopu Victor Mihali prin Protopopu Ioan Popu Protopopu Oraviți ca să es din Diețeză afară. Ah, Ah, Atotu Putinte Zeule care le făçușu töte prin ata bună voința çele vüzute și nevüzute. Çe aveam să facu eu la ațelu crîncen Tâmp pentru mine că Ceriulu era departe la elu nu puteam să mă sui iară Pămîntulu era tare în elu nu puteau să mă bagu. Lumea pentru mine cu totulu să strîmtă și nu avui locu casă încăpu în tre Frați mei çi numai de cătu im aștrânsei cele putine Obecte cu vreo 2, 3 Cărți çe aveam le pusei în tro traisță și im luai Bastonu în mână și fusei silitu de a eși din Banatu ca și din Ardeal am lua lumea în Capu și de am Emigră Dulçea me Patrie în care mam Suptu Peptu Maiçi mele. O ceriule Ceriule și tu çelçe ai făcutu

Ceriu și Pamintu și pre cei ce ilu Domnescu pre dișul după marea
 ta Indurare multu suferi, așa plecai în truo Simbătă diminiția din
 Tielanu micu cu traista în spate și cu Bastonul în Mână lăsindu
 Adio Patrii mele și trecându prin Oraviția fiindu Tirgul astrânsu
 care să face Țestă Saptamină Simbata și trecui prin desimea Tir-
 gului cu traista în spate cu Bastonu în Mână și cu potlôgele din
 Opinci tregindusă după mine și cu hainele pre mine tôte sfârticate
 și multimea de Omeni mai iș uitasă de Tirgu lor uitindusă după
 mine și să auza nimicu de cîtu numai huiă Tirgu uni ziceau că
 acesta estă Misionariu Papi Misionariu din Bulgaria alți zicea că e
 Calugăru din Blaju alți ziceau că bine ilu Patronează mai mari lui
 uni să intristau iară alți să rîdeau și așa am trecut prin Oraviția
 iară să fiu stătutu undeva macăru sâm potu sâm astrângu Simțirile de
 osteneală că nu am avutu la mine niçi un cruțer niçi un niçi
 reu macăru sâm fi pututu cumpăra macăr on Pahar de Apă ca sâm
 potu stimpera Setea și după ce am eșitu din Oraviția stătutu puțin
 spre repaus și cu lacrimile în Ochi redicai Capu în susu și prinsei
 a conversa cu Țeriu și a mă marturisi lui zicîndu lui Domne dar
 acestea suntu meritele misionarului Apostolicu Locotentu Arhie-
 deaconatului Vidinului și cînu carel portu alu Tipului Ingerului.
 Zicîndu și lovindumă cu palma preste Fația, O, Zeule dară or nu
 suntu toți Omeni și Domni cei mari care și ei în viația lor ar fi
 fostu vreodată înstrămtorați de ceva neplăceri eu nu știu tu Domne
 și tôte dară eu una știu că moru Inpărați și Ostași moru Bogăți și
 Seraci mor odihniți ca și cei ce să ostenescu iată mai apoi toți Țe-
 rină praf și Țenușă această este speranția celor vremelnice și tre-
 cătore și după cem făcui aceasta marturisire cătră Țeri și așa im
 pusei în gîndu. Fiîndu că nu putui închepa în Patria mea să mă ducu
 la Ierusalim la Mormântulu Domnului și mă va primi Pamintul
 Palistini adică Deșerturile Iordanului pre lângă Marea Mōrtă a Su-
 domului și a Gomorului, Și așa am plecatu pre Drum în cetu pre
 josu și în 10 zile am ajunsu la Fica mea în Calafatu și mam luatu
 pre Fiutîul meu Petru lângă mine spre a merge la Ierusalim pre cum
 am zisu mai susu și cu multă osteneală am ajunsu în Dobrogea la
 Mangalia Oraș pre malu Mări Negre în postu lui Crațiun și de
 Drum și de receală se bolnavi Fiul meu Petru și aicea în Manga-
 liea șezui 2 Saptamini cu Fiulu meu fôrte bolnavu apoi ma întorsei
 puțin mai înapoi dela Mare la un Satu Cartalu și aici în 25 Decembre
 adică vineri în ziua de Crațiun sau datu sfîrsitulu Fiulu meu Petru
 an înțetatu din această înșelătoare vieția din care credu cei pu-
 ternici că nu vor mai avea sfîrsitu. Apoi după ce trecu acelu pironi
 crîncen de feru prin Anima mea și înmormântai pre Fiulu meu aici
 în Satulu unde șau datu Sufletul în minele Sinților Ingeri lam în-
 mormîntatu luni în 28 Decembre la 4 ore după mersul zilei iară eu
 năcăjitulu de mine ce am a mă face că de aceia dela Mangalia
 numai o nôpte am a merge până la Constantinopol dar pre lângă
 tôte acelea că nu estă departe Constantinopolu totușu am trebuinția
 de Spesă le pretindu să mi să trimeată din fundusu Basiliților pen-
 tru că eu Ieremonahu Samoilu suntu din Manastirea Blajului pentru
 aceia pre 2 ani pretindî Stipendiulu meu pre anu 1881—500 de Fiorini
 valuta și pre anu 1882 iarăș—500 să bine voiți am trimite acolo unde
 voi scriea eu Adresa pentru că eu nam parasitu Manastirea
 Strimbei pană nu ați vinduto la Arendaș Apoi după aceia vam ru-
 gatu să mă primiți în Manastirea din Blaju dela care suntu și Ca-

lugăru și nu ați voitu nici intrun tipu să mă primiți în Manastirea din Blaju ba nici în totă Arhiedețea nu ați voitu să mă primiți pentru aceea dară socotiți bine cine este Cauza care umblu eu Rețeșind pre Drumuri pentru această dară eu zicu că și Ecseleția voastră cu Santul Consistori veți afla că e de cuvintă fiindu că mați scos din Manastire nu pretindu nimicu altă în vieția mea dela Manastirea din Blaji dacă misau trimite suma de mai sus zisă de stipendiul de 2 ani apoi eu mă voi duce cu ajutoriu lui Dumnezeu la Mormântul Domnului că și acolo avem Manastiri de Credință noastră și pre cum nu m'am declarat până la momentu de față patima mea cătră nime așa și de acuma înainte nu mă voi declara cătră nime de suferințele ce leam suferitu în 8 ani de zile iară de num veți trimite stipendiu cel cerutu că visa pare că e multu 500 la un An dar câte Persone suntu dintre Cleru nostru care mănincă cite 1000 și mat multu la așea nu e multu. Atuncea nu oi face nimic de cătu Copeia acestei Scrisori estă la mine apoi voi impodobic cu mai multe Adeverință și oi dau în jurnale și va ști totă Lumea cu ce Ecsemple să pōrtă buni Credințioș. Și am spus că Constantinopolu nu e departe de așea de unde mă gasescu eu la momentu de față și totu la Ierusalim mă voi duce cum voi putea și mă voi declara Sanților Patriarci celoru ce suntu de Credință noastră. Dar de mau ajută Dumnezeu de mă voi duce și pană la Roma să Sarutu Santa Dreaptă și să eau o bine Cuvintare dela Satul Parinte Papa Leon ca țelțe am fostu un interval de ani Misionari Apostolicu în Orientu că știu prea bine că estă cunoscutu în Roma cătu numer de Popor lam intors eu la credință Catolică că și pentru așea preabuna faptă credu că num va refuza Santul Parinte că eu nu am avut merite de improșcare pre cum pōte adeveri și Santul Parinte Hason Petru Patriarcu Armean Catolicu cara este acuma Gardinal la Santul Scaun Papal în Roma. Dar această osteneală nu aș voi să o facu că Mōrtea Fiului meu cu totul mau slăbitu și nu aș voi a lūa osteneală pe asemenea Drum lungu pană la Romă ci eu preamel rogu grațiea Ecseleției vostre și a Santului Consistori ca să bine voiți săm trimeteți bani care pretind și lângă bani Literile Dimisionale care de mai multe ori leam țerut după ce mați alungatu din Manastire și nu ați voitu a mi le da. Și dacă bine voiți săm trimeteți cele țerute Subtu Adresa aceasta să mile trimiteți. Ieromonahului Samoil Judetul Costența Comuna Siriu Catunul Cărtal în Dobrogea u-p- Hirșova Plasa Hirșova că așci mă va găsi Epistola care mi veți trimeteo că mai am a ședea așea casă Plingu la Mormintu Fiului meu Petru până sor plini 40 de zile. Apoi atuncea voi pleca spre a merge la Mormântul Domnului și să pōte face cunoscutu și la Ana Girboan din Comuna Poptelecu fosta soție a Fiului meu Petru că acuma să pote Mărta căci de cătră Fiul meu estă despartită prin incetarea lui din vieția. Și dacă vi sa para că estă țeva intru această arătare ne Adeveratu și vātămatori ma puțeti chema și bucuros voi veni la respundere. Iară după tōte acestea rogu Grațiea cea Parintească a Ecseleției vostre ca să ertati și sandați buna Cuvântare al Ecseleției vostre și al Santului Consistori cel mai umel și plecatu Fiu Sarutu Santa Dreaptă.

Costența 1882 Ianuarie 27.

Samoil Dragsini

FOLKLOR

CÂNTECE BATRÂNEȘTI

Cântecul lui Stângă

(La Câmpeni)

Cătă era Marginea,
 Pe dincolo, pe dincoa,
 Tot de Stângă se temea,
 Ceala din Isicova,
 5 Tot pe Stângă că-l pâra.
 D'a unde că mi-l pâra?
 Când oi u zice foi de fân,
 Il pâra la Negotin.
 Da' la cine că-l pâra?
 20 La căpitanul Mișa.
 Să vezi Stângă ce făcea.
 'Ntr'o săntă Dumینica
 Lulelușa ș-aprindea
 Și de-aragna se dădea,
 15 Pe lângă foc s'asternea
 Și din lulea că trăgea.
 Trei fetițe că-mi aveă,
 Cum e una și alta.
 Pe-ai mai mare c'o striga:
 20 —„Măriuță, fata mea,
 Ia vino la taica 'ncoa!
 Când oi u zice trei lăptuci,
 Fuga taică să te duci
 Și tu taică să-mi aduci,
 25 Când oi u zice foi de fân,
 A pe unchiu-tu Crăciun,
 Când oi u zice foi de icru,
 Chemi și pe nepot Dumitru,
 Când oi u zice foi de macu,
 30 Chemi și pe nepot-meu Stancu,
 Când oi u zice de-un sporis,
 Ia să-i aduci pân'aici."
 Fata pe fugă că da.
 Pe câte trei i-aducea.
 35 Cine'nainte-ajungea?
 —„Hop, săracu' neica Stancu,
 Cum îi sări neica pragu,
 Zoi mai clătina tu capu'?"
 —„Când oi u zice de-o lălea,
 40 De când zic eu uic' așa!"
 —„Mă nepoate, dumneata,
 Când oi u zice de-o lămăe,
 Cum mă 'nvățați voi pe mine,
 Să trăesc și eu pe lume?
 45 Când oi u zice foi de nuc,

Toți mă fac că sunt haiduc,
 De n'am loc nici pe pământ,
 Nu știu zău, und' să mă duc.
 Unii fac bețelele,
 50 Eu le pat muștrările,
 Le plătesc pagubele,
 Doamne, 'n toate zilele.
 De ciudă și de mânie
 Oiu să plee la haiducie
 55 Să mergeți și voi cu mine".
 —„Mă, uicule, dumneata,
 Dacă vrei, hait' acuma!"
 —„Ba, ba, ba, nepoate, ba,
 Să nu mergem acuma!
 60 Când oi u zice ismă creață,
 Ai s'o luăm de dimineață,
 Sântă Luni de dimineață.
 Când oi u zice bob de linte,
 Plecăm cu ziua 'nainte,
 65 Când oi u zice de-o sulfină,
 Să ne meargă 'n codru bine".
 Câte trei că se 'nvoia.
 Când oi u zice de-o lămăe,
 Când da soarele 'n chindie,
 70 Intra cu toții 'n chilie.
 In chilie că tuna,
 Pistoalele țe spăla
 Le ungea cu undelemn
 Să bată gleonțu' la semn.
 75 Când soarele doboră,
 Băeri la treiști că punea
 Și de codru se gătea.
 Nici cocoșii nu cânta.
 Iote Stângă s'ardica,
 80 Patru inși în ceată sta:
 Da' unde că se ducea?
 In pimniți la Chiova.
 Ei în piatră se băga.
 Cătă e ziua de mare
 85 Tot cu ochii după soare,
 Ca să scapete mai tare.
 Cum soarele scăpăta
 Stângă din piatră privea.
 Lumea 'n pimniți cum tuna
 90 Și de cină se gătea,
 Băutura că mi-ș lua,
 Lumea la cină pleca.
 El din piatră se uita
 Cum lumea că mi-ș ieșea.
 95 Și Stângă se ridica
 Și-el în pimniți că tuna,

- Deștiu chee că-și făcea
 Și-o pimniță descuia,
 Și la băeți că striga:
- 100 —„Mă, nepoate, dumneata,
 Ia să biați cât oți putea,
 Să umpleți și troaca mea!
 Că noi ce-om bea și mânca
 Nu este sărăcia.
- 105 Da să luați sam' aciea
 Să nu sloboziți munca,
 Că ne blastămă lumea“.
 Și troaca lui c'o umplea.
 Stâng' atunci se ridica.
- 110 La loc pimnița 'n cuia.
 Atunci Stângă că striga:
 —„Mă, nepoate, voi încoala
 Când oi zice siminoc,
 Ai să dăm peste Timoc,
- 115 Pân' la Nică din Grascov
 Că și-ala-i un pui de hoț“.
 Da' Stancu cum auzea
 Puținel că se 'ntrista.
 Da' de ce mi se 'ntrista?
- 120 Că mi-e băiat de 'nsurat,
 Nici mustața nu i-a dat
 Și în codru c'a plecat.
 'Ncepea Stancu de-a striga:
 —„Mă, uicule, dumneata,
- 125 Barem poate și-el ceva?“
 Da' Stângă când auzea:
 —„Ce vorbești, nepoate, așa?
 Când oi zice de-o măslină,
 E voinic, da' nu ca tine,
- 130 Când oi zice trei lăptuci,
 Este și cu capu 'n dungji,
 Când oi zice avramcasă
 Zău mai tună pe fereastră
 Nici că mătă nu-ți mai lasă“.
- 135 Ioite ei că mi-ș pornea,
 Nici cocoșii nu cânta
 Și piste Timoc trecea.
 Când oi zice foi de soc,
 Când ajunseră 'n Grascov,
- 140 La Nică îmi ajungea.
 Pingă casă că-mi mergea,
 A Nică cum îi simțea
 Îi cunosc pe călcat
 Că nu sunt voinici curați
- 145 Că, zău, vin înfricoșați.
 De loc ușa deschidea
 Și-aprindea lumânarea,
 Drumu 'n casă că le da.
 Când pe Stângă că-l vedea:
- 150 Numa 'n buze se râdea:
- „De când zic eu, uic' așa!“
 Ioite Nică că sărcea,
 Uscături că mi-aducea,
 Mare foc că grămădea
- 155 Și 'n obor că se ducea,
 Un berbece bun tăia,
 Unii de piele trăgea,
 Unii matele-i vărsa,
 Alții fac frigariea,
- 160 In frigarie-l punea,
 Pingă foc că-l așternea,
 Toată noaptea-l învârtea.
 Lele, focul se pripea,
 Și cu cuțite tăia
- 165 Și ca lupii că mânca
 Să nu-i apuce ziua.
 Cu polomeacu vin bea.
 Stângă la ei că privea
 Și din lulea că trăgea:
- 170 —„Mă tu, Nică, dumneata,
 Geaba mîncăm mîncarea,
 De surda băutura,
 N'ai ști tu fo potecea,
 Cam pē-aici, cam pe colea,
- 175 Ca să facem fo saftea?“
 —„Mă, uicule, dumneata,
 Potecea, ca acolea,
 Lele, la Haiduc Ceșmea,
 Unde trece haznaua,
- 180 Of, din sus din Boinița“.
 Ioite Stângă s'ardica
 Și cu toți că mi-ș pleca
 Unul ici și-altul colea,
 Ca lupii se 'nșiruia
- 185 Să nu priceapă nima.
 Când soarele răsărea,
 Și ei la Haiduc Ceșmea.
 Toți pe ochi că se spăla
 Și 'n tufă că se băga,
- 190 Care unde că ședea,
 De loc somnu că-i prindea,
 Și unde 'ncepe'a cucăia.
 Stângă la ei că privea
 Și din lulea că trăgea:
- 195 —„Mă, nepoate, nu așa!
 Ia priviți la mine 'ncoa,
 Vă prinde somnu-acuma
 Și nu facem noi saftea,
 Of, ne merge tot așa.
- 200 Ia veniți la mine 'ncoa!
 Când oi zice foi ca macu,
 Vino tu, nepoate Stancu,
 Când oi zice de-un ariu,
 Ia să pui căpșoru' tău,

- 205 Lelc, pe picioru' meu
 Și-ăla pe picioru' tău,
 Când oiu zice ca spanacu,
 Dela unu' pân' la altu.
 Verde, Leănă, foi de fân.
- 210 Eu o să mă zăuit pe drum",
 Toți în rând că se culca.
 El din lulea că trăgea
 Și pe drum că se uita.
 Soarele 'n namiază venea
- 215 Și nimica nu trecea.
 El dor din picior mișca,
 Toți capitile sălta:
 —,Mă tu, Nică, dumneata,
 Ce ne-aduseși acia,
- 220 N'o să facem noi saftea,
 Oî, ne merge tot așa,
 Și nu scăpi din mâna mea!"
 Da' Nică când auzea,
 Știi, ca varga tremura:
- 225 —,Mă, uicule, dumneata,
 Nu-ți fie iaima ra.
 Când oiu zice de-o lămâe.
 De-o da soarele 'n chindie
 Să mai vezi ce-o să mai vie!"
- 230 Toți în rând iar se culca,
 El la pământ s'așeza,
 Oî, cu burta la pământ
 Numai cât un puiu de lup.
 Când soarele povârnea.
- 235 Zău, mai vine haznaua,
 Oî, haznaua zdrăngânind,
 Haznagiul fluerând,
 De-a doua pe cal șezând.
 Da și Stângă așteptând.
- 240 Numai cât un puiu de lup.
 Când în dreptu' lui venea
 El dor din picior mișca.
 Toți capitile sălta.
 Unii la alții privea.
- 245 Dară Stancu ce zicea:
 —,Văzu unchiu' haznaua,
 Nu se uită neam încoa".
 'N dreptu' lui când ajungea,
 Dor din dește că mișca,
- 250 Parcă mi-l luă bolbora.
 Toți la deal se ridica,
 Unii de cal că ținea,
 Unii de hazna trăgea,
 Unii haznagiul lua
- 255 Și 'n tufă că mi-l trăgea,
 Cu cuțitele săpa
 Și gropiță că-i făcea,
 Cu tufă îl îngropa.
- Ei traseră haznaua
 260 Unde tufa se răcea
 Și răcoare le venea.
 Ei vărsară haznaua,
 Gălbiorii strălucea,
 Părea ochii să le ia.
- 265 Stângă din lulea trăgea
 Și la ci că se uita.
 Toți cuțitele trăgea
 Și 'n pământ că le 'nfigea
 Stângă la ei că striga:
- 270 —,Mă, nepoate, dumneata,
 Ce faceți cu blag' asta,
 Finc'ați luat-o acușa?"
 Da' Stancu cum auzea:
 —,Mă, uicule, dumneata,
- 275 Când oiu zice foi de nuc,
 Ai s'o 'ngropăm în pământ!"
 A Stângă când auzea:
 —,Nu, nepoate, nu așa,
 C'asta v'este de saftea,
- 280 Gândiți-vă, puță, bine
 Că la astia ne momim
 Și ca mâine-o să perim,
 Că ce-apucă pământu'
 Se uită ca gându'.
- 285 Ia luați blaga s'o 'mpărțiți,
 Cu-atât să vă pomeniți!"
 Ei la blagă se uita,
 Nu știa cum o 'mpărțea
 Că-arămbașă nu mi-avea.
- 290 Stângă la deal se scula
 Și-un ciumag bun că tăia
 Și ei pe ciumag că da:
 De trei ori Stângă cădea.
 Arămbașă că-l punca.
- 295 Atunci pornea de 'mpărțea.
 Da' cum blaga c'o 'mpărțea?
 Lui două părți că-și făcea,
 Una pentru-arămbășie,
 Și-una pentru voinicie.
- 300 Iar la deal că se scula,
 Toți câte-o mână umplea,
 Pingă Stângă s'aduna,
 Chepchioarele ei lua,
 Perişoru-i pieptăna,
- 305 'Mpletea coada cu parale
 Și o lungea pe spinare,
 Parcă e o fată marc.
 De trei ori o 'ncolăcea
 Ca balaurele sclipea,
- 310 Supt căciulă c'o băga.
 Atunci Stângă că striga:
 —,Mă nepoate, voi încoa!

- Ia să luați și partea mea,
Când oi zice avrameasă,
315 Duceți la copii acasă,
Când oi zice foi de nuc,
Eu acas' nu mă mai duc,
Când oi zice trii lămâi,
Că-mi pare rău de copii,
320 Când oi zice trei grăunți,
Și pe min' să mă găsiți,
Când oi zice de-o lălea,
In pimniți la Teiova,
Când cocoșu v'o cânta,
325 De-o cânta, de n'o cânta".
Iacă și partea-i i-o lua,
Acas' la copii-o ducea,
Nici cocoșii nu cânta.
Ioite Stângă ce făcea?
330 Frunză de păr că trăgea
Și pe limbă c'o punea
Și-odată că șuera,
Toți pe lângă el venea:
—„Mă nepoate, voi încca!
335 Când oi zice foaie lată,
Ai să-i dăm la Țar' odată,
Când oi zice trei lălele
N'am văzut galbeni de Țară,
Ai să mergem, frățioare!"
340 Iote-i toți că se 'nvoia,
Da-i da drept la Bregova.
La cine 'n conac trăgea?
In conac la Zăgărea.
Brama porții c'o bătea.
345 Zăgărea cum i-auzea
De loc poarta descuia,
Drumu 'n casă că le da
Și-un mălaiu bun le făcea
Și de Țară că-i gatea.
350 Ioite Stângă s'ardica
Drept la Balei că trăgea
Și da la Racovița,
Drumu' la Vârf că ieșea,
La pândărie-ajungea.
355 Pe cine 'n bordeiu prindea?
Când oi zice foi de fân,
A pe Turcul Ciorecin.
Când la ușă că-l vedea
A Turcu se spământa,
360 Când pe Stângă că-l vedea.
Il cunoscu pe uitat
Că nu e voinic curat
Că se uita 'nfricoșat,
Că e făcut tot pe dat.
365 A Turcu se spământa,
Furca bordeiu'ui în brațe lua,
- Știi, ca vargă tremura.
A Stângă la el privea:
—„Mă nepoate, dumneata:
370 A ce-o tremură așa,
Că nu-i fac eu nimica,
Acu-i plesnește fierca!
Mă Turcule, uite 'ncoa,
Că nu-ți fac eu nimica!
375 Când oi zice de-un susaiu,
N'ăi avea ceva mălaiu.
Să-mi dai drumu' d'ăicea?"
—„Să mă duc în Vârf colca
Să-ți dau mălaiu cât ăi vrea"
380 A Stângă când l-auzea:
—„Mă nepoate, uită 'ncoace,
Care-o fi nărodu-ăla
Să-i dea drumu' d'ăicea?
Da' n'ai tu slugi pi colca?
385 Să ia mălaiu cât o vrea,
Să nu spue la nima,
Că nu scapi din mâna mea"
A Turcu când auzea,
Știi, ca vargă tremura
390 Și la slugi că porunca
Să ia mălaiu cât o vrea,
Să nu spue la nima.
Mălăiașe le-aducea.
Atunci Stângă se ducea:
395 —„Mă Turcule, uită 'ncoa!
Ia să-mi dai curaua ta.
Văd o luntrie colea,
Să fac gujbă curaua,
Să nu scârție noaptea!"
400 A Turcu când auzea:
—„Halal dela mâna mea!"
Cum curaua că i-o lua
Și la luntrie mergea
O luntrieară găsea,
405 Cu lopețile în ea.
Stângă la cârmă ședea,
Doi la lopeți că trăgea.
A Stângă că-i învăța:
—„Când oi zice solz de pește,
410 Ia să trageți haiducește,
Că lopata mult plesnește,
Frică ni-e, ne prăpădește.
Că cineva ne pândește,
Când oi zice de-un spanac,
415 Ia să trageți infundat!"
Ioite-i dincolo trecea.
Unde pietriș că era,
Stângă cu cârma cerca.
La margine.nu ieșea
420 Că hârăe luntriea

Și-i aude cineva.
 Unde nacla se 'nvârtea
 Acolo podmol era,
 Acolo luntrea 'mpingea.
 425 Toți din luntre ieșea
 Și 'n trestie se băga
 La drumu-âl mare păzea.
 Păzea astăzi, păzea mâine,
 Păzea fo două, trei zile,
 430 Venea un rudar cu brâgle.
 Stângă din trestie-ieșea
 Și lângă drum că ședea.
 A țaganu' de-l vedea,
 Il cunoscu pe uitat
 435 Că nu e voinic curat,
 Se uita înfricoșat,
 Că e făcut tot pe dat.
 Deodată se spământa,
 Brâgtele le descrosna.
 440 A Stângă la el striga:
 —,Mă țagane, lege ra,
 Ia să-mi vinzi mie astea!“
 Mâna'n pozunar băga
 Și-o mână de galbeni lua
 445 Și la rudar arunca.
 Când gălbiorii vedea
 De chebă se scutura:
 —,Să câștigi și tu para,
 Că mi s'a plătit brâgla!
 450 Halal dela mâna mea!“
 Iote Stângă că pleca,
 Cu brâgtele se 'ncrosna
 Și în piață că tuna,
 Tot la brâgle că striga.
 455 Lumea când îl auzea
 Căta brâgle-a cumpăra
 Niciuna nu le vindea,
 El prețul că le suia.
 Ulicioarele 'nsemna,
 460 Unde ciocoiul vedea.
 Cătă e ziua de mare
 Tot cu ochii după soare,
 Că să scapete mai tare.
 Pe la poartă că ședea
 465 Pân' soarele scăpăta.
 Ete vacile venea!
 Verde, Leana macului,
 Vacile ciocoiului,
 Și pe poartă le băga.
 470 Și-el cu slugile tuna.
 Când în curte că tuna,
 A ciocoiul ce făcea?
 Amândoi cu cocoana
 Sus în balcon că ședea.

475 Când pe Stângă că-l vedea:
 Bată-l Dumnezeu de cioară
 Să iasă din curte-afară!
 —,Mă țagane, lege ra,
 Mișcă-te din curtea mea,
 480 Că puiu mâna pe ceva
 Și mă bagi în vreo belea!“
 —,Mă domnule dumneata,
 De ce mă injuri așa,
 Că de-oiu conăci-acia
 485 Nu ți-oiu mânca casa,
 Când oiu zice de-un peret,
 Că ți-oiu da fun amanet,
 Când oiu zice trei solji pești,
 Măcar să mă pomenești!“
 490 A ciocoiul de-auzea:
 Blaga lui nu-i ajungea?
 Incă și-alta mai căta.
 Pe Stângă 'ncoace-l lăsa
 Amândoi la vorbă se lua
 495 Amândoi cu cocoana:
 —,Aoleu, cocoana mea,
 Eu aseară m'am culcat,
 Of, azi noapte ce-am visat?
 Imi băteam o slug'a mea“.
 500 Cocoana de auzea:
 —,Mă domnule dumneata,
 Visul tu ce l-ai visat
 O să fie-adevărat,
 Uite țiganu 'ncrosnat!“
 505 Ei la cină că tuna,
 Amândoi cu cocoana.
 Da' și Stângă se incrosna,
 Și el la ogeac intra.
 Prins de friguri se făcea,
 510 Da'bea apă cât putea
 Și la foc că se pripea
 Și zdroncănea găleata.
 Da'ciocoiul d'auzea
 Incepea de-a-l injura
 Că mi-i sacă găleata.
 515 Da'Stângă de-aici striga:
 —,Mă domnule dumneata,
 Da'de ce mă 'njuri așa?
 Dac'a săcat găleata
 N'a săcat și fântâna“.
 520 —,Aoleu, cocoano, fa,
 Nu vezi ce vorbă-i asta,
 Mă mână la apă, fa!“
 Dacă ei că se culca,
 Când lumea se potolea
 525 Și Stângă că se scula,
 Ușa la ogeac crăpa.
 Mâna'n sân sub brâu băga

Și frunjoara c'o trăgea.
 530 Odată când șuera,
 Când la vale asculta,
 Știi, ca caprele sârca.
 Doi la poartă că păzea.
 Stâncu 'năuntru tuna,
 535 Numa 'n buze se râdea
 Și Stângă i-l arăta:
 —„Uite-l în sobă colea!“
 Bulza la sobă că da,
 Lua pistoale dela spate,
 540 Când oiul zice bob de linte,
 Și le sucea dinainte,
 Lua pălos de pe picior,
 L-apuca dela ușor:
 —„Mă domnule dumneata,
 545 De-ascară ascult la tine,
 Și tu tot mă 'njuri pe mine.
 Asta e cioara de-aseară
 Pe care-o 'njurai de mamă?“
 Sămn lu' Stancu că-i făcea,
 550 Două, trei bâzdoace-i da,
 Până cheile scotea.
 Și lădițele-i descuia.
 Toți cu trăistele venea
 Și de bani că le umplea.
 555 Uite Stângă că pleca.
 A ciocoiul se scula
 Și da fuga prin mala,
 Și după Stângă se lua.
 Care puști, baros să-și ia.
 560 Cura gleoaște ca ploaia.
 Stângă la ei că striga:
 —„Mă nepoate dumneata,
 S'a apropiat moartea!
 Ne-a tăiat drumu-acuma!“
 565 Intr'o cânepă tuna,
 Ei acolo se băga.
 Până seara se'nsera.
 —„Asta om cu cânepa
 Să-i lăsăm și lui ceva“.
 570 O trăistuță c'alegea,
 Cu cuțitele săpa,
 Traista 'n pământ că băga
 Baerele-afar' că lăsa.
 —„Asta om cu cânepa,
 575 Ce ne-a lungit vieța,
 Halal să-i fie blaga!
 Când oiul zice bob de orz,
 S'o mănânce sănătos,
 El dela noi cu folos“.
 580 Atunci dincoaci că trecea.
 Cine dincoa că-i trecea?
 Foi, Ileană, foi ca socu,

Ion alui Dodolocu,
 Drumu' la Vârf că ieșea
 585 Și-i da drept la Gânzova:
 Când oiul zice de-un lipan,
 Până la Gheorge Bilan,
 Că nu s'a văzut de-un an.
 Când în Gânzova venea
 590 La Bilan brama lovea,
 Nici cocoșii nu cânta:
 —„Mă tu, Gheorghe, dumneata,
 Poate-ai mai știi potecea,
 Să haiducim pe colea
 595 Până o da zău, toamna,
 Să luăm de cheltuială,
 Ca să mai mâncăm pe iarnă“
 Toată toamna haiducea
 Și pravu' că-l arciua
 600 Și frunza îngălbenea.
 —„Când oiul zice trei lămâi
 O să mă duc mă, la Dii,
 Foi, Ileană, foi de soc,
 Ca să vă iau de barot,
 605 Câteva gloaște oiul luă,
 Și barot oiul aducea“.
 Ioițe-l în Dii se ducea.
 Cine prieten aveca?
 Unu' Nicol Nicolcea,
 610 Și barot că le-aducea.
 Venea 'n pod la Beluina
 La toți pravu' le 'mpărțea.
 Ete toamna-i apuca,
 El din gură le spunea,
 615 Se duc la Dincovița.
 El acolo îi tocmea
 Care vâcar.
 Care porcar,
 Ca să șadă aciea,
 620 Pân' o da primăvara.
 —„Când oiul zice trei lămâi,
 Eu mă duc, iernez la Ții!“
 Când la Dii că se ducea,
 La Nicola Nicolcea,
 625 Cicoan' acas' că-i găsea,
 El la nuntă că era.
 Cicoana se 'nspământa:
 —„Să chemi pe Nicola 'ncoa!“
 Dela nuntă l-aducea.
 630 El trăistuța că mi-o lua:
 —„Mă, Nicolo, dumneata,
 Ia chiamă-ți cicoana 'ncoa
 Ca să-i mai piară frica!“
 Traista cu bani o lua
 635 Și 'n poală i-o răsturna:
 —„Să iernez și-cu-aciea.“

Fo lună de zile sta.
 Nicola se 'nspământa
 C'o să-și piardă vieța
 640 Și-o să-i ia cuconița.
 El la pașa se ducea:
 —„Beg Efendâm dumneata,
 Când oi zice trei lămâi,
 Voi poftiți hoția 'n Dii,
 645 De trei zile, de trei nopți
 Stângă bea, se veseleşte,
 Refeneaua n'o plătește!“
 Pașa când îl auzea
 De loc cu sictir îi da,
 650 Pe Nicolcea nu-l credeà,
 Pân' de trei ori se 'ntorcea.
 Doi, trei gavași că mi-i da
 Pân' acas' la Nicolcea.
 Stângă cum îi ochiea:
 655 „Haram să-i fie blaga,
 Zău, mă vându cățeaua!“
 Cum gavașii că tuna
 Cot la cot că mi-l lega
 Și la pașa că-l ducea,
 660 Când oi zice foi de nuc
 Și mi-l băga 'n tumurluc.
 O lună, două zăcea,
 Pașa la el că mâna:
 —„Lasă legea românească
 665 Și mi te dă 'ntr'a turcească,
 Să-ți mai lungească viața!“
 A Stângă când auzea:
 —„Nu las legea românească
 Să mă dau în a turcească,
 670 Când oi zice bob de mei,
 Că am copii mititei,
 Iși bat Crăinenii joc de ei!“
 Dacă vedea și vedea
 Și cu zoru mi-l lua,
 675 Și mi-l lua de mi-l turcea.
 Un mangal de foc că lua
 Și 'n brațe că i-l punea
 Și cu fruntea că-l pripea
 Până apa că-l trecea,
 680 Miru' din cap îi scotea,
 Din lumele lui Stoian,
 Ii punea lume Asan,
 Of, Asan Deli Asan.
 Gavaz la pașa-l punea
 685 Până da primăvara
 Și credința că i-o lua,
 Tot ca gavașii umbra.
 Atunci Stângă că striga:
 —„Beg Efendâm dumneata,
 690 Să-mi mai dai copoii tăi

Să plec în iepurit cu ei“.
 Când copoii că mi-i lua.
 Tocmai la Haiduc-Ceșmea.
 De-acolo mi se'ntorcea
 695 Și da la Dincovița
 De-și aduna el ceata.
 Drept în Sârbia trecea,
 Pe unchiu-su că-l găsea,
 Taman la porumb culegea:
 700 —„Iți pare ție bine
 Cu copilașii tăi,
 Da' săracii zău, ai mei,
 Cum or mai petrece ei!
 Săraca nevasta mea,
 705 Cum o mai petrece ea!
 Ea cu furca v'o torcea,
 Copiii și-o arănea“.
 Și aci că mi-l tăia,
 Dincolo'n Țară trecea.
 710 Când oi zice foi de fân,
 Lua pe Dinu din Cușmir.
 Când el acolo trecea,
 Stângă ursu că-l juca,
 Făioară că strângea;
 715 Până da primăvara.
 Când oi zice ca spănacul,
 Iși vindea ursu la dracu'
 Și pleca 'n codru, săracu'.
 Și cu Dinu că pleca,
 720 Unde ei că-mi insera.
 Dară Stângă ce zicea:
 —„Mă, Dinule, dumneata,
 Ia să iei și troaca mea
 S'aduci apă de colea“.
 725 Dinu așa că striga:
 —„Nu cutez mă duce-așa!
 Când oi zice de-un areu,
 Ia să-mi dai palosu' tău!“
 Cum palosu' că i-l da
 730 El pin tufă mi-apuca,
 Troaca de pământ spârger,
 Vestea la poteră da.
 După Stângă se ama.
 Vnghe pe Stângă-l prindea?
 735 Când oi zice-a macului.
 Tocma 'n Cheia Neamțului.
 Și pe Țară că-l mâna,
 La Calafat l-ducea.
 Da' din Dii cine afla,
 740 Că e Stângă aciea?
 Pașa și cu Vlădica,
 Și la Calafat mâna,
 Ca să-l treacă dincoace
 Că nu-i face nimica.

745 Când dincoace i-aducea
Pe Stângă că mi-l lua,
La berberie-l ducea,
Și-unde mi-l tunde turcește
Și mi-l rădea berberește.
750 Și pe ei că se punea,
Răchiiu cu mnere le da.
Stângă 'ncepea a striga:
—„Ia, nepoate, ia de bea,
Că rachiiul nostru-ăl dulce
755 Nu știi pe noi und' ne duce.
Ia, nepoate, iar de bea,
Ia de bea rachiu cu mnere,
Viața noastră așa piere!“
Num'atâta că striga,
760 Și-un gealat bun aducea.
Da' pe ei unde-i scotea?
Aci la târgu-ăl de vite
Unde sunt zile pierdute!
Și gealatu' că venea
765 Și ocol lu' Stângă-i da.
Când în călcâiu se 'nvârtea
Și cu sabia trăgea,
Sabia i se frângea,
De Stângă nu se lipea.
770 Atunci Stângă că striga:
—„Nu mă necăji așa,
Că de-ăi sta, m'oiu mânia,
Ștreangurile de-oiu rupea
Cu dinții eu te-oiu mânca.
775 Beg Efendâm dumneata,
Să vă duceți în Gazi Bair colca
La casa lui Nicolcea
Este săbioara mea.
Cu ea de mă veți tăia,
780 Dar cu alta n'ăți putea.
Deștu-ăl mic de mi-l tăiați
Atunci și capu-l luați!“
Doi, trei gavaji se ducea
Și sabia că i-o lua.
785 A Stângă când o vedea:
—„Uite săbioara mea
Ce-am mâncat pâine cu ea
Și-o să-mi piardă vieța!“
Când la gavaji că i-o da
790 Pingă Stângă se trăgea.
Stângă cu ochii-l privea:
—„Asta-mi pierde vieța!“
Și zău, trage din lulea,
Nu se uită neam incoa.
795 În călcâiu că se 'nvârtea.
După cap că mi-l plesnea.
Da' deodată nu-l tăia.
Vedea Turcii-l canonea

800 Și pe gavaz blestema.
Stângă când se scutura
Sânge pe Turc ajungea,
Și Turcu că 'năroza,
Nărod prin târg că pleca.
805 Atunci Turcii îl lua
Mai frumos il bumbăcca,
Cu cicic la cap il lega
Și mi-l 'lua de-l îngropa,
Aci 'n grobiștea turcească
810 Pintru să se pomnească
La boeri ca dumneavoastră,
Și de-acum până 'n vecie
Slavă Domnului să fie.

Marin Mihai, Negovaniș

Cântecul lui Stângă

(La Valeni)

Frunză, frunză colelie
Plecă Stângă 'n haiducie.
Tovarăș pe cine luă?
Pe Stancu, pe frate-su
5 Și pe Dinu Ismail,
Feciorul lu' Crăciun.
Să vezi Stângă, Stoian S.ângă,
Tovarășii și-i lua.
Stângă ici, Stângă colea,
10 Stângă la Dii că venea—
Cine naiba-l învăța?—
Și pe capie intra.
La gazdă unde trăgea?
La nașu-su Nicolgea.
15 Așa Stângă că-i grăia:
—„Ha, nașule dumneata,
Adu vin, adu rachiu,
Adu vinu' cu vadra,
Rachiu cu ocaua,
20 Adu vin nemăsurat:
Ți-om da bani n-nămăraț!“
Nașu-su de auzea
Le da vin, le da rachiu.
Bea-al de Stângă se'mbăta.
25 Da Nicolgea ce făcea?
Pe ei beați când îi vedea
Fuga prin oraș că da.
Mai întâiu unde merga?
La Husăin Pașa.
30 De departe se ruga,
Mai de-aproape 'ngenuchia
Și poalele-i săruta

Și din gură că-i grăia:
 —„Efendâm și dumneata,
 35 Ce-ați poftit voi hoția,
 Că se plânge raiaua?
 Să vezi Stângă, Stoian Stângă—
 Cine naiba l-a 'nvățat?—
 De pe capic-a intrat
 40 La mine 'n cârcium'a tras
 Și-a băut de s'a 'mbătat.
 Cum sunt ei buni de legat".
 Husăin Pașa de-auzea
 Vorba'n sumă nu-i lua,
 45 Pe Nicolgea-l sictirea.
 Nicolgea nu s' lăsa
 Și la Cheiabeg mergea.
 De departe se ruga.
 De-aproape încon chia
 50 Și poalele-i săruta
 Și din gură că-i grăia:
 —„Efendâm și dumneata,
 Ce-ați poftit voi hoția,
 Că se plânge raiaua?
 55 Să vezi Stângă, Stoian Stângă—
 Cine naiba l-a 'nvățat?—
 Că pe capic-a intrat,
 La mine 'n cârcium'a tras
 Și-a băut de s'a 'mbătat,
 60 Cum sunt ei buni de legat".
 Cheiabeg de auzea
 Vorba'n sumă nu-i lua,
 Pe Nicolgea-l sictirea.
 Nicolgea nu s' lăsa
 65 Și la Macsulul mergea.
 De departe se ruga.
 De-aproape încon chia
 Și poalele-i săruta
 Și din gură că-i grăia:
 70 —„Efendâm și dumneata,
 Ce-ați poftit voi hoția,
 Că se plânge raiaua?
 Să vezi Stângă, Stoian Stângă—
 Cine naiba l-a 'nvățat?—
 75 Că pe capic-a intrat,
 La mine 'n cârcium'a tras
 Și-a băut de s'a 'mbătat,
 Cum sunt ei buni de legat".
 Macsulul de auzea
 80 El potera ridica
 Și cu Nicolgea pleca.
 Când de crâm'apropia
 Și Stângă când îi vedea,
 El deodată se trezea,
 85 Ușa la crâsmă 'nchidea
 Cu dosu' la ușă sta

Până cisma o trăgea.
 Afar' la poteră-ieșea,
 Prin poteră abătea.
 90 Cu cisma că mi-i bătea,
 Niciunul nu-i cuteza.
 Un câine de arnăut
 Năvală pe Stângă da,
 Pe Stângă 'n brațe mi-l lua,
 95 Măinile i le frângea.
 Potera pe-el năvălea,
 Până pe Stângă-l lega.
 Tovarășii că fugea.
 Și pe Stângă mi-l lua,
 100 La Macsulul îl ducea,
 O săptămână-l ținea
 Și pe Stângă îl turcea.
 Lumele i le schimba,
 Vezi din lume creștinești
 105 Ii puse-alte turcești
 Din Stoian, Deli Hasan.
 Pe Stângă colgiul puneu.
 Stângă prin târg se 'mplimba,
 Cu nașu-su se 'ntâlnea,
 110 Așa Stângă că-i grăia:
 —„O, nașule, dumneata,
 Da' știi, nașule, da' nu știi
 Veni-v'o toamna ca mâine,
 Voiu pune mâna pe tine,
 115 De mi-ai scăpa, să fiu câine,
 Să fiu câine lege ri,
 De-i scăpa din mâna mea!"
 Să vezi Stângă ce făcea?
 Iar prin sate că pleca
 120 Să strângă rămășița
 Ce-a băut la ișcodrea
 Și n'a dat nicio para.
 Mergea 'ntâiu la Coșava.
 Mai întâiu unde trăgea?
 125 La Marin a lu' Lubenița.
 Stângă de-afară striga:
 —„Marine, frate Marine.
 Ad'o'ncoi rămășița
 Ce-ai băut la ișcodrea
 130 Și n'ai dai nicio para!"
 Da' Marin dac'auzea
 El trei franci mi se știa,
 Stângă patru îi cerea.
 El și patru că mi-i da,
 135 De belea se curăța.
 De-aici Stângă mai mergea.
 La Nicolina Strâmbeana
 Și de-afară că striga:
 —„Nicolină, dumneata,
 140 Ad'o'ncoi rămășița

Ce-ai băut la ișcodrea
 Și n'ai dat nicio para!"
 Nicolina doi franci se știa,
 Doi franci că lua
 145 Și-afar' la Stângă ieșea.
 Iară Stângă nu-i primea,
 El trei franci că mi-i cerea.
 Nicolina de-auzea,
 Fuga în bordeiu că da.
 150 Stângă afară-mi ședea,
 La Nicolina-mi striga.
 Nicolina auzea,
 Auzea ori n' auzea
 Lui Stângă nu-i răspundea.
 155 Atunci Stângă că-i zicea:
 —„Auzi, curvo, ori n'auzi,
 Ori n'ascuți de vorba mea,
 Cum o să-ți scutur zăvelca!"
 Nicolina de-auzea,
 160 Afar' din bordeiu ieșea,
 Pingă Stângă fuga da,
 Pe mahala se ducea,
 La comșii un franc cerea
 Și lu' Stângă'n mână-i da,
 165 De belea se curăța.
 Stângă de-aciea pleca,
 Lui multă grijă-i era
 Un' să-și găsească tovarășii?
 Da și prin Gumătarți—
 170 Tovarășii și-i găsea.
 Ei vacile le păzea.
 La ei Stângă că mergea
 Și cu ei că mi-și vorbea:
 —„Voi vacile de-oți păzi,
 175 Frunză verde colesie,
 Pân'o ieși lumea'n vie".
 Stângă la Dii că pleca
 Și ducea rămășița.
 El prin Dii se învârtea
 180 Până toamna că venea,
 Negustorii 'n vii ieșea.
 Uite, pleca și Nicolgea!
 Atunci Stângă de vedea
 Fuga la Gumătarți da,
 185 Tovarășii și-i lua
 Și cu ei că mi-ți pleca,
 Drumu' Beluinei lua.
 Când la pod mi-și ajungea
 Ei pe sub pod se băga,
 190 Toată ziua că păzea,
 Până scara că'nsera,
 Putin'le la Dii mergea.
 Uite, vine și Nicolgea!

Stângă 'n samă nu-l băga.
 195 Da' frate-su îi grăia:
 —„Uite, nană Nicolgea,
 Scapă dela mâna mea!"
 Atunci Stângă că-i grăia:
 —„Lasă-l nu l-ai mai lăsa,
 200 Că i-am aflat lui via".
 Când bine nu 'nmergea
 De sub pod afar' ieșea
 Și din crac în crac sărea
 Până'n Babina bârda.
 205 La colibă-i ajungea,
 Acolo, hora juca.
 Stângă sta și mi-i privea,
 Până hora se spârgea.
 Toți pleca de se culca.
 210 Da' culegătorii lui Nicolgea
 Ei în colibă intra.
 Și Stângă mi se ducea,
 Ușa că le închidea
 Și veriga le punea,
 215 Pân' la ziuă mi-i ținea.
 De ziuă se lumina
 Toată lumea 'n vii intra,
 Toată lumea culegea.
 Frunză, frunză d'un sporis,
 220 Da-i Nicolcii stau închiși.
 Stângă la ei că mergea,
 Soarele la prânz venea.
 Drum din colibă le da.
 Așa Stângă le spunea:
 225 —„Târnela 'n mână le luați,
 Pe rânduri vă rânduiți
 Și de min' să nu vorbiți!"
 Num' atâta le spunea.
 Iară Stângă ce făcea?
 230 Se trase în cap de vie
 Și se băgă în scumpie.
 Stâng' acolo că-mi ședea.
 Uite Nicolgea venea,
 În capul vici trăgea
 235 Și boii îi dejuga
 Și la puțină mergea.
 Când în puțină se uita,
 Putina goală vedea.
 Unde 'ncepea a 'njura;
 240 Le 'njura pe mamă-sa,
 Ce n'a umplut putina?
 Dară Stângă de-auzea
 Pe el inima nu-l răbda,
 Din scumpie-afar' ieșea.
 245 Nicolgea cum îl vedea,
 Fuga Nicolgea îmi da.

Dară Stângă ce făcea?
 Unde mâna o punca,
 Poturii și-i ridica,
 250 Când din crac în crac sărea
 Trei rânduri de vii sărea,
 Pe Nicolgea l-ajungea,
 Dreapta 'n păr că mi-i punca,
 În stânga palos ținea,
 255 Pe Nicolgea-l judeca,
 Așa Stângă că-i grăia:
 —„O, nașule, dumneata,
 Nu-ți fu milă și păcat
 De pe mine mă turciși,
 260 Lumele mi le schimbași,
 Din lumele creștinești
 Imi puseși alte turcești,
 Din Stângă, Deli Hasan?“
 Dar Nicolgea de-auzea
 265 De loc din gură-i grăia:
 —„Hai mă Stângă, dumneata,
 Și-mi fă, frate, judecata.
 Că, de-ai fi pe mâna mea,
 Nici nu te-aș mai judeca
 270 De cât capul ți l-aș lua“.
 Stângă-atunci de auzea
 De loc din gură-i grăia:
 —„I-auzi, colo, boala rea,
 Când i-oiu zice solz de peste,
 275 Încă mie-mi mai vorbește!“
 Dreapta 'n păr că mi-o ținea,
 În sus de păr l-ardăca
 Și cu palosu' trăgea,
 Capu' lu' Nicolgea-l lua.
 280 Dară lumea de vedea,
 Foată lumea că fugea,
 Viile le năpustea.
 Stângă cu tovarășii
 Naintea lumii ieșea,
 285 Lumea 'ndărăt întorcea,
 Așa Stângă le spunca:
 —„Intorceți-vă 'ndărăt
 De vă culegeți munca.
 Eu 'cu cine am avut
 290 Uite mi l-am izbândit“.
 Uite Stângă că fugea,
 De tovarăși se despărțea
 Stângă ici, Stângă colea,
 Stângă trece Dunărea,
 295 Prin vad pe la Praova.
 Și pe Stângă mi-l prindea
 La Cheia Neamțului.
 Îndărăt il aducea,
 Iară 'n Dii că mi-l băga.

300 Două, trei zile-l ținea
 Până Pașa că venea.
 Judecata i-o făcea
 Și pe Stângă că-l lua,
 Când oiu zice foi de nuc,
 305 Colea 'n vale la culuc.
 Pe Stângă-l ingenunchia,
 Doi Țigani că mi-aducea,
 Lu' Stângă capul să-i ia.
 Țiganii când il vedea
 310 Incepea a tremura,
 De el nu s'apropia.
 Pașa pe Țigani suduia,
 Capu' lu' Stângă să-l ia.
 Și Țiganii de vedea
 315 Pe lângă el se trăgea
 Cu iteganele-amândoi da
 Capu' lu' Stângă să-i ia.
 Amândouă se frângea.
 Niciunul cap nu-i tăia.
 320 Atunci Stângă că zicea:
 „Mă, Țigane, dumneata,
 Nu mă canoni așa!
 Bine sama ca să ici
 La 'ncheetura părului
 325 Aci e și 'ncheetura gâtului“.
 Iar Țiganii că mai da,
 Capu' iar nu i-l tăia.
 Pân' Stângă nu porunceca,
 Palosu' lui l-aducea.
 330 Când palosu' lui venea
 Numa odată flustura
 Și capu' lui i-l tăia.
 Stângă tăiat cum era
 În picioare se scula,
 335 Pân' la olării fugea
 Și-acolo se 'mpiedica
 Și Stângă jos că-mi cădea.
 Acolo Stângă murea.
 De-aici pe Stângă mi-l lua
 340 Și la grobiște-l ducea,
 Pe Stângă mi-l ingropa,
 Frumoasă cruce-i punca
 Și lumele-i le scria,
 Cine pe drum că trecea
 345 Și crucea că i-o cetea
 Și pe Stângă pomenca.—
 S'o pomeni și-acuma.

Stan Mitruț, Stanotâr

Cântecul lui Stângă

(La Pădureni)

Când oiu zice și-o lelca,
 Stângă din Isicova,
 Când oiu zice colelic,
 A plecat în haiducie.
 5 Nu plecă de sărăcie
 Și plecă de dușmănie.
 De făcea, de nu făcea,
 Pe dreptate le trăgea.
 Să vezi Stângă ce lucra.
 10 El la foc aragna sta,
 Liuleliușa-o aprindea,
 Fumu'n cer că s'ardica.
 Cu Măriuța, fic-sa,
 Cu ea, frate, îmi vorbea:
 15 —„Măriuță, fata mea,
 Ciumegelu'n mâna-ai lua
 Să te duci un'chi-oiu mâna:
 Când oiu zice foi de macu',
 Pân' la fratele meu Stancu,
 20 Când oiu zice de-un pelin,
 Și la nepotu' Crăciun,
 Când oiu zice foi ca litru
 Și la văru-meu Dumitru.
 Când oiu zice trei măslina,
 25 Chiamă-i, fată, pân' la mine,
 C'am o vorbă să le spun,
 S'audă nepot Crăciun".
 Măriuța de vedea
 Ciumegelu'n mâna lua
 30 Și pe drum, frate, pleca,
 La toți veste că le da.
 Acas' la Stângă venea,
 Bună vreme că mi-i da:
 —„Tu, mă uică, dumneata,
 35 La ce ne chemi aicea?"
 Dară Stângă le spunea:
 —„Bre frate-meu, Stancuie,
 Și tu, văru-meu Dumitre,
 Și tu, nepoate Crăciunc,
 40 Eu vă chemai pân' la mine
 Să vă spui o istorie,
 Să plecăm pe haiducie.
 Nu plecăm de sărăcie,
 Și ne 'căm de dușmănie,
 45 Că de fac, de nu le fac
 Tot pe dreptate le trag,
 Barem să plec să le fac,
 Să știu pentru ce le trag.
 Vai de ea comșia mea,
 50 Că tot ea, vezi, mă pâra,
 Când oiu zice de-un pelin,

La Căpitanu'n Negotin".
 Dară ei când auzea:
 —„Tu, mă uică, dumneata,
 55 Când oiu zice colălie,
 De mult am fost să-ți zic ție
 Să plecăm isina 'n haiducie".
 Stoian Stângă de-auzea
 Mândră masă de punca,
 60 A bea, frate, și mânca
 Și prea bine se 'narma.
 După el, vezi, că mi-i lua
 Și de-acica că pleca
 Când apele adornea,
 65 La mijlocu' nopții, fa,
 Stele pe cer fricărea,
 Roao pe pământ cădea,
 Nici țipăt nu s'auzea.
 Stoian Stângă und' mergea?
 70 În pimniți la Tiova.
 Trei zile, trei nopți ședea,
 Cu frate-su se vorbea:
 —„Mă frate-meu, dumneata,
 Veniți după mine 'ncoa,
 75 Să mergeți und' voi u chema,
 Să mergem la comșia mea,
 Ca să mă prostesc cu ea,
 Ca să-i tăem și mâța,
 Rău mi-ă mântat viața".
 80 Și după el că mi-i lua,
 La mijlocul nopții, fa,
 La comșia lui se 'cea,
 Pe coșu' ei se băga,
 În sobiță că tuna
 85 Și ca pe oi îi tăia,
 Mai la urmă și mâța
 Să-și rostuiască-inima.
 Și de-acica ei pleca,
 Călca ici, călca colea,
 90 Când oiu zice suminoc,
 S'apropia de Timoc.
 Atunci Stângă le zicea:
 —„Mă nepoate, dumneata,
 Veniți după mine 'ncoa!
 95 Când oiu zice suminoc,
 Să trecem peste Timoc,
 Când oiu zice de-avrameasă,
 Să fugim în țara turcească".
 Dincolo Timoc trecea,
 100 Unghe Stângă se opra?
 În pimniți baș la Chiova.
 L'a cui pimniță trăgea?
 Doamne, l'a lu' Moș Ghiura
 Când oiu zice de-un măr crăt,
 105 L'a lu' Ghiura din Brăteuț.

- Toată noaptea bea, mânca,
Vin din butie tocea
Și de nima nu grija
Pân' soarele răsărea.
- 116 Pe drum în deal când privea,
Iote vine Moș Ghiura!
Când oiul zice de-o cicoare,
Vine Moș Ghiura călare,
Când oiul zice de-un copaci,
125 Cu ploștile în disagi.
La pimiți cum ajungea
Calu 'n ușă că-l lega
Și pimița descuia.
Stoian Stângă ce-mi lucra?
130 Oșii-ailalți îi pitula,
După butie-i băga,
El deasupra se suia
Moșu' vin în troc tocea
Și ploștile le umplea.
135 Mândră masă de punca.
Să vezi, Moș Ghiura mânca
Și el vin, frate, când bea,
A la vale se 'nchina,
Vin, frate, din troc de bea.
140 Când ochii 'n sus arunca
Pe Stoian Stângă-l vedea
Că din cap îi clătina
Și din dinți cum îi scrășnea:
—„Ține-ți căine, inima,
145 Să nu-ți plesnească fierea!“
Și jos Stângă mi se da:
—„Mă moșule, dumneata,
Nu te teme tu așa,
Taci și nu te spământa,
150 Că nu-ți fac eu nimica.
Eu de ține m'aș ruga,
Și să nu spui la nima,
Să mă găzduiești în pimița ta.
Când oiul zice de-un susaiu,
155 Să-mi aduci decât mălaiu,
Când oiul zice colălic,
Că tu să-mi fii gazdă mie!“
Atâta vorbă spunea
Și Moș Ghiura că-mi zicea:
160 —„Bre Stoene, dumneata,
Mânca-ți-ar taica gura
Și toată călcătura,
Nu te spune taica la nima
Și ce-ai cere-oiu și-aducea,
165 Ce și-o cere inima!“
Și Moș Ghiura de-mi vedea
Disagii pe cal punca
Și calul încăleca
Au acasă se ducea
- 160 Și la baba porunca
Două rațe de tăia
Și un purcel că frigea,
Patru pâni mândre făcea.
Când soarele apunea
165 El pe cal că le punea
Și la pimiți le 'ncea.
De mâncare le ducea.
Și 'ndărăt că se 'ntorcea
Și nimenea nu afla.
170 Il ținea azi, il ținea mâne,
Il ținea fo lună de zile.
Din lume că se afla,
Veste lu' pașa de-i da,
Când oiul zice mîrodii,
175 Să vezi, la Paș' al din Dii.
Și pașa când auzea
Mare poter' ardica,
După Stâng' o trimetea.
Dară Stângă o afla,
180 Fuga de-aicea că da.
Unde Stângă se muta?
Când oiul zice de-un măr crăț,
In sat la Isinovăț.
Acolo când ajungea,
185 Gazdă pe cine-și prindea?
Când oiul zice de-un bujor,
Pe Mîai a lu' Fuior.
El în pod că mi-ș suia
Și-acolo că mi-i păstra,
190 Le da, frate, bea, mânca,
Și nima că nu afla.
Când oiul zice rosmalin,
O săptămână de zile.
Iacă potera că vine
195 Stoian Stângă de răbda
Până seara însăra.
Fuga de-aicea că da.
Unde, frate, se muta?
Când oiul zice foi de soc,
200 Baș în sat la Grascov.
Da' gazdă pe cin' prindea?
Când oiul zice peliniță,
Prindea pe unu' Tufiță.
Tufiță când îl vedea,
205 Un berbec el le tăia,
Au întreg că mi-l frigea,
Mândră masă de 'ntindea,
Toată noaptea bea, mânca,
Și de gazdă il ținea.
210 Când oiul zice trîu măslină
Da-l ținea, vezi, fo trei zile.
Trei zile când se 'mplinea
Stoian Stângă se scula

- Hojii după el îi lua,
 215 Pe drum la vale pleca,
 Călca ici, călca colea,
 Unde Stângă se oprea?
 Doamne, la Haiduc Ceșmea,
 Unde trece hasnaua,
 220 Când oiul zice foare lată
 Dela pașa Petco din Grămadă.
 Stângă pitulat ședea,
 Soare 'n chindie venea.
 Când Stângă la deal privea
 225 Au la deal cam pe șușea,
 Iacă vine haznaua,
 Haznagiul fluerând,
 Căii după el mergând.
 Dară Stângă de vedea?
 230 —„Bre nepoate, dumneata,
 Stați puțin voi aciea,
 Lăsați-l pe mâna mea!“
 Atât Stângă de zicea
 Lângă drum că se trăgea
 235 Cu cărăbin' odată da
 Și drept în piept îl lovea,
 Grămadă jos îl trântea
 —„Bre nepoate, dumneata,
 Ia veniți la mine 'ncoa
 240 De-aridicați voi blaga,
 Că-i răpusei viața“.
 Ailalți, frate, alerga,
 Disagi cu galbeni de lua,
 În dos în deal îi trăgea.
 245 Da' pe haznagiul îl lua
 Și pe cal bine-l lega,
 Pe drum, la vale-l mâna,
 Il mâna 'n Dii la pașa.
 Căii 'n Vidin' ajungea
 250 Pașa haznagiul mort îl vedea
 Da' blaga ce nu mi-era,
 Cu pumnii 'n cap că mi-ș da:
 —„Of săraca maica mea,
 Stoian Stângă ia vezi, fa,
 255 Rău ne arse acuma
 De ne luă toată blaga!“
 Multă potera mâna
 După Stâng' o trimetea.
 Da' Stângă unde fugea?
 260 Când oiul zice solz de pește,
 Se oprea la Apa Rece,
 În gaură de piatră tuna,
 Toată ziaua că ședea,
 Da' /gazdă pe cin' prindea?
 265 Când oiul zice și-o lalea
 Pe Moș Stan din Rabova
 Că-i cânta cu lăuta.
 Stoian Stângă mi-i zicea:
 —„Când oiul zice otrătel,
 270 Cântă-mi, Stane, frumușel,
 Mănâncă carne de miel
 Și bea vin din burdușel“.
 Stoian Stângă se punea
 Paloșu' 'n pământ înfigea
 275 Fesu' 'n paloș l'așeza,
 Mânile 'ndărăt ducea
 Și se punea de juca:
 Stan cânta cu lăuta.
 Și când seara însăra
 280 Fesu' de galbeni umplea
 Și pe Stan îl dăruia:
 —„Uite-l, Stane, ce-ți dă taica!
 Acasă mi te-ai ducea
 Și să mi-ți spui maică-ta
 285 Au mălăc și-o făcea,
 Și 'n traistă și le-o punea,
 Să vii iară la taica
 Să mai îmi cânti câtăva
 Să-mi veselești inima“.
 290 Stan acasă se ducea,
 Galbeni mumă-sa mi-i da
 Și Stănuță-i povestea
 Cum să facă muică-sa.
 Când zorile se vărsa
 295 Mălăe 'n traistă băga!
 Lăuta cu el o lua
 Iar la Stângă se ducea
 Toată ziaua că-i cânta,
 De pe Stângă-l veselea.
 300 Seda, frate, cât ședea,
 Când oiul zice solz de pește,
 Șade Stângă 'n Apa Rece
 Și de nima nu grijește.
 O lună când se 'mplinea
 305 Iacă-l afla potera.
 Zăua potera venea
 Pe Apa Rece-l căta,
 Ailalți în piatră ședea,
 Dară Stângă ce făcea?
 310 Deasupra de izvor se ducea,
 Într'un păducel se suia.
 Iacă potera venea!
 La izvor se dupeca,
 Să vezi, apă toți de bea.
 315 Când în păducel privea
 Pe Stângă că mi-l vedea.
 Buzele 'n guri le pleznea,
 Și ca varga tremura
 Și pe fugă se punea
 320 'N toate părțile fugea.
 Stoian Stângă se radea:

—„De ce-mi fugiți voi așa,
Nu-mi veniți la mine 'ncoa
Să-mi vedeți puterea mea?“
325 De-aici Stângă că pleca
Că l-a aflat potera.
Unde Stângă se oprea?
In Vidin că se oprea.
In Vidin când ajungea
330 La gazdă la cin' trägea?
La jupănu' Nicolcea.
Jupân Nicolcea-l vedea
In catu-âl de sus il suia
Să nu afle cineva
335 Până sara de 'nsera.
Stângă oții cu el lua
Și 'n luntric se punca
Dincolo 'n Țară trecea,
Când oiu zice de trii foi,
340 Să ia blagă la ciocoi.
Blagă dela ei lua.
Traistele că le umplea
Și 'n luntric se punca,
Cu ele 'n Vidin venea
345 La jupănu' Nicolcea.
Galbenii ziu-a usca,
Pe cergă el mi-i punca
Și la soare mi-i usca.
Galbenii că mi 'mpărțea
350 La tot natu' partea-i da,
Da' lu' Nicolcea vezi, fa,
Lui parte că nu-i făcea.
Nicolcea se mânia
Drept la pașa se ducea:
355 —„Efendi tu dumneata,
De ce faceți voi așa,
Când oiu zice mirodii,
De primiți oția 'n Dii,
Când oiu zice trii măslinc,
360 Au sulacu 'n cas' la mine?“
Da' pașa când auzea:
—„Of, sărac de maica mea,
Când oiu zice mirodii,
A venit Sulacu 'n Ghii,
365 Când oiu zice colălic,
Să mă tac și pe mine!“
Câți găvași el că-mi avea
Au la Stângă-i trimetca,
La jupănu' Nicolcea,
370 A casa i-o ocolea.
Stoian Stângă de vedea
La fereastră s'așeza,
Pe fereastră 'n Turci să dea.
Fratesu Stancu plângea:
375 —„Stai, mă nană, de nu da,

Ni s'a răpus viața,
Stai, nană, să ne predăm,
Zilele să le lungim,
Când oiu zice murile,
380 Că ne vându cânilé!“
Toți puști pe geam lepăda
Tâmți-afară 'ncă dârma.
Turcii-atunci dacă vedea
Pe Nicolcea trimetca
385 Au la rând că mi-i lega
Pe mâini la Turci îi dădea,
Au legați și ferecați,
Cum sunt buni de spânzurați.
Calcă ici, calcă colea,
390 Mergea cu ei la pașa.
In păsmângea-i inchidea,
Inchiși acolo-i ținea,
Pe urmă că-i întreba:
—„Bre, Stoene dumneata,
395 Cum îți cere inima,
Vrei, șinco, să te prăpădesc
Ori îmi vrei să te turcesc?“
A, da Stângă cum zicea?
—„Bre Efendi dumneata,
400 Eu îmi cere inima,
Decât să mă prăpădesc,
Ba mai bine mă turcesc.
Aș mai vrea să mai trăesc!“
Și pașa când auzea
405 Câtă turcamă mi-era
Toți aci se aduna,
Când oiu zice de-avrămeasă,
Ca pe Stângă să-l turcescă.
Bandile că le cânta.
410 De-aci cu Stângă pleca
Cu ei în gemie mergea,
Doamne, și mi-i boteza
Carnea din trup le-o tăia,
Le-o da 'n gură de-o mânca.
415 Da' care naș le era?
Baș jupănu' Nicolcea!
Carnea cu foarfeci tăia,
Le da 'n gură de-o mânca,
De își păgânea legea,
420 Lepăda legea creștinească
Și se băga 'ntr'a turcescă.
Și Nicolcea-i boteza.
De în lumele Stoian
Le punca Găvaz Asan,
425 Din lumele Crăciun
I le punca Ismailă,
Din lumele, vezi, Dumitru,
Le punca Asan Mamutu,
Da' din lumele, vezi, Stancu

- 430 Le punca Arap Buzatu,
 Și pe-aciea mi-i ducea
 Au la șarai la pașa.
 Pe-aciea că asculta
 Pin sobă de mătura
 435 Cătă este, vezi, iarna,
 Aci prin șarai ședea
 Când venea primăvara
 Stoian Stângă se ducea
 Cu urcioru 'n mână, fa,
 440 La Dunăre-apă să ia,
 Cucu cântând l-auzea,
 Dincolo 'n ostrov cânta
 De-mi răsună Dunărea.
 'Ncepea Stângă de plângea,
 445 Ochii la deal mi-arunca
 Tomți 'n vârf la potiga,
 Pomii 'nfloriți că vedea.
 El cu pumnii 'n piept își da:
 --„Of, sărac de maica mea,
 450 Cum să fac eu acuma
 Să mă scăp eu de-aciea,
 Să rostoesc inima?“
 Indărăt cu urcioru' venea
 Și la pașă se ducea:
 455 —Beg Efendâm dumneata,
 Eu de tine m'aș ruga,
 Când oi zice de-o cicoare,
 Dă-mi o pușcă 'n vânătoare,
 Când oi zice de-un trifoiu.
 460 Și să-mi dai tu un copoiu,
 Eu în vânat m'oiu ducea,
 Mult, puțin ce-oiu câștiga
 Tot la tine-oiu aducea!“
 Paș' atunci dacă-mi vedea
 465 Pușcă lui Stângă de-i da
 Și un copoi iar așa,
 În vânat că-i trimetea.
 Stângă copoiul și-l lua,
 Pușca la spinare, fa,
 470 La deal din Vidin ieșea,
 Când oi zice de-un lipan
 La ciutură la liman.
 Copoiu' de gât lega
 Și cu apă mi-l uda
 475 Și cu joarda îl bătea,
 Numai spumă îl făcea
 Și 'ndărăt îl chiotca
 Ca să-l vadă și pașa.
 Copoiu 'n șarai fugea,
 480 Cu limba scoas' ajungea,
 Iară pașa că-l vedea:
 --„Of, sărac de maica mea,
 Iar îmi scăpă Sulacu-acuma
 Și-mi răpune viața!“
 485 Stângă de-aciea mergea,
 Când oi zice siminoc,
 Au în sat la Calinic.
 Acolo când ajungea
 Au gazdă pe cin' prindea?
 490 Când oi zice siminoc,
 Pe Dumitru-ăl din Calinic.
 La livadie-l găsea,
 Moș Dumitru fân strângea,
 Taman îl copisălca.
 495 Stângă din dos îl striga:
 --„Mă moșule dumneata,
 Ia lasă nu mai strângea
 Și acasă te-i ducea,
 Boii la car i-ci punca
 500 Să vii tu pân' aciea,
 Fân în cară'i-i punca,
 Noi în fân ne-om pitula
 Să ne duci la casa ta
 Să nu ne vadă nima!“
 505 Moș Dumitru-acas' mergea,
 Boii la car înjuga,
 La livadie-mi venea
 Fân acolo 'n car punea
 Și pe oți că pitula,
 510 Punca fân pe deasupra.
 La cina mare se 'cca
 Acas' cu ei ajungea,
 El în pod că mi-i suia
 Le da de bea și mânca
 515 Să nu priceapă nima.
 Soare la prânz când venea
 Moș Dumitru mielul tăia
 Pi lângă foc îl frigea.
 Iac' ajunge potera,
 520 După Stângă că-l căta.
 Stângă 'n pod se pitula.
 Moș Dumitru de vedea
 Nainte la Turci ieșea,
 Și 'n casă că mi-i chema,
 525 Moșu masa le punca.
 Turcii la masă mânca.
 Stoian Stângă 'n pod ședea.
 Parcă naiba-l învăța
 Cu palosu' de săpa
 530 Deasupra de Turci, vezi, fa,
 Pe masa lor se pi.
 Moș Dumitru de vedea
 Pe scară 'n sus se suia
 Și 'ncepea de zităia;
 535 --„Asta, vezi, e mâța mea,
 Totdeauna-mi face-așa“.
 Și Turcii dacă-mi vedea

Lor cam în gând le dădea
 Că aci Stângă era.
 540 Masa 'ncărcat' o lăsa:
 Și pe fugă se punca.
 Stângă de-aici se muta,
 Când oiul zice colălie
 La Sfeți Petri la mânăstire.
 545 Toată var' acolo ședea
 Moș Dumitru-l arănea.
 Crăstovu' vezi când venea
 Viile se culegea
 Stoian Stâng' atunci zicea:
 550 —„Bre nepoate, frate-meu,
 Bre, Stancule dumneata,
 Veniți după mine 'nea,
 Când oiul zice și-o lelea,
 În vij la Dincovița,
 555 Pân' la nașu' Nicolcea
 Ca să-i sărut eu mâna
 Să mă prostesc cu el, fa!"
 Când oiul zice mirodii,
 Acu culegea negustorii 'n vij.
 560 Iacă Stângă se ducea
 La via lu' Nicolcea.
 Mulți culegători avea
 Și Stângă mi-i întreba
 Cât le plătește zăua?
 565 Culegătorii spunca.
 Stoian Stângă de vedea
 În trei zăua le plătea:
 —„Banii eu vi-oiu lumăra,
 Voi la umbră să ședeți
 570 Niciunul nu culegeți!"
 Culegătorii banii-și lua
 Și la umbră de ședea.
 Adăsta cât adăsta,
 Chirigiul ajungea,
 575 Ajungea cu putina.
 Stoian Stângă îl vedea,
 La chirigiul îi plătea
 Și-aci cu boii-oprea.
 Da' Jupănu' Nicolcea,
 580 Soare 'n chindie venea,
 Nu-i mai vine putina,
 Culegătorii 'njura:
 Ce să zăbovesc așa
 De nu-i mai upleca putina?
 585 Jupân Nicolcea vedea,
 El calu' încăleca,
 Pe drum la deal alerga.
 Când la vij el ajungea
 Calu' de-un păr îl lega
 590 Drept la puțină năvălea.
 În puțină când privea

Și nu e nimic în ea
 Au din cap imi clătina,
 Culegătorii 'njura.
 595 Când îndărăt sama lua
 Pe Stângă că mi-l vedea,
 Buzele 'n gură-i plesnea.
 Sânge 'nchegat că cura.
 Da' Stoian Stângă zicea:
 600 —„Mă nașule, dumneata,
 Stăi, nu-ți fie fric' așa
 Și să-ți sărut eu mâna
 Să ne prostim câtăva.
 Când oiul zice trii măslina,
 605 De când umblu după tine
 Să-mi fac eu chefu' cu tine
 Cum îți l-ai făcut cu mine".
 Cu palosu-odată da
 Carne din trup că-i tăia:
 610 —„Na, nașe, mănecă-ți carnea,
 Cum mi-am mâncat și eu pe-a-
 mea.
 Dată chiar din mâna ta.
 Că de-ai vrea de n'ai vrea
 Că vezi tu ești nașu' meu.
 615 Mâna mea e 'n păru' tău".
 Dupăce carnea-și mânca
 Cu palosu-odată da,
 Capul dela trup îi lua,
 Pe Nicolcea mi-l tăia.
 620 Au câtă lume mi-era
 Toată mi se spământa
 Fuga din vij vezi că da.
 Dară Stângă ce-mi lucra?
 Calu' lu' Nicolcea 'ncăleca,
 625 Naainte la lume ieșea:
 —„Stați, fraților, nu așa,
 Indărăt v'ăți întorcea,
 Viile v'ăți culegea
 Că nu vă fac nimica.
 630 Eu cu treaba ce-am avut
 Eu cu nașu' m'am proștit.
 Lucru' mi l-am isprăvit".
 Stângă de-aici de vedea
 Dincolo 'n Țară trecea.
 635 Au turcama cât' era
 În potret că mi-l scotea
 Și după el trimetea
 Pin Țară dincolo, fa,
 Unde pe Stângă-l găsea?
 640 Tomite 'n Beci îl găsea
 Au în Beci când îl prindea,
 În Vidin că-i trimetea
 Mi-i lega și fereca,
 C'acolo-i cere pașa.

645 A pașa când îi vedea
 Când Stângă 'n Dii ajungea,
 Dalbe cărți ei de scria
 Pin șate le trimetea,
 Cătă este, vezi, lumea
 650 Au la Vidin s'o strângea
 Pe Stângă de l-o vedea,
 Doamne, când l-o spânzura.
 Cătă era, vezi, lumea
 Toată 'n târg că s'aduna.
 655 Pe Stoian Stângă-l plimba
 Ca să-i privească lumea
 Și la streanguri îi trăgea,
 Pe-ailălți îi spânzura.
 Da' Stângă mi se ruga:
 660 —„Beg Efendâm dumneata,
 Eu de tine m'aș ruga
 Cătă un om acuma
 Ca să-i dau eu sabia
 Și să mă tae cu ea
 665 Să nu necăjesc așa“.
 Pașa un Țigan găscă,
 Sabia 'n mână i-o da,
 Dară Stângă cum zicea:
 —„Bre, Țigane, dumneata,
 670 Să dai drept cu sabia
 Să nu mă necăjești ceva
 Că-i vai de Țiganca ta“.
 Țiganu' când auzea
 Știi ca varga tremura,
 675 Cu sabia 'n Stângă da,
 Cam' la o parte-l lovea.
 Stângă când se slobozea
 Cu papucu 'n Țigan da:
 Aci 'n loc îl omora.
 680 Fesu' din cap că mi l lua,
 Pe deasupra tot cu poli,
 Il da la un negustori:
 —„Na frate-meu fesu-ăsta
 Să-ți fie de halal, fa,
 685 Să dai drept cu sabia
 Să nu necăjesc așa!“
 Pe negustori îl dăruia,
 Da' mi-i da și sabia.
 Negustoru' de vedea
 690 Sabia lu' Stâng' o lua
 Și 'n călcâi se răsuca
 Odată 'n Stângă când da
 Capu' dela trup sbura
 Ca cât ai da cu mâna.
 695 Stângă pe fugă se punea,
 Fără cap vezi că fugea,
 Doamne și-mi bolborosea.
 Când doftorii mi-l spârgea

Două inimi îi găsea
 700 Și se căia: și pașa:
 —„Când oiu zice popâlnic,
 Să vezi ăsta voinic
 N'ar fi fost de prăpădit!“

Pavel Florea a lu' Obiș, Rabova

Cântecul lui Toma Al Imos

Colea mare, colea vere,
 Pe cel câmp, pe cea câmpie
 Unde fir de iarbă nu e,
 Numai dalbă colălie,
 5 Tare vine de-mi sosește
 Un voinicel ortoman,
 Pe-al cal negru dobrogean.
 Nu e voinic ortoman
 Pe-al cal negru dobrogean,
 10 Și e Toma cel imos
 Vine din Țară din jos,
 Călare pe Vânătu,
 Când îi vezi tu umbletu'
 Ți-ai da și sufletu',
 15 Când îi vezi săritele
 I-ai plăti copitele.
 Tare vine și-mi sosea:
 Unde el descăleca?
 La cinci ulmi dintr'o tulpină
 20 Ca cinci frați din muică bună.
 Vânătu-l descăleca
 Și de ulmi îl priponca.
 Disagi de pe ei de lua,
 Masa de-aramă scotea,
 25 Pe iarbă verde 'ntindea,
 Pânea 'n patru o tăia
 Și pe masă o punea
 O lubeniță scotea,
 Cu cechia mi-o tăia,
 30 S'o mănânce de mezea.
 Mâna 'n disagă băga,
 Pintă de rachiu scotea,
 O pintă de cinci oca,
 O pintuță de-o vedriță,
 35 De-o vadră, de-un polomeac,
 Șă-și dea inima pe leac.
 Toma rachie ar bea,
 Ama n'avea cui 'nchina,
 Ar închina calului:
 40 Calu' este vită mută,
 De nu știe să-i răspundă;
 Ar închina armelor:
 Armele sunt plumbuite,

Până 'n gură sunt umplute,
 45 Și nu pot Tomii răspunde;
 Ar închina lemnelor:
 Lemnele sunt lemne verzi.
 Vântu' dela deal bătea
 Ulmii mi se legăna,
 50 De crăci 'n jos se 'ndupleca,
 El gândea că-i mulțumea
 Pinta 'n gură o punea,
 De trei ori din ea trăgea,
 Tomte 'n fund: îi răsufila.
 55 Ochii la vale-arunca!
 Puțin Toma se 'mbăta,
 Să vezi, pe cine vedea?
 Vedea pe Manea călare
 Cum îmi venca dela vale
 60 Pândariu' livezilor,
 Păzitoriu' grânelor,
 Stăpănu' moșiilor.
 Tare-mi venea și-mi sosea,
 Pe lângă Toma trecea,
 65 Nici bunăziua nu-i da.
 Atunci Toma la el striga:
 —„Vere, Maneo, dumneata,
 Ce treci pingă mine-așa,
 Nu-mi dai nici bunăziua.
 70 Ce nu vii la masa mea,
 Să mâncăm și noi câtăva,
 Să 'nchinăm frate la frate,
 Arz'o focu' strinătate!“
 Manea atuncea zicea:
 75 —„Nene Tomo, dumneata,
 Cum să viu la masa ta,
 Bat-o omenia ta!
 Bine-ai băut, te-ai îmbătat,
 Pe drum de ce n'ai plecat?
 80 Cine drac te-o fi 'nvățat,
 Drumu' lu' Vânătu'-ai dat,
 Mi-ai păscut livezile,
 Mi-ai tăvălit oarzele,
 Mi-ai incurcat grânele,
 85 Oiu să-ți scurtez zilele!“
 Toma puțin beat era:
 Drept de mumă-l înjura.
 Mane-atunci se mânia,
 La Toma se repezea,
 90 Odat' cu palosul dn,
 Piste mijloc îl tăia,
 Mașele i le vârsea.
 Toma la ele privea.
 Toma atunci că zicea:
 95 —„Of, sărac de maica mea,
 Căinele-mi mănă viața!“
 Mașele și le-aduna,

Cam cu pac, cu gunoac,
 Bagă 'n burtă să se 'nmoac.
 100 Cu ciciul le încingea,
 Cu chimirul le strângea,
 Și la Manea că striga:
 —„Vai de măiculița ta.
 Poate 'n pământ te-ai băga,
 105 De cu zile te-oi lăsa,
 Că poate burta-mi și-așa“.
 Și la Vânătu' se 'cea
 Și lu' Vânătu' zicea:
 „Fiule, căluțu' meu.
 110 Creștinu' lu' Dumnezeu,
 Poți cu mine tu să fii
 A, trei zile și trei nopți,
 Să-l vedem pe câine jos,
 Nebeut nici nemâncat,
 115 Să-l văd pe câine tăiat.
 Că prea rău m'a vătămat:
 Dela masa mea m'a luat“.
 Atunci Vânătu' zicea:
 „Tomo, tu stăpănu' meu,
 120 Creștinu' lu' Dumnezeu,
 Pot cu tine eu să țin
 Șase zile, șase nopți,
 Nebeut și nemâncat,
 Să-l văd pe câine tăiat,
 125 Că prea rău te-a vătămat“.
 Toma pe Vânătu' încăleca.
 Infoia codița 'n vânt,
 Cu buze rupând pământ
 După viță de haiduc
 130 Fugea Manea cât putea
 Și Toma îmi alerga
 Și din fugă îl prindea
 Odată cu sabia da
 Gătu'n umăr îi tăia
 135 Și ciochina dela șea,
 Din puțin scăpa Gălbina.
 Răzma pălosu' 'n pământ,
 Rupea brazdă ca de plug,
 Ce n'am văzut de când sânt,
 140 Așa brazdă de cușit!
 Tumte-atunci rău îi părea
 Că vāru' lui bun era,
 Că sânt ci doi verișori
 Făcuți din două surori.
 145 Cu palosu' 'n pământ săpa,
 Mândră groapă de-i făcea
 Și pe Manea-l îngropa.
 Masă de-aramă scotea,
 Pe mormantu-i o punea,
 150 Bea acolo și mânca,
 In loc de pomană-i făcea,

- Că n'are pe nimenea.
 Pe-urmă Toma se scula
 Pe Vânătu' ncăleca
 155 Iară 'ndărăt se ducea
 La cinci ulmi dintr'o tulpină
 Ca cinci frați din muică bună.
 Pe Vânătu-l priponea
 Chilimu' și-l așternea
 160 Lada căpătâi punea
 Și de-un somn dulce-adormea,
 Toma când se pomenea,
 Nu mai putea se mișca,
 Că prea mult sânge cura,
 165 Unde tăiat îmi era.
 'Ncepea Toma de plângea
 Și cu Vânătu' vorbea:
 —„Vinete, căluțul meu,
 Creștinu' lu' Dumnezeu,
 170 Pară-ți bine, pară-ți rău,
 Nu mai sunt stăpănu' tău,
 C'o să mor, bre, maică eu,
 Eu bre, maică, oș muri.
 La capu' meu ai veni,
 175 Ai țipa și-ai rincheza
 Pe mine de m'ai cânta
 Că n'am și-eu pe nimenea!“
 Atâta el mai vorbea,
 De trei ori din guriță căsca
 180 Și suflețelu-i ieșea.
 Și murgu dacă vedea
 La capu' lui se trăgea
 Cum țipa și rincheza
 Tot pe Toma se cânta
 185 Că n'are și-el pe nimenea.
 Cu copitele 'n pământ da
 Mândră groapă de-i făcea,
 Târâș cu dinții-l lua
 Și în groapă îl băga.
 190 Cu copitele iar da,
 Frunza de ulmi de strângea
 Pe Toma de-l cutrupea
 Soarele nu l-a vedea,
 Nici vântu' nu mi-l bătea,
 195 Nici musca nu-l mai mușca,
 Nici viermii nu-l mai mânca.
 Iacă maică-s' auzea
 Că Toma ei a plecat
 Din țar' unde-a fost argat
 200 Și pe la moși-a dat
 Cu vâru-su s'a certat
 C'asa rău s'a întâmplat
 Și-amândoi mi s'au tăiat.
 Ea pe fugă să punea
 205 Și la moșie-alerga.
- Vânătu' când o vedea
 Drept la Toma se ducea
 La capu-i de rincheza
 Ca să-l vadă maică-sa.
 210 Maică-sa că ajungea
 Pe Toma îl desgropa
 Și pe obraz îl pupa
 Și pe el că se cânta:
 —„Tomo, copilașu' meu,
 215 Muică, dănăcelu' meu,
 Muică, frumușelu' meu,
 Cine maică te-a 'nghemnat
 De tu muică mi-ai plecat
 Din țară-unde-ai fost argat,
 220 Pe la moșie c'ai dat,
 Cu vâru-tu te-ai certat,
 Muică, capu' ți-a mâncat.
 Și singură m'ai lăsat!
 Ard'o focu' de moșie,
 225 Rămase toată pustie,
 Pe muica cine s'o ție,
 Să-mi aprindă lumina,
 Să-mi facă liturghia
 Și să-mi țină moșia?“
 230 Atât muică-sa zicea
 Și 'n zăbun în posnar îl căta
 O sută de poli găsea,
 Sâmbrioara și-o găsea,
 De-a ascultat-o pe ca.
 235 Și la păiton plătea,
 În păiton îl punea
 Și acasă îl ducea.
 Șapte preoți aducea
 Mare slujbă de-i făcea.
 240 În ceară-l învăluia,
 În leagăn de ceară-l băga,
 Și pe Toma-l îngropa.
 Șase săptămâni plinea,
 Mândră pomană-i făcea,
 245 Doi lăutari aducea
 Și maică-sa le plătea
 De în cântec îl punea,
 De se cântă și-acuma,
 De-ascultă toată lumea.
 250 L'astă cinstită de masă,
 La boeri ca Dumneavoastră,
 La mulți ai de delungați
 Cu prietenii și cu frați,
 Bine să ne veselim,
 255 Pe-astă lume cât trăim.
 Și să nu ne dușmănim
 Că doar nu știm cât trăim.
 Poate mâne-oju să murim
 Și pe urmă ne căim.

260 Că moartea-i înșelătoare
Te ia făr' de lumânare,
N'adastă, te pmenestii,
Te ia cum te nemerești,
Dintr'ale căși mari domnești
265 Pleci cu un inel la dești,
Dintr'a ta mare moșie
Te 'mbracă într'o cămășue,
Dintr'ale tale averi
Te duce pe patru blăni.
270 Popa cu cartia 'n mână
Și iar lăsă câte una,
Da' eu de vă spun cu gura.

Pavel Florea a lu' Obș, —Rabova

FRĂNTURELE

—„Foae verde foi de fragă,
Eu mă rog de cuc să tacă,
El se suc sus pe creacă
Și mult cântă de mă sacă.
5 la taci cuce, nu cânta!“
„C'am dat de-o inimă ra:
Mi-a pierit soțioara
Si-o să cad'o iarnă grea,
N'are cine mă căta
10 Și-mi gegeră limbuța,
Se 'mbolnăvește naica
Cu dor di la soața mea“.
Cukul ca o păsărea
Se suia pe-o lămurea
15 Și cânta ca cu gura
De răsuna, vezi, valea
Ca să-l asculte lumea
Să piardă inima ra.⁽³⁾
—Inimioră ce te coci
20 Ca fânu-ăl de pe odgoș?
Noi am mai dat de-un păcat
Cin' l-a lăsat pe oftat,
Că eu de n'aș fi oftat
De-atuncea mi-aș fi crăpat.
25 Ama acu când oftez
Cu-atâta mai prididesc
De duc zile și trăesc.⁽³⁾
—Când oiu zice buruiana
Ioana naichii, Ioană,
30 Naiba te scoase 'n poiană
Albă ca o budiană,
Budiană cu trei creci
Venită din București,
Ceită de logofeți,

35 Unu-i logofātu' Pătru
Și-altu-i logofātu' Ion
Ce mi-i feciorel de Domu.
Da' știi, Ioană, da' nu știi,
Ori minte bine nu șai
40 Când eram niște copii
De făceam dragoste 'ntâi.
Ne mâna muica la vie
Să culegem răzăchie.
Răzăchie, strugurie,
45 Strugurei și brădinași.
Ochii negri mânca-i-aș.
Țăte albe ca un caș.
Când ședeam la voi pe pat
De vorbeam de sărutat,
50 Sărutatul nu știam
Da' trudeam de-l învățam.
Da' ședeam pe căpătâi
Și ne iubeam noi întâi
Da' ședeam pe paviștele
55 Și vorbeam de drăgostele,
Mușcam din țățele tele.
Că sunt mici ca niște mnele
Și sunt moi ca frunzele
Și dulci ca stafidele. ⁽²⁾
60 —Ioană, cărtoagele noastre
Acum stau pustii pe coaste.
Când oiu zice viorele
Fusei Vineri pe la ele,
Mă umplui, Ioană de jele,
65 In cărtogu-ăl dela vale
Răsărise-o iarbă mare.
Bate vântu', iarba culcă,
Doru' Ioanei mă usucă,
Gura ei mă bagă 'n luncă.
70 Bate vântu', iarba scoală,
Doru' Ioanei mă omoară,
Gura ei mă bagă 'n boală.
Da 'n cărtogu-ăl dela deal
Răsărise leuștean,
75 Nu te mai uit, Ioană-un an.
Da 'n cărtogu-ăl din mijloc
Răsărise suminoc
Și un fir de busuioc,
Busuioc dela Ioana
80 Prisădit de daica Ioana,
Prisădit de Vinerca
Și udat de Sâmbăta
Să poarte Dumineca.
Busuioace nu te-ai coace
85 Nici sâmânța n'ai mai face,-
Că din sâmâncioara ta
S'a izvodit dragostea
De nu pot eu făr' de ea

- Nici sara nici dimineata,
 50 Peste zi totdeauna,
 Mânca-o-ar pãrdalnica!
 Ce n'a lãsat cineva
 Se se vândã dragostea
 C'aş da boul şi vaca
 95 De-aş cumpãra dragostea,
 Şi-aş vinde boul şi plugu'
 De aş cumpãra iubitu'. (2)
 —Verde, verde de-o cicoare
 De s'ar face dealu' vale,
 100 Valea o poianã mare,
 Aş da la mãndra cãlare.
 Şi e drumu' cu gleontane
 Nu pot sã merg pe picioare.
 Si e drumu' bulgãros
 105 Nu mã pot duce pe jos. (3)
 —Când oi u zice murele
 Trage, mãndrã boabele,
 Socoteşte zãlele
 Dela Paşti pân' la Ispas
 110 Cãte nãcazuri am tras.
 Şi de-oiu trage cãte-am tras
 Da' de mãndra nu mã las
 Pân' n'aş face-o cu pripaz,
 Pripazu' sã-mi zicã tatã
 115 Sã-l mân cu troaca la apã,
 Sã se mire lumea toatã. (3)
 —Inimã de putregai,
 Spune-mi ce durere ai,
 Scot cuţitu' de te tai!
 120 Inima mi-e rãbdãtoare
 Au mãnãncã, nu i-e foame,
 Şi se culcã şi nu doarme,
 Da' iubeşte pãnã moare
 La fete şi la cocoane.
 125 Fii inimã, rãbdãtoare
 Cã-ţi pun lacãt la picioare
 Stãi, inimã la un loc
 Cã-ţi pun lacãt de mijloc.
 Lacãte sã-i pun o mie,
 130 Inima lucrã ce ştie. (3)
 —Mãndruşo, când te iubiam,
 Unde mã culcam, dormeam,
 Da' de când nu te iubesc
 Mã culc nu mã odinesc,
 135 Toatã noaptea te visez.
 In vis te visez prea bine,
 Pui mâna nu dau de tine.
 N'a rãmas inimã 'n mine
 Nici cât bobu-ãl de neghinã
 140 Puţinicã ce-a rãmas
 Şi-aia plinã de necaz. (3)
 —Vai de ea inima mea
- Cã nu mai e cum era,
 Cum eram în vârsta mea,
 145 Puncam picioru 'n terchea,
 Curmam calu' cu chinga,
 Lãpãdam burta pe ea,
 Sburam ca o pãsãrea
 Pe deal, pe la potecea,
 150 Pân' o prindeam pe mãndra,
 Fãceam dragoste cu ea.
 Mãnca-i-ar naica gura
 Şi tãta dela dreapta
 C'asta-mi rupse inima.
 155 De nu mai vãd eu lumea! (3)
 La ograda boereascã
 Stau florile sã 'nfloreascã,
 Bobocii sã 'mboboceascã,
 Cocoane sã 'mpodobeascã,
 160 Mari boeri sã le priveascã.
 La picior cocoanelor
 Nu putem, boerilor,
 Cã ne dor picioarele
 Din toate oscioarele
 165 Şi ne dor cãlcãele
 Din toate lãmãele! (1)
 —La fereastra din obor
 Bate murgul din picior
 Ca sã mã scol mereor
 170 Sã-i pui şaua binişor
 Sã mã duc unde mi-e dor. (2)
 —Mitrãniţã, Mitrãniţã,
 Fã-ţi braţele grãdiniţã
 Şi tãţele lubeniţã,
 175 Ca sã mã bag pãndãraş
 Sã le pãzesc, mânca-le-aş! (3)
 —La pãru' cu foaia latã
 Cum mai joacã Sãrbii roatã,
 Sãrbele, sãracele,
 180 Cu coade ca vacce
 Cu moş ca ciovicele!
 La pãru' cu foaia 'ngustã
 Cum mai joacã Sãrbii ustã.
 A pierdut Sãrba pestelca
 185 Şi-o catã Sãrbu' cu leuca. (1)
 —Dine, Dine Constantine
 Voinicel cu douã lume,
 Amanetul meu la tine,
 Da' ce fel de amanet?
 190 Planticuţa dela piept
 Inelu' din deştu-ãl drept.
 De-aş şti cã te-aş lua pe tine
 Singurea m'aş spãnzura,
 Singurã cu mãna mea
 195 Sã se ducã pomina,
 De vãrfu' sovãrfului

Cu ciucurii brăului
 în mijlocu' târgului (1)

—Mi-e somn, muică, și-aș dur-
 meace!"

200 „Du-te, Tică, de te culcă,
 Du-te 'n pat la dadă-tă“.
 „Nu mă duc în patu dadei,
 Că mi-e dada fată mare
 Și miroase-a flori de Mare“.

205 „Mi-e somn muică și-aș dur-
 meace!"

„Du-te Tică, de te culcă,
 Du-te în pat la tată-tău“.
 „Nu mă duc în patu' tatei,
 Că mi-e tata om bătrân
 210 Și miroase-a flori de fân“.
 „Mi-e somn muică și-aș dur-
 meace!"

„Du-te, Tică, de te culcă,
 Du-te 'n pat la ibovnică“.
 „Acolo, muică, m'oiu duce
 215 Că mi-e pat de ibovnică
 Și nu-mi miroasă nimică“ (4)

—Foae verde de-un bujor
 De trii zile trag să mor,
 Fete mari mi-au dat ocol,
 220 Mândrele s'au strâns stobor,
 Rău le pare c'oiu să mor.
 De mă 'ntreab' unde mă duc,
 Eu le spun la câmpu-âl lungi.
 Mă 'ntreabă că viu curând,
 225 Să am bani de cheltuială
 Aș veni la primăvară
 Cu chite de tămăioară,
 Plâng ele de se omoară.
 Când oi zice foi de linte,

230 De-ar fi mândrele cuminte,
 Ele pe naica să-l cânte
 Cu trii zile înainte
 Și neicuța să le-asculte
 Să știu c'am fost om cuminte.

235 Când oi zice și-o lelea
 Să vezi eu la moartea mea
 Când o veni să mă ia.
 Verde, Leană, de-un năut,
 Și-oiu să las cu jurământ
 240 Să mă 'ngroape mai adânc,
 De nouă palme de-adânc:
 Să-mi facă trumbu de plumb
 Și cu stâlpu' de argint
 Să nu putrezesc curând

245 Să mă știu c'am fost voinic,
 Am iubit mândruță 'n crâng,
 Am iubit și-oiu să iubesc,

Măcar să mă prăpădesc,
 Să putrezesc la cinci ani,
 250 Nu fac voia la dușmanii (2)

1. *Gherghța a lui Anghel al
 Cergioaei (Kumbair)*. — 2. *Dinu
 Mihal (Negovanii)*. — 3. *Pa-
 vel Raboveanu (Rabova)*. — 4. *Maria a lu
 Mitran al lui
 Bour (Kirimbeg)*

COLINDE

Sus în dealu' viilor,
 La umbra gutuilor,
 Lină Magdalină!
 Mi-este-un păr mare rotat,
 5 Pe supt el mi-este un pat
 Cu scândurile de brad,
 Lină Magdalină!
 Dar în pat cine-i culcat?
 Mi-este-o fată și-un băiat,
 10 Lină Magdalină!
 Intre ei cine-i culcat?
 Mi-este-un mic desfășiat,
 Lină Magdalină!
 Cu scutice de mătasă,
 15 Cu fâșia sârmă 'ntoarsă,
 Lină Magdalină!
 Este viță de 'mpărat,
 Vai, ce rău e blestemat,
 Lină Magdalină!

DESCÂNTECĂ

Din vânt, de întâlnit.

A plecat (cutare) pe cale
 Pe cărare,
 Pe drumu-âl mare,
 Să 'ntâlni cu vântu 'n cale,
 5 Vântu' turbat
 Și înviorat,
 Cu chica răsfirată,
 Cu barba înfoiată,
 Cu secerea a secerat,
 10 Dudaele-a adunat,
 Săgeți le-a făcut,
 Peste câmp le-a aruncat
 Și pe (cutare) l-a săgetat
 Și l-a încuțitat.

15 Creerii capului
 In fața obrazului,
 Prin zgârciu' nasului.
 Și 'ncepea a plânge
 Cu glasu 'n ceriu
 20 Cu lacrimile până 'n pământ.
 Maică Sfântă Maria
 Glasul lui în ceriu l-auzea
 Și se scobora
 Pe scară de argint
 25 Cu papucii tropăind,
 La (cutare) venea
 De mâna dreaptă-l lua:
 —„Ce te plângi (cutare),
 Ce te olicăești?“
 30 —„Ce plâng, Maică Sfântă
 Marie,
 Plecaj pe cale,
 Pe cărare,
 Pe drumu-ăl mare,
 Mă 'ntâlnii cu vântu 'n cale,
 35 Vântu' turbat
 Și învivorat,
 Chica-i înfoiată,
 Barba răsfirată,
 Cu secerea seceră
 40 Dudăile le-adună.
 Săgeți le făcu,
 Peste câmp le-aruncă
 Pe mine mă 'ncuțită
 Și mă săgetă,
 45 Creerii capului,
 In fața obrazului,
 In zgârciu' nasului,
 In măduva oaselor“
 Maica Sfântă Marie de-auzi
 50 Cu mâinile l-apipăi,
 Oasele i le potrivii,
 Sângele i-l limpezi
 Și doru' i-l alină,
 Și nici pe-ai-a nu-l lăsă!
 55 Il trimeasă la (cutare) descân-
 tătoare,
 Se aflase bună de mână
 Și cu leacu' de gură,
 Cu descântecu' descânta
 Și durerile alina.

De nălucă.

(Când e frică omului, de
 umbra lui. Trebuie să 'ai riș-
 chitor de alun, o seceră și o
 lumină de ceară, și să aprinzi

tămăe. Ții lumânarea aprinsă,
 ca să facă umbră omului bol-
 nav. Cu stânga te faci că de-
 peni cu rișchitorul, cu dreapta
 ciocăni cu seceră umbra și zici
 așa):
 60 Nu tai umbra asta,
 Tai frica, nălucă,
 Deochitoarea, rămnițoarea,
 Din inima lui (cutare),
 Din casa lui,
 65 Din culcușu' lui.
 Ieși tu, frică,
 Ieși nălucă,
 Ieși colțato, ieși zâmbato;
 Ce te faci, cloață, a cloncâni.
 70 Cu puii a pioni
 La (cutare) în așternut?
 Du-te la colțații tăi,
 La zâmbații tăi,
 Pe ei să-i spămâniți,
 75 Pe ei să-i încinți,
 Pe ei să-i fărâmi,
 Pe ei să-i bolnăvești,
 Pe ei să-i zăpăcești.
 (Cutare) Să rămăe curat
 80 Și luminat
 Ca roua 'n câmp,
 Ca argintu' strecurat,
 Ca botezu' care s'a botezat;
 Cine are cruce
 85 Să vie la cruce,
 Cine n'are cruce
 Să fugă de cruce!
 Cu biruință să fie crucea lu'
 Hristos.
 In casa lui,
 90 In culcușu' lui
 Că (cutare) are și cruce și
 tămăc.
 Da' colțații tăi
 N'au nici cruce nici tămăc.
 Periți voi, măroi, moroaice,
 95 Strigoi, strigoaice,
 Păduroi, păduroaice,
 Tu, nălucă,
 Tu, strălucă,
 feșiți și vă duceți
 100 In coadele mărilor
 In coarnele cerilor,
 Unde cocoș n'o cânta,
 Cal n'o râncheza,
 Unde voinic n'o fluera,
 105 Unde topor n'o ciocăni.

Acolo să vă duceți
 Că v'așteaptă
 Nouă fete de împărat
 Cu measele 'ntinse,
 210 Cu făclii aprinse,
 Acolo să vă duceți,
 Acolo să mâncați,

Acolo să beați,
 Acolo să stați,
 215 De (cutare) să vă uitați!

*Gherghța a lui Anghel al
 Cergioari, Kumbair*

B A S M E

Omul cu vaca și oții

A fost un om sărac, cu șapte copii. Toată averea lui era o vacă. El ce să vorbi cu nevasta lui? Să vândă vaca și să ia hrană copiilor. Intr'o bună dimineață luă vaca de curm și plecă cu ea la târg. Târgu' era cam depărte de sat. Drumu' târgulu' ducea prin niște păduri. La fiecare colnic să pusasă cât'un oț, de pândea călătorii, ca să-i jefuiască; doisprezece colnice cât'un oț pus.

Să'ntâlnește omu' cu un oț și zice: — „Bună ziua măi fârtate!“ — „Mulțumesc-ți dumitale!“ — „Un'te duci cu bou-âsta?“ Bietu' român îi răspunde: — „Nu e bou și este vacă“. — „Mă, netotule, nu te vezi că este bou?“ El, bietu' om, plin de mirare ridică coada vacii, se uită și vede că e vacă. Oțu-i dă zor că e bou.

Să prinse oțu' cu omu' la rămășag, zice: — „Uite, dacă te-i întâlni cu doisprezece oameni și-or zice toți că este bou, să știi că-ți iau bou' de geaba, fără de nici o lăscăe“. Bietu' om, speriat, iar mai ridică coada și să uită. Tot vacă era!

Să prinseră la rămășag. Că dacă o zice unu' din cei doisprezece că este vacă, să tac vaca oțu', s'o jupoae, să-i umple pielea de galbeni și să-i plătească omului. Și biet sărman de om, când auzi, de bucurie, nu știa cum să meargă mai repede. Și tot zicea: — „Doamne, dă-i să fie vacă!“.

Să întâlni cu al doilea oț. Și el tot așa îl întrebă: — „Un'te duci măi fârtate, cu bou-âsta?“ Și, așa, spune el speriat: — „Nu e bou și este vacă!“ Și ridică mereu coada și să freacă la ochi. Se uită la oț și nu știe ce să creadă. Cum o vedeau toți bou? Să fie bou? De unde bou? Da'cum de n'o văd ei vacă?

Mearsă ce mai mearsă, să întâlni și cu aliașii, și toți într'o gură spuseră că este bou. Și îi luară vaca de curm și plecară spre cuibu' lor. Și el se ruga: — Barem dați-mi cinci lei, să iau făină să fac mămăligă copiilor. — „Mă, netotule“, zic, „nu vezi că este bou? Dacă era vacă nu te umpleam de blagă?“.

Bietu' om rămase dându-și cu pumnii în cap. Ce să gândi el, să urcă într'un copac, să uită după oți încotro să duc cu vaca și își însemnă cuibu' lor.

El să întoarse acasă cu mâinile băgate la inimă. Il întrebă nevasta: — „Bine, mă omule, tu nu vii cu făină, să facem mămăligă copiilor, că mor de foame?“ — „Păi“, zice, „vându-i vaca și nu mi-o plăti. O să-mi dea mâine banii“. Se repezi la plug și luă oticu'. Și ceru nevastei: — „Dă-mi cămașa, zăvelca și o cârpă de-ale tele, să mă promenesc și eu de fomee azi“.

Plecă el spre cuibu' oșilor. Ajunse până la un copac, să îmbracă de fomec și ciuci jos la rădăcină. Iacă-tă-te un oș iasă afară și o vede pe fată acolo. Și o întreabă: — „Ce cauți tu aicea?”

45 — „Uită-te viu și eu dela târg și am inserat pe drum și vreau să înoptez aici, că mi-e frică să mă duc mai înainte”.

Și oșu' numai decât dădu fuga la vătăfu' lor și-i spuse: — „Aicea este o fată mare”. Vătăfu' zise: — „Păi ce mai stai de n'o aduci!”.

50 Se duce oșu' iar la fată și o roagă frumos: — „Aide să stai cu noi în casă până mâine, că doar și noi sântem oameni!” Fata zise cu frică și cu rușine: — „Lasă că sânt bine și aicea eu!” — „Ait, ait, să n'u pierdem timpu!”. Și o luă de mână, o duse în casă și o băgă în sobă, la vataf.

55 Și vătăfu' întreabă pe fată: — „Ce ești, formec sau fată?” Și ea spuse cu frică și cu rușine: — „Fa-tă, un-chiule!” El ieși înflăcărat la oși și le crăci la toți: — „Auzirăți voi ce vă spun eu? Orice-ți auzi la noapte să nu mișcați și să stați toți care pe unde vă găsiți.

60 El se întoarse la fată și-i da zor să se desbrace și să se culce în așternut. Da' ea așa se rușina și plângea și zicea: — „Lasă că oi să stau și eu aicea până s'o face ziuă, oș se făcuse măzgăgură într'un colț. Și oșu' crepa inima în el și zicea: — „Aide, nu pierde vremea, că aici nu mai e vorba ta și ești la

65 porunca mea”. Atunçi îi zise fata vătăfului: — „Unchiule, stingă lumina, măcar să fiu în întuneric”. Oșu' infuriat stinse lumina de grabă. Iar când să făcu negură scoasă omu' oticu' de pe supt zăvelcă și să pusă pe oș. — „Nu e bou, și este vacă! Nu e bou, și este vacă!” Și pumf, și pumf, și pumf! — Vai! măiculita

70 mea, tu ești al cu vaca. Lasă-mă că ți-oi da tot ce-ai vrea. Și ia dat bani cât poate să ridice.

Cu ei să duce omu' acasă la nevastă, și pune banii dinainte și zice: — „Incă nu mi-a plătit-o. Mai are să-mi dea”. El să îmbracă de doftor își fă târna pe mână și pleacă pin pădure

75 să caute burueni. Și iasă un oș și-l vede. — „Da' ce cauți și tu pe-aci?” întreabă el. — „Apăi ce să caut? Eu sânt doftor”. — „Da?” — „Culeg burueni de leacuri”. Oșu' dă fuga la vătăfu' și-i spune. — „Uită-te”, zice, „pi colea este un doftor care culege burueni, să facă leacuri pentru bolnavi”. Vătăfu' îi spuse oșului:

80 — „Da' ce mai stai, de nu-l aduci?” Și oșu' să duce, îl chiamă pe doftor și-l aduce în sobă la vataf.

Doftoru' să uită pin sticlă la răni și făcu douăsprezece răvașe, la fiecare câte unu', și-i împrăstie pe toți în toate părțile, trimăsă pe doisprezece inși în douăsprezece locuri ca să-i cumpere

85 buruieni bolnavului și rămaseră singuri amândoi. Și scoasă oticu' de pe supt aină și să pusă cu belda pe el. Pumf, pumf, pumf și pumf! — „Nu e bou și este vacă!” și-l meliță cu oticu' cum meliță femeile cânepa, de-l făcu păzderii. Și-l bătu până când îl omori. Și să încarcă de parale, cât nu gândi dumnealui

90 să ia.

GLOSAR

- adël** = obicei
ajunel = tinerel
ală = balaur, haple, boală
ăma = dar, însă
 5 **amă** = se ia după el, se amă după el
amănat = curând
aragna = într'o răună
arâmbaşă = căpitan de haiduci
arânește = hrănește
 10 **arâng, uri** = clopot de biserică
arcuiește = cheltuiește (praful de pușcă).
arsin = lespede, piatră mare făuită
arturiscală = licitație
ascultător = slugă, țarcovnic, al doilea după dascăl, face treaba slujbei, nu cântă
 15 **at** = cal bun; a ieși din prăsilă, din tamazlăc at.
avlie = curtea cu toată gospodăria
băilag = lemn, pe care se învârtește steaua de Crăciun
bairac, baraiac = steag
bandă, e = taraf de lăutari, orhestră
 20 **baraban** = cusut unil cu ceva
bărătează, se = se vaieată
barot = praf de pușcă
baș = tocmai
băzdoacă = ciomag, boacă
 25 **bebecă** = piatră rotundă de gârlă
bedcu = zidul cetății
beldie, belda = băț, bătae
blagă = avere (in bani)
boabe = icre
 30 **boboloașe** = Lumbi
boğaz = țârm, strămtoare
 La vale, la vale
 Pe-al boğaz de mare,
 Soarele răsare. (Iana Sânziana)
bo'boră = volbură, vânt, viornită
bolbötină = floare
brăglă = vatale, dar și scânduri, bețe.
 35 **bramă** = clanță, dela bulg. brava (poate că pivnița = pimnița)
- budiană** = buruiană
buduroiu = scoc, uluc
burungiuc = borangic
but = piciorul dindărăt (al porcului etc.)
 40 **calapod, oade** = piatră mai mică făuită
cârciu, uri = ciorchinele de struguri curățat de boabe
cârmenși = cercei
cârșătoriu = fund de lemn
cârlog, oage = locul cu iarbă, pe unde s'au tăvălit doi
 45 **ceanac** = strachină
cecărcă = vârtelniță
cechie = briceag
cechez, cerchezeste = bărbier, bărbiereste
chelciug = belșug
 50 **chepchioave** = pieptene, diminutiv
chezap = apă tare
chiciu, uri = smoc de păr pe chișită, la cal
chiete, ptele = piele
chiept, tept = piept
 55 **chimur** = cărbune
chiostece = legătura calului la picioare ca să meargă în răvan sau în buestru
chișcel = cauc
chișâr = drugul de lemn de care sunt legate cele două frânghii șleurile calului
chilă = mânunchiu de flori
 60 **cicie** = brău
cinșhel = cârlig de pește în ogiac
cinie = tarfurie
ciobârncac = lemnul cu care iei ciubărul în spinare
ciul, ă = fară o ureche, la cal
 65 **cloa** = cloșcă
cluc = must amestecat cu struguri
cocele, fi = ochiu de it la răsbou
colgiu = străjer, strângător de biruri
compir, crâmpei = cartofi
 70 **comșiu** = vecin
copisălește = face căpița

- coșavă* = vântul de Miazănoapte,
 Răsărit, dela șes
coșere = grajd
cofoi = piciorul găinii
 75 *colonoage* = picioroange
cotoriță = coș
 - *eruntează* = tae puțin (mustă-
 țile)
cucăe = motăe
culmie = prăjină, de pus țoale
 80 *cumnat-de-mână* = naș de-al
 doilea, însoțitorul mirilor, a
 cărui mamă moșește pe noua
 nevaastă
curare = curătură, curățitură
 de pădure
cutrupiș cutrupește, cutrope =
 acoperiș, invelește
dada = țata
dănac =, flăcău
 85 *dă-pe-ciumag* = aruncă unul
 un băț altuia, care îl prinde.
 Cel care l-a aruncat îl apucă,
 apoi, cu toată mâna, tocmai de
 asupra mâinii celuiilalt. Acesta
 dă atunci drumul și apucă la
 fel. Și tot așa până la capătul
 de sus. Celce poate apuca cel
 din urmă, câștigă prinsoarea
 sau are dreptul pentru care
 «s'a dat pe ciumag»
de-a doua (pe cal) = femeeste,
 cu ambele picioare într-o parte
de-cuș = nici de cum, cătuș
 de puțin
de-loc = îndată
disag, i = dăsagi
 - 90 *disagă, uri* = o legătură de
 știuleți de porumb, ca vâsla
 de struguri; se înoadă de foile
 uscate și se agață într'un cui
dos = pădure
drăgăvei, frăsenel = burueni de
 primăvară; „în zilele de Paști
 merge lumea, Luni, la frăse-
 nel, la Deleina, sus, Marți, la
 drăgăvei, în pădure la Coșan-
 nuț, livezi în care de când se
 ia zăpada, oala nu mișcă;
 bune de naștere: a fost o fe-
 mee, care s'a dus acolo și a
 născut doi copii — acum nu
 se mai lasă, că se prăsesc
 prea mulți oameni“

- dudae* = ierburi
duducă = burlan
 95 *dugae* = prăvălie
duplecă, = se apleacă
dzângaș = clopoțel lung de
 piringi (alamă); se pune la oi
edec = edec, meterez de piatră
fârșește = sfârșește
 100 *fruntar* = podoaabă de cap la
 femei
ftierar = lemn pe care se pune +
 fierul coșului
ftierar = fierar, nălbant, covaciu †
fucie = butie
furnă = sobă
 105 *gălbinastru, gălbinastru* = păr la
 cal, alb prin gălbeneală
ganță = cârlig
gavaz = kavas, jandarm
gegeră = degeră
gemădan = zăbun
 110 *ghijură, ghigilici* = porumb mic
 sau mărunt de tot, noduri
gogeă = câteva; pierdură gogeă
 parale
golumb, iță = porumb, iță
 Mierliță, mierliță,
 Pasăre pistruiță,
 Mândră golumbiță
 (Frânturcele)
gomotârni = buruiiană ghim-
 poasă de nisip ce are acelaș
 nume și pe dunele Ciuperce-
 ni-
 tor; Panțu n'o arată
gorneag = vântul de Miazăzi,
 dela munte
 115 *grivnă* = brătară
grobiste = cimitir
guguștiuc = turturea
gujbă = legătura prin care se
 trece lopata la bărcă
gușban = haină
 Capu' ridica,
 La vale privea
 Pin rară curară,
 Pin deasă dumbravă,
 Și el ce vedea?
 Gușbane roșind,
 Săbii strălucind.
 (Mtu Snobii')
 120 *gușerie* = un fel de jug de lemn
 la calul legat cu funie de
 străjer.
 (h)ală, v. ală
 (h)arămbașă v. arămbașă

- (h)arâng, v. arâng
 (h)oagă v. oagă
 125 (h)ogaș, v. ogaș
 (h)unie v. unie
 Ierugă = pârâu
 Un pui răcăia,
 Ierugă facea!
 (Voichița)
 ieșitoare = umblătoare, privată
 imos = murdar
 130 impofilat = îmbufnat, supărat
 imputat = cu părere de rău
 după dar
 Date de pomână,
 Și nu fură date
 Cu inima toată,
 Date și imputate.
 (Voichița)
 incint = încălzit, incins
 intof = trăsură
 In intof suia,
 Mână cât putea.
 (Ștefănița)
 iut, iută, iufi, iute = iute, re-
 pede
 135 lemn = pom, sicriu, pădure
 lincă, lincă, luică = leagăn
 logofăt-de-masă = copist, secre-
 tar
 logofăt-de-strană = dascăl de
 biserică
 lumâr = număr
 140 lume = nume
 lumină = lumânare
 marginea = Craina
 măzgăgură, s'a făcut, sau mă-
 runche = s'a zgărcit
 miras = zestre
 145 meică, mecește = zdrobitor,
 zdrobește
 merac = chef, plăcere
 mercoș = incet, binișor
 marcoșei = pătlăgele roșii
 naclă = ochiu, vârtej de apă
 150 nadol = neînțeles
 nălbant = fierar
 năpastă = prostovol
 negură = întuneric, seară
 nima = nimeni
 155 oagă = răpă, valcea fără apă
 oară = pasări, oară sălbatică
 oarcă = coarda de vioară
 obdele = obiele
 oboad = vâscălie de sită
 160 ociogi = țeci fără boabe

- odgoș = ce rămâne după coasă
 ogaș = vale
 ogoae = mingi
 orbete, fi = sobol
 165 otic = lemnul dela plug
 păcurar, ilă = cioban
 păiton, pailongiu = trăsură, bir-
 jar
 păliș = stricat, vorbă păliș
 pământic = monument, statuie
 170 peșchir = stergar
 piatră, chialtră = munte
 piloc = scund
 poară, in = împotriva
 pocăzit, se pocăzește = de mi-
 rare, se minunează
 Să ne scoți la lume
 Să-ți fim noi trei nume
 Pocăzile 'n lume.
 (Trei surori)
 Ioana se uita.
 Când podu vedea,
 Pomii iar așa,
 Alții că mbumbea,
 Alții se vărsa,
 Unii că lega,
 Unii parguia
 Sau se petrecea;
 Zău se pocăza
 (Ioana Sânziana)
 175 plotoagă plotogi = cârpă; pu-
 nem la picioare, ca să nu
 tune noroi la obdele; ce mai
 plotoagă de om!
 polată, polătar = iesitură, strea-
 sină de prispă, grindă de po-
 lată
 polemit = potrivit, plăsmuit
 polomeac = găleată
 potânc = inel de fier, leagă
 plugul—grindeiul—la capătăiu
 și de osie
 180 poluri = nădragi
 povată, efi = șatră de oi la stână
 prigoneală = rămășag
 pripaz = copil mic
 prostesc, mă = mă împac
 185 rümâns = rămas, la Pad.
 rost(o)ește = ostoește, potolește
 să lelcă = țâpou
 Bici de foc plesnea
 Aici aduna
 Tot Țânțari bătrâni,
 Tot maistori de-ai bunii;
 Cu baroasele,
 Cu sădelcule
 Pietrile cerca
 (Miu Cepilă)

sandâc = scaun
sângir = lanț
 190 *sârmă* = fir de aur
schier, fler = fier; imi dă gura
 în scher = bun de gură.
scobinat = scobit, cu jghiab
scumpie = crâng, „lemn” des și
 mărunt
șicuită = lăcuită

Cea Doamnă Bălașcă,
 Cucoana Pătrașcă,
 Doboară 'a coboară
 Pe cel creac de munte
 'Ntr'o căruță verde,
 Verde șicuită,
 Cu sârmă 'ngrădită.

(Pătrașca)

195 *stăbină* = burta calului
sobă = odaie
șocâte, ți = șoarece
șpegnă = lână moale
stăvar = herghelegiu
 200 *șlim* = lână rea, zgribănțoasă
stobor = sobor, grămadă
stricătoare = strecurătoare
strin, strinătate = străin, stră-
 inătate
sufurină = salbă de galbeni
 205 *sulacu* = ciolac, ciung (stângaci,
 Stângă)
tarabă = gard de lemne
țăricleană, țărcană = o țară
țarnă = coș
țârșână = legătură de nojiță
 210 *țârșoagă* = pădure proastă
teag = cheag
tiamă = cheamă
tocește (vin din butie) = slobo-
 zeste vârtejul să cure vin
tomți, tomite = tocmai
 215 *toghie* = cuțitul puștii, săgeată
țorțoloșe = atârșătoare, cercei
totoi = cur de lampă
tovar = încărcătură pe cal,
 samar de tovar mai lung decât
 șaua, cu marfă, lemne, fucii
troacă = țigvă
 220 *troc* = lingură mare
trumb = lemn, sicriu
tușlă = cărămidă
tună = intră
lurmă = temniță
 225 *țuluroi* = ciuciur, șipot
țuvârcar = surlar, clarinetist
uică = nene

ullucană = cu două cături, țarc.
 casă cu ullucană, utrucană
nidește = rămâne
 230 *umie* = drum povârnit, ruptură.
 de ploi în malul Dunării
urezând = chefuind

Ciobani hăduind,
 Fetite cântând,
 Dănați urezând,
 După noi mergând.

(Trei surori)

văelar, văește = morarul de
 piuă, dă la piuă
val = invelitoarea capului la
 mireasă
vâslă (de struguri = legătură
 de struguri la uscat, prin îno-
 darea cozilor tăiate mai lungi
 235 *voce* = tocmai, mai, și bulg.
zbicește = trage

Și de-ai cea că-mi pleca
 Drept la ladă să se ducea,
 De sânge că s'apuca
 Și odată că zbigea.

(Sfântul Ilie)

zăetin = undelemn

Da' cine că-l prajinea?
 Când oi zice de-un pelin,
 Ibovnica lui Călin
 Cu-o litră de zăetin.

(Călin din Iabucovă,

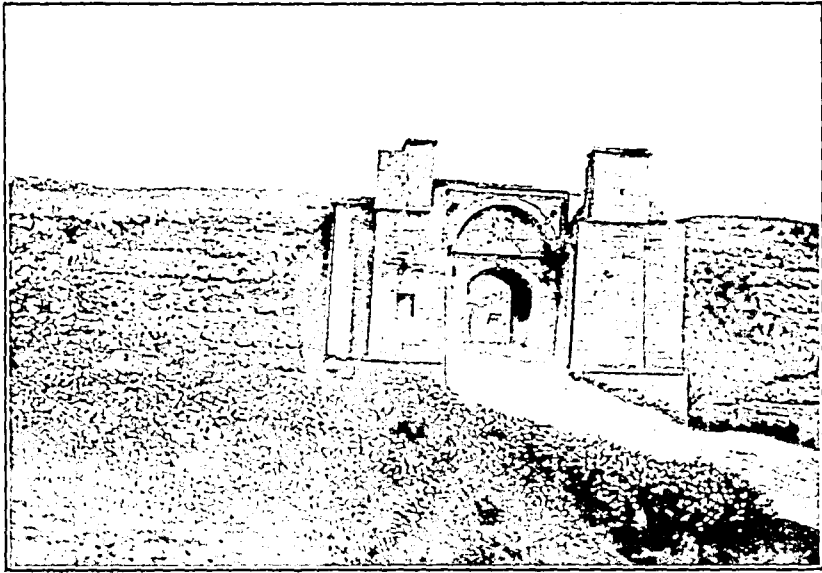
„noi zicem: Iacunovă, ne vine
la limbă.”)

zgoadă = plăcere, potriveală
zambit = coș de papură
 240 *zânni* = beciu acoperit, la față
 pământului în locuri cu apă

— Hai boule, hai!
 Să 'nșirăm tănialele
 Să arăm pogoanelo!
 — Eu nu pot, stăpănule,
 Căstă iarnă m'ai iernat
 În zânnicele dărâmat,
 Fân cu furca nu mi-ai dat
 Și nici nu m'ai jeshlat,
 Câte vânturi an bătut
 Tot în mine s'au oprit
 Câte ploi că mi-au ploiat
 Tot pe mine m'au udat.

(Doină)

zăolă = plase sub apă legate
 cu troace în lungul Dunării
zăprește = grăbește
zăpuc = zăduf
zăuit = uit
 245 *zărcae* = greșește (în jocuri
 de copii, la noi, poate zgar-
 ciu = zărcaiu; zărcește)

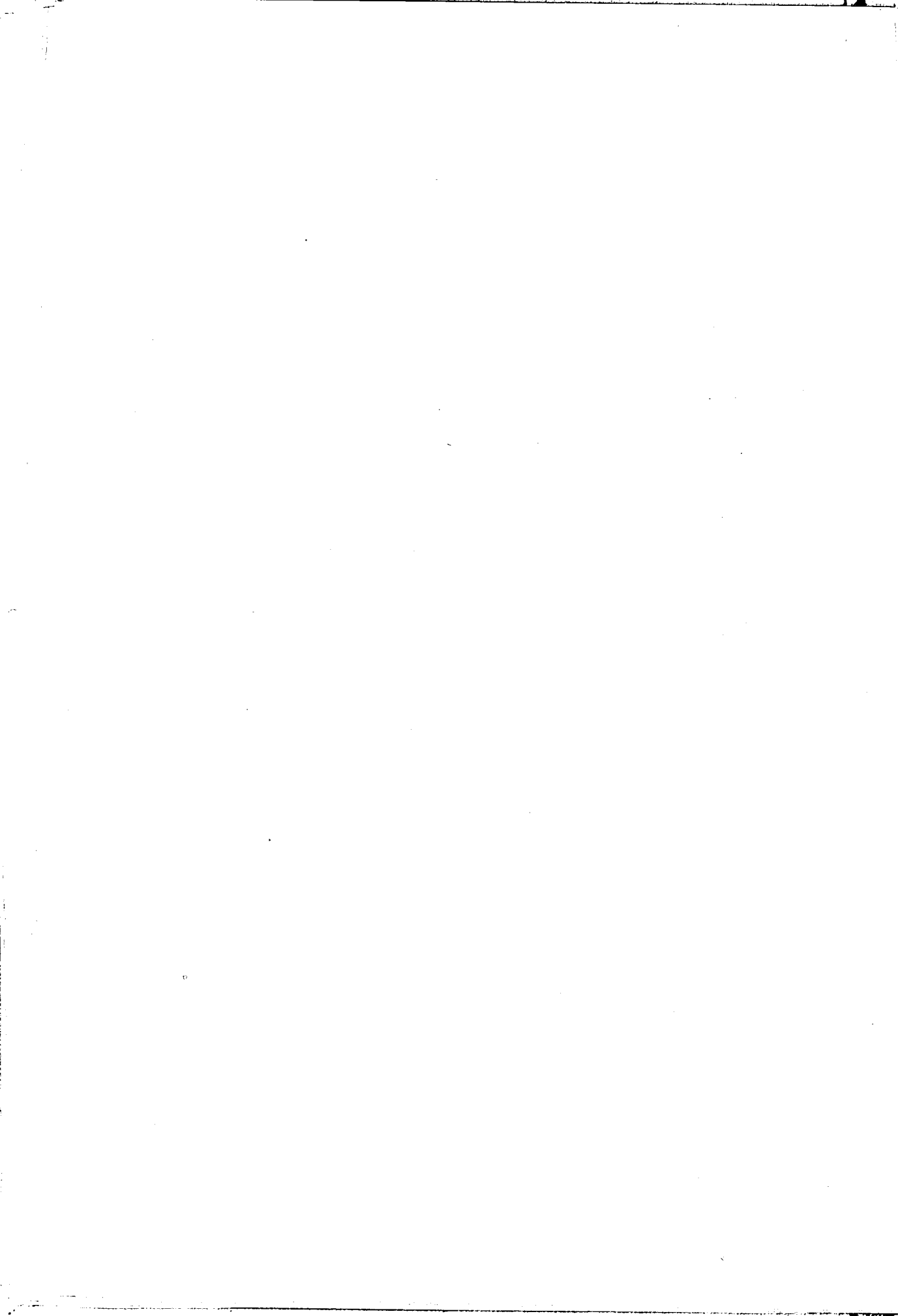
POARTA GUNOIULUI

(Bucluc sau Longea-Kapia) între Kumbair și Vidin-Cetate, pe unde Românii intră în Cetate.

TÂRGUL DE VITE

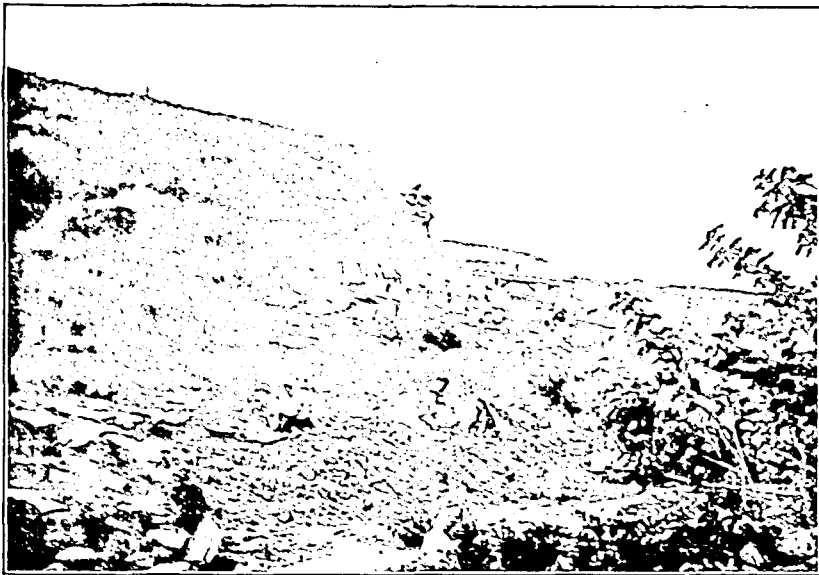
În fiecare Vineri, pe locul gol dintre Poarta Gunoiului și Poarta Sтамбулului, se face târg. Toate satele românești se adună aici cu produsele lor. Te crezi într-o zi de târg din Țară, atât sunt de stăpânitoare limba și portul nostru.

TÂRGUL DE GRÂNE

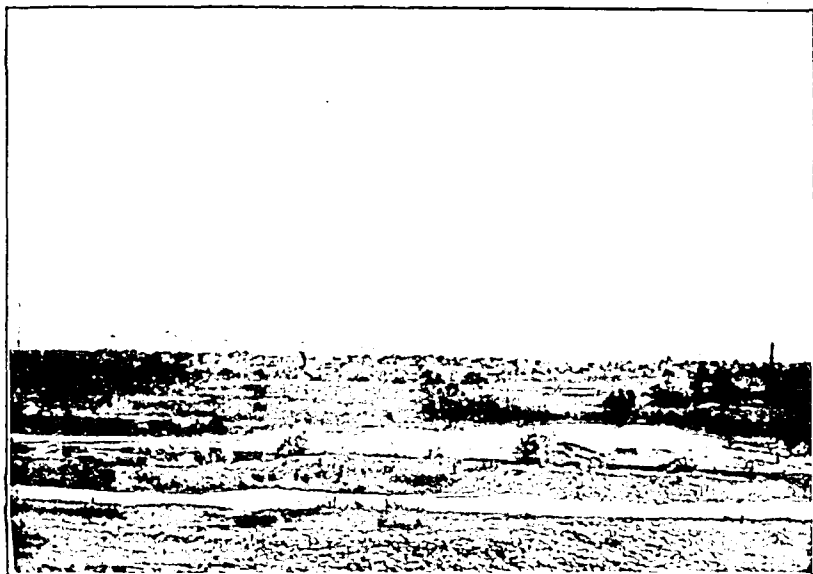
de zarzavat, de găini, de ouă, de oale și de fier e spre
l'orta Stambulului, mai aproape de oraș. Târgoveții tre-
buie să știe, pentru tocmeală, românește.

LA ȘARAMPOI

se chiamă locul de supt ziduri, în șanțul cu pari în tînd al vechei Cetăți,
unde acum se adună femei românce din Vidin, Kumbair și chiar mai departe,
la spălat rufe. Podul din fund duce spre poarta sfărîmată de tunurile noastre
la 77 și ale cărei canaturi ghintuite se află la Castelul Peleş.

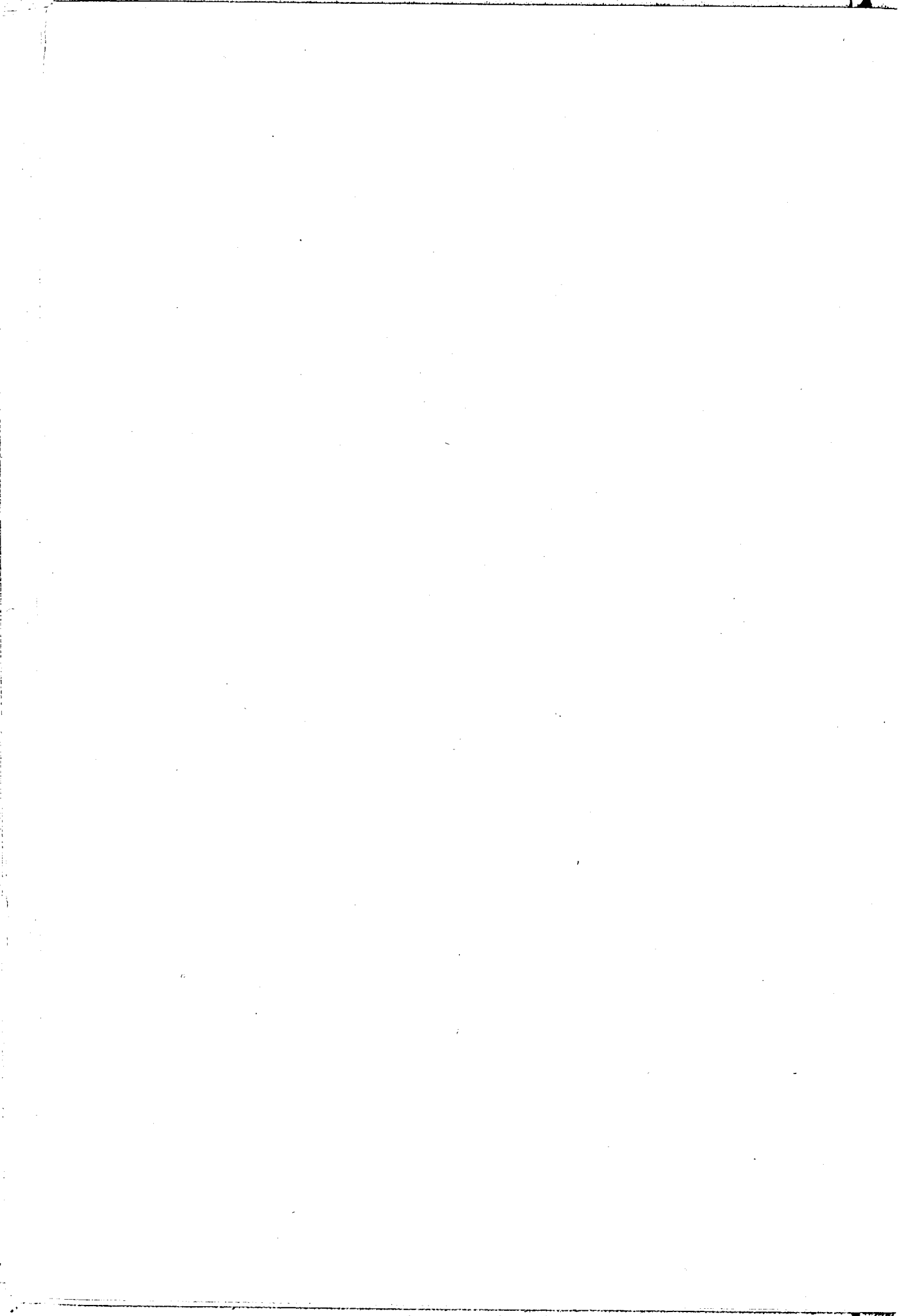
LUNCA VIDINULUI

de pe «brden», de pe zidul dinăuntru al Cetății, cu vedere spre Căpitanuț și Kumbair. În planul întâiu, marginea șanțului, unde era zidul de afară, șoseaua spre ceair și ostrov, și apoi balta; în al doilea, biserica din Kumbair; în fund dealurile cu vii spre Pădureni

CÂMPUL

cu surpătura în care e așezată Gânzova, în fund.

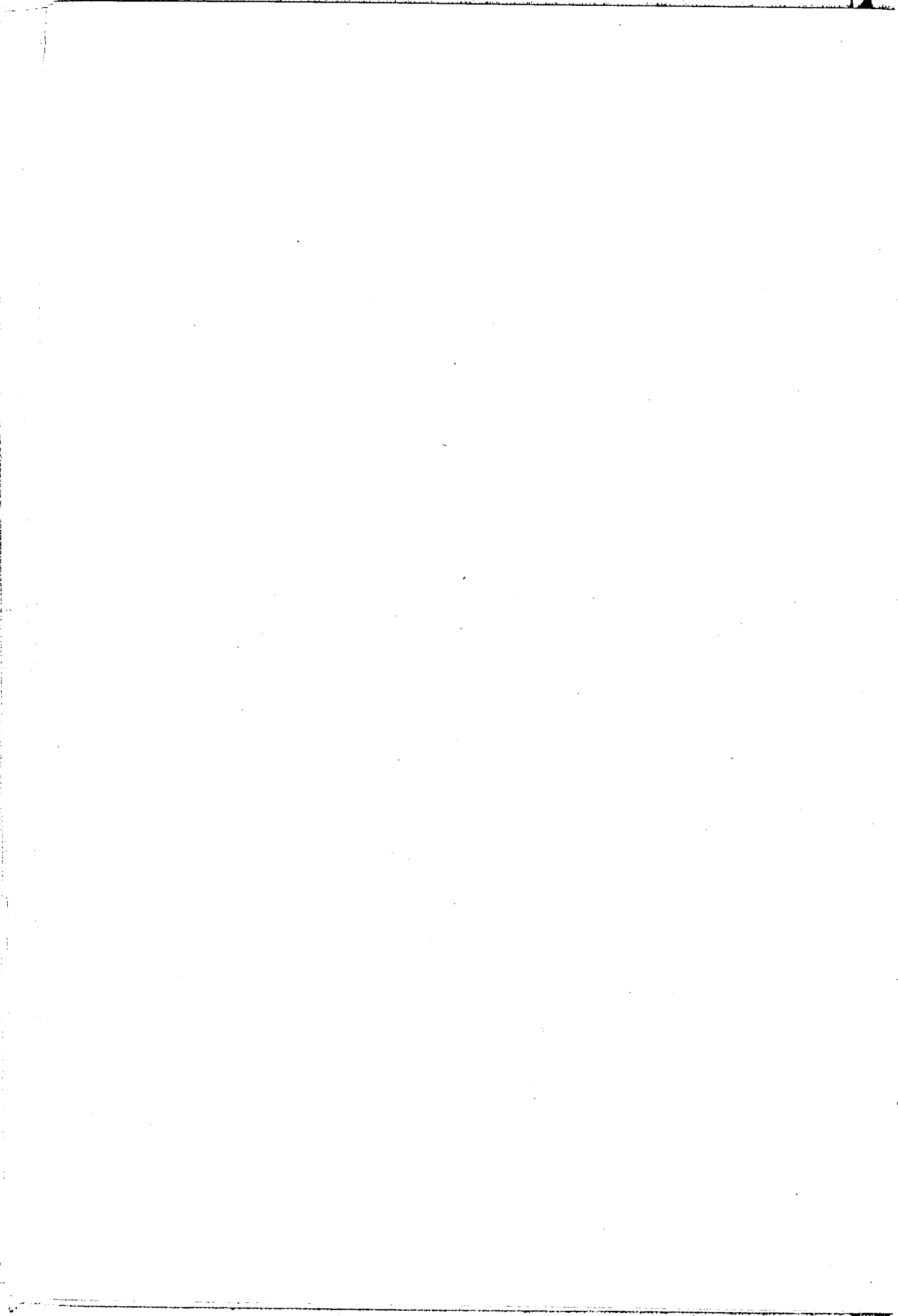
DELEINA

adânc în vale, într'un dos de goruni. În fund, peste curături, drumul spre Rabova. Priveliște pădurească.

PE TIMOC

la topit cînepă, în marginea Brezovei. Linia de pomi din planul al doilea e în Serbia. Prin luminișul lor se văd munții sârbești.

GRUP DE PĂDURENI

Într-o zi de vară, într-o poartă de casă din Delelna

INTR'O ULIȚĂ A DELEINEI

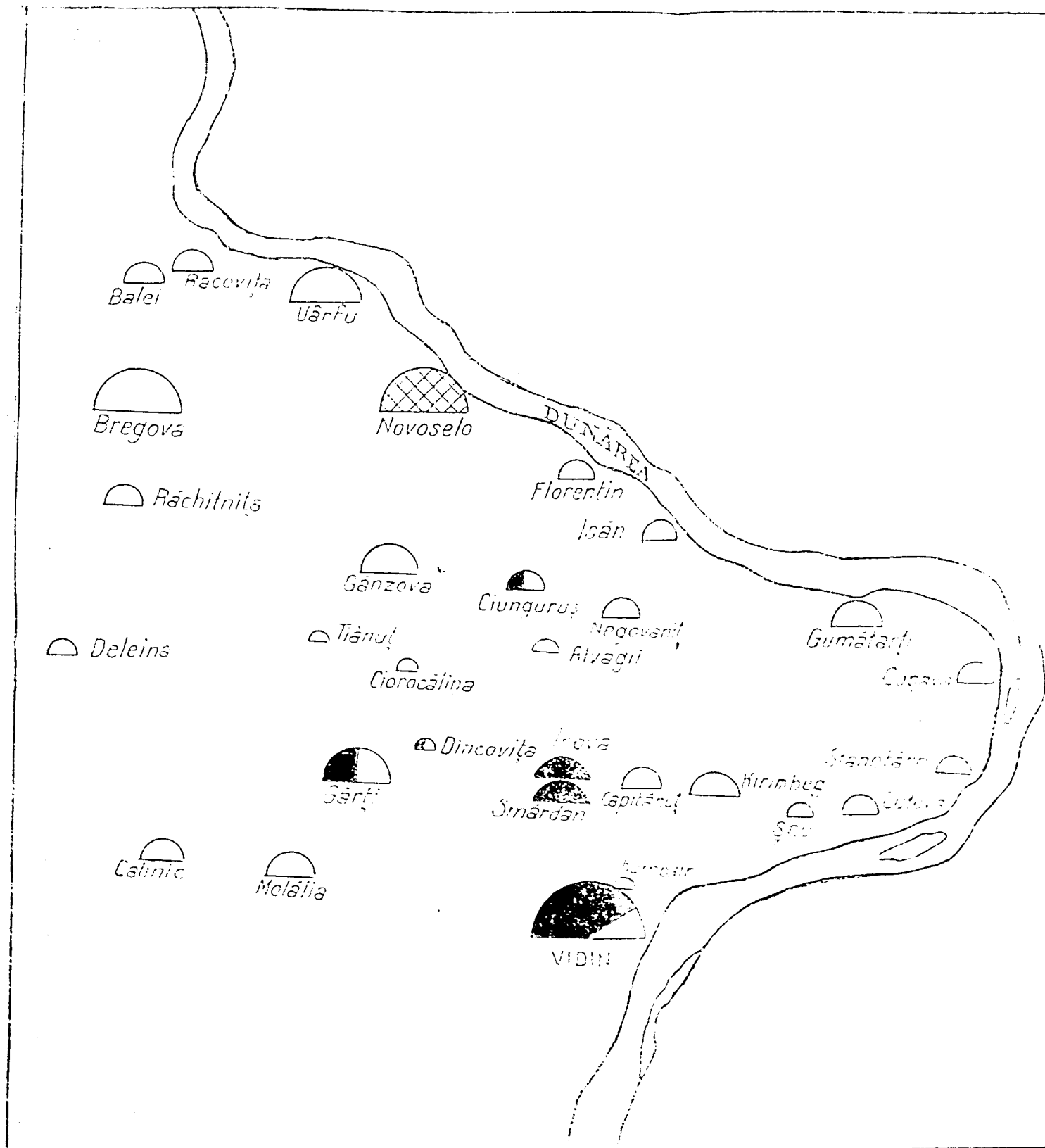

FRUMOASA KUMBAIREANĂ

MOȘ PAVEL RABOVEANUL
cel mai mare cântăreț al Pădurenilor

„VALEA” ȘI „CÂMPUL”

din județul Vidin, locuri de Remăni

Satele după mărimea crătorului de locuințe.

□ Remăni

LGARI

ÂNI-BULGARI

BI

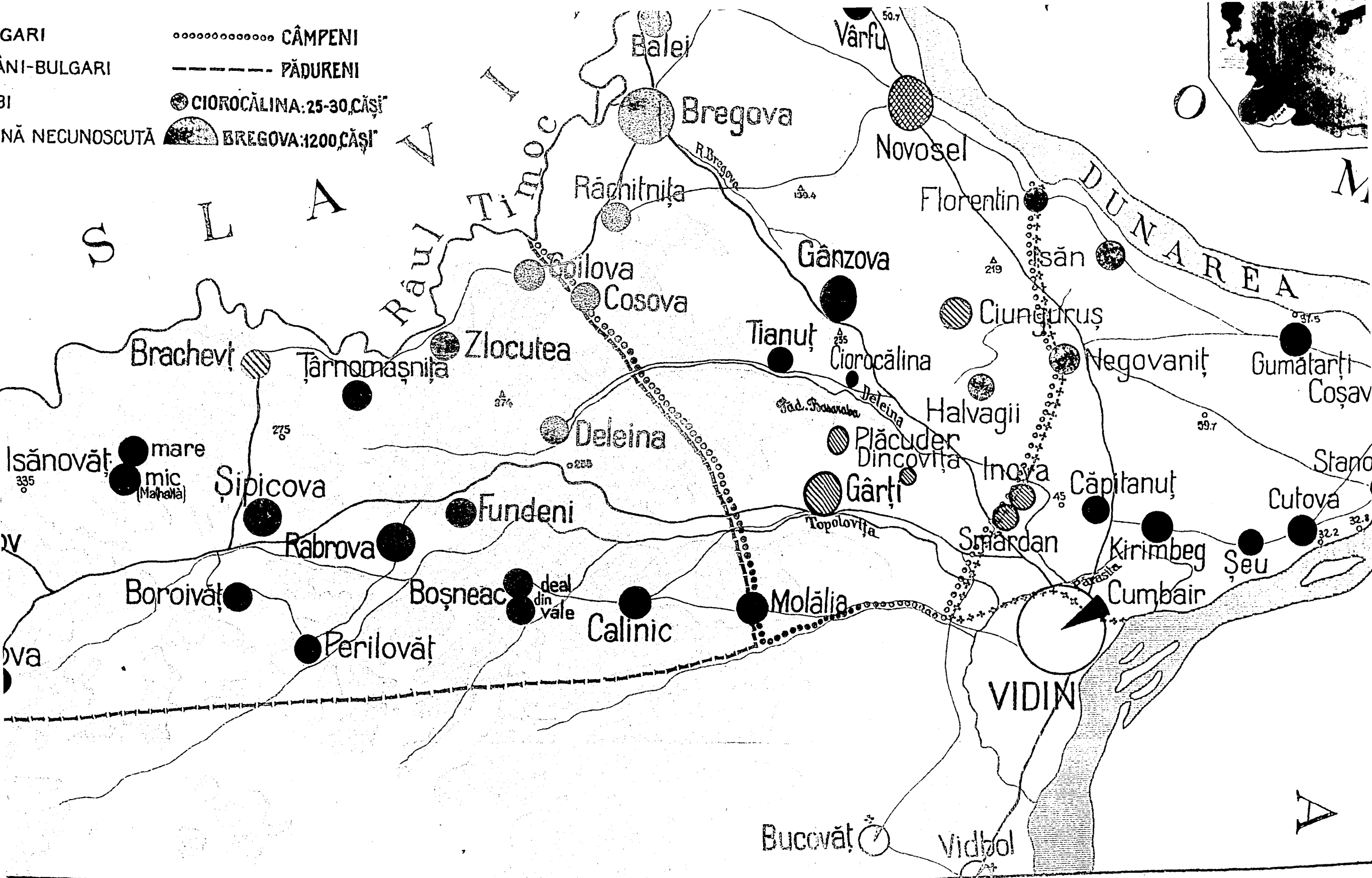
INĂ NECUNOSCUTĂ

○○○○○○○○○○ CÂMPENI

----- PĂDURENI

● CIOROCĂLINA: 25-30 CĂȘI

● BREGOVA: 1200 CĂȘI

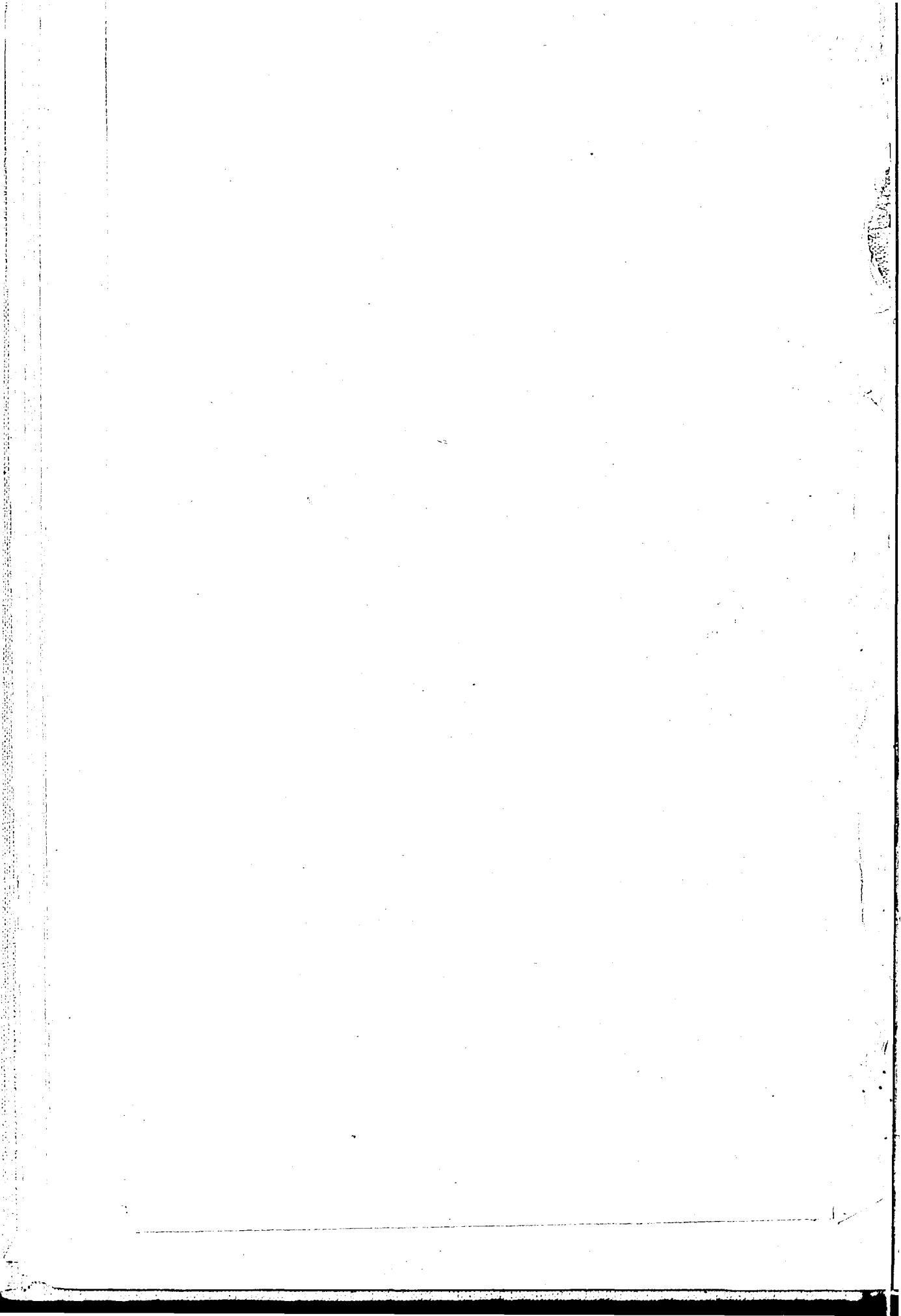

VIDIN

Bucovăț

Vidbol

E D I T U R A

CARTEA ROMÂNEASCA

	Lei
AGÂRBICEANU I., Ceasuri de seară — Nuvele	10.—
— Trăsura verde — Povestiri	14.—
— Scene	15.—
— In Intuneric	20.—
— Chipuri de ceară	20.—
BEZA M., Pe drumuri. — Din viața Aromânilor	6.—
— Romantismul englez	—.—
BLAGA LUCIAN, Pietre pentru templul meu	4.—
— Poemele luminii — premiată de Academia Română	4.—
BRATESCU VOINEȘTI AL. I., In lumea dreptății	15.—
— In slujba păcii	6.—
— Intunec și lumină	14.—
— Sorana — Teatru	6.—
BUCURA DUMBRAVA, Ceasuri sfinte	12.—
BUCUȚA EMANOIL, Florile Inimii — Poezii	10.—
CARAIVAN VIRGIL, La șezătoare	18.—
CIOFLEC V., Mălureni — Nuvele	5.—
CRAINIC NICHIFOR, Darurile pământului — Poezii	10.—
MAUPASSANT GUY DE, Povestiri, traduse de Sadoveanu	24.—
NENIȚESCU I., Poezii	4.50
— Radu dela Alumați — Dramă istorică, în 5 acte	3.—
NIEMȚOVA BOJENA — Bunica, tradusă de Urban Iarnic	30.—
SADOVEANU M., Cântecul amintirii — Nuvele	14.—
— Frunze n furtună — Nuvele	9.—
SADOVEANU M., Mormântul unui copil — Nuvele	20.—
— O istorie de demult — Nuvele	12.—
— 44 de zile în Bulgaria — Povestire	9.—
— Povestiri din Război	18.—
— Șoimii-Roman	—.—
— Dureri înăbușite	18.—
— Amintirile Căprarului Gheorghii	20.—
SIMIONESCU I., Oameni aleși. Streinii	14.—
SLAVICI ION, — Nuvele vol. II.	35.—
— Povestiri vol. III	25.—
VISSARION I. C., Ber Căciulă — Povestiri	35.—
VOICULESCU V., Părgă — Poezii	12.—

E D I T U R A

CARTEA ROMANEASCA

IDEEA EUROPEANA

IESE DE DOUA ORI PE LUNA CU
ARTICOLE DE CULTURA, LITERATURA,
ARTA, POLITICA. INFORMEAZA PRIN STU-
DII SAU NOTITE SCURTE DESPRE TOT CE SE
INTAMPLA MAI DE SEAMA IN CAMPUL CULTURII
DIN TARA SI STRAINATATE. ESTE SCRISA CU GRIJA,
PRICEPERE SI NEPARTINIRE. DA REPRODUCERI DE ARTA

NUMARUL 2 LEI

ANUAL 60 LEI

REDACTIA SI ADMINISTRATIA: BUCURESTI, PASAGIUL ROMAN, 20

CUGETUL ROMANESC

REVISTA LUNARA DE LITERATURA, ARTA SI CULTURA

COLABORATORI DE SEAMA
CRONICI BOGATE
TIPAR FRUMOS

MODERNITATE LUMINATA
INTERCIRCULATIE CULTURALA
ROMANISM INTEGRAL

Numarul simplu 15 Lei, dublu 28 Lei. Abonamentul anual 200 Lei
Redactia si administratia: Bucuresti, Pasagiul Comoedia, Scara II B.

TIPARUL „CARTEA ROMANEASCA”

BULETINUL CARTII

REVISTA DE BIBLIOGRAFIE, SCOASA DE CENTRALA CARTII, BILUNAR

PUBLICA ARTICOLE IN CARE SE CERCETEAZA PROBLEMELE
CARTII. URMARESTE TOT CE SE PETRECE DE SEAMA
IN CAMPUL CARTII, LA NOI SI IN STRAINATATE.
FACE STATISTICA TIPARALUI. DA TOATA BI-
BLIOGRAFIA ROMANEASCA. AJUTA CU
ANUNTURI, RECLAME SI ILUSTRATII
LA RASPANDIREA CARTII

NUMARUL 3 LEI

60 LEI PE AN

REDACTIA SI ADMINISTRATIA: CALEA GRIVITEI, 81, BUCURESTI

A

El

-

C

ei
B.

-

IR

IR